

Kungl Utrikesdepartementet

Avd: 5

Grupp: 2

Mål: Eu^I

Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1950 ~ mars 1951

6.

Avskrift.

KUNGL. SVENSKA
KONSULATET

Hamburg den 9 januari 1950.

4 bil.

Pr

Reg.

aa

Förtroligt

Sb

Sundfeldt St

INK. UTRIKES DEPT		
D. No 92		
10.1. 1950		
AVD.	GR.	VAL.
P	2	Eu I

Orig. R 20 B/4068

Broder,

Tack för Ditt brev den 30 december rörande R.Philipp.

Vi hålla på med en utredning av fallet för att komma till en uppfattning, huruvida Philipps krav att härvarande myndigheter bära helt eller delvis bekosta hans återstående sjukhuskostnader, är befogat och bör understödjas.

Som torde vara för Eder bekant ha angrepp - delvis av politiska skäl - nyligen riktats mot professor Knack, Präsident der Gesundheitsbehörde, varvid även fallet Philipp använts som tillhygge.

För det fall att Ni icke redan sett artiklarna, närslutas några.

/1-4.

Jag föreställer mig, att utsikterna att få senaten att betala äro större i den mån presskommentarer kunna undvikas därhemma. Möjligen har dock hr Philipp en annan uppfattning.

u/ Bergendahl

Herr Förste Sekreteraren B r a n d e l,

S t o c k h o l m.

Bhl/Sö.

ANGER/MS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. fallet Raoul Wallenberg

U. n.

Pol

STOCKHOLM
Stockholm den 22 mars 1950.

19

N:o 222

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu

7

Broder,

Under återopande av tidigare skriftväxling
i fallet Raoul Wallenberg vore jag tacksam för ett medde-
lande om något nytt finnes att förmåla i saken.

u. S. Dahlman

T.f. Generalkonsuln af Petersens,
Berlin.

24
13-50 hys

Berlin den 30 mars 1950.

11/4
in Bellander till del. Hon osser men för att
S. Sandberg återkommit till skolan i en månad or. för
Washington S.A.
M

523		
Ink	3.4	1950
Avd.	Gr.	Mål
P	2	Eu I

Broder,

aa

Med anledning av Din förfrågan den 22 innevarande mars angående fallet Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att amerikanska vederbörande här säga sig ha uttömt möjligheterna att framskaffa upplysningar sedan alla av oss presenterade ledtrådar undersökts med negativt resultat. Man ville föreslå oss att underställa State Department af Sandbergs redogörelse då måhända Washington vore en bättre utgångspunkt för efterforskningsåtgärderna än Berlin.

*Din tjänstgörande
Generalkonsul*

Emc. vidik

PM

2/5 50

P2 Em F

1. *W*
Närslutna P.M. har nyligen överlämnats av en i Rom bosatt ungerska till fru Nina Lagergren, Raoul Wallenbergs halvsyster. Rapporten innehåller en redogörelse för vad nämnda ungerska, som av hänsyn till sina kvarvarande släktingar i Ungern önskar vara anonym, erfarit i fallet Raoul Wallenberg.

Rapporten innehåller först en uppgift om att W. skulle, efter det Budapest fallit i ryssarnas händer, blivit inbjuden till dåvarande ungerska regeringen i Debrecen för att där emottaga en dekoration för sin insats under nazisttiden i Ungern. För detta ändamål hade man skickat en bil till Budapest för att hämta W. Denna bil medförande W. skulle sedermera ha observerats i Gödöllö ungefär 42 km. öster om staden. Denna uppgift skiljer sig något från vad som tidigare erfarits i denna sak. Enligt de upplysningar, som man på ett ganska tidigt stadium erhöll, skulle nämligen W., åtföljd av ett par ryska officerare, ha begivit sig i sin egen bil i riktning mot Debrecen, enligt uppgift för att söka kontakt med ungerska regeringen därstädes. Att han skulle ha inbjudits dit har icke tidigare framkommit, och att han skulle ha observerats vid Gödöllö är också en nyhet.

Rapporten innehåller härafter uppgifter om vad som redan är känt beträffande ungraren Levays bok att W. skulle ha mördats av ungerska nazister etc.

Av intresse synes de uppgifter vara, som härröra sig från en viss tjeckoslovakisk baron, vilken en tid vistats i ett ryskt koncentrationsläger i Slovakien och härvid träffat W. Slutligen uppger nämnda ungerska i sin rapport, att W. mellan augusti ~~1946~~ ¹⁹⁴⁷ oktober 1947 observerats i Kiev av en ungersk jude, som var på återväg ^{från} Ungern från rysk krigsfångenskap. Denna ungrare skulle ha igenkänt W. bland de fångar, som just anlant till staden på väg österut.

Med anledning av ovanstående uppgifter har underteck-

nad tillsammans med fru L. denna dag besökt nämnda ungerska, här för enkelhetens skull kallad fru X, som muntligen bekräftat uppgifterna angående W. Fru X uppgav att hon icke närmare kände till den person, som varseblivit W. i Kiev. Denne hade efter hemkomsten till Ungern av en slump berättat saken för fru X:s syster, fortfarande bosatt i Ungern, som i sin tur berättat den för fru X. Några spår av sagesmannen hade man emellertid icke sedermera kunnat få.

Fru X. gjorde ett trovärdigt intryck. Hon och hennes man tyckas leva under relativt goda omständigheter i Rom och livnära sig som journalister, varför knappast någon anledning finnes att befara, att ifrågavarande uppgifter lämnats i syfte att uppnå någon ekonomisk eller annan fördel ~~härigenom~~. Hon berättade, att hon under kriget varit anställd vid ungerska legationen i Portugal och sedermera omedelbart efter kriget återvänt för en kort tid för tjänstgöring i ungerska utrikesministeriet. Där hade hon arbetat på politiska avdelningen och härvid haft tillfälle att bland annat i viss mån följa handläggningen av Wallenberg-fallet från ungersk sida. Jag ställde henne en del frågor beträffande olika av mig kända personer, som tidigare varit anställda i ungerska utrikesministeriet och fick av hennes svar det intrycket att uppgifterna om henne själv vore med sannigen överensstämmande. Hon gav slutligen anvisning på ytterligare en person, som möjligen skulle kunna sitta inne med upplysningar i fallet W., nämligen herr Sandor Ujvary, adr.: postfack 574, Salzburg samt grevinnan Marianne Estérhazy ävenledes bosatt i Salzburg. U. hade tidigare varit lierad med ovanstående Levay och varit denne behjälplig vid författandet av boken om W. men härefter flytt från Ungern.

Rom den 2 maj 1950.

P.A.
(Per Anger)

The Communist Party on order from the Russian Military Command wanted to make a martyr of nazi cruelty of Raoul Wallenberg. At the beginning of 1945 when actually Wallenberg disappeared from Hungary the Swedish government could not make serious enough inquiries about his whereabouts, as news, competent news, could not be gotten from a Hungary where, means of communication were half destroyed, and Russians were the masters.

As far as it could be detected Wallenberg was asked by the Government of Hungary at that time stationed at Debrecen to visit them, where they would like to confer to him a decoration for the wonderful work he had done in Hungary during nazi occupation. A car came and fetched him and people could detect him to have arrived as far as Godollo, about 42 kms from Budapest. The car - according to gossip at the Ministry of Foreign Affairs - was found later on between Godollo and Aszod, but either the body of Wallenberg nor those of his "bodyguards" were found anywhere. News in Hungary spread that he was killed by Russians and the Government and the Russians are ashamed to tell anyone that such an excellent man received so little attention from both parts that he could be killed by Russian soldiers. But suddenly news leaked out from the concentration camp of Godollo, that the car did not stop at Godollo, but was met by an other car and Wallenberg had to change over to the other car.

Up to 1946 december about every other week a note arrived to the Minister of Foreign Affairs from the Legation of the Swedish Government in Budapest asking news of the whereabouts of Wallenberg. Invariably the answer, was, that Wallenberg was killed by the nazis, who were against him because of the protection he has given to

Jews.

The Swedish Government insisted on investigating the affair and of seeing those people who have seen the last of Wallenberg. Naturally this could not be allowed, therefore the Communist Party has asked a Levay a Jew who has written about the nazi regime of Hungary and about the Jewish sufferings and Wallenberg's help during nazi regime, to go out to Sweden and hold lectures about Wallenberg, and speak to the Swedish Government, that he for certain knows that Wallenberg was hated by the nazis and was killed by them.

Levay went out, but the Swedish journalist questioned him in such manner, that under the intelligent cross-questioning he lost self-control and could not answer any question properly. He was recalled to Hungary.

The Swedish Government continued his attack on the Foreign Affairs asking explanation about Wallenberg's whereabouts. The answer remained the same.

Heltai, communist party member and leader of the political section of the Foreign Affairs, proposed the Party that arrested nazi Hungarians should be brought to trial, and they should confess that they knew Wallenberg and hated him for helping the Jews, and wanted to find a good opportunity to kill him. About a month later /July 1947/ three Hungarian nazis were arrested and tried for sabotage actions, during their trial they "mentioned" their hate for the Jews and finally they owned up that they had something against Wallenberg. Newspapers naturally made the most of it. At this same time the Rome Legation of Hungary reported that a Baron /Austrian, Czechoslovakian?/ escaped from a Russian Concentration Camp in Slovakia, has actually seen Wal-

lenberg, who was in sufficiently good health, and was "taking his daily walk" with other prisoners. The Ministry of Foreign Affairs tried to hush up the whole affair but no mention was made again in the Hungarian newspapers about the trial of those nazis who confessed having killed Wallenberg.

In 1947 between August and October a Hungarian Jew returned from the Soviet Union where he was taken as "war prisoner". At Kiev, or near Kiev in a transfer camp before entering the train he recognised Wallenberg among the prisoners just arrived.

He pretends to have no doubt about recognising him as he himself was helped by Wallenberg during the nazi regime in Hungary and received papers from him which protected him from nazi deportation.

He could not talk to him, as Wallenberg was moving in the opposite direction and he was to get on the train to be brought back to Hungary.

Bonn, p.t. Köln den 16 augusti 1950.

1 bil.

Reg.

257

21.8		1950
Avd.	Gr.	Mål
P	2	Eu

Broder,

I enlighet med Ditt förslag har vår chaufför Otto Prade nedtecknat en berättelse över sina upplevelser i Budapest under den kritiska tiden efter ryssarnas intåg. Han återger däri nog så intressanta uttalanden från ryskt håll angående Raoul Wallenberg.

*Mycket högtäckt
Din Tidskrift
Wallenberg*

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,
Stockholm.

B e r i c h t .

Nach der Einnahme der Stadt Budapest durch die Russen im Februar 1945 verblieb ich weiterhin im Gebäude der Königlich Schwedischen Gesandtschaft, welche sich in Budapest XI-Gyopar ut.8 befand. Meine deutsche Soldatenuniform hatte ich gegen Zivilkleidung vertauscht und erklärte den mich fragenden Russen, dass ich Tscheche sei und gegen meinen Willen in die deutsche Armee genommen wurde. Als Sudetendeutscher - meine Heimat ist Reichenberg in Böhmen, beherrsche ich die tschechische Sprache und somit konnte ich den Russen meine Angaben verständlich und glaubhaft machen.

Die letzten Wochen und Monate vor der Einnahme der Stadt brachten für das Gesandtschaftspersonal und die dort verborgenen Flüchtlinge schwerste Bedrängnis durch die ungarischen Pfeilkreuzler und nur mit grösster Mühe gelang es, das Leben der Insassen der Gesandtschaft zu retten.

Die Befürchtung, dass auch die Russen die Neutralität nicht respektieren würden, sollte sich leider bald erfüllen. Wie sich die Russen auf der Gesandtschaft dann verhielten, dürfte bereits durch die zuständigen schwedischen Diplomaten bekannt geworden sein. Mit Hilfe der tschechischen Sprache konnte ich dann auch wiederholt verhindern, dass die Russen Waffengewalt anwandten. Die restlose Ausplünderung der Gesandtschaft durch die Russen konnte ich zwar nicht unterbinden, aber das Leben der dort befindlichen Personen durch Vermittlung und Aufklärung schützen. Besonders die häufig erschienenen Beutekommandos bedrohten das Leben der Gesandtschaftsinsassen noch schlimmer, als die schon mehr als gefürchteten und rücksichtslosen Pfeilkreuzler.

Herr Attache Berg welcher sich zum russischen Kommando begeben hatte, kehrte von dort nicht mehr auf die Gesandtschaft zurück und es musste angenommen werden, dass er von den Russen festgehalten wird. Kanzler D. von Mezey konnte ebenfalls nichts gegen die völlige Ausplünderung und Verwüstung der Gesandtschaft unternehmen. Die Tatsache, dass 3 Russen seine Schwester vergewaltigt hatten, brachte seine völlige Erschöpfung mit sich.

Nach einigen Tagen machte sich auf der Gesandtschaft ein Russe bemerkbar, welcher sagte, dass er seinen Truppenteil verloren habe und er hier abwarten will. Dieser Russe trug eine stark verschmutzte Soldatenuniform ohne Rangzeichen. Er sagte noch, dass er nun auch die Gesandtschaft mit beschützen würde, gegen die immer wiederholenden Plünderungen schritt er aber nur zögernd und ohne Erfolg ein. Bald wurde erkannt, dass sich dieser Russe für alle früheren Dinge der Gesandtschaft besonders interessiere. Sein Wissendrang stand in keinem Verhältnis zu seiner äusserlichen Verfassung. Immer wieder frug er mich, wo sich die Schlüssel zu den noch verschonten, grossen Eisenkassen befänden. Bald kam auch dann wieder ein Trupp Russen, dieselben warfen die schweren Eisenkassen um und in Ermangelung von Sauerstoffbrennern rissen sie nach langer Mühe die Böden aus den Eisenkassen heraus und gelangten so zum Inhalt derselben. Die in den Kassen befindlichen Schmucksachen und Geldmünzen wurden sofort von den Plünderern in Empfang genommen.

Nicht hingegen nahmen die Russen die in den Kassen befindlichen fremden Valuten und ich nahm an, dass ihnen der Wert derselben nicht bekannt war. Nur der eine Russe, welcher sich mit auf der Gesandtschaft aufhielt beachtete die fremden Geldscheine. Als ich in die Räume zurückkehrte in welchen sich die erbrochenen Kassen befanden, überraschte ich den Russen dabei, wie er sich die Serien, bzw. die Nummern der Schweizer Franken und Dollars aufnotierte. Auf meine Frage, warum er diese Nummern aufschreibe sagte er mir, es seien Lose und er hoffe damit zu gewinnen. Diese Verlegenheitslüge des Russen liess erkennen, dass derselbe in bestimmter Absicht auf die Gesandtschaft gekommen ist. Ich ging sofort zum Kanzler D. von Mezey und berichtete ihm, dass sich der Russe die Nummern der fremden Geldsorten aufgeschrieben hat. Leider war der Kanzler aber durch diese furchtbaren Einwirkungen der letzten Zeit in eine solche seelische Verfassung gekommen, dass er auf meine Mitteilung nicht mehr reagierte. Die Geldscheine wurden aber von dem Russen wieder hingeworfen und er zündete sich mit den Dollarscheinen seine Zigaretten an. Später konnte ich mit der Griechin Vlachos noch einige Geldscheine bergen, doch weiss ich nicht mehr, was aus dem Versteck derselben dann geworden ist.

Nachdem die Zustände auf der Gesandtschaft immer kritischer wurden, erfolgte nach einer kurzen Beratung der noch auf der Gesandtschaft befindlichen Personen der Entschluss, das Gebäude zu verlassen. Am gleichen Tage kam ein russisches Kommando und verhaftete den Russen, welcher schon längere Zeit mit auf der Gesandtschaft war und welcher die Banknoten notiert hatte. Diese Verhaftung war aber wenig überzeugend und trug den Stempel einer Komödie.

Die noch auf der Gesandtschaft befindliche Schwedin, Frau Professor Imre sagte mir, dass ich mit in ihr Haus zu ihrer Tochter und Schwiegersohn, in einem Budapester Vorort ziehen kann. Bereits am nächsten Tage sind wir auch dorthin gegangen und dort vorerst verblieben. In diesem Hause wohnte ich dann bei einem ungarischen Strassenbahnschaffner und diese Gegend war bereits etwas ruhiger. Eines Tages wurde der Strassenbahner und ich von russischen Soldaten aus der Wohnung geholt (geholt) und wir mussten den Russen die Pferde putzen. Nachdem wir für diese Arbeit von den Russen Brot bekamen, gingen wir dann alle Tage dorthin. Es war dies ein russ. Artillerie-Regiment, welches in der Nähe der Passareti-utca lag. Hier konnte ich mit Hilfe der tschechischen Sprache bald Vorteile bei den Russen erlangen und meine Kenntnisse als ehemal. Kavallerist wurden bei der Pferdepflege gut verwertet. Ich hoffte auf diese Weise mit den Russen weiter westlich ziehen zu können und dann meine Heimat zu erreichen. Leider erfuhr ich, dass dieses Regiment in den Kaukasus verlegt würde und deshalb ging ich dann nicht mehr hin.

Die tschechoslowakische Jüdin, Frau Dr. Julie Szantos, welche sich auch auf der Gesandtschaft durch viele Wochen vor den Pfeilkreuzlern versteckt hatte, riet mir dann, mich auf dem neuen tschechoslowakischen Konsulat in Budapest zu melden und dort als früherer Tschechoslowake meinen Eintritt in die neue tschechische Armee anzumelden. Das habe ich auch dann Mitte März 1945 getan. Während ich mich mit den dort befindlichen Tschechen unterhielt und meine Annahme bestätigt wurde, erschienen plötzlich GPU-Männer in Uniform und verhafteten das ganze tschechische Konsulat und alle dort befindlichen Besucher. Somit kam ich in russische Haft und wurde nun eingehend über meine Person und meine Tätigkeit in Budapest und früher vernommen.

Aus der Vernehmungsart der GPU erkannte ich sehr bald, dass ich mich hier nicht mehr als Tscheche ausgeben konnte und man mich sofort als Deutschen erkennen würde. In meiner Zwangslage sagte ich deshalb, dass mein Vater Deutscher, jedoch meine Mutter eine Tschechin sei und ich daher Mischling bin. Gegen meinen Willen sei ich deutscher Soldat geworden und nach einigen Fragen merkte ich, dass man mir glaubte. Besonders musste ich über politische und geschichtliche Dinge der Slawen eine Prüfung ablegen und konnte aber alle Fragen zur Zufriedenheit der Russen beantworten.

Nachdem ich erklärt hatte, wie ich in Budapest auf die schwedische Gesandtschaft gekommen sei, wurden mir dann sehr viele Fragen vorgelegt. Leider musste ich bald erkennen, dass die Russen von der Tätigkeit der schwedischen Gesandtschaft in Budapest eine Vorstellung hatten, welche in das Fabelreich gehörte. Ich musste aus der Art der Vernehmung auch bald erkennen, dass die GPU auch schon anderweitig vernommen hatte, denn alle Namen der Personen welche auf der Gesandtschaft waren, nannte man mir. Man wollte von mir wissen, in welchem Ausmass die Schweden mit den Ungarn, besonders aber mit den Deutschen, zusammengearbeitet haben und was vorallem der Engländer auf der Gesandtschaft getan hätte. Nachdem ich anfänglich gut behandelt wurde änderte sich dies, als ich immer wieder sagte, dass die Schweden in keiner Weise die Deutschen oder Ungarn unterstützt hätten, sondern im Gegenteil dauernd durch die Pfeilkreuzler schwer bedroht wurden und auch von keiner Stelle Hilfe dagegen erhielten. Es wurde mir gesagt, dass Unterlagen vorhanden wären aus welchen bewiesen wird, dass sich auf der schwedischen Gesandtschaft auch fremde Agenten befunden hätten. Immer wieder wurde ich vernommen und meine ständige Behauptung, dass ich nicht das allergeringste auf der Gesandtschaft bemerkt habe, was die Deutschen oder Ungarn unterstützt hätte, fand keine überzeugende Aufnahme.

Ich verblieb weiterhin in Haft und man wollte angeblich meine Angaben nochmals überprüfen und feststellen, ob ich auf der Gesandtschaft tatsächlich gegen die Pfeilkreuzler eingeschritten sei.

Eines Tages, es war gegen Ende März 1945 wurde ich wieder zur Vernehmung geholt und ausser einigen Russen in Uniform, waren auch noch einige Zivilisten dabei, welche mich vernahmen. Sehr erstaunt war ich, als ich plötzlich den Russen wieder erkannte, welcher auf der Gesandtschaft die Banknoten notiert hatte. Derselbe trug jetzt eine Uniform mit hohen Rangabzeichen. Er schien die Vernehmung zu führen, doch tat er, als hätte er mich noch nie gesehen. Ein Zivilist begann mit der Vernehmung und sagte mir, dass ich sofort erschossen werde, wenn ich nicht gestehe, was auf der Gesandtschaft alles vorgegangen ist. Immer wieder nur konnte ich sagen, dass mir nichts bekannt ist, dass die Schweden etwas für die Deutschen und Ungarn und etwas gegen die Russen getan hätten. Plötzlich sagte mir der Zivilist, was ich nun zur Tätigkeit des Herrn Wallenberg zu sagen hätte. Meine Entgegnung, dass ich Herrn Wallenberg nicht gesehen habe und mir nur bekannt ist, dass er verfolgten Personen und vorallem Juden behilflich war, dass diese nicht von der Gestapo oder Pfeilkreuzlern verhaftet wurden, löste ein heftiges Gelächter aller Anwesenden aus. Ein Russe zog seine Pistole, setzte mir diese auf die Stirn und sagte, dass ich noch einige Minuten Zeit habe die Wahrheit wegen Wallenberg zu sagen.

Ich konnte immer nur wieder sagen, dass ich von Herrn Wallenberg nur gehört habe, dass er Verfolgten der Nazis und Pfeilkreuzler geholfen habe. Die Vernehmung, welche in tschechischer Sprache mit teilweiser russischer Übersetzung geführt wurde, erstreckte sich dann immer wieder auf den Namen Wallenberg. Ich wurde dann in ein Nebenzimmer geführt und konnte hören, wie sich die Vernehmenden in russischer Sprache unterhielten, doch konnte ich nur einige Worte ohne Zusammenhalt verstehen. Dann wurde ich wieder vorgeführt und der vernehmende Zivilist frug mich, ob ich wenigstens die Summe angeben könnte, welche Wallenberg von Himmler für seine Tätigkeit erhalten hätte. Es sei erwiesen, dass Wallenberg in Wirklichkeit die Leute der Gestapo zugeleitet habe. Als Beweis wurde mir gesagt, dass durch viele Monate das Gebäude der Gesandtschaft beobachtet wurde und ausserdem die Telefonleitung der Schweden angezapft war.

Die Vernehmung wurde dann abgebrochen und mir wurde nochmals erklärt die Wahrheit zu sagen, oder ich würde erschossen.

06
Am folgenden Tage wurde ich wieder geholt und nur wenige Russen waren anwesend. Ich glaube es war ein Major, welcher mir in freundlicher Art sagte, dass meine Angaben wegen der Verteidigung gegen die Pfeilkreuzler richtig wären und ich nichts mehr zu fürchten hätte. Auch wegen Wallenberg habe man sich überzeugt, dass ich davon nichts wissen konnte. Er sagte aber, dass man diesen "Vogel" - er meinte Wallenberg damit - so gut versorgt hätte, dass er keinen Pass mehr ausstellen wird und dass er nie mehr Ungarn oder Schweden sehen wird.

Dann wurde ich den ungarischen Zivilbehörden übergeben. Von dort aus konnte ich Verbindung mit den Familien aufnehmen, welche in der Gesandtschaft oder in der nächsten Nähe Schutz vor den Pfeilkreuzlern gefunden hatten und welche ich auch gegen diese verteidigt hatte. Besonders die Familie Arpad Molnar und Frau Dr. Szantos u.a. kamen in das ungarische Gefängnis und erwirkten dort meine sofortige Freilassung.

Wieder meldete ich mich dann auf dem tschechisch-slowakischen Konsulat in Budapest und wurde dort für die neue tschechische Armee angenommen und kam mit einem Sammeltransport nach Poprad-Slowakei. Später wurde ich aber dort als Deutscher erkannt und als Häftling in meine Heimatstadt Reichenberg überführt. Dort wurde ich bis August 1946 interniert und wurde dann wie alle meine Landsleute aus der Heimat ausgewiesen.

Nach langer Arbeitslosigkeit fand ich dann in einem chemischen Betriebe in Kassel Arbeit, welche ich aber aufgeben musste, weil ich diesen chemischen Arbeitsprozess aus gesundheitlichen Gründen nicht aushalten konnte.

Am 1. August 1950 fand ich dann Beschäftigung bei der Königlich Schwedischen Mission in Köln.

Otto Prade

CIVILINGENJÖR
GUY VON DARDIEL
KARLAVÄGEN 32
TEL. 67 34 58

Böden
STOCKHOLM DEN 27 augusti 1950

ref ef
En. vidh.
DM
h.a.
Sekreterare Per Anger
Utrikesdepartementet
S t o c k h o l m

Broder!

ef I enlighet med tidigare telefonsamtal översänder jag till Dig ett P.M. beträffande det besök som fröken Karin Palme på vårt uppdrag gjorde hos Sandor Ujvary i Salzburg. För ytterligare detaljer av hennes samtal med Ujvary och för hennes subjektiva intryck av denne är det väl bäst att Du sätter Dig i direkt kontakt med Karin Palme.

Hälsningar

idg.

Guy von Dardiel

CIVILINGENJÖR
GUY VON HARBEDDEL
KARLAVÄGEN 52
TEL. 67 34 58

STOCKHOLM DEN

P2 En I

P. M.

angående besök hos ungraren Sandor Ujvary.

Om detta besök berättar min sagesman, fröken Karin Palme, Östermalmsgatan 36, Stockholm, tel. 11 06 94 eller Karolinska Sjukhuset, i stort sett följande:

Under sin vistelse i Salzburg tillskrev fröken Palme U., vars adress hon före avresan erhållit av undertecknad. Några dagar senare ringde U. upp och ett sammanträffande ordnades. Vid detta och ett senare möte fungerade en annan ungrare, f.d. ungerske UD-tränstemannen Tassilo v. Daróczy som tolk, eftersom U. endast dåligt behärskade tyska.

U. berättade att han efter kriget samarbetat med redaktör Levai i fråga om utgivandet av boken om R.W. och de tidigare böckerna om övriga humanitära aktioner i Budapest. U. lämnade Ungern för c:a 2 år sedan och hade sedan dess besökt ett flertal länder innan han slutligen slog sig ned i Salzburg. Enligt vad U. hört sägas skulle Levai även ha lämnat Ungern ^{och} numera befinna sig någonstans i Schweiz.

U. berättade att han ehuru icke själv jude, tillhört R.W:s organisation och innehaft skyddspass, och han uppvisade en hel del dokument från denna tid. Bl. a. hade han vid något tillfälle deltagit i förhandlingar med den påvliga nuntien. Vid ryssarnas erövring av Pest hade han - enligt vad han berättade - tagits tillfånga av ryssarna samtidigt med R.W. och hade hållits i fångenskap tillsammans med R.W. i sex veckor till den 26 april 1945, då U. frigavs på grund av en namnförväxling. Fångarna i gruppen, inalles 6 stycken, av vilka U. dock endast kände R.W. till namnet, förvarades i en by utanför Budapest. U. berättade att ryssarna vid ett tillfälle velat skjuta R.W. och en annan fånge, möjligen vid namn Julius Kiss, sedan de tvingats gräva sina egna gravar, men att R.W. av någon orsak skonades. När U. skildes från R.W. hade denne en skottskada i ena benet.

U. utgav sig ha meddelat allt vad han visste i saken, som inte kunde publiceras, till Rödakorsdelegaten Carlo Imfeldt i Genève, och påstod sig även ha varit i kontakt med R.W:s familj. När Imfeldt var på besök i Stockholm 1946 meddelade han dock ingenting om U. Inte heller har U. så vitt jag känner till varit i direkt kontakt med familjen.

* Ej heller på b. d. s. domica finns något om Ujvary.
Pb.

U. hade icke meddelat någonting om sin fångenskap tillsammans med R.W. till redaktör Levai och ingenting förekommer heller därom i dennes bok.

U. angav en f.d. ungersk polisofficer Ferdinand Batizfalvy, som numera är bosatt Gautrischstrasse 17, Bern, och som i januari 1945 mottagit en del värdesaker av R.W. och möjligen även hade andra upplysningar att komma med.

U. kände mycket väl den grevinna Ezerhazy, som även bodde i Salzburg och möjligen skulle ha upplysningar om R.W. U. trodde dock icke att grevinnan E. hade några ytterligare informationer utöver de som han själv lämnat.

Stockholm den 19 augusti 1950

Guy von Dardel
Guy von Dardel

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

upplysningar ang.
Raoul Wallenberg

U.n.

STOCKHOLM

19

Stockholm den 2 september 1950.

Sträng, förtroligt.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAL.

Eu^I

Broder,

Redaktör af Sandeberg inlämnade på sin tid till departementet en redogörelse för vad han under sin fångenskap i Ryssland säger sig ha erfarit rörande Raoul Wallenberg.

Som Du behagade finna av närslutna utdrag ur redogörelsen skulle Sandeberg i ett genomgångsläger i Moskva ha träffat en rumän, som omtalat, att han arbetat tillsammans med Wallenberg vid en industrianläggning i närheten av staden. Rumänen, vars namn Sandeberg glömt, men som gick under benämningen "Carl", skulle sedermera ha repatrierats till sitt land någon tid efter det Sandeberg lämnade Moskva i början på april 1946. Den, som eventuellt skulle kunna känna till rumänens nuvarande adress, vore en god vän till denne, en amerikan vid namn Samebolt, som även suttit i Moskva-lägrät samtidigt med "Carl" och som förts med samma transport som Sandeberg till Frankfurt/Oder. (En ytterligare upplysning, som Sandeberg lämnat muntligen i detta sammanhang, är att även en annan amerikan vid namn John Gibran befunnit sig i transporten till Frankfurt och att den person vid amerikanska ambassaden i Moskva, som varit de två amerikanerna behjälpliga vid avfärden därifrån vore en vicekonsul vid namn Wallace.) Sandeberg hade sedan fortsatt hemresan, under det att Samebolt kvarhållits i Frankfurt. Sandeberg har vidare upplyst, att han vid ett uppehåll i resan - närmare bestämt i maj 1946 i ett UNNRA-läger i Zehlendorff - för amerikanska militärpolisen rapporterat vad han visste om Samebolt i syfte att man från amerikansk sida skul

EXP. 7.5.50

Ambassadören B o h e m a n,
Washington.

le söka få denne frigiven.

Vi anmodade på sin tid generalkonsulatet i Berlin att förfråga sig hos amerikanska vederbörande därstädes i saken, men dessa undersökningar ha tyvärr icke lett till något resultat. Amerikanerna ha i stället föreslagit^{oss} att underställa State Department Sandebergs redogörelse, då man ansåge, att Washington måhända vore en bättre utgångspunkt för efterforskningsåtgärderna än Berlin. Vi vore därför tacksamma, om beskickningen ville hos amerikanska vederbörande hemställa om efterforskning efter bemälde Samebolt, som ju av Sandebergs berättelse att döma eventuellt skulle kunna ge vissa upplysningar i fallet i första hand rörande rumäns vistelseort. Vi göra oss ju givetvis inga illusioner angående möjligheterna härutinnan, men äro som Du vet angelägna om att icke lämna något oförsökt i våra ansträngningar att få någon klarhet i Wallenbergs öde.

u/Dahlman

Utdrag ur redogörelse avlämnad av redaktör E. af Sandeberg till utrikesdepartementet i maj 1949.

. . . . .

När jag 2 april 1946 kom till Moskva efter att ha frigivits ur krigsfängeläget i Krasnogorsk, måste jag stanna en vecka i en kasern, som utgjorde något slags genomgångsläger för skilda kategorier folk, vilka väntade på transport. Det var dels frigivna civilinterner som jag själv, dels ryska soldater, vilka inte haft sina papper i ordning, dels polacker och andra, som slagits för ryssarna i ryska förband, dels balkanesiser, som låtit frivilligt arbetsmobilisera sig, och vilkas tid i Ryssland nu utlupit. Jag blev genast bekant med en rumän tillhörande sistnämnda kategori - hans efternamn, någonting på -sou, har jag glömt, men han kallades allmänt "Carl".

Så snart "Carl" fick reda på, att jag var svensk, frågade han mig, om jag kände Raoul Wallenberg. Han berättade, att han varit arbetskamrat med svensken vid en industrianläggning i närheten av Moskva. Wallenberg hade vid ett tillfälle försökt fly för att ta sig till svenska beskickningen men blivit upptäckt och återförd. Därefter hade han transporterats till någon annan arbetsplats, som låg längre bort från den ryska huvudstaden, och samtidigt hade "Carl" förts till kasernen i Moskva för vidarebefordran till Rumänien. När jag träffade "Carl", hade han varit där två månader, varav följer, att Wallenbergs flyktförsök och borttransport måste ha skett någon gång omkring månadsskiftet januari-februari 1946.

När jag lämnade Moskva 9 april i riktning mot Frankfurt/Oder, var "Carl" fortfarande kvar i kasernen. Han fick emellertid ungefär halvannan månad senare komma med en transport över Odessa, varvid han var reskamrat med bl.a. danske krigsfångesekreteraren Christian Christensen - en av mina tidigare medinterner i Krasnogorsk.

För den, som inte känner förhållandena i Sovjet kan det synas egendomligt, att en frivilligt arbetsmobiliserad måste arbeta under samma förhållanden som en fånge av Wallenbergs kategori. Det är emellertid en regel som saknar undantag att utlänningar i Sovjet alltid står under minutiös bevakning, de må sedan vara fångar eller "fria".

"Carl" var någon slags teknisk specialist, och efter vad jag förstår, måste även Wallenberg ha tillhört specialisterna. Dessa hade endast beröring med arbetarna på arbetsplatsen - på "fritid" bodde de för sig själva. De hade avsevärt bättre villkor vad angår mat, rökverk, kläder och inkvartering - endast bevakningen var densamma.

När jag skildes från "Carl", skrev jag visserligen upp hans adress i Rumänien, men då jag på hemresan av försiktighetsskäl förstörde alla adresser genom att rulla cigaretter av dem, gick även "Carls" tillspillo.

"Carls" bästa vän i Moskva-kasernen var en ung amerikan vid namn Rudolph Samebolt, vilken tagits av ryssarna i Österrike. Han fördes med samma transport som jag till Frankfurt/Oder, där han emellertid sattes i arrest. När jag så småningom fick komma till Berlin, satt Samebolt fortfarande kvar. Jag rapporterade omedelbart saken för amerikanska polisen i Berlin, men om man lyckades få Samebolt fri, vet jag inte.

Vad jag däremot vet, är att Samebolt säkerligen känner till "Carls" adress i Rumänien. Då båda var som sagt mycket goda vänner, efter att dagligt ha varit tillsammans i två månader. Befinner sig amerikanen numera i frihet, är det kanske inte omöjligt att genom honom få reda på rumänens adress.

Anger/UP
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

efterforskningen av
Raoul Wallenberg.

*oförklarad
Anger 1/10-30*

STOCKHOLM den 12 okt. 19 30.		
N:o	Förtroligt.	1 BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Broder,

Som framgår av härjämte närslutna klipp ur Svenska Dagbladet av den 8 innevarande månad har nio f.d. italienska diplomater numera återvänt till Italien efter sex års rysk fångenskap. Då man ju onekligen kan draga vissa paralleller mellan dessa italienares och Roul Wallenbergs öde vore vi tacksamma om beskickningen genom hänvändelse till italienska utrikesministeriet eller på annat sätt kunde införskaffa ytterligare upplysningar i saken. Måhända skulle man, om man finge taga del av ifrågavarande italienares erfarenheter och upplevelser i Ryssland, få några uppslag för de fortsatta ansträngningarna att bringa klarhet i vad som kan ha vederfarits Wallenberg.

(u) S. Dahlman

Ambassadören Friherre Beck - Friis,
Rom.

*14
UP*

16/10 1950

Exc. vidit.

P.M.

ang. Raoul Wallenberg.

Raoul Wallenberg försvann som bekant den 17 januari 1945 från Pest-sidan av Budapest kort efter det att denna del av staden erövrats av ryssarna. Enligt de vittnesmål, som föreligga, avreste han denna dag med rysk eskort i bil från Budapest. Dessförinnan hade han till olika personer uttalat att han hade för avsikt att besöka den nya ungerska regeringen/Debrecen i östra Ungern.

Samma dag, alltså den 17 januari, erhöll beskickningen i Moskva av ryska utrikesministeriet meddelande om att W. lyckats ta sig över till den av ryssarna erövrade delen av Budapest. De sovjetiska myndigheterna, heter det vidare, hade vidtagit åtgärder för att skydda W. och hans egendom. Härefter har emellertid inga nya upplysningar stått att få från officiellt ryskt håll, som kunnat bringa klarhet i vad som hänt W. Genom beskickningen företogs under åren 1945-47 gång på gång démarcher i saken men utan resultat. Ryssarna förklarade bl.a. under hand, att intet spår efter W. påträffats, trots att "de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstaben, militärpolisen, säkerhetspolisen och andra myndigheter". Först den 18 augusti 1947 erhöll beskickningen ett något utförligare besked från ryska vederbörande. I en note meddelade man nämligen, att W. icke funnes i Sovjetunionen och vore okänd för sovjetmyndigheterna. Noggranna undersökningar och efterforskningar efter W. hade verkställts, vilka emellertid icke lett till positiva resultat och den sovjetiske officer, som lämnade meddelandet om W. hade icke återfunnits. I lägren för krigsfångar och internerade hade W.

icke heller påträffats. Man uttalade en förmodan, att W. under striderna i Budapest omkommit eller tillfångatagits av ungerska pilkorsare. Härefter ha några ytterligare dé-marcher icke gjorts i denna fråga via beskickningen i Moskva.

Parallellt med framställningarna i Moskva fullföljde Utrikesdepartementet alla de spår och uppslag, som på olika vägar bragtes till dess kännedom. Dessa undersökningar, som alltjämt fortsätta, ha skett genom direkt kontakt med olika personer, genom beskickningarna utomlands, i samarbete med härvarande amerikanska ambassad, Röda Korset m.m. Det har emellertid hittills icke visat sig möjligt att komma till klarhet i denna fråga. Utförliga redogörelser för de åtgärder, som vidtagits av Utrikesdepartementet, lämnades av statsministern i ett interpellationssvar i Riksdagen den 27/11-46 och av utrikesministern den 1/7-47 med anledning av riksdagsman Håstads interpellationer.

På privat initiativ ha som bekant även undersökningar företagits av en för detta ändamål bildad Wallenberg-kommitté. Kommittén har förklarat att den härvid kommit över bevismaterial, varav framgått att W. åtminstone till en tämligen nära tidpunkt - enligt uppgift intill årsskiftet 1947/48 - varit i livet i ryskt förvar. Detta material vägrade man emellertid av olika skäl att ställa till Utrikesdepartementets förfogande. Fyra personer, däribland f.d. generaldirektören Örne, som utsetts att granska såväl Wallenbergs-kommitténs som Utrikesdepartementets akter i ärendet, avgav i oktober 1947 ett yttrande, varav framgick att de anslöto sig till uppfattningen, att W. befann eller befunnit sig i livet i rysk fångenskap. Följande spår och upplysningar i Wallenberg-affären ha den senaste tiden kommit till Utrikesdepartementets kännedom.

fru X/

1. En i Rom bosatt ungerska/har vid samtal med Raoul Wallenbergs halvsystem, fru Lagergren, och undertecknad (P.M. 2.5.50) meddelat, att W. mellan augusti och oktober 1947 observerats i Kiev av en ungrare, som var på återväg till Ungern från rysk fångenskap. Denne ungrare skulle ha igenkänt W. bland de fångar, som just anlänt till staden på väg österut. Fru X

hade uppgivit, att hon icke närmare kände till den ungrare, som varseblivit W. i Kiev. Ungraren hade efter hemkomsten till Ungern berättat saken för fru X:s syster, fortfarande bosatt i Ungern, som i sin tur berättat den för fru X. Några spår av sagesmannen hade man emellertid sedermera icke kunnat få.

2. Ovannämnda fru X gav vid samtalet även uppgift på en ytterligare person, nämligen herr Sandor Ujvary, f.n. bosatt i Salzburg, som skulle kunna lämna upplysningar beträffande W. Enligt överenskommelse med Wallenberg-kommittén (ingenjör von Dardel) beslöts att man på privat väg skulle söka komma i kontakt med U, och en nära bekant till familjen Dardel, en fröken Karin Palme, gjorde på familjens uppdrag i augusti d.å. ett besök hos U. Enligt den redogörelse, som fröken Palme härefter avgivit (handbrev ingenjör von Dardel-sekreterare Anger 27.8.50) hade U. vid hennes besök hos honom i Salzburg uppgivit, att han tagits till fånga av ryssarna samtidigt med W. och hållits i fångenskap med denne i sex veckor till den 26 april 1945, då U. frigavs på grund av en namnförväxling. Fångarna i gruppen, inalles sex stycken, av vilka U. dock endast kände W. till namnet, hade hållits bevakade i en by utanför Budapest. Enligt U. hade ryssarna vid ett tillfälle haft för avsikt att arkebusera W. och en annan fånge, sedan de tvingats gräva sina egna gravar, men W. hade av någon anledning skonats. När U. skildes från W. hade denne en skottskada i ena benet.

3. En tysk medborgare vid namn Otto Prade, som nu är anställd som chaufför vid svenska representationen i Bonn, och under sista fasen av striderna i Budapest uppehållit sig på svenska beskickningen därstädes, har på förslag av utrikesrådet Dahlman, som talat med P. vid ett besök i Bonn, numera avgivit en skriftlig berättelse över sina upplevelser i Budapest. (handbrev Kumlin-Dahlman 16.8.50.). Han återger där bl.a. vissa uttalanden från ryskt håll angående W. P. hade flera gånger varit i förhör hos ryssarna, som frågat om P. kunde omtala storleken av det belopp, som W. erhållit av Himmler för sin verksamhet. "Det vore bevisat att W. i verkligheten hade fört människor till Gestapo". Vid ett tillfälle

yttrades det bl.a. från tysk sida i detta sammanhang, att man "diesen Vogel (W.) damit so gut versorgt hätte, dass er keinen Pass mehr ausstellen wird und dass er nie mehr Ungarn oder Schweden sehen wird".

(Att ryssarna misstänkte W. för att ha arbetat för tysk räkning har även framkommit tidigare. Sålunda kallades B-avdelningstjänstemannen Lars Berg och ett stort antal av W:s medarbetare efter Budapests intagande flera gånger till förhör till ryssarna, varvid man ständigt sökte få fram bevis för att W. bedrivit spionage för tysk räkning.)

Stockholm den 16 oktober 1950.

Per Anger

Rom den 31 oktober 1950.

Förtroligt.

Pol.

608

Ink.	2 nov. 1950	
Avd.	Gr.	Mal
P	2	Eu I

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 12 oktober 1950 angående Raoul Wallenbergs öde och de italienska diplomaternas ryska fångenskap ber jag få meddela, att Hennings under hand tagit upp frågan med härvarande utrikesministerium. Man lovade där att i saken taga kontakt med de hemvändande diplomaterna och utlovade också lämna en muntlig redogörelse för deras erfarenheter och upplevelser under fångenskapen. Då ifrågavarande diplomater varit fullkomligt avspärrade från all kontakt med yttervärlden under fångenskapen - de erforo exempelvis först vid hemkomsten, att Italien blivit republik - ansåg vederbörande tjänsteman på utrikesministeriet, att de med största sannolikhet icke sutte inne med upplysningar, som kunde vara av intresse i detta sammanhang.

För ordningens skull ber jag få förutskicka, att det nog torde dröja en viss tid, innan vi erhålla ifrågavarande upplysningar från utrikesministeriet.

Den tillgripna
John, Duke-Sun

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Anger/HH

ang. R. Wallenberg,

STOCKHOLM den 3 nov. 1950		
N:o 2215		BIL.
INK. D. N:o Hbr Beck-Friis, R - Dahlman, 31.10.50		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Civ.ing. von Dardel H
(Karlavägen 52, Sthlm)

Överlämnas för kännedom till ....
E.u: Anger

2/5
3.11.50

/ES

Anger/ES

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Raoul Wallenberg

U. n.

STOCKHOLM			19
Stockholm den 6 november 1950.			
Förtroligt. N:o 104	1 bil.		BIL.
INK. D. N:o			
AVD. P	GR. 2	MAL. En 7	

Broder,

./.

Som framgår av närslutna klipp ur Dagens Nyheter av denna dag har ett 100-tal holländare, som deltog på tysk sida under kriget och tillfångatogs av ryssarna, nyligen transporterats till Berlin för vidarebefordran till Holland.

Vi vore nu tacksamma om beskickningen hos holländska vederbörande under hand ville hemställa att, därest möjligt, ifrågavarande repatriander vid ankomsten till Hollan benäget måtte utfrågas, huruvida de i Ryssland erfarit något rörande Raoul Wallenberg. Vi äro givetvis fullt på det klara med att utsikterna att på denna väg erhålla några upplysningar om denne äro synnerligen små, men vi vilja som bekant icke lämna något oförsökt i denna fråga.

u/Dahlman

Envoyén Lagerberg.

EXP. 11.11.50.
S.S.

V.
LÉGATION DE SUÈDE

Rom den 21 november 1950.

Förtroligt.

1 bil. ✓

Pa.

Exc. vidit.

Pol.

Reg.

694

Ink.	25 nov	1950
Avd.	Gr.	Mål I
P	8	En

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 31 oktober 1950 angående Raoul Wallenbergs öde och de italienska diplomaternas ryska fångenskap ber jag härmed i översättning till svenska få översända avskrift av en underhandsskrivelse i ärendet, som Hennings mottagit från vederbörande tjänsteman i italienska utrikesministeriet. De däri lämnade upplysningarna säga tyvärr icke mycket, men de kunna måhända utgöra en ledtråd för fortsatta undersökningar.

Din tillgivne
Julius D. - [Signature]

Utrikesrådet D a h l m a n,
Utrikesdepartementet.

Översättning.

61/13477/1019

Rom den 14 november 1950.

Käre Kollega,

Jag har försökt att inhämta upplysningar av intresse för Eder, men varken dr Armando Odenigo eller hans kolleger ha kunnat säga mig något om herr Raoul Wallenberg.

De ha dock givit mig några meddelanden som jag, för det fall de skulle kunna vara till nytta för Eder, här vidarebefordrar: Odenigo var fånge hos sovjet i Lefortovskajafängelset, som ligger i Moskvas östra utkant. I detta fängelse i cell n. 125 hade han som medfånge österrikiske ministern Franz Mark fram till mitten av sommaren 1947. Tillsammans med dem var friherre von Richt-hofen, f.d. tysk minister i Sofia, tillfångatagen i Breslau. I samma cell n. 125 befann sig även den amerikanske ingenjören Clifford, som blivit tillfångatagen i Ploesti 1945.

För mig återstår således endast förhoppningen att hava givit Eder någon ledning för spaningarna efter Eder försvunne kollega.

Med gläjde har jag stått Eder till tjänst och sänder många vänliga hälsningar

Eder

/undert./ Giovanni Soro

Herr Lennart Hennings,
Andre Sekreterare vid
Svenska Beskickningen i

R o m

Anger/UP

KUNGL. UTRIKES

DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenbergs
öde.

STOCKHOLM den 27 nov. 1950.

N:o 4412

1 BIL.

hbr. Beck-Friis, Rom
INK. D. N:o t. Dahlman 21.11.50.

AVD.
P

GR.
2

MAL. I
Eu

10/

Överlämnas jämte bilaga för kännedom

till Civiling. Guy von Dardel.

E.u. Anger

STAM

28.11.50

CP

17.2.51
Bil + kkr. r.
akad. Bostadsgäst

EMBASSY OF SWEDEN
WASHINGTON 8, D. C.

Washington den 25 november 1950.

P 2.

~~nbil.~~

Exc. 5120

Guy Wallenberg
5/12

Strängt förtroligt.

718.

Ink. 29 nov. 19 50	
Avd. P	Gr. 2
Mott. 1	

Broder,

Rec.

Åberopande Ditt brev till Boheman den 2 sistlidne
september angående Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att
vi från State Department erhållit i avskrift närslutna memo-
randum som svar på ett P.M. med af Sandebergs uppgifter, vil-
ket vi överlämnade den 19 september. Beskickningen har nu
skrivit till de uppgivna adresserna för att söka komma i kon-
takt med Rudolph Sambolt, respektive John Gibran.

Så snart något nytt erfares i ärendet skall beskick-
ningen återkomma.

Din tillgivne
R. Barv

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,
Stockholm.

MEMORANDUM

With reference to the memorandum of the Swedish Embassy dated September 18, 1950, there is the following information in the files of the Department of State concerning the address of Rudolph Sambolt, who may have knowledge relating to Raoul Wallenberg.

It was reported in September 1947 by the American Embassy in Moscow that a Rudolph Sambolt had left the Soviet Union on April 9, 1946. On June 21, 1946, he applied at Berlin for repatriation to the United States, giving his birthplace as Coreapolis, Pennsylvania, and his birthdate as September 9, 1924. His sponsor was given as John Sambolt, Coreapolis, Pennsylvania. Despite the difference in spelling it seems likely that this is the man about whom the Embassy inquired.

Rudolph Sambold,

Rudolph Sambold, apparently not the same individual mentioned above, wrote to the Department of State on July 11, 1947, concerning passage to the United States from Vienna for his family. His address at that time was Post Office Box 24, Freedom, Pennsylvania. Another letter from Rudolph Sambold, referring to property in Austria, was dated January 6, 1948, and came from 524 Locust Place, Sewickley, Pennsylvania.

Of possible interest to the Embassy is the address given by John Gibran when he left the Soviet Union in March 1946 for repatriation. This address was in care of his sister, Mary G. Andrews, Fifty Anderson Street, Union City, New Jersey.

Department of State,

Washington,

November 20, 1950.

Anger/UP
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenbergs
öde.

STOCKHOLM den 5 dec. 19 50.		
N:o 4960		1 BIL
INK. D. N:o hbr Bagge, Washing. - Dahlman 25.11.50.		
AVD. H P	GR. 2	MÅL. Ett <u>1</u>

Överlämnas för kännedom (heml.stpl)
till Guy ^{Wallenberg} (Wallenberg), Sthlm.

E, u. Anger

5.12.50.

UP

KUNGL. UTRIKES-
DEPARTEMENTET

7/12 1950 ✓

P 2 Eu I

P.M.

a. a. Redaktör von Platen i "Allt" (tel.: kontoret 34 00 80, bostaden 16 11 20) har idag meddelat, att han erhållit en artikel i Wallenbergsfrågan, där vissa kritiska uttalanden gjorts om UD. I anledning härav riktade han till mig följande fråga: "Vilka demarcher har UD gjort i fallet Wallenberg från 1945-50 i Moskva och annorstädes?" Han nämnde under samtalet, att påståenden skulle ha gjorts, att envoyén Söderblom visat likgiltighet inför saken.

I enlighet med instruktioner av Frychius har jag till svar hänvisat till statsministerns uttalande i andra kammaren den 27 november 1946 och utrikesministerns uttalande i andra kammaren den 1 juli 1947 samt UD:s kommuniké den 21 augusti 1947. Härtill har lagts följande uttalande: "UD har i fortsättningen med alla de medel, som stått till buds, sökt fullfölja alla uppslag och spår, som framkommit". Sedan Platen fått detta besked, ställde han följande fråga: "Anser man i UD, att Wallenberg kommit bort i Ryssland?" Han sade vidare, att artikeln återgav familjens syn på saken, vilken icke med nödvändighet behövde vara densamma som UD:s. Platen sade sig ha fått intrycket, att envoyén Söderblom förhalat ärendet, ett intryck, som naturligtvis vore svårt att verifiera, då det rörde sig om konfidentiella uppgifter. Han frågade, om han kunde få ha ett samtal med någon på UD i saken, varför jag hänvisade honom till Anger.

Stockholm den 7 december 1950.

19/12 1950
Strängt förtroligt.

P. M.

angående Raoul Wallenberg.

Anmodad kommentera en av sekreterare Anger upprättad promemoria rörande vissanya upplysningar i fallet Raoul Wallenberg får jag värdsamt anföra följande.

I en promemoria den 19 april 1948, upprättad i Prag, och en den 29 april 1949, upprättad i Stockholm, har jag kortfattat redogjort för upplevelser och intryck i samband med mina efterforskningar av Wallenberg i Tjeckoslovakien våren 1948 tillsammans med en NKVD-man av antagligen polsk eller ukrainsk extraktion, kallad B.

B. hade redan hösten 1947 kontaktat beskickningen i Warszawa och påstått, att Wallenberg uppehölle sig i Polen. Tillsammans med en i Svenska Röda Korset anställd major Ehrensträhle hade B. farit omkring i sydöstra Polen i trakter som behärskades av partisaner och sökt Wallenberg.

De uppgifter, som B. kom med angående sig själv och angående Wallenberg, föreföllo mig synnerligen osannolika. Men då slumpen gjorde, att jag redan från början kunde få en del av hans otroliga uppgifter bekräftade - bland annat råkade min svenska barnfröken känna B. från Tranås, där han sade sig ha vistats som rysk spion - och jag fick ett allmänt intryck av, att mannen visste någonting om Wallenberg, ansåg jag, att saken borde undersökas.

Jag har sedermera efter min avresa från Prag i maj 1948 kunnat konstatera, att även andra ting, som B. berättade - bland annat rörande Wallenbergs person - visat sig stämma med verkligheten.

Vid läsningen av sekreterare Angers promemoria har jag funnit, att ytterligare några av B:s uppgifter fått sannolikhetsprägel. I promemorian omtalas bland annat, att en ungrare

KUNGL. UTRIKES

DEPARTEMENTET

mellan augusti och oktober 1947 sett Wallenberg i Kiev i en fångtransport. Vidare omnämner en annan ungrare, som uppgivit sig ha suttit i fängelse med Wallenberg, att denne, när de skiljdes åt i april 1945, hade en skottskada i benet.

B. omtalade, att Wallenberg år 1947 flytt från en fångtransport i samband med en järnvägsolycka i Ukraina, varefter de ryska myndigheterna tappat spåret efter honom. Såsom jag tidigare rapporterat, hade Wallenberg, enligt B., därefter anslutit sig till de ukrainska partisanerna och medföljt dessa på deras genombrottsförsök åt väster genom Polen och Tjeckoslovakien. Wallenberg hade, fortfarande enligt B., på hösten 1947 tagit sig fram till södra Polen. Det var i detta sammanhang, som major Ehrensträhle tillsammans med B. bedrev efterforskningar. På gränsen mellan Polen och Tjeckoslovakien hade slutligen Wallenberg infångats av de tjeckiska trupper, som vid denna tid utkommenderats för att bekämpa partisanerna (benderisterna).

Uppgiften om skottskadan är också intressant, ty B. berättade för mig vid ett tillfälle, då Polen-efterforskningarna voro på tal, att Wallenberg hade en skottskada. X

Det hävdades av dem, som hade att ta ställning till af-fären Ehrensträhle - B., att den sistnämnde varit rätt och slätt en bedragare. Att mannen ur många synpunkter är ytterst suspekt, har jag fullt klart för mig. Som regel omgav han sig med en härva av lögnar och diffust tal. I samband med de strapatser, som särskilt B. själv fick genomgå, kunde han emellertid i det uttrötta- de tillstånd, vari han då befann sig, förmås lämna trovärdiga - och sedermera besannade - upplysningar. Den till det otroliga gränsande misstänksamhet, som han gång på gång gav prov på, grundade sig, om jag förstätt rätt, i rädslan att "bytet" skulle gå honom förbi.

Det sammanfattande intrycket förblir, att det ingalunda synes mig osannolikt, att Wallenberg i april 1948 verkligen befann sig i ett fängelse i Tjeckoslovakien, utan att vara känd av de tjeckoslovakiska myndigheterna under rätt namn och nationalitet.

Avslutningsvis må nämnas, att B. berättade, att han flera gånger efter förpassningen 1945 illegalt vistats i Sverige på de mest olika identitetshandlingar.

x som han sått vid
flykt kort därefter

Jag är givetvis beredd att därest så önskas ytterligare i alla avseenden komplettera tidigare lämnade uppgifter.

Stockholm den 15 december 1950.

(u) S. Engfeldt

EMBASSY OF SWEDEN
WASHINGTON 8 D.C.

Washington den 11 december 1950.

P 2.

1 bil.

händ mottagit 17.2.51

*17.2.51
Bil. m. hbr
Dahlman - anslut*

ROS

809

Ink. 19 dec. 1950		
Avd.	Gr.	Mal
P	2	Kur

*FA. All Esc. 16/2
OK (16/2) DM (16/2)
P & En I*

Broder,

I anslutning till mitt brev den 25 nästlidne november angående Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att en av herrarna Sambold med anledning av ett brev från beskickningen besökt vicekonsulatet i Pittsburgh. Såsom framgår av i avskrift närslutna skrivelse kände han till adressen på rumänen "Karl". Denne hade däremot aldrig för Sambold nämnt någonting om Wallenberg. Vi ha icke meddelat Sambold, att vi erhållit våra uppgifter rörande rumänen från af Sandeberg.

*Din tillgämn
M. Barr*

Herr Utrikesrådet D a h l m a n,
Stockholm.

P 2 Letter I

ROYAL VICE- CONSULATE OF SWEDEN

Pittsburgh

Mr. Bagge
December 6, 1950.

Dear Mr. Bagge:

R. Bagge, Minister Counselor
Embassy of Sweden

1924 - 24th Street, N.W.

Washington, D.C.

Dear Mr. Bagge:

Mr. Rudolph Sambold, 524 Locust Place, Sewickley, Pa., has talked to me today with reference to your letter of November 27, in which you seek information concerning the whereabouts of Raoul Wallenberg. Mr. Sambold was born at Coraopolis, Pa., is now 26 years of age, left this country and went to Austria to live in 1933, was drafted into the German Army in December 1942, was captured on May 10, 1945 by the Russians in Czechoslovakia, was interned by the Russians in a camp near Gorki, Russia, escaped to Moscow in the early part of 1946, was arrested by the Russians and interned in a camp in Moscow. At this camp in April of 1946, Mr. Sambold met a Romanian Jew by the name of Stefan Karl, who apparently is the "Carl" referred to in your letter. Mr. Karl provided the following address:

"Romania Cluj
Str. Stroescu 17"

which presumably is the present address of Mr. Karl. After the German occupation, Karl escaped voluntarily to Russia where he worked during the duration of the war in Siberia. Karl never mentioned anything about Wallenberg. I told Sambold what I knew about Wallenberg's story and I questioned him closely in this regard. He knew Karl for a period of two weeks, states that his is about 45 years old, is intelligent, quite polite and apparently not a communist.

He has never written to Karl for fear that letters from this country will cause investigation by the communists.

At the same time that he and Karl were in the same camp there was a Swedish Newspaperman by the name of Edward af Sandeberg, Beantinsgatan 31, Stockholm, Sweden. Sandeberg and Sambold were transferred to

Germany at the same time in April 1946. Sandeberg knew Karl and may be able to give you some information.

At the time he left Moscow he met at the railroad station one John Gibron, an American citizen and member of the Hungarian Army, who was then on his way to Germany, having been released through the efforts of the American Embassy. He believes Giborn to be in the United States living with his sister, Mary Andrews, 50 Anderson Street, Union City, Connecticut.

Sambold was not clear as to what connection, if any, Gibron had with Karl, although I gather that he, Karl, Sandeberg and Gibron all left Russia for Germany at the same time.

I trust that this information will be helpful to you and if there is anything further that I may do, please do not hesitate to write to me.

Very truly yours,

(s) Henry A. Bergstrom
Henry A. Bergstrom
Royal Vice Consul of Sweden

Haag den 18 november 1950.

Förtroligt.

676a

Ink. den 29 dec 1950		
Avd.	Gr.	Mat
P	2	Eu 1

Exc. vidi.

Broder,

Åberopande Ditt brev den 6 denmes angående Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att härvarande utrikesministerium lovat se till, att de från Ryssland hemvändande nederländska krigsfångarna utfrågas, huruvida de i Ryssland hört talas om Wallenberg. Repatrianderna voro fortfarande samlade i ett läger, där de förhördes angående deras tidigare verksamhet i tysk tjänst och om förhållandena i Ryssland. Med undantag för några speciellt svårartade fall var man benägen att släppa dem fria och draga ett streck över det förflutna.

Så snart jag hör något om resultatet av enquêten, ber jag få återkomma.

Din tjänstgörare

Joent Lagerberg

Herr Utrikesrådet Sven Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

18/1 1957

DK Jm A.P.
P.M.

Jag har denna dag hos Chefen för politiska avdelningen, utrikesrådet Dahlman, i närvaro av byråchefen Bratt anhållit om befrielse från vidare handläggning av Wallenberg-ärendet. Som skäl för min anhållan har jag uppgivit följande.

På grund av mina personliga relationer till Raoul Wallenbergs anhöriga, som jag känt sedan många år tillbaka, hade jag redan på våren 1948, då jag av envoyén Grafström erhöll i uppdrag att övertaga Wallenberg-ärendet efter sekreteraren Petri, hemställt att få slippa taga befattning med detta ärende. Denna hemställan ansåg man sig emellertid icke kunna tillmötesgå.

Som jag vid olika tillfällen framhållit, hade jag från första början, i likhet med bl. a. den s.k. Wallenberg-kommittén, varit av den uppfattningen, att Wallenberg efter den 17 januari 1945 kommit i rysk fångenskap. Vid studerande av handlingarna i ärendet hade jag sedermera styrkts i denna teori; de nya spår, som framkommit på sistone, syntes mig även tala för att Wallenberg åtminstone den närmaste tiden efter krigsslutet varit vid liv i rysk fångenskap.

Jag har under dessa år haft kontakt med kommittén, som

i förhoppning att UD skulle komma till ett positivt resultat i Wallenberg-affären, under denna tid avhållit sig från varje publicitet, som skulle kunna skada saken. I december föregående år hade man emellertid från kommittén förklarat, att "tålamodet nu vore slut". Utrikesministern hade tydligen icke ändrat sin tidigare negativa inställning i denna affär och nu hade man intet annat val än att giva pressen del av kommitténs synpunkter.

Anledningen till att jag nu önskade avsäga mig Wallenberg-ärendet vore sålunda att jag i mycket delade kommitténs uppfattning i Wallenberg-frågan. Det skulle för mig vara en samvetskollision att i fortsättningen bliva nödsakad medverka vid författandet av kommunikéer och svar på eventuellt kommande, av kommittén författade eller inspirerade artiklar, inlägg och angrepp på UD i denna fråga.

Dahlman tog min förklaring ad notam och sade sig förstå mina synpunkter. Han lovade att vidarebefordra dem till Kabinettssekreteraren.

Stockholm den 18 januari 1951.

Per Anger

Paris den 16 januari 1951.

158

Ink. <i>den 19 jan 51</i>		
Avd.	Gr.	Maj
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>Eu</i>

hbr. H. Ramel-Petri 20/1-51.

Broder,

Enligt en tidningsuppgift skulle sista numret av publikationen "Allt" innehålla en artikel, där man gick skarpt tillrätta med bl.a. UD:s sätt att sköta efterforskningarna efter Raoul Wallenberg. Då jag hade detta ärende om hand i ett par år, skulle det intressera mig ta del av artikeln i fråga och vore tacksam genom Dig bli förhjälpd därtill.

H. Ramel-Petri
Amman Petri

P.S. Sedan du för månader hvarligen på lida ett från
dij hälsammande paket till ett simplicitet namn. Vi
kan inte räkna på de till räkna på de i talna gästerna
P.

KUNGL. UTRIKES.
DEPARTEMENTET

artikel ur "Allt" om Raoul
Wallenberg.

U.n.

STOCKHOLM		19
Stockholm den 20 januari 1951.		
N:o 131	BIL.	
1 bil.		
INK. D. N:o hbr. 158. 16.1.51		
AVD.	GR.	MÅL.
P	2	Eu ^I

Broder,

/1

Äberopande Ditt handbrev den 16 januari ber jag
härmed få översända artikeln i "Allt" angående efter-
forskningarna efter Raoul Wallenberg.

/u/. Henrik Ramel.

ste Ambassadsekreteraren P e t r i,
r i s.

22	51
Lm	
1951	1951

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg.

STOCKHOLM 9 februari 19 51		
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Lu ^T

Svar till

Redaktör Kollenberg, Dagens Nyheter *2812*Redaktör Strömblad, Morgon-Tidningen *2813*Redaktör Svensson, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning *3512*Redaktör Weman, Sydsvenska Dagbladet *1747*

EXP. 2
BB

Som svar på Eder förfrågan med anledning av offentliggörandet av fru Ingrid Günthers brev till fru Maj von Dardel den 29 oktober 1948 angående samtal mellan fru Günther och Mme Kollontay på våren 1945 framhåller utrikesdepartementet följande:

De uttalanden, som Mme Kollontay vid tillfället i fråga gjorde till fru Günther om att Raoul Wallenberg fanns i Ryssland, har självfallet av departementet beaktats, när svenska beskickningen successivt fick instruktioner om att hos ryska regeringen efterlysa och begära Wallenbergs hemsändande. Det är emellertid att märka, att vad Mme Kollontay berättade för fru Günther icke väsentligt synes ha skilt sig från vad hon redan ett par månader tidigare hade meddelat Wallenbergs mor, fru von Dardel.

Av avgörande vikt för alla svenska framställningar i Moskva var givetvis vice utrikesministern Dekanosovs meddelande till envoyén Söderblom den 17 januari 1945 om att Wallenberg av sovjettrupper hade påträffats vid Benczurgatan i Budapest och att åtgärder av de sovjetiska militärmyndigheterna vidtagits till Wallenbergs skydd. Inte mindre än elva démarcher gjordes av envoyén Söderblom, den sista till marskalk Stalin personligen. Som bekant svarade till sist, efter förnyade démarcher, sovjetregeringen i en note den 18 augusti, undertecknad av dåvarande vice utrikesministern Vysjinski, att Wallenberg icke funnes i Sovjetunionen och vore okänd för sovjetryska myndigheter.

Utrikesdepartementet har alltjämt sökt fullfölja alla uppslag och spår, som kunnat leda till något resultat. Ännu har emellertid icke sådant material framkommit, som befunnits kunna läggas till grund för någon förnyad framställning. Hans sak betraktas icke som slutförd och alla ansträngningar komma allt främre att göras för att skapa klarhet om Wallenbergs öde.

KUNGL. UTRIKES

Edling/ML

STOCKHOLM den 10.2. 19⁵¹

DEPARTEMENTET

ang. efterforsk-
ningar av
Raoul Wallen-
berg.

Stockholm den 10 februari 1951
Nr. 179. P 2.

N:o

BIL.

Överlämnas av Utrikesdepartementets
Pressbyrå till Beskickningen i Moskva
för kännedom under förmälan att nedan-
stående svar - efter förfrågningar av
några tidningar - lämnats i anledning
av artiklar i Aftonbladet och Afton-
tidningen den 9 februari 1951.

GR.

MAL.

P

2

Eu^I

(T. Brandel)

Avskrift.

9 februari 1951.

Som svar på Eder förfrågan med anledning av offentliggörandet av fru Ingrid Günthers brev till fru Maj von Dardel den 29 oktober 1948 angående samtal mellan fru Günther och Mme Kollontay på våren 1945 framhåller utrikesdepartementet följande:

De uttalanden, som Mme Kollontay vid tillfället i fråga gjorde till fru Günther om att Raoul Wallenberg fanns i Ryssland, har självfallet av departementet besiktats, när svenska beskickningen successivt fick instruktioner om att hos ryska regeringen efterlysa och begära Wallenbergs hemsändande. Det är emellertid att märka, att vad Mme Kollontay berättade för fru Günther icke väsentligt synes ha skilt sig från vad hon redan ett par månader tidigare hade meddelat Wallenbergs mor, fru von Dardel.

Av avgörande vikt för alla svenska framställningar i Moskva var givetvis vice utrikesministern Dekanosova meddelande till envoyén Söderblom den 17 januari 1945 om att Wallenberg av sovjettrupper hade påträffats vid Bencsurgatan i Budapest och att åtgärder av de sovjetiska militärmyndigheterna vidtagits till Wallenbergs skydd. Inte mindre än elva démarches gjordes av envoyén Söderblom, den sista till marskalk Stalin personligen. Som bekant svarade till sist, efter förnyade démarches, sovjetregeringen i en note den 18 augusti, undertecknad av dåvarande vice utrikesministern Vysjinski, att Wallenberg icke funnes i Sovjetunionen och vore okänd för sovjetryska myndigheter.

Utrikesdepartementet har alltjämt sökt fullfölja alla uppslag

v.g.v.

och spår, som kunnat leda till något resultat. Ännu har emellertid icke sådant material framkommit, som befunnits kunna läggas till grund för någon förnyad framställning. Hans sak betraktas icke som slutförd och alla ansträngningar komma allt främgent att göras för att skapa klarhet om Wallenbergs öde.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET
ing. Raoul Wallenberg.

Telegram

Edling/ML

STOCKHOLM den 12 febr. 19 51

N:o 5 press
en clair

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

CR.

2

MAL

Eu^I

xxxxxxxxxx Statsbrevtelegram

Press

Svensk

Moskva

5 Veckojournalen 7/1951 publicerar i ledare om Raoul Wallenberg brev fraan fru Ingrid Guenther 29 oktober 1948 till Wallenbergs halvsyster fru Nina Lagergren vari saeges fru Guenther naagra maanader efter Wallenbergs foersvinnande vid samtal Kollontay erfarit cit Wallenberg fanns i Ryssland i livet och baettre foer honom om svenska regeringen inte braakade om denna sak slutcit stop Med anledning pressfoerfraagningar foeljande besked laemnats 9 februari para De uttalanden Kollontay tillfaellet ifraaga gjorde till fru Guenther att Raoul Wallenberg fanns i Ryssland har

v.g.v.

EXP. 12 4.8.
17.15

- 2 -

sjaelfallet av departementet beaktats naer svenska beskickningen successivt fick instruktioner att hos ryska regeringen efterlysa och begaera Wallenbergs hemsaendande stop Att maerka att vad Kollontay beraettade foer fru Guenther icke vaessentligt synes skilt sig fraan vad hon redan par maanader tidigare meddelat Wallenbergs mor fru von Dardel stop Avgoerande vikt alla svenska framstaellningar Moskva givetvis vice utrikesministern Dekanosovs meddelande till envoyen Soederblom 17 januari 1945 att Wallenberg av sovjettrupper paatraeffats Benczurgatan Budapest och att aatgaekler sovjetiska militaermyndigheterna vidtagits Wallenbergs skydd stop Inte mindre aen elva demarcher gjordes av envoyen Soederblom

STOCKHOLM		19
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

- 3 -

sista till marskalk Stalin personligen stop Sombekant svarade till sist efter foernyade demarcher sovjetregeringen i note 18 augusti undertecknad daavarande vice utrikesministern Vysjinski att Wallenberg icke funnes Sovjetunionen och akaend sovjetryska myndigheter stop Utrikesdepartementet har alltjaemt soekt fullfoelja alla uppslag och spaar som kunnat leda naagot resultat stop Aennu emellertid icke saadant material framkommit som befunnits kunna laeggas grund foernyad framstaellning stop Hans sak betraktas icke slutfoerd och

alla anstraengningar komma allt framgent goeras skapa klarhet Wallenbergs oede

Cabinet

Stockholm den 13 februari 1951

E.J.

Kanslisekreteraren Gunnar Olofsson,
Inrikesdepartementet.

Bild (w. övers.) m.
Abbr. Dahlman - Krenelice
15.2.1951

INK. UTRIKES DEP. T		
D. N:o 188 978		
14+7 FEB 1951		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Åberopande samtal med amanuensen R. Sterner får
jag till departementet återställa ett på ungerska språ-
ket skrivet brev jämte en genom utlänningskommissionens
försorg verkställd översättning därav.

I tjänsten:

Sven Laurell
Sven Laurell
Förste byråsekreterare

STATSDEPARTEMENTEN

Till Herr Utrikesrådet S. Dahlman den 14/2 1951.

Från Stabrådet Mossberg K/M

Övertänkas under åberopande av
Stabrådet Mossbergs telefonsamtal med
Eder denna dag.

Önskas ~~ej~~ åter Gunnar Olofsson

Dep 352 6. 49. 2000 X 25. 000 1951

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Bratt/GH

ang. Raoul Wallen-
berg.

STOCKHOLM den 15 febr. 1951

N:o 115.

Förtroligt.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu

T

Broder,

Inrikesdepartementet har mottagit i översättning bifogade på ungerska avfattade brev från en ingenjör Vas-Gheorg PETR-KOHNS-ELEKTRO-RADIO, i Haslach im Kinzigthal. Brevskrivaren uppger, som Du finner, att han senast i oktober 1948 jämte Raoul Wallenberg befunnit sig i ett fångläger i Rumänien. Jag får be Dig på lämpligt sätt taga kontakt med brevskrivaren.

Efter den senaste tidens häftiga orosyttringar i Wallenbergssaken, varom Du säkert har kännedom från tidningarna här, är en viss försiktighet av nöden. Jag skulle vilja framkasta, att Rydbeck eller Damgren reste till Haslach im Kinzigthal och personligen talade med brevskrivaren. Att denne så eftertryckligt framhäver sitt utblottade tillstånd, kan vara en misstänkt omständighet men behöver ingalunda vara det. När vi genom Er fått veta vad ungraren ifråga har att förtälja uppkommer så frågan om han eventuellt ska tas hit för att höras av den eller dem, som specialiserat sig på frågan.

u/ Dahlman

16.2.51

84

Envoyén K u m l i n,
Sonn, p.t. Köln.

OBS. Mycket viktigt!

Haslach i K. 5.2.1951.

Var god låt den ungerska tolken översätta detta.

Herr Inrikesminister!

Var meddela de anhöriga till svenska konsuln i Budapest 1944 att konsul Raoul Wallenberg lever än i dag! Från 26 januari 1945 till 17 oktober 1948 var jag deporterad tillsammans med honom i ett politiskt läger i Rumänien! - Jag lyckades rymma därifrån den 17 oktober 1948.

Jag har ett livsviktigt meddelande från konsuln, som jag en-
fast kan överlämna personligen! - Var god och gör det möjligt omedelbart att jag kan fara till Stockholm på några dagar och berätta allt, förfärliga dagar och många lidanden! Hjälp mig att få kläder, jag är helt utan och är som flykting fullständigt obemedlad. - Var god svara omedelbart pr telegram eller i rekommenderat brev. -

Med största högaktning

Georg Vas m.p.

Var god svara till följande adress:

Radioingenieur
Georg Vas,
Peter Kohns Elektroradio
Haslach im Kinzigthal
TYSKLAND.

Ar. de. de. Land. given over letter

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

16/2 -57
P 2 Eu I ✓
(1)Bratt/BBn
16.2.51.
U.P.M. t. Konungen.16.2.57
BBn

P.M.

ang. Raoul Wallenberg.

Sista gången Wallenberg enligt tillförlitliga uppgifter varit sedd är den 16 januari 1945. En vid Budapest-beskickningens B-avdelning anställd ungrare hade då (enligt telegram till UD från svenska beskickningen i Bukarest den 23 februari 1945) sett Wallenberg i Pest, d.v.s. den del av Budapest, som befinner sig öster om Donau och som vid denna tid hade erövrats av ryska trupper. Andra medlemmar av beskickningen, som då ännu befunno sig i Buda, d.v.s. den del av staden, som är belägen väster om floden och ännu var i tyskarnas och den ungerska nazistregeringens ("pilkorsarna") händer, hade sett honom några dagar tidigare i Buda. Wallenberg bodde i allmänhet i Pest och hade vid tiden för det ryska framträngandet tagit sig över till det ryskbesatta området.

När man vid årsskiftet 1944-45 ansåg sig kunna räkna med, att Budapest skulle komma att erövras av ryssarna, hade beskickningen i Moskva instruerats (genom telegram den 30 december 1944) att meddela ryska utrikeskommissariatet, att Budapest-beskickningen "gått under jorden" (på grund av den fara den utsatts för från pilkorsmännen). Vidare hade Moskva-beskickningen anmodats att hos kommissariatet hemställa "att ryska vederbörande måtte lämna beskickningen all hjälp vid stadens befriande". Kommissariatet svarade samma dag, att de ryska militära myndigheterna i Budapest underrättats om beskickningens hemställan, och den 17 januari kunde vice utri-

kesminister Dekanosov meddela, att Wallenberg påträffats i Budapest (vid Benczurgatan) och att militärmyndigheterna i Budapest "vidtagit åtgärder för att skydda Wallenberg". Först den 2 mars ingick meddelande (från beskickningen i Bukarest), att Budapest-beskickningens övriga medlemmar anträffats.

Ett rykte att Wallenberg försvunnit och bragts om livet av "Gestapoagenter" nådde UD den 19 mars 1945. Ett meddelande av sådant innehåll hade nämligen den 8 mars utsänts från den ungerska Kossuth-radion (d.v.s. organ för den nya, med ryssarna samarbetande ungerska regeringen). Wallenberg skulle i enlighet härmed icke ha setts sedan den 17 januari 1945. Beskickningen i Moskva instruerades (den 27 mars) att införskaffa upplysningar om honom. Härmed inleddes en lång serie av framställningar hos de ryska myndigheterna att bistå med Wallenbergs efterforskande. Som av bifogade riksdagsprotokoll framgår, lämnade stats- och utrikesministrarna i svar på interpellationer i riksdagen den 23 november 1946 respektive den 1 juli 1947 redogörelser för dessa efterforskningar. Den 18 augusti 1947 meddelade Sovjetregeringen i en av vice utrikesminister Vysjinskij undertecknad note, varav avskrift bifogas, att man efter noggrann prövning kunnat fastställa, att Wallenberg icke befunnit sig i Sovjet-Unionen och att hans öde vore obekant.

(bil. 1 o. 2)

(bil. 3)

Parallellt med hänvändelserna i Moskva ha efterforskningar bedrivits på andra håll med utgångspunkt från tid efter annan framkomna uppslag. Den verksamhet som sålunda bedrivits och i vilken de allra flesta svenska beskickningar i Europa jämte några utomeuropeiska länder varit engagerade, ha hittills icke givit något positivt resultat. Som framgår av bifogade tvenne P.M. äro ännu icke alla uppslag slutgiltigt prövade. Dessa fullföljas givetvis. Ett rykte som både tidigare och i dagarna vunnit spridning och som velat göra troligt att Wallenberg, efter sitt uppehåll i det ryssockuperade Ungern skulle tagit sig över till Buda och Väst-Ungern torde, som framgår av jämväl bifogade pressmeddelande den 25 november 1948, icke förtjäna tilltro. Vad slutligen beträffar den för närvarande i pressen diskuterade frågan huru-

(bil. 4 o. 5)

(bil. 6)

2
vida uttryckliga instruktioner borde ha givits till beskickningen i Moskva att begära Wallenbergs hemsändande, så är läget följande. De första instruktioner, som lämnades och som avsågo att utverka bistånd från de ryska militärmyndigheterna åt Budapest-beskickningen, när denna anträffades, förutsatte givetvis, att när kontakt uppnåts med beskickningen, denna skulle äga möjlighet att begiva sig till Sverige. Någon direkt anledning att i detta läge hos de ryska myndigheterna yrka på Wallenbergs hemsändande fanns därför icke. Några svårigheter för beskickningens övriga medlemmar att återvända till Sverige förspordes icke. Armärkas må här endast att möjligheten övervägdes, att beskickningen skulle kvarstanna i Ungern för att ackrediteras hos den i Debecezen bildade nya ungerska regeringen, ett uppslag som dock övergavs. Sedermera när det visade sig att Wallenberg icke kunde anträffas, blev Moskva-beskickningens uppgift i första hand att begära hans efterforskande, och att få förbindelse med honom. Det ligger i sakens natur, att samtliga de av beskickningen gjorda framställningarna härom hade till syfte att möjliggöra för Wallenberg att återvända till Sverige.

Vad beträffar Wallenbergskommittén, så innehåller en av de vidfogade P.M. (bil. 4) närmare upplysningar härom.

Stockholm den 16 februari 1951.

(Eyvind Bratt)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Förtroligt.

all P. M.
16/2-57
22/112

S. v. v. v.

P.M.

ang. Raoul Wallenberg.

16?

Raoul Wallenberg försvann som bekant den 17 januari 1945 från Pest-sidan av Budapest kort efter det att denna del av staden erövrats av ryssarna. Enligt de vittnesmål, som föreligga, avreste han denna dag med rysk eskort i bil från Budapest. Dessförinnan hade han till olika personer uttalat, att han hade för avsikt att besöka den nya ungerska regeringen Debrecen i östra Ungern.

Samma dag, alltså den 17 januari, erhöll beskickningen i Moskva av ryska utrikesministeriet meddelande om att W. lyckats ta sig över till den av ryssarna erövrade delen av Budapest. De sovjetiska myndigheterna, heter det vidare, hade vidtagit åtgärder för att skydda W. och hans egendom. Härefter har emellertid inga nya upplysningar stått att få från officiellt ryskt håll, som kunnat bringa klarhet i vad som hänt W. Genom beskickningen företogs under åren 1945-47 gång på gång démarcher i saken men utan resultat. Ryssarna förklarade bl.a. under hand, att intet spår efter W. påträffats, trots att "de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstaben, militärpolisen, säkerhetspolisen och andra myndigheter". Först den 18 augusti 1947 erhöll beskickningen ett något utförligare besked från ryska vederbörande. I en note meddelade man nämligen, att W. icke funnes i Sovjetunionen och vore okänd för sovjetmyndigheterna. Noggranna undersökningar och efterforskningar efter W. hade verkställts, vilka emellertid icke lett till positiva resultat och den sovjetiska officer, som lämnade meddelandet om W. hade icke återfunnits. I lägren för krigsfångar och internerade hade W. icke heller påträffats. Man uttalade en förmodan, att W. under striderna i Budapest omkommit eller tillfångatagits av

ungerska pilkorsare. Härefter ha några ytterligare démarches icke gjorts i denna fråga via beskickningen i Moskva.

Parallellt med framställningarna i Moskva fullföljde Utrikesdepartementet alla de spår och uppslag, som på olika vägar bragtes till dess kännedom. Dessa undersökningar, som alltjämt fortsätta, ha skett genom direkt kontakt med olika personer, genom beskickningarna utomlands, i samarbete med härvarande amerikanska ambassad, Röda Korset m.m. Det har emellertid hittills icke visat sig möjligt att komma till klarhet i denna fråga. Utförliga redogörelser för de åtgärder, som vidtagits av Utrikesdepartementet, lämnades av statsministern i ett interpellationssvar i Riksdagen den 27/11-46 och av utrikesministern den 1/7-47 med anledning av riksdagsman Håstads interpellationer.

På privat initiativ ha som bekant även undersökningar företagits av en för detta ändamål bildad Wallenberg-kommitté. Kommittén har förklarat, att den härvid kommit över bevismaterial, varav framgått att W. åtminstone till en tämligen nära tidpunkt - enligt uppgift intill årsskiftet 1947/48 - varit i livet i ryskt förvar. Detta material vägrade man emellertid av olika skäl att ställa till Utrikesdepartementets förfogande. Fyra personer, däribland f.d. generaldirektören Örne, som utsetts att granska såväl Wallenberg-kommitténs som Utrikesdepartementets akter i ärendet, avgav i oktober 1947 ett yttrande, varav framgick att de anslöto sig till uppfattningen, att W. befann eller befunnit sig i livet i rysk fångenskap. Följande spår och upplysningar i Wallenberg-affären ha den senaste tiden kommit till Utrikesdepartementets kännedom.

1. En i Rom bosatt ungerska, fru X, har vid samtal med Raoul Wallenbergs halvsyster, fru Lagergren, och undertecknad (P.M. 2.5.50) meddelat, att W. mellan augusti och oktober 1947 observerats i Kiev av en ungrare, som var på återväg till Ungern från rysk fångenskap. Denne ungrare skulle ha igenkänt W. bland de fångar, som just anlänt till staden på väg österut. Fru X hade uppgivit, att hon icke närmare kände till den ungrare, som varseblivit W. i Kiev. Ungraren hade efter hemkomsten till Ungern berättat saken för fru X:s syster, fortfarande bosatt i Ungern, som i sin tur berättat den för fru X. Några spår av sagesmannen hade man emellertid sedermera icke kunnat få.

2. Ovannämnda fru X gav vid samtalet även uppgift på en ytterligare person, nämligen herr Sandor Ujvary, f.n. bosatt i Salzburg, som skulle kunna lämna upplysningar beträffande W. Enligt överenskommelse med Wallenberg-kommittén (ingeniör von Dardel) beslöts, att man på privat väg skulle söka komma i kontakt med U, och en nära bekant med familjen Dardel, en fröken Karin Palme, gjorde på familjens uppdrag i augusti 50 d.å. ett besök hos U. Enligt den redogörelse, som fröken Palme härefter avgivit (handbrev ingenjör von Dardel-sekretär Anger 27.8.50) hade U. vid hennes besök hos honom i Salzburg uppgivit, att han tagits till fånga av ryssarna samtidigt med W. och hållits i fångenskap med denne i sex veckor till den 26 april 1945, då U. frigavs på grund av en namnförväxling. Fångarna i gruppen, inalles sex stycken, av vilka U. dock endast kände W. till namnet, hade hållits bevakade i en by utanför Budapest. Enligt U. hade ryssarna vid ett tillfälle haft för avsikt att arkebusera W. och en annan fånge, sedan de tvingats gräva sina egna gravar, men W. hade av någon anledning skonats. När U. skildes från W. hade denne en skottskada i ena benet.

3. En tysk medborgare vid namn Otto Prade, som nu är anställd som chaufför vid svenska representationen i Bonn, och under sista fasen av striderna i Budapest uppehållit sig på svenska beskickningen därstädes, har på förslag av utrikesrådet Dahlman, som talat med P. vid ett besök i Bonn, numera avgivit en skriftlig berättelse över sina upplevelser i Budapest. (Handbrev Kumlin-Dahlman 16.8.50) Han återger där bl.a. vissa uttalanden från ryskt håll angående W. P. hade flera gånger varit i förhör hos ryssarna, som frågat om P. kunde omtala storleken av det belopp, som W. erhållit av Himmler för sin verksamhet. "Det vore bevisat, att W. i verkligheten hade fört människor till Gestapo." Vid ett tillfälle yttrades det bl.a. från rysk sida i detta sammanhang, att man "diesen Vogel (W.) damit so gut versorgt hätte, dass er keinen Pass mehr ausstellen wird und dass er nie mehr Ungarn oder Schweden sehen wird."

(Att ryssarna misstänkte W. för att ha arbetat för tysk räkning har även framkommit tidigare. Sålunda kallades B-avdelningstjänstemannen Lars Berg och ett stort antal av W:s

medarbetare efter Budapests intagande flera gånger till förhör till ryssarna, varvid man ständigt sökte få fram bevis för att W. bedrivit spionage för tysk räkning.)

4. Med anledning av att nio f.d. italienska diplomater hylligen återvänt till Italien efter sex års rysk fångenskap instruerades beskickningen i Rom att efterhöra, huruvida ifrågavarande personer hade sig något bekant angående Raoul Wallenberg.

Som svar erhöles, att man ej kände till något om denne. Man meddelade, att en av de italienska diplomaterna suttit fången i Lefortova-fängelset utanför Moskva. I samma cell hade även befunnit sig en österrikisk (minister F. Mark) och en tysk f.d. diplomat (Richthofen f.d. tysk minister i Sofia) samt en amerikansk ingenjör.

5. Redaktör af Sandeberg inlämnade på sin tid till departementet en redogörelse för vad han under sin fångenskap erfarit rörande Raoul Wallenberg. Bl.a. skulle Sandeberg härvid ha träffat en tysk soldat, som enligt uppgift i Ljubljanka- eller Lefortova-fängelset utanför Moskva suttit i samma cell som W. och dennes chaufför samt vidare en rumän, som arbetat tillsammans med W. vid en industrianläggning i närheten av Moskva. Ifrågavarande tysk har icke kunnat uppspåras; däremot har i dagarna uppgift angående rumänens nuvarande vistelseort i Rumänien (Cluj) kunnat erhållas genom en amerikan - en bekant till rumänen - som befann sig i samma transport som Sandeberg vid dennes repatriering från Moskva våren 1946. (Ifrågavarande uppgift har av amerikanen lämnats beskickningen i Washington, som lyckats få kontakt med honom med ledning av Sandebergs berättelse.)

mar?
mar?

Av särskilt intresse i detta sammanhang synes vara pro primo de uppgifter, som lämnats av sekreteraren Engfeldt (se närslutna promemoria). Engfeldt har genom de nya spår i Wallenberg-affären, som kommit till departementets kännedom, styrkts i sin uppfattning, att W. i april 1948 kan ha befunnit sig i fängelse i Tjeckoslovakien, ./.

pro secundo, att ungraren Ujvaris utsago (under 2 ovan) att han suttit i fångenskap tillsammans med W. under våren 1945 i Ungern, i tiden överensstämmer med de uppgifter, som

på sin tid lämnades av ungraren Hodosi. Denne har nämligen också som bekant uppgivit, att han ungefär vid samma tidpunkt hållits i fångenskap med W. i Ungern. (Även Prades berättelse (se ovan under 3) ger anledning till antagandet, att W. tagits i förvar av ryssarna efter Budapests erövring).

pro tertio, att i Lefortova-fängelset utanför Moskva ganska många utländska diplomater hållits fängslade (italienska diplomaternas rapport), vilket talar för riktigheten av Sandebergs uppgifter om att även W. befunnit sig där.

Måhända vore det även av intresse att rekapitulera vad som hände den schweiziske chargé d'affaires i Budapest Feller samt dansken Dahl. Feller bortfördes av ryssarna omedelbart efter Budapests erövring och hölls i rysk fångenskap ungefär ett år. Han utväxlades därefter mot en rysk förhandlingsdelegation, som befunnit sig på genomresa i Schweiz, men av schweizarna kvarhölls, tills Feller återlämnades. Dahl befann sig i rysk fångenskap i sex år. Detta förnekades till en början av ryssarna, men sedan danska vederbörande erfarit i vilket fängelse Dahl befann sig, lyckades man få honom utväxlad mot en sovjetrysk kommunist, som suttit i fängelse i Danmark.

Stockholm den 22 december 1950.

Per Anger

(bil 5)
P250 F
10/2 57
ud
Strängt förtroligt.

H-1
P. M.

angående Raoul Wallenberg.

Anmodad kommentera en av sekreterare Anger upprättad promemoria rörande vissanya upplysningar i fallet Raoul Wallenberg får jag vördsamt anföra följande.

I en promemoria den 19 april 1948, upprättad i Prag, och en den 29 april 1949, upprättad i Stockholm, har jag kortfattat redogjort för upplevelser och intryck i samband med mina efterforskningar av Wallenberg i Tjeckoslovakien våren 1948 tillsammans med en NKVD-man av antagligen polsk eller ukrainsk extraktion, kallad B.

B. hade redan hösten 1947 kontaktat beskickningen i Warszawa och påstått, att Wallenberg uppehölle sig i Polen. Tillsammans med en i Svenska Röda Korset anställd major Ehrenström hade B. farit omkring i sydöstra Polen i trakter som behärskades av partisaner och sökt Wallenberg.

De uppgifter, som B. kom med angående sig själv och angående Wallenberg, föreföllo mig synnerligen osannolika. Men då slumpen gjorde, att jag redan från början kunde få en del av hans otroliga uppgifter bekräftade - bland annat råkade min svenska barnfröken känna B. från Tranås, där han sade sig ha vistats som rysk spion - och jag fick ett allmänt intryck av, att mannen visste någonting om Wallenberg, ansåg jag, att saken borde undersökas.

Jag har sedermera efter min avresa från Prag i maj 1948 kunnat konstatera, att även andra ting, som B. berättade - bland annat rörande Wallenbergs person - visat sig stämma med verkligheten.

Vid läsningen av sekreterare Angers promemoria har jag funnit, att ytterligare några av B:s uppgifter fått sannolikhetsprägel. I promemorian omtalas bland annat, att en ung

mellan augusti och oktober 1947 sett Wallenberg i Kiev i en fångtransport. Vidare omnämner en annan ungrare, som uppgivit sig ha suttit i fängelse med Wallenberg, att denne, när de skiljdes åt i april 1945, hade en skottskada i benet.

B. omtalade, att Wallenberg år 1947 flytt från en fångtransport i samband med en järnvägsolycka i Ukraina, varefter de ryska myndigheterna tappat spåret efter honom. Såsom jag tidigare rapporterat, hade Wallenberg, enligt B., därefter anslutit sig till de ukrainska partisanerna och medföljt dessa på deras genombrottsförsök åt väster genom Polen och Tjeckoslovakien. Wallenberg hade, fortfarande enligt B., på hösten 1947 tagit sig fram till södra Polen. Det var i detta sammanhang, som major Ehrensträhle tillsammans med B. bedrev efterforskningar. På gränsen mellan Polen och Tjeckoslovakien hade slutligen Wallenberg infångats av de tjeckiska trupper, som vid denna tid utkommenderats för att bekämpa partisanerna (benderisterna).

Uppgiften om skottskadan är också intressant, ty B. berättade för mig vid ett tillfälle, då Polen-efterforskningarna varo på tal, att Wallenberg hade en skottskada.

Det hävdades av dem, som hade att ta ställning till affären Ehrensträhle - B., att den sistnämnde varit rätt och slätt en bedragare. Att mannen ur många synpunkter är ytterst suspekt, har jag fullt klart för mig. Som regel omgav han sig med en härva av lögnar och diffust tal. I samband med de strapatser, som särskilt B. själv fick genomgå, kunde han emellertid i det uttrötta tillstånd, vari han då befann sig, förmås lämna trovärdiga och sedermera besannade - upplysningar. Den till det otroliga gränsande misstänksamhet, som han gång på gång gav prov på, grundade sig, om jag förstått rätt, i rädslan att "bytet" skulle gå honom förbi.

Det sammanfattande intrycket förblir, att det ingalunda synes mig osannolikt, att Wallenberg i april 1948 verkligen befann sig i ett fängelse i Tjeckoslovakien, utan att vara känd av de tjeckoslovakiska myndigheterna under rätt namn och nationalitet.

Avslutningsvis må nämnas, att B. berättade, att han flera gånger efter förpassningen 1945 illegalt vistats i Sverige på de mest olika identitetshandlingar.

Jag är givetvis beredd att därest så önskas ytterligare i alla avseenden komplettera tidigare lämnade uppgifter.

Stockholm den 15 december 1950.

Sig Engfeldt

Pyrrhic Result

P 2 Eu I

Avskrift.

AB 17-2-51

Wallenbergsaffären.

Den kommitté med advokat Yngve Schartau i ledningen, som tagit till sin uppgift att befria Raoul Wallenberg, lät i går höra av sig med en tillrättaläggande insändare. Mot bakgrunden av kommitténs med "tillförlitliga vittnesmål" styrkta uppgift att Wallenberg vid en angiven tidpunkt befann sig i ett NKVD-fängelse kan man ställa statsminister Erlanders uttalande i torsdags: "Jag kan inte inse att det i denna beklagliga affär finns något som inte är klart". Verkligen? Finns det i denna beklagliga affär egentligen något som är klart?

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Bratt/GH

ang. Raoul Wallen-
berg.

U.n.

STOCKHOLM den 17 febr. 19 51

N:o 113. Strängt förtroligt. BIL

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu I

(2)

Broder,

Som Du finner av i avskrift bifogade skriftväxling mellan departementet och beskickningen i Washington, nämligen handbrev till Boheman från mig av den 2 september och svarsbrev från Bagge av den 25 november och 11 december 1950, ha vi med ledning av vissa, tyvärr vaga uppgifter sökt förbindelse med en rumänsk jude vid namn "Carl" (med Stefan i förnamn?), vilken skulle sitta inne med uppgifter om Wallenberg. Redan uppgifternas knapphändighet gör det ju mycket svårt att lokalisera personen ifråga, och härtil kommer, att då denne är bosatt i Cluj, beskickningens möjligheter att anställa efterforskningar ju äro starkt kringskurna. Jag vore tacksam höra, om Du anser det möjligt för beskickningen att söka kontakt med rumänen ifråga. Om Du anser detta möjligt, kanske Du kan redan nu vidtaga erforderliga åtgärder. Eftersom rumänen är jude, är det tänkbart, att han emigrerat till Israel. Kunde detta konstateras, bleve ju efterforskningen lättare.

u/ Dahlman

Envoyén A l l a r d,
Budapest.

172-57
SA

TELEGRAFERKET

TELEGRAM

Djursholm 056151 28/27 18/2 1951 10.45

Statsrådet Dag Hammarskjöld

Östermalmsgatan 49 Stockholm

INK. UTRIKES DEPT.			
D. N:o	192	1185	
18 24 FEB 1951			
AVD.	GR.	MÅL.	
P	2	Enk	

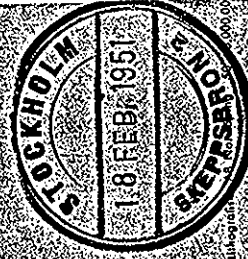
Konfidentiellt herr Statsråd jag vädjar till

Eder att inom regeringen stödja hemsändandet av

legationsskreterare Roul Wallenberg

Stig Bergelmer

Bergsstigen 29 Stocksund

Exp. av ad

Exc. kan på nu tid
fått detta brev från
Statsministeren. Beröran
av

Stockholm den 18 februari 1951.

Exc. vidt.

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 189 1942		
19/2-6 OKK-1051		
AVD.	GR.	NAL.
p	2	Eu

Hans Excellens Statsministern.

Jag ber att få tacka Eders Excellens för Edert brev av den 16 ds och för Edra försäkringar, att svenska regeringen kommer att göra sitt yttersta för att bereda Raoul Wallenberg tillfälle att återvända till vårt land, om det kan visas att han befinner sig i livet. Vi nödgas dock med sorg konstatera att Svenska regeringen icke hittills av Sovjetunionen begärt hans återsändande, trots att full klarhet om vad som hänt honom skapades redan genom vice utrikesminister Dekanovs not av den 17 januari 1945 att han påträffats av ryska trupper och tagits under deras beskydd; av ambassadör Kollontays meddelande till mig i mitten av februari 1945 att han befann sig i säkerhet under ryskt beskydd; och av ambassadör Kollontays meddelande till Günther några månader senare - då krigshandlingarna i Budapest för länge sedan upphört - att Raoul Wallenberg finns i Ryssland och behandlas väl. För vår del ha vi ingen anledning att betvivla riktigheten av dessa meddelanden. Vi måste emellertid vända oss mot den inställning som framskymtar i Edert brev, att dessa ryska meddelanden inte är tillfyllest utan att svenska regeringen - och inte de ryska myndigheterna - dessutom skulle ha skyldighet att redogöra för Raoul Wallenbergs nuvarande vistelseort och öde.

Vi konstatera också att svenska regeringen och utrikesdepartementet inte vid något tillfälle sökt åstadkomma Raoul Wallenbergs hemsändande genom utväxling av tagna spioner eller mot andra favörer, trots att flera tillfällen därtill torde ha erbjudit sig under de gångna åren, och att ett antal andra länder, t.ex. Danmark, med framgång begagnat sig av denna metod för att återfå av ryssarna omhändertagna personer. I stället har departementet nöjt sig med en visserligen livlig skriftväxling i ärendet, ett antal framställningar om efterforskningar och ett lamt fullföljande av de spår och uppslag som framkommit.

Som förklaring meddelade mig Utrikesdepartementet till min stora förvåning att inga anslag stöd till förfogande för fullföljande av efterforskningar i saken, och departementet har vid flera tillfällen sett sig nödsakat att överlåta utredningen av spår och uppslag åt familjen för att undvika att åsamka sig även ganska måttliga kostnader.

Det må förlåtas oss att vi inte kunna betrakta dessa åtgärder som tillräckliga. Då upprepade framställningar till såväl UD som Eders Excellens personligen inte lett till någon förbättring, ha vi vid ett antal tillfällen sett oss nödsakade att genom pressen vädja till den allmänna opinionen. Vi ha därvid biträtts och fått råd av personer som drivits här till helt och hållet av ideella skäl och av ängslan för Raoul Wallenbergs öde och utan partipolitiska eller andra ovidkommande hänsyn, vilket bäst kanske framgår av, att Rudolph Philipp, Anders Örne och Ture Nerman tillhöra regeringspartiet. Det har glatt oss att Edert uttalande att "det finns andra som utnyttjar situationen" genom Edert brev förtydligats till att inte avse dessa våra medarbetare. Vi instämma helt i Eder uppfattning om "Raoul Wallenbergs öde som en angelägenhet omkring vilken det inte borde behöva bli av partipolitik färgade strider". Såvitt vi vet har emellertid saken inte heller blivit föremål för partipolitik, utan tagits upp i lika hög grad av alla de demokratiska partiernas tidningar, inklusive regeringspartiets.

Lika som Eders Excellens ha vi ingen åstundan "att ta upp någon offentlig diskussion kring dessa ting", under förutsättning att vi bli övertygade om att saken kommer att skötas med den energi och beslutsamhet som förfordras men som hittills i betänklig grad saknats. Vi tacka Eder också för Edert löfte att de sakliga uppgifter, som kan meddelas offentligt, komma att meddelas som hittills, men hoppas att härvid saktighet och riktighet skall överväga prestigehänsyn och andra ovidkommande faktorer, vilka hittills medfört svåra och för saken skadliga felaktigheter i utsända kommunikéer och meddelanden.

JJ.

vördsamt

M. M. Dardel.

För Sjöberg enligt bevis
Viki/et

Se intyget
BT

INK. UTRIKES DEP:T		
D. N:o 189 1042		
26 FEB. 1951		
AVD. P	GR. 2	MA EKG

Till Konungen.

1.4.30/3

oe

Den 13 januari 1945 omhändertogs av
sovjetisk myndighet den svenske diplomaten Ra

To Sjöberg utg. be. mt.
Be. mt. 18
Viki/ed

INK. UTRIKES DEP.T		
D. N:o 189 1042		
26 FEB. 1951		
AVD. P	GR. 2	MÅL. E

Till Konungen.

3.4.30/3

oe

Den 13 januari 1945 omhändertogs av
sovjetrysk myndighet den svenske diplomaten Raoul
Wallenberg. Då den svenska utrikesledningen under

de sex år, som förflutit, aldrig har fordrat hans återlämnande till Sverige utan endast anhållit om efterforskning, hemställa vi, att svenska regeringen av Sovjetunionen begär legationssekreteraren Raoul Wallenbergs återsändande till Sverige.

Att Raoul Wallenberg omhändertagits av Sovjet bevisas av

1. vice utrikesminister Dekanosovs officiella not av den 17 januari 1945, innehållande att Raoul Wallenberg och hans egendom ställts under ryskt beskydd,

2. att sovjetryska ambassadören, Mme Kollontay, våren 1945 meddelade Raoul Wallenbergs mor, fru von Dardel, att hennes som välbehållen befann sig under ryskt beskydd,

3. meddelandet från sovjetryska ambassadören till Sveriges dåvarande utrikesminister, att "Raoul Wallenberg finns i Ryssland och behandlas väl".

(-) 18
Raoul Wallenberg-aktionen begärde i en skrivelse till marskalk Stalin den 16 juli 1947 Raoul Wallenbergs återsändande. Utrikesminister Vysjinski meddelade i en not den (22) augusti 1947, att Raoul Wallenberg ej kunde återfinnas på ryskt område, och att man ej heller hade kunnat finna den officer (kommenderande generalen i Pest, Tjernysjev), vars rapport legat till grund för den officiella sovjetnoten av den 17 januari 1945. Vidare uttalades i noten en förmodan, att Raoul Wallenberg hade omkommit vid striderna i Budapest eller omhändertagits av Szalasís anhängare.

Utrikesminister Vysjinskis not har icke föranlett någon gensaga eller annan åtgärd från svenska utrikesledningens sida. Icke heller har utrikesdepartementet tillmätt ryska ambassadörens, Mme Kollontay, meddelande till Raoul Wallenbergs mor något värde utan tolkat detsamma endast som "en tröst till en mor". Detta meddelande lämnades dock mer än en månad efter Dekanosovs not.

Vi hoppas dock, att svenska utrikesledningen bragt till svenska regeringens kännedom detta meddelande till UD i november 1948, att det även finns ett tredje erkännande från ryskt håll, som icke har dementerats genom Vysjinskis

not och som icke kan bortförklaras såsom "tröst till en mor". Detta vårt meddelande verifierades genom UD:s skrivelse av den 12 januari 1949, signerat av byråchefen i politiska avdelningen Bratt. Sistnämnda erkännande, som består i meddelandet från dåvarande ryske ambassadören till Sveriges utrikesminister, att "Raoul Wallenberg finns i Ryssland och behandlas väl", lämnades vid en tidpunkt, då krigshandlingarna i Ungern för flera månader sedan hade upphört. Det fanns således icke den minsta risk för att Raoul Wallenberg kunde falla offer för ungerska eller tyska nazister. Det antagandet, att Raoul Wallenberg skulle ha omkommit under striderna i Budapest, saknar alltså allt reellt underlag.

Detta så viktiga bevis för Sovjets redovisningsskyldighet var till november 1948 enligt uppgift helt okänt för excellensen Undén, pol. avd-
chef utrikesrådet Dahlman samt för tj. f. byråchefen Per Anger, som handhaft Raoul Wallenbergs sak i UD.

För Raoul Wallenberg-aktionens organisationer liksom för svenska folket är arbetet för Raoul Wallenbergs räddning av humanitär art och står helt över partipolitiken. Våra ansträngningar för denne framstående medborgares räddning komma ej att upphöra, förrän vi nått ett resultat.

Stockholm den 24 februari 1951.

Anders Örne

Anders Örne

Albin Johansson

Albin Johansson

Lise Meitner

Lise Meitner

Mia Leche Löfgren

Mia Leche Löfgren

Birgitta de Vylder-Bellander

Birgitta de Vylder-Bellander

Hanna Rydh

Hanna Rydh

Rudolph Philipp

Rudolph Philipp

Yngve Schartau

underskrift?

is av
a Raoul
n under

Avskrift.

P 95 C/32
Fortrolig.

KGL.NORSK AMBASSADE

P. M.

Vedr. norsk statsborger Harry Tomsen
- fangenskap i Sovjet-Samveldet.

Den norske legasjon i Roma har den 14. februar 1951 innrapportert til det norske utenriksdepartement at en del italienske statsborgere nylig er kommet hjem fra krigsfangenskap i Sovjet-Samveldet. En av dem, Franco Trandafilo, har opplyst at han i et fengsel i Moskva hadde truffet en norsk statsborger ved navn Harry Tomsen. Italieneren oppgir å ha delt selle med Tomsen i Butirskaia-fengslet fra 1. april til utgangen av mai 1950. Tomsen ble sittende i dette fengsel da Trandafilo ble løslatt.

Tomsen hadde fortalt at han var norsk statsborger og at han var ansatt i den svenske legasjon i Berlin 1943/44. I oktober 1944 ble Tomsen arrestert av sovjetrusserne i Budapest, beskyldt for å ha drevet spionasje. Han ble overført først til Lubianka- og deretter til Lefortovskaia-fengslet.

Tomsen ba Trandafilo, da sistnevnte ble løslatt, om å gi disse opplysninger til det svenske og norske utenriksdepartement.

For øvrig hadde Tomsen oppgitt at han var forretningsmann og hadde vært bosatt i flere år i Paris, hvor han var ansatt ved spedisjonsfirmaet Schenker. Hans mor er russisk, og han har en svoger i London som er direktør for et eksportfirma. Han har en datter, Anna Stella Giuseppina, som bor hos svogern i London.

Etter hva Trandafilo har opplyst er Tomsen en mann på ca. 40 år.

På norsk side vil man nu gjerne skaffe naermere rede på

hans identitet og eventuelt få tilstillet de opplysninger, som måtte finnes om Tomsen i det svenske utenriksdepartements arkiv eller i arkivene fra de svenske legasjoner i Berlin og Budapest.

Stockholm, den 27. februar 1951.

Kön Lapp.

Hamburg den 1 mars 1951.

PE Ser I
177 / 6
2.3.57 T
P 2

Signalement avbildade per telefon
Till Bergendahl och fotograf av R. G.
med bild nr 2/3 51

För tre lapt.

BT

P 2

Bäste Herr Baron,

BY

Pastor Hansson i Lübeck har i dag underrättat mig, att en person, som uppgiver sig heta Georg Waff, född den 13 november 1911 i Simeria i Rumänien för honom berättat, att han i en rumänsk stad Sibiu, 150 km från ungerska gränsen, i fängelse suttit tillsammans med Raoul Wallenberg, senaste gången i december 1949. Wallenberg skulle då haft det bra, men vore strängt bevakad.

Waff innehar ett slags intyg om sin person från IRO i Neuenbürg (nära Wiesbaden), men vid telefonförfrågan där kunde man icke finna anteckning därom. Denna fråga bedrivs fortsättningsvis.

Pastor Hansson, som talat med mannen genom en tolk för rumänska, har uppmanats att själv iakttaga diskretion och se till, att andra göra detsamma. Hansson säger, att rumänen, som även lär ha skrivit till Utrikesdepartementet, gör ett ganska vederhäftigt intryck. Vi få i morgon bittida en uppteckning av samtalen och få då se, om det kan löna sig med ett sammanträffande här i morgon med rumänen. Denne förblir i kontakt med pastor Hansson.

Skannat tillgiven
T. Bergendahl
(T. Bergendahl).

rr Byråchefen, friherre K. G. Lagerfelt,
t o c k h o l m.

/Wi

P2

Pauline - 1951

Pauline - 1951

7-10-1951

Pauline - 1951

Pauline - 1951

Pauline - 1951

V. Koe geht aus der W. (Kant. d. d. in demselben 'W.')

Avgörande är en om önskan att vika; därmed
 om någon de balj i värmen - spelar ingen roll - Balkan Temperament

Pöndir Lindig säker. Underskriften på papper
 Vi hade på Thorvald Leth. felen i underskriften på
 Thorvald Leth

~~Spätkommer~~

Done

2000

~~Famitz~~ 5 Freiwilliger ~~Ch. Kaiser~~ ~~Prinzessina~~
~~Opfer~~ ~~romantisch~~

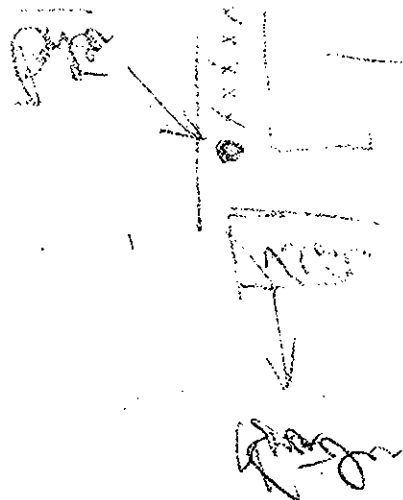
Folgerung beweis - der kann unmittelbar.

11

11. Fortwachen - "wied"

~~Närma för att förstå Fala med V. utan fullgod Fölk~~

Wholesale - inspection

Am Ende. Des neuen Jahrtausends, der Welt.

En
G

Frisjen om Wis kläder

Swägerska Kommanden

Vilka är vi 217

Om någon i hantverkarna
kan ha en blick på våra färdigheter
på och till den tiden.

~~Vad heter jag?~~

~~—————~~
Vi ha nu mest ett avgörande
skede i vårt samtal.

Om vi vill vi sätta våra fingrar
vår herrarande bli en avgörande
händelse.

För en förklaring för vår sida:

Vi minnas givetvis icke hans berättelse
om sig eller om Wischn —

men många ha kommit in med

uppgifter om Wallenberg, och de
veta var han finns etc. — och
det ha redan vinnat sig ett

den person icke var Wallenberg.

Vi må ^{konstigt} därför övertyga oss om att
det är sannt vad Wan säger. Det enck
om Wan hjälpa oss handlag i Wan
sjö. Vi måste vara övertygade därför
att saken har en reell betydelse
för vårt land och, givetvis,
framt. för Wallenberg sjö.

Nu komma frågorna:

14
11 Har du gett Warr inte för att något kommit
12 då du inte bad om det?
13

Har du gett Warr på morgonen det var mellan
11 och 11:30 W. var på en kortare för en annan till
Debuten?

Under vilken namn och kommit i fängelse?
Har du kommit till W. 1942?
✓ Namnet på de ryttare som fick källor

Tanken på R. W. kom vid inspektionen av godis i
ryttare. Riddaren var en jagt av flyttar var
planerat i fängelse. W. blev uppmärksam.

"Din egen var för W. W. då han skulle ha om vad han
kunde efter ankomsten till Riddaren")

Sedn den kommit var mekanisk ingenting, sedan den kommit var
Kraftigare

Vad slag i det fängelsehandling hade han, då han kom till Riddaren
Vid ankomsten till Riddaren hade han ingenting - var uppmärksam
på en källor.

Stor säkerhet o. trovärdig så länge det var hans egna upplevelser

Och i fråga om W. berättelser var "inramad", som inramad.

Allt på en gång i fråga om sina färdigheter, i synnerhet då det gäller

W. i Riddaren

~~Skolan måste vara ombyggd på nytt.~~

~~(Jönköping 28/2)~~

~~Kommer han kommer det mig om man hade arrangemang
o. politiska frågor tillhållarna.~~

~~Skaffen för fängelsens namn.~~

~~Har kom det mig om W. fick vara mig så fint att han
kunde tala med W.~~

~~Har W. några skedlar?~~

~~Har W. för skedlar? Har kom det mig om man hade
skedlar och andra saker? (Har skedlar och
saker 14 dagar)~~

~~När fick han reda på hur W. var?
(Svaret 2 år fick han reda på)~~

~~(Har möjligen W. skedlar på sig för W. för att
skedlar ut?)~~

~~Har skedlar det om W. var skedlar och
skedlar.~~

~~Har skedlar till namn skedlar? i Paris?~~

Samtal under lunchen den 6 mars med G. Wass.

Wass beskrev sitt första sammanträffande med Wallenberg, vilket skulle ha skett i fängelselägreets sjukrum, bestående endast av några få sängar. Wass hade kommit in där, medförande ett av de livsmedelspaket, som hans sväger lämnade honom, och vilket skulle delas med en annan person, som var inlagd i sjukrummet. Wallenberg, vars namn och nationalitet Wass icke kände, tillfrågades, om han önskade litet mat. Wallenberg svarade avböjande och sade sig icke kunna äta. Därefter vände han sig mot väggen och grät. Överhuvudtaget hade Wallenberg de dagarna varit mycket nedstämd.

Efter någon tid blev Wallenberg bättre och tillbragte en stor del av sin tid med skrivarbete, utgörande delvis översättningar, som polismyndigheterna lämnade honom. Han arbetade ofta till sent på natten.

En anledning till Wallenbergs nedstämdhet kunde vara, att han icke kunde vara säker på att den för honom utmätta strafftiden skulle upphöra vid den tidpunkt, som domen på tio år föresåg. Enligt Wass funnos i fånglängret sådana personer, som voro dömda till kortare straff men ändå icke utsläppts.

Vid ett par tillfällen hade någon kommission, mera internationell eller delvis bestående av utlänningar, besökt fängelset. Då hade Wallenberg, Wass m.fl. skickats ut på arbete. Avsikten förmodades vara, att dessa fångar icke skulle behöva redovisas.

Ännu icke gjord anteckning från ett föregående samtal:

Wass anser, att Wallenberg kan räddas på inofficiell väg. Han framhöll särskilt fängelsedirektörens dryckesvanor, och att denne kunde tillfredsställas med sprit. Andra personer, som man skulle behöva komma förbi, voro svaga för guldsaker, armbandsur o.d., ävensom västerländska kläder.

Wass önskade icke för sin del någon ersättning, men om han lyckades rädda Wallenberg, skulle han samtidigt försöka få ut sina släktingar. Dessutom hade han i tankarna att på ett visst sätt utnyttja Wallenberg, sedan denne uppnått friheten. Jag tror ^{mig} ha hört

en antydning om att det skulle skrivas en bok, förmodligen innehållande propagande mot ryssarna eller satellitstaterna.

Hamburg den 7 mars 1951.

(T. Bergendahl).

För
J. Müller
Lundholm

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Bratt/GH

ang. Raoul Wallenberg.

Kals-vit

BT

H₂mburg

STOCKHOLM den 3 mars 1951

N:o

2 ✓ *Pres.*

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MAL.

P

2

52

Eu^I

För Eder information. Vi avse närmaste dagarna sända kriminalexpert jämte tolk för utfrågning Wass. Av största betydelse Wass icke lämnar uppgifter till andra än Eder.

Cabinet.

Dep. 3.3.

Per.

Hamburg den 2 mars 1951.

2 bil.

(Söd. Lapp) -
298a
4/3 1951
P2 den 6

Verifisering av uttryck och kända uppgifter
om försvaret i kriget varumått. Vars vänt sig
till konsulatet; Huruvida Wallenberg
om försvaret i kriget; Huruvida Wallenberg
kan läsa litteraturen?

Herr Utrikesråd,

Åberopande mitt brev av gårdagen till baron Lagerfelt
ber jag få överlämna en uppteckning av Evangeliska Fosterlands-
stiftelsens pastor i Lübeck, Hansson. Samtalet med Wass hade
tolkats från franska av en Lübeckerpolis, vilken utfäst sig till
diskretion.

Vidare närslutas anteckningar från ett samtal Rydbeck,
som är här på genomresa till Bonn, och jag i dag haft med Wass
här på konsulatet.

Den beskrivning, Wass givit på Wallenbergs utseende, och
några av de viktigare uppgifter han lämnat i övrigt, stämma ju
ganska bra överens med vad vi erfarit från Stockholm i dag.

Huruvida detta spår verkligen kan väntas giva något, kan
nog blott avgöras av dem, som äro väl insatta i ärendet och som
ha möjlighet att rådfråga släkt och bekanta till Wallenberg.
Huruvida Wallenbergs öden i Ungern gestaltat sig, som nu upp-
givits, kan väl också endast bedömas, om några parallella upp-
gifter finnas från andra håll.

Wass är synbarligen intresserad av att resa på några
dagar till Sverige. Han säger vidare, att han möjligen skulle
kunna hjälpa till med en kontakt med Wallenberg, men han ville då
icke resa längre än till Ungern. Han förklarar sig vara ekonomiskt
desintresserad, men ville gärna hjälpa till att få Wallenberg ut.
Om detta lyckades, räknade Wass dock med något slag av kompen-
sation.

Vi ha icke på detta stadium kunnat komma till någon

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,

S t o c k h o l m .

Bhl/Wi

bestämd mening om Wass' avsikter eller i vad mån han bör skänkas förtroende. Självfallet kan han vara utsänd, eventuellt för att avleda uppmärksamheten från andra trakter.

Dock anse vi icke, att Wass för närvarande kan avvisas. Det intyg han fått av IRO i Sydtyskland synes vara i ordning. Han har tillsvidare anvisats rum på ett enkelt pensionat nära konsulatet och har erhållit medel till mat.

Om det skulle visa sig önskvärt, att någon person, insatt i förhållandena kring Wallenberg, komme hit för mera ingående förhör med Wass, är det nog bäst, att samtal föras på ungerska eller rumänska. Edsvuren tolk, åtminstone i rumänska, finnes här.

T. Bergendahl
(T. Bergendahl).

P. S. Vid vårt samtal med W. Nyström har det framgått att han sedan W. g. ha haft på sin tjänst, tillbakatänkhet. Men han verkar ha varit i Sverige, i sådant utseende, som W. inte skulle ha märkt detta vid uppförande. Men han ha haft för mycket på sig vid sidan av att det ofta varit kända stryker upp över tjänsten. Detta ger en anledning till misstänksamhet.

Avskrift.

P r o t o k o l l, fört vid samtal mellan
Pastor Albin Hansson, Lübeck, och herr Gheorghe Wass, i Svenska
Kyrkan i Lübeck den 1 mars 1951.

Herr Gheorghe Wass, i fängelset kallad Rogowski, född
den 13/11 1911 i Simeria, Siebenbürgen, inträffade i dag, den 1
mars, här i Svenska Kyrkan i Lübeck. Som legitimation förelade han
ett intyg från IRO i Neuenbürg/Württ. om att han där den 12/2 1951
inställt sig i o. f. sin registrering.

Då han talade en mycket begränsad tyska, avlade han
följande berättelse på franska, som av fransk tolk översattes
till tyska:

Ich war 4 Jahre mit Raoul Wallenberg, i fängelset
kallad Wissinowski, in demselben politischen Gefängnis in Sibiu
(Karpathen), (Strasse Sörri nr. 16 I Stock Zim. 8) ein kleiner
Ort etwa 150 km von der ungarischen Grenze entfernt belegen. Ich
war schon vor dieser Zeit mit Wallenberg zusammen im Camp Focani
gewesen, etwa 2 Monate, ohne es zu wissen und ohne ihn zu kennen.
Dies haben wir erst später festgestellt. Ich traf Herrn Wallenberg
zuerst im Krankenrevier. Er ist ein Mann, der 1,75 gross ist,
dunkelhäutig und mit braunschwarzem Haar und starken vollen Lippen.
Herr W. wurde im Gefängnis allgemein nur "Der Jude" genannt, von
den Direktoren, dem Personal und den Mitgefangenen. 1946 gab es in
Rumänien sehr wenig zu essen und als ich W. in der Krankenstube
traf, machte er einen stark abgemagerten, hinfälligen und herunter-
gekommenen Eindruck. Um diese Zeit hatte ich Arbeit in der Rönt-
genabteilung des Krankenreviers und es wurde mir bekannt, dass
täglich 5/6 Leute an den Folgen von Hunger starben. Ich war der
einzige Mensch im Gefängnis ausser Wallenberg, der französisch
sprach, wodurch wir miteinander bekannt wurden. W. sprach auch
russisch gut, welche Sprache ich doch nicht gelernt hatte. W.
sprach gern französisch und so geläufig wie ein Franzose, sodass
wir uns oft unterhielten und auch gern mal eine Partie Schach
spielten. Es war also um die Osterzeit 1946, als wir uns, wie ge-
sagt, zuerst im Krankenrevier des Gefängnisses trafen. Wir haben
dann bald eine Art Freundschaft geschlossen, weil wir uns gut
verstanden haben und gemeinsame geistige Interessen hatten. Ich

uppgiften lämnat
utgåva till KD.

förklarar en
del av

Taken från den
franska utgåvan
av (som angavs
på sidan)
DE

erhielt dann und wann Pakete von meinen Angehörigen und teilte den Inhalt gern mit Wallenberg. Zu Herrn W. kamen öfter zwei Herren der NKWD, die bei ihm englische Stunden nahmen. Ebenso auch die Kinder des Gefängnisdirektors.

Als sich mir 1949 ganz zufällig eine Gelegenheit zur Flucht bot, war es mir schmerzlich W. zurücklassen zu müssen. Ich hatte öfter Arbeit ausser dem Hause, die aber immer unter scharfer Bewachung stand, sodass ich nie an eine Fluchtmöglichkeit gedacht hatte und auch nicht mit W. darüber gesprochen habe. Für mich kam dann, wie gesagt, ganz zufällig Gelegenheit zur Flucht.

Herr W. war in einem recht komfortablen Zimmer untergebracht und hatte es also wohnlich ganz gut. Aber die Verpflegung war damals knapp, die doch jetzt vielleicht besser geworden ist. W. konnte täglich eine Stunde allein spazieren gehen, innerhalb eines eingefriedigten Platzes natürlich nur.

Herr Wallenberg ist zu 10 Jahren Zwangsarbeit verurteilt worden, weil ihm zur Last gelegt wurde, mit der GESTAPO zusammengearbeitet zu haben.

Ich hatte Gelegenheit, oft mit W. zusammen zu treffen im Gefängnis, konnte mich überall frei bewegen, weil ich gut angeschrieben war beim Personal. Mein Schwager, der Gerichtsarzt war, und meine Schwester wohnten in dem Ort Sibiu, wodurch ich gewisse Vorteile hatte. W. freute sich immer, wenn er französisch sprechen konnte, er erzählte mir einmal, dass er einige Trimester in Sorbonne studiert hatte.

Als ich zuerst die Geschichte von Wallenbergs Verhaftung hörte, konnte ich ihm kaum glauben, was er erzählte. Ende Januar 1945, als der Russe Budapest besetzt hatte, befanden sich im schwedischen Konsulat grosse Mengen Wertsachen - etwa 80 Kg. - an Schmuck, Gold und Edelsteinen, die dort von schwedisch stämmigen /?/ Juden hinterlegt waren. Da in der Zeit der deutschen Besetzung Wallenberg ein Auto abhanden gekommen war - wahrscheinlich gestohlen oder beschlagnahmt - hatte er einen grossen Teil Sachen nach Weisslowitsch /?/ gebracht. Wallenberg hatte damals schon verschiedene Sachen in seinem Büro vermisst.

Ich, Wass, bin der Meinung, dass Wallenberg ein Opfer russischen Raubes geworden ist, doch hat man ihm unterstellt, dass er mit der GESTAPO konspiriert haben sollte und auf Grund dieser falschen Belastung brachte man ihn ins Gefängnis. Dies ging folgen-

Flüchtling
dermassen vor sich: Herr Wallenberg wollte mit General Malimowitsch sprechen, in schwedischen Angelegenheiten. Er fuhr zusammen mit drei GPU-Offizieren im Auto nach Debritzen/Debritschin?/. Dort angelangt fuhr man auf einen Kasernenhof und die 3 Offiziere stiegen aus. Sie baten Wallenberg, einen Augenblick zu warten, sie würden "nach oben" gehen /in die Kaserne wahrscheinlich/ und bald zurückkommen. Nach einiger Zeit trat ein Posten an das Auto heran und fragte, was und wohin er wolle. W. antwortete, dass er auf drei Offiziere wartete. Darauf der Posten: "Hier sind keine Offiziere, dies ist eine Kaserne - suchen Sie irgendwelche Zivilisten hier?" W. war ausgestiegen und der Posten forderte ihn auf, mitzukommen. "Nehmen Sie Ihr Gepäck und kommen Sie mit". "Ich habe kein Gepäck", erwiderte Wallenberg. "Gewiss, da steht ja Ihr Koffer", nehmen Sie ihn nur mit" - der Posten. Es war ein kleiner Koffer, der, von W. unbemerkt, im Auto stand, und von dem man nun behauptete, es sei sein, W:s Gepäck. Man öffnete später den Koffer und es befand sich darin Munition, Handgranaten u.s.w.

W. wurde arrestiert und nach Oradia gebracht, wo er, teilweise unter Tortur, verhört wurde und wo man ihm unterstellte, einen Koffer mit Handgranaten, Munition u.s.w. bei sich gehabt zu haben.

In Oradia wurde W. ungefähr einen Monat festgehalten und wiederholt verhört - von der GPU. W. hatte die GPU gebeten, ihn in Ungarn zu lassen, weil er dort seine Aufgabe und viele Bekannte hatte

Nach den Verhören in Oradia wurde W. nach Focsani in Rumänien gebracht, wo er 2/3 Monate im Camp war. Man hat ihm dann unterstellt, dass er die Absicht gehabt habe, die Kaserne in Debritschin in die Luft zu sprengen, weshalb er zu 10 Jahren Zwangsarbeit verurteilt wurde.

Als Beispiel für die gute Haltung und Furchtlosigkeit Wallenbergs kann ich nur sagen, dass W. schon einmal an einer Mauer gestellt worden ist, mit der Drohung, dass er erschossen werden sollte, was jedoch nur mit einem Lächeln von Wallenberg aufgenommen wurde.

1948 kam eine internationale Kommission ins Gefängnis nach Sibiu. Da wurden doch vorher die meisten Gefangenen abtransportiert, unter dem Vorwand, dass sie bei Holzladungen mitarbeiten sollten. Es blieben nur etwa 11 Leute im Gefängnis zurück, während der Zeit als die intern. Kommission zum Besuch kam. Später kamen dann die früher abtransportierten Gefangenen zurück.

Ich kann meinen Bericht nur wie folgt zusammenfassen:

1. Ich weiss genau den Aufenthaltsort von W.
2. Es gibt bestimmt Mittel und Wege, W. nach dem Westen zu bringen.
3. Dabei ist doch zu bedenken, dass W. keine zivile Kleidung trägt, sondern alte Militärsachen.
4. und ferner zu bedenken, dass er keine Geldmittel hat und deshalb nicht weit kommen kann.

Der sehr versteckt kleine Ort Sibiu liegt, wie gesagt, etwa 150 km von der ungarischen Grenze entfernt - ist W. in Ungarn, ist er auch gerettet.

Ich möchte glauben, dass noch etwa 50.000 Juden in Ungarn sind und vielen von ihnen hat W. in der Zeit der deutschen Besetzung geholfen und manchen das Leben gerettet. Alle diese Menschen würden gern etwas für W. tun.

Ich bin 1949 aus dem Gefängnis geflohen und bin über die Grenze nach Ungarn gegangen.

Wenn bezügl. meines Berichtes irgendwelche Zweifel bestehen, kann ich nur darum bitten, bei Herrn Johnsson in Stockholm nachzufragen, dem W. 1944 einen Brief geschrieben hat.

Meine Flucht wurde unvorbereitet ausgeführt, da ich durch einen Zufall die Möglichkeit dazu fand. Es wäre mir nicht möglich gewesen, W. mit heraus zu bringen.

Ich bin Ingenieur von Beruf. War während des Krieges Kapitän bei der Luftwaffe /bei der rumänischen/. Mein Vater ist Bahnhofsvorsteher in Dewa, Rumänien.

Meiner Ansicht nach wäre es unklug, seitens offizieller Behörden oder Regierungsstellen irgendwelche Schritte zu unternehmen für die Befreiung Wallenbergs. Solchenfalls kann es passieren - wie ich die Russen kenne - dass W. plötzlich verschwindet - schon Sibiu ist ein ganz unbedeutender, versteckter kleiner Platz, aber es gibt noch bessere Verstecke wahrscheinlich. Oder auch würde man auf Anfrage mitteilen: W. ist an dem oder dem Tage gestorben. Dies ist die übliche russische Methode.

Ich füge noch hinzu, dass ich selber wegen Sabotage ins Gefängnis gekommen bin. Als die Kommunistin Anna Pauker zur Macht

kam, war ich beim nationalen rumänischen Sender angestellt und habe zusammen mit anderen Leuten den kommunistischen Sender zerstört.

Lübeck, den 1 März 1951.

/u/ Albin Hansson.

Wi

Coll.: 14/Wi.

Personalbeskrivning

på R. Wallenberg, lämnad av Wass.

30-33 år gammal, mörk, 1,75 m. lång, smal med stora, tjocka läppar utan mustasch (först hade han skägg). Händer normala. Hade tidigare en guldring (utseende). Tänderna goda utan guld. Inga särskilda kännemärken i ansiktet eljest. Wallenberg sade sig ha en farbror, som är i en bank, bosatt vid en gata med Svea eller Suède uti (Vid Sveavägen tydligen ingen familjemedlem nu). Raoul hade sagt, att fadern vore död.

Wallenberg skulle ha dömts i Rumänien.

Wass och Wallenberg spelade schack i fängelset, i vilket spel Wallenberg varit skicklig. Wallenberg hade sagt sig vara utbildad arkitekt. Vidare hade han studerat vid Sorbonne, vistats i München, i Grekland, Japan, U.S.A. (där en konsul Johnsson fanns, vilken varit den, som förmedlat Wallenbergs anställning i Budapest). Wallenberg talade bra ryska och andra språk.

Referenser, uppgivna av Wass:

Exkonung Michael, nu bosatt i Lausanne. Wass var hos honom som pilot 7 månader (formellt i armén).

Brodern Geza Wass, bosatt i Metz, arbetar i Usines métalliques i Contaigne (nära Metz) sedan 1948.

En svåger Surdu I. Cuza är läkare (rättsmedicin), han är bosatt i förstaden Dobra vid Sibiu (Hermannstadt). Denne hade ibland att göra med fängelset.

Wass egna öden efter flykten ur Rumänien.

Wass flydde 1949 i december till Ungern, därifrån till Wien (franska zonen), kom senare till främlingslegionen, men refuserades där 1950 i maj, arbetade sedan i Frankrike. Rumänska regeringen begärde hans extradition. Wass arresterades och satt i fängelse i Metz, blev dock 28.8.50 utsläppt; sedan bodde han hos Bhl/Wi

x/ id första sammanträffande, för juli 1945.

en i Metz bosatt broder. Därefter blev Wass utvisad, kom till Neuenbürg i Tyskland.

Därifrån skrev han ett brev till Utrikesdepartementet (2 eller 6 februari).

Reste vidare till Stuttgart. Där sade man, att det största svenska konsulatet finnes i Lübeck, varför Wass "liftade" dit.

Wass synes angelägen, att intet om hans resor skall komma till franska myndigheters kännedom.

Hamburg den 2 mars 1951.

P2 Su I -

Telefonmeddelande från konsul Bergendahl, Frankfurt
den 2.3.51. kl. 10.30.

För Dahlman:

Mitt flygbrev Lagerfelt 1 mars, som förmodas nu
anlänt kuriravdelningen. W. anländ hit. Önskvärt om möj-
ligt erhålla utförligt signalement den saknade.

Bergendahl

Telefonmeddelande.

Brådskande till konsul Bergendahl, Hamburg.

Edert telefonmeddelande den 2/3 kl. 10.30. Längd 175 cm,
hår brunt, rhettig ljäna, lyliga läppar, ansikte ovalt, ögon bruna. Fotografier express-
sändes.

Transförd till Bergendahl

2.7.51 kl 1500

1 ex. s. 1. Amminoff

Ang R Wallenberg

INA. UTRIKES DÉPÔT		
D. No 223 1		
MRS 1951		
GR.	AVD.	MAL
P	2	3 CH I

Telegram iblankett chiffer från
Hamburg

Avsant den 5 /3 1951 kl. 1104

Ankom den 5 /3 1951 kl. 1240

Utskrivet i exemplar.

Detta är originalet.

1.

Edert 2. Ankomna foton saknar

uppgift om när de äro tagna. De företes tills vidare icke för W. Med hänsyn till PS i mitt handbrev den 2 mars är det troligen önskvärt, att experten medför pressfoton av andra unga personer.

Geza Wass adress uppgives nu som
Cantine Principale, Knutanze.

Bergendahl,

Coll: *f*

OR

Till Kungl Utrikesdepartementet,
Stockholm.

INK. UTRIKES DEP:T		
D. No 192 15/9		
5 MRS 1951		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	En I

Uppsala Liberala Studentklubb har härmed äran inbjuda
Eder till ett opinionsmöte i Raoul Wallenberg - frågan.
Fru Birgitta de Vylder-Bellander talar över ämnet

Vad har gjorts och vad kan göras för
RAOUL WALLENBERG ?

Professor Hugo Valentin belyser Wallenbergs insats i hjälp-
arbetet bland judarna och ev. kommer red. af Sandeberg att
berätta om sina erfarenheter som fånge i Sovjet. Diskussion.
Tisdagen den 6 mars kl 19.30 på Stockholms nation i Uppsala.

För Uppsala Liberala Studentklubb

David Wiman
ordf.

Hamburg den 3 mars 1951.

*Kopier instämmande för
kommunarie Samuelsen och
delst. Eupfeldt.
R.G. BT*

1 bil.

298

Ink.	5 mars 1951	
Avd.	P	2
		Eu ⁷

Herr Utrikesråd,

. / 1

inf.

I anslutning till mitt brev av gårdagen
ber jag få överlämna en uppteckning av samtal med hr Wass
denna dag.

*med utm. höghet
T. Bergendahl*

(T. Bergendahl).

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,

Stockholm.

Bhl/Wi

Förteckning
Uppteckning

vid fortsatt samtal med Herr Wass den 3 mars 1951.

Föregående dags upplysningar om en konsul Johnson, vilken skulle ha förmedlat Wallenbergs anställning i Budapest, har nu konkretiserats till att gälla Herschel Johnson (vilken förmodas vara förre amerikanske ministern i Stockholm). Denne skulle vara anledningen till Wallenbergs utsändande till Budapest. För räddning av judar där skulle Herschel Johnson ha åstadkommit 80.000 \$, vilka Wallenberg medfört dit. Wallenberg skulle ha kommit till Budapest den 14 juli 1944. Ifrågavarande detaljer skulle Wallenberg ha anförtrott Wass efter tre års samvaro i fängelset. Att Wass kommer ihåg det relativt sällsynta förnamnet Herschel, förklarar han på så sätt, att han har ett enastående minne. (Kanske är förklaringen mycket enklare, nämligen att han läst någon av böckerna om Wallenberg eller fått uppgifterna ur tidningar).

Wallenberg skulle vidare ha berättat, att han arbetat i en bank i Haifa.

Direktören för fängelselägre i Sibiu vore en Papa Isoia, som tidigare varit repslagare. Denne vore starkt begiven på spritdrycker.

Den i bilaga 2 till mitt handbrev den 2 mars omnämnda adressen till brodern Geza Wass har nu verifierats, vilket icke medhans före förra brevets insändande. Det torde röra sig om:

Usine à Knutagne (Moselle),
vars huvudkontors i Paris adress är:
Metallurgique de Knutagne (Sté),
16, Bd. Malesherdes,
P a r i s 8è.

En annan uppgift för verifiering av Wass' person har lämnats. Han hade 1939-40 arbetat i Budapest hos Société anonyme de

Bhl/Wi

Radio Defusion, vars direktör hette Sokarias.

Wass upprepade, att ex-konung Michael känner personligen hans namn och säkert torde erinra sig honom.

Wass säger sig nu vara sysselsatt med en detaljerad redogörelse för samvaron med Wallenberg i lägret (fängelset) i Sibiu.

Wass talade idag om möjligheterna för räddning av Wallenberg, varvid Wass' svåger, den tidigare omnämnde Surdu Cuza, skulle kunna vara behjälplig. Genom denne hade Wass själv i lägret fått livsmedelspaket, vilka han ofta delat med Wallenberg.

Den ovannämnde lagerchefen kunde utan svårigheter mutas. Det har - för andra gången - framkommit, att Wass också vore intresserad av att rädda en släkting ur Rumänien.

Hamburg den 3 mars 1951.

T. Bergendahl
(T. Bergendahl).

Bukarest den 2 mars 1951.

Strängt förtroligt.

P 2.

(av Secretarie)

P. 2.

aa f. v. / SR

Broder,

296

Ink. 7 mars	19 51	
Avd. P	Gr. L	Mål. Su

Med anledning av Ditt handbrev den 17 nästlidne februari angående efterforskningarna efter Raoul Wallenberg ber jag till en början få bekräfta, att det givetvis under nuvarande förhållanden är omöjligt för någon av beskickningens medlemmar att i Cluj anställa efterforskningar efter den i Ditt brev omnämnde rumänske juden "Stefan Carl". Jag skall emellertid, om jag får möjlighet därtill före min avresa, söka komma i förbindelse med Israels härvarande minister och fråga denne, om han har möjlighet att fastställa, huruvida sistnämnde person fortfarande befinner sig i Rumänien eller emigrerat till Israel.

Sten Sjöström
S. Sjöström

Herr Utrikesrådet S. D a h l m a n ,
Kungl. Utrikesdepartementet,
Stockholm.

KUNGL. UTRIKES   Aminoff/GH
DEPARTEMENTET   P 2 Eu^I

7/3 1951 (söd 1950) ✓
P 2 Int
Strängt förtroligt.

ang. Raoul Wallenberg.

a. som bil. t. nbr Dahlman -
Hedengren 12.3.51.

7/3 -51

A. 1.

P.M.

BY

Direktör Otto Herrmanns, Pålsundsvägen 12, har telefonledes meddelat, att han på båtresa mellan Marseille och Haifa i mitten av mars 1950 sammanträffat med ungraren Dr. Andre Werés (möjligen Werez), som flytt från Ungern och som då vore på väg till Israel. Weres hade uppgivit, att han dagligen varit tillsammans med Wallenberg, tills dess att den ryska ockupationen började, och att han vore i besittning av mycket viktiga upplysningar rörande Wallenbergs vidare öden. Weres hade nämnt något om ett sammanträffande, som Wallenberg haft med en rysk general. Weres hade vid tidpunkten för sammanträffandet med direktör Herrmanns uppgivit, att han, innan han ville lämna ut dessa uppgifter, måste ha sin familj, som då ännu vistades i Ungern, i säkerhet. Enligt vad direktör Herrmanns erfarit hade Weres' familj nu återförenats i Palestina.

Direktör Herrmanns meddelade vidare att det ej skulle vara några svårigheter att finna Weres i Palestina, då denne vore en känd person. Weres hade bl.a. omedelbart efter kriget varit medlem i en officiell delegation, som besökt Sverige.

Som referens uppgav direktör Herrmanns bl.a. kapten Enegren, Exportföreningen.

Kapten Enegren har på förfrågan upplyst, att han personligen kände Herrmanns och att denne vore bildad (akademisk examen) och hade ett gott omdöme. Han ansågs som välbärgad. Före andra världskriget hade Herrmanns varit någon

slags statsåklagare i Berlin.

Stockholm den 7 mars 1951.

W. Persson

2

0
0

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Aminoff/GH
P 2 Eu^I

(röd lapp) ✓

ang. Raoul Wallen-
berg.

8.3.57.
P2 *en*

an

Ku. intt.

P.M.

Den 6 innevarande månad arrangerades ett opinionsmöte i Raoul Wallenberg-frågan av Uppsala liberala studentklubb på Stockholms nation. Utöver vad som framgått av pressrefe-
raten, kan måhända nedanstående framhållas.

1. I sin berättelse om vistelsen i det ryska fångslägre-
t omtalade redaktör af Sandeberg bl.a. att det i lägre-
t befund-
nit sig ytterligare en skandinav. Denne hade vid Sandeb-
bergs
ankomst till lägre-
t varit sjukskriven, varför Sandeberg
först efter flera veckor fått vetskap om hans existens. Ef-
ter sin hemkomst från Ryssland hade Sandeberg ej kunnat er-
inra sig namnet på skandinav-
en ifråga. Då förfrågningar
gjordes av anhöriga till en försvunnen dansk, om den person
Sandeberg träffat i lägre-
t kunde vara identisk med deras
släkting, syntes det angivna signalementet ej stämma med
den minnesbild Sandeberg gjort sig av vederbörande.

Två år senare, då Sandeberg skulle för en fjällresa
begagna den ryggsäck, han medfört från Ryssland, hade en
papperslapp fallit ur ryggsäcken. På denna lapp hade bl.a.
ett namn Daahl varit skrivet. Denna lapp hade överlämnats
till danskarna, och man hade kunnat konstatera, att denne
Daahl, som hade skrivit sitt namn på lappen, dock måste va-
ra identisk med den person, vars signalement till synes ej
varit riktigt.

Denne Daahl hade enligt Sandeberg arbetat i den dans-
ka motståndsrörelsen men erfarit, att tyskarna kommit honom
på spåren. Han hade därför flytt till Sverige för att över
Murmansk komma till England. På sovjettryskt område hade e-
mellertid ryssarna utan vidare omhändertagit Daahl. Detta

hade ägt rum troligen 1942. Under c:a sex års tid hade Daahl ej haft möjlighet att sätta sig i förbindelse med sina anförvanter i Danmark eller med danska myndigheter.

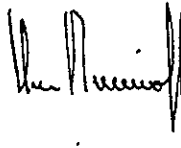
Sedermere hade Daahl utväxlats mot någon sovjetrisk medborgare till Danmark. Sandeberg vore för sin del övertygad om att såväl den papperslapp, som han medfört, som den berättelse han hade kunnat lämna om Daahl hade varit avgörande för det ryska ställningstagandet att utlämna Daahl.

-----
2. Fru Birgitta Vylder-Bellander ansåg bl.a. i sitt anförande, att följande omständighet vore av synnerligen stor betydelse.

Dåvarande utrikesministern Günthers fru hade i maj 1945 särskilt uppkallats till Rysslands ambassadör Mme Kollontay och därvid erhållit det beskedet, att Wallenberg befunno sig i Sovjetunionen och att allt vore väl med honom.

Fru Bellander vore av den uppfattningen, att såväl tidpunkten för samtalet som det faktum att fru Günther uppkallats till Mme Kollontay, tydde på att den sistnämnda fått instruktioner att till Wallenbergs släktingar under hand framföra, att Wallenberg levde.

Stockholm den 8 mars 1951.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallen-
berg.

Aminoff/GH

STOCKHOLM den 8 mars 1951

846.
N:o Strängt förtroligt. BIL

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

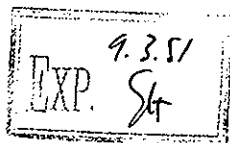
MAL.

EuI

Broder,

Åberopande vårt samtal vid Ditt besök i Stockholm ber jag för Din strängt förtroliga kännedom få översända avskrift av U.P.M. angående Raoul Wallenberg den 16 nästlidne februari jämte tre bilagor härtill, vilka kunna vara av intresse för Dig. Riksdagsprotokollen den 23 november och den 21 juli 1947 med svar på tvenne interpellationer närslutas jämväl.

u/ Bratt

Förste Beskickningssekreteraren O. Rydbeck,
Bonn, pgt. Köln

Ing. R. Wallenberg

INK. UTRIKES DEP:T		
D. N:o 22B 2		
10 MRS 1951		
GR	AVD.	MÅL
P	2	Gen E

Telegram i blanketthiffer från
Hamburg

Avsant den 10/3 19 51 kl. 1519

Ankom den 10/3 19 51 kl. 1800

Utskrivet i 3 exemplar.

Detta är originalet.

*Bachelund (valth.) orienterad
ex. 3 till ens. Spöring
11/3.*

A.D.

2.

Från D och E. Bör ej registreras. Långvariga
förhör ha kommit oss att tro att det till minst
50 % ligger någonting i mannens uppgifter. Han
befinner sig illegalt i brittiska zonen och
vägrar stanna kvar längre. Vi ha därför enligt
Edert telefonbemyndigande idag tillmötesgått hans
begäran om reskassa till den ungerska gränsen
med cirka 350 mark för införskaffande av oveder-
sägliga bevis.

Bergendahl.

Coll: *R*

Pv. tr. Sth. 1947

(Röd lapp)

188/1649
12/3 57
P a Dan

Pål. f. lbr. Wallenman
Allard, B-jed, 30.1.51.

Promemoria

över samtal med rumänske medborgaren, kaptenen och radioteknikern Gheorghe Vas, född den 13/11 1911 i Simeria, Siebenbürgen.

Söndagen den 4 mars 1951 kallades undertecknad till kabinettssekreteraren Arne Lundberg i Kungl. Utrikesdepartementet för att biträda med förhör av en rumänsk flykting, som inför svenske pastorn Albin Hansson i Svenska Kyrkan i Lübeck påstått, att han under cirka 4 år suttit fängslad i ett rumänskt fängelse i Sibiu tillsammans med Raoul Wallenberg. Kabinettssekreteraren överlämnade en skrivelse från konsuln T. Bergendahl i Hamburg vid vilken skrivelse var fogat ett protokoll, upprättat av pastor Hansson. Dessutom var till skrivelsen fogad en maskinskriven sida, betecknad Personalbeskrivning på R. Wallenberg, lämnad av Vas.

I samband med överlämnandet av utrikesdepartementets akter över fallet Wallenberg gav kabinettssekreteraren undertecknad i uppdrag att resa ned till Hamburg, där Vas vistades, snarast möjligt och hålla ett noggrant förhör med Vas. Då Vas icke behärskade några andra språk än rumänska och ungerska ställdes tjänstemannen Knut Anjou vid utrikesdepartementet till förfogande som tolk på rumänska språket. (Vas kunde något franska och några ord tyska, och det samtal, som pastor Hansson haft med Vas i Lübeck hade förts på franska och översatts till tyska av en polisman från Lübeck.)

De av konsul Bergendahl översända anteckningarna baserades på samtal som konsul Bergendahl fört med Vas på franska språket.

Senare på söndagen överlämnade byråchefen Eyvind Bratt genom attaché Aminoff ett till Monsieur le Ministre du Interieur i Stockholm adresserat brev, daterat Haslach i.K. (im Kinzigthal) den 5/2 1951 och undertecknat Gheorg Vas. Brevet var skrivet på ungerska. En genom Statens Utlänningskommission verkställd översättning till svenska bifogades brevet.

Måndagen den 5 mars 1951 översändes ett nytt brev från konsul Bergendahl med bifogad promemoria ang. ytterligare samtal, som konsuln haft med Vas.

Vid genomläsning av utrikesdepartementets akt fann undertecknad, att olika personer tidigare framfört bestämda påståenden om sammanträffanden med Raoul Wallenberg. Särskilt hade en polsk flykting, Stachowiak, vid två tillfällen under 1947 och 1948

Lär av:

Kabinett

Wallenman

Allard o. f. A.

Anger

O Dan. ha

20 ex.

kommit med mycket bestämda påståenden om att han träffat Wallenberg. Då det var känt för mig, att denne Stachowiak av allt att döma är en mytoman av stora mått - något som även med all evidens framgår av utrikesdepartementets akter ang. fallet Wallenberg, började jag misstänka, att Vas ev. kunde vara identisk med Stachowiak, vilken är tämligen god språkman och som tidigare uppträtt under ett otal namn. Eftersom sekreterare Stig Engfeldt i utrikesdepartementet under 1948 varit i förbindelse med Stachowiak i Tjeckoslovakien i och för efterforskningar efter Wallenberg i Slovakien, hemställde jag hos byråchefen Bratt om att sekreterare Engfeldt måtte få deltaga i utredningen, vilket beviljades.

Onsdagen den 7 mars 1951 avreste Engfeldt, Anjou och under-tecknad till Hamburg med flyg. Vid sammanträffande med general-konsul Bergendahl den 8 mars 1951 överlämnade han en ny promemo-ria, daterad den 7 mars 1951, och baserad på samtal, som konsuln haft med Vas föregående dag på franska språket. Vidare överläm-nade konsuln en anteckningsbok i svarta pärmar, i vilken Vas på ungerska språket skrivit en redogörelse för tiden 1945-1949. Konsul Bergendahl berättade, att Vas icke hade något uppehålls-tillstånd i den brittiska zonen och att han var mycket nervös, då han fruktade för att de franska myndigheterna skulle ha larmat de amerikanska och brittiska myndigheterna om att Vas avvikit från den franska zonen i Tyskland och att han riskerade att bli anhållen. Genom konsulatets försorg hade Vas inkvarterats på ett litet pensionat i närheten av konsulatet.

Då utrymmet på konsulatet är mycket begränsat och våra hotellrum voro så små, att förhör där icke kunde ske, upplät konsul Bergendahl välvilligt sin bostad, där ett första samman-träffande med Vas ägde rum. Det kunde genast konstateras, att Vas icke var identisk med Stachowiak. Av försiktighetsskäl av-slöjade vi icke vår identitet, eller vilken myndighet vi repre-senterade. Vi presenterade oss som Pettersson (Engfeldt), Lundström (Anjou) och Fondell (Danielsson). Vid slutet av utred-ningen bad Vas få framföra, till vilket resultat han kommit i -fråga om vilka myndigheter eller intressen, vi representerade. Han sade sig ha gissat, att Lundström (Anjou) var diplomat, Pettersson (Engfeldt) representant för familjen Wallenberg och Fondell (Danielsson) inrikesdepartementets representant.

Vas gav ett för undertecknad oväntat positivt intryck. för att vara en representant för ett balkanfolk. Han var lång (c:a 1,85m.) ljus och blåögd med en klar blå skärpa i ögonen. Näsan

var lång med rak näsrygg men med en ganska särartad krok på näs-
spetsen. Kan möjligen vara en deformation. Hans hållning var
rak och spänstig, och hans uppträdande artigt och belevat utan
kryperi eller fjäsk. Intet motsäger hans uppgift om att han är
officer och att han erhållit en tämligen god bildning.

Under den följande redogörelsen kommer hänvisning att göras
till förut nämnt material, som då kommer att redovisas som bila-
gor till denna redogörelse.

Vid början av samtalet den 8 mars 1951 frågade Vas, om vi
icke medförde några fotografier, så att han kunde peka ut Wallen-
berg. En fotosamling om 15 fotografier, dels av Wallenberg i
olika ställningar, och dels av andra personer, förelades Vas.
Denna fotosamling bifogas i ett kuvert, märkt bilaga 1.

Nästan omedelbart tog Vas ut det med siffran 1 (se baksidan)
märkta fotot och förklarade, att detta liknade Wallenberg mycket,
då man såg honom i profil. Sedan tog han ut foto nummer två och
förklarade, att detta var mycket likt. Det med nummer 3 märkta
ansåg han alltför dåligt, för att kunna yttra sig om det eventuellt
föreställde Wallenberg. Huruvida det fanns något mera fotografi
i samlingen, som kunde tänkas vara Wallenbergs, kunde han inte
yttra sig om. Bäst voro, ansåg han, om ett bra ateljéfoto kunde
visas upp. (De två första av Vas utvalda fotografierna äro mycket
riktigt Wallenbergs. ~~Nummer 2 är hans passfoto.~~)

Här följer nu en sammanställning av Vas beskrivning på Wallen-
berg.

Ålder: Omkring 33 år, bedömt vid tiden för Vas första sammanträf-
fande med Wallenberg.

Längd: Omkring 1,75m.

Kroppsbyggnad: smal (man måste dock utgå ifrån att Wallenberg var
mycket avmagrad, då Vas såg honom första gången.)

Hår: Mörkbrunt. Näsan: tämligen stor.

Läppar: Ganska fylliga.

Tänder: Felfria/synbara lagningar med guld eller annat material.

Hakan företedde en vertikal svag fördjupning.

Öronen voro tämligen små och åttliggande.

Inga särskilda kännetecken och inga märken efter skador.

Under hela tiden som Vas var tillsammans med Wallenberg i
fängelset, var Wallenberg kortsnaggad på vanligt fängelsemaner,
och håret klipptes så fort det visade tendens att bli för långt.
Vas ville framhålla, att Wallenberg hade tunnare hår framtill och
på hjässan än baktill. Vid första sammanträffandet hade Wallenberg

omkring fem centimeter långt skägg men sedermera erhöill han tillstånd att raka sig och gick slätrakad.

För jämförelse intages här den i utrikesdepartementets akter förekommande beskrivningen: "1,77m. lång, bruna ögon, mörkt hår, begynnande skallighet, tämligen stor näsa, stark skäggväxt, friska tänder, inga särskilda kännemärken."

Här nedan följer nu en redogörelse i kronologisk ordning över samtalen med Vas.

Vas, som är född i Transsylvanien, har rumänskan som skolspråk, men i familjen talade man nästan alltid ungerska, och han behärskar de båda språken lika bra. Efter studentexamen hade han blivit utnämnd till officer och han förklarade, att nästan all studerad ungdom kan bli officerare utan någon längre militärbildning. Inom militärtjänsten hade han blivit utbildad till flygare, men hans egentliga yrke var radioingenjörens. När ryssarna 1940 återtog Bessarabien, blev Vas inkallad till militärtjänst under 3 månader, men han fick behålla sin anställning vid radiostationen i Brasov, enär han ansågs oumbärlig. År 1942 på våren blev han på nytt inkallad till militärtjänst och då blev han förlagd till en ort vid namn Turda ~~nära den rumänska gränsen mot Ungern~~. Även denna gång tjänstgjorde han endast några månader. 1944 i augusti inkallades han på nytt till militärtjänst och blev även denna gång förlagd till Turda, men hans tjänstgöring bestod då huvudsakligast i inmontering av radioapparater i flygmaskiner. Denna gång tjänstgjorde han endast fyra veckor, enär demobilisering skedde. Soldaterna blevo hemförlovade, men officerarna och särskilt sådana som voro födda i Siebenbürgen höllos under en viss uppsikt. Vas lyckades emellertid med hjälp av Peter Grozas' son bli fri från militärtjänsten och han fick omedelbart börja arbeta vid radiostationen i Brasov, enär denna blivit bombad och skadad. Att Peter Grozas' son lagt sig ut för Vas berodde därpå, att de voro goda vänner. Genom att Vas fick arbetet vid radiostationen i Brasov undgick han att deporteras till Ryssland, vilket blev många rumänska officerares öde.

Under hela 1944 och troligtvis intill februari 1945 fick den ursprunglige chefen för radiostationen i Brasov inneha sin tjänst och då fick Vas också kvarstå i sin ursprungliga tjänst, men sedan den nye chefen Iohan Taraci Vescul, en pålitlig kommunist, erhållit chefsskapet, fick Vas en mer underordnad anställning, ehuru alltså sysselsatt med arbete vid radiostationen. Den 5/3

1945 skulle Peter Groza hålla ett uppreklamerat tal i radio och detta tal skulle utsändas bl.a. över Brasov-stationen, som var en av de kraftigaste stationerna i Rumänien. Vas tillsammans med en tekniker Demek, en ungrare, beslöt sig för att sabotera ut-sändningen och gjorde ett ingrepp, så att kondensatorn bringades ur funktion. På grund av sabotaget kunde stora delar av befolkningen i Transsylvanien och andra delar av landet icke höra talet. Såväl Vas som Demek blevo omedelbart arresterade, och Vas fördes till fängelset i Brasov tillika med Demek. Där förvarades de en natt och fördes följande dag tillsammans med arrestade "Schwabber" i järnvägsvagnar till Focsani, där det fanns ett uppsamlingsläger, som stod under rysk bevakning. Här höll Vas kvar under tre veckor. Ungraren Demek avled på grund av lunginflammation. Efter tre veckor fördes Vas tillbaka till Brasov, där han hölls i förvar under ett par dagar. På grund av att en division av ryska armén var förlagd till Brasov och på grund av att det fanns så många anhållna där, fördes Vas till Sibiu. Efter 6 dagars förhör dömdes han till 15 års straffarbete. Som en kuriositet omnämnde Vas att dom avkunnades även över Demek, trots att han var död. Såvitt Vas kunde förstå, hade nog den ursprungliga meningen varit att han skulle ha förts till Ryssland, men det kom ett beslut om, att det endast var de så kallade folktyskarna, som skulle skickas till Ryssland för att bygga upp landet.

Vas fick omedelbart börja avtjäna sitt straff i en till fängelse omändrad byggnad i Sibiu. Ursprungligen hade byggnaden tillhört ett kloster, vilket i sin tur omändrats till skola för unga flickor. Byggnaden ligger vid Strada Sörü nr 16. Själva klosterbyggnaden ligger söder om den till fängelse omändrade byggnaden och norr om fängelsebyggnaden ligger en judisk synagoga. Byggnaden är omgärdad av ett taggtrådsstaket och en kulsprutebeväpnad post är placerad i sydvästra hörnet. Öster om byggnaden går en liten gata, där inga fordon får framföras, men fotgängarna få passera där. Väster om byggnaden löper en gata, där spårvagnen går fram. Det finns en spårväghållplats mitt för byggnaden och det är bara ett hållplatsavstånd ned till den ^{natt} ~~stad~~ om byggnaden belägna järnvägsstationen.

Vas anlände till fängelset i Sibiu någon av de första dagarna i april 1945. I fängelset sysselsattes han med arbete av radio-teknisk art för ryssarnas räkning. På fängelset fanns en tjeck vid namn Kromec, vilken var apotekare och dömts till 8 års fängelse. Denne man var chef för fängelsets sjukstuga. Med denne man blev Vas god vän och på grund av att Vas utförde arbete

för ryssarnas räkning hade han tämligen stor rörelsefrihet inom fängelset, varför han bl.a. kunde besöka Cromec på sjukstugan. En syster till Vas, Margareta, är gift med en läkare, som är anställd i statens tjänst och som bl.a. tjänstgör som fängelseläkare i Sibiu. Dessutom är han föreståndare för det civila sjukhuset i Sibiu. Aven systemen är läkare och har privatpraktik. Svågerns namn är Surdu, I. Euza. Han är en mycket välkänd läkare och har arbetat i Sibiu sedan 1929. Såväl svågern som systemen började skicka matpaket till Vas nästan omedelbart. Dessa paket lämnades till förenämnde Cromec.

Påskdagen 1945 kom Vas upp till sjukstugan och sammanträffade med Cromec, varvid Cromec sade: "Här har vi en typ, som jag inte kan tala med, han är ryssarnas man och han sitter på åttan." Då Cromec inte talade annat än rumänska och ungerska (först hade Vas sagt, att han var tjeckisk medborgare men därmed hade han menat, att han var av tjeckiskt ursprung, men trots detta talade han icke tjeckiska,) hade han inte kunnat förhöra sig om den nykomnes tillstånd. Fången, som hade fångnummer 87, kallades Wissinowski och utgavs för att vara ukrainare. Då Vas talade och förstod franska någotsånär, försökte han komma till tals med Wissinowski på detta språk. Det verkade som om Wissinowski var nära på gråtfärdig och han mumlade endast något undvikande svar. Eftersom Vas just den dagen fått ett paket från systemen och svågern, skar han med ett rakblad (några knivar fick icke begagnas i fängelset) ett stycke bröd och erbjöd detta till Wissinowski, som dock vägrade att taga emot det. För Cromec förklarade Vas, att han trodde sig veta, vad som fattades Wissinowski, vilken säkerligen var sjuk på grund av undernäring.

Klockan var då omkring 11 på dagen. Klockan omkring 16.30 kom Vas tillbaka till sjukstugan, där Wissinowski alltjämt låg kvar. Han iakttog, att Wissinowski var kortklippt och hade mörkt hår, samt c:a 5 cm långt skägg. Han observerade även att det fanns liksom en grop i hakan (en delning av skägget?). Han hade vidare observerat, att Wissinowski hade en grå överrock och grova skor eller pjäxor. På fråga om han kunde erinra sig färgen på dessa svarade han nekande, de vore i varje fall ej svarta. Wissinowski fick stanna kvar på sjukstugan och ligga till sängs, till den därpå nästföljande onsdagen, varefter han fick gå upp men stanna kvar i sjukstugan c:a 14 dagar. Wissinowski var mycket tystlåten men Vas försökte på alla sätt muntra upp honom och höja hans livslust. Det var allmänt känt i fängelset, att Wissi-

2
4
nowski var dömd till 10 år utan att någon rannsaking någonsin ägt rum. Hela fallet var ganska uppseendeväckande och Cromece hade sagt sig icke veta, vad slags landsman Wissinowski var. Vas själv fick veta detta först efter två år, då Wissinowski yppade att han i själva verket var svensk. Efter omkring en månads vistelse i fängelset efter sammanträffandet med Wissinowski lyckades Vas få något bättre kontakt med denne. Han hade upptäckt att Cromece då och då spelade schack med Wissinowski och då frågade han Wissinowski, om han inte kunde få spela något parti med honom. Vas var mycket glad över att träffa en bildad och kultiverad människa, vilket inte är så särskilt lätt i Rumänien. Vid något av de första sammanträffandena hade Wissinowski uppgivit, att han var ukrainare, men Vas förstod, att detta inte kunde vara sant, enär det var otroligt att en ukrainare kunde ha så god bildning.

2 /
Då Vas kom till fängelset, fanns där en fängelsedirektör, som hette Imbaros Valeriu och denne var tämligen human. På hösten 1946 blev han emellertid avlöst av den man, som var chef, då Vas i december 1949 flydde från fängelset. Den nye direktörens namn är Popa Isăia. (Vas ville påpeka att "Popa" förutom att betyda präst även är ett i Rumänien använt förnamn.) Ursprungligen var Isăia skomakare till yrket.

Såsom tidigare sagts ägde det första samtalet med Vas rum i konsul Bergendahls privatbostad. Efter någon timmas samtal gjordes avbrott för intagande av lunch och Vas gick ut i staden för att själv ordna sin matfråga. Efter lunchuppehållet återkom Vas synbarligen mycket nervös, och anledningen härtill förklarade han vara den, att han under lunchrasten varit uppe på pensionatet, där en av de anställda flickorna förklarat för honom, att en tysk civilperson varit uppe och frågat efter Vas. Eftersom Vas inte kände en enda tysk i Hamburg var han övertygad om, att det måste ha varit en civilklädd tysk polis, som gjort efterforskningar. Personen ifråga hade velat veta, när Vas kunde återförväntas till pensionatet och flickan hade sagt, att han väl kom frampå ~~käx~~ kvällen, som han brukade göra. Vas var nu rädd för att det var de franska myndigheterna, som larmat myndigheterna i den brittiska zonen och att han nu riskerade att bli anhållen och transporterad tillbaka till franska zonen. Vas sade sig helst vilja återvända till svenska kyrkan i Lübeck, där han kunde känna sig mera trygg och utan behöva polisera sig. Genom konsul Bergendahls medverkan ordnades så, att Vas transporterades till

Lübeck, där pastor Hansson välvilligt upplät rum åt Vas. De följande samtalen hölls därefter i svenska kyrkans hus i Lübeck. Vissa tecken tydde på att de tyska eller brittiska myndigheterna ordnat med något slags bevakning av svenska konsulatet och pensionatet, där Vas bodde, vilket låg vägg i vägg med det hus, där svenska konsulatet är inrymt. Konsul Bergendahl och vice konsul Reinius hade iakttagit några personer, som till synes utan anledning uppehöll sig utanför konsulatet och inne i portgången till huset. Då Vas i Anjous sällskap med tåg anlände till Lübeck, blevo de föremål för närgången granskning av någon uniformerad person. Det var antagligen så att den tyska främlingspolisen dragit någon slutsats om att Vas hade någon kontakt med svenska konsulatet, detta så mycket mer som konsulatet hyrt rummet i konsulatets namn. Om det skulle komma någon förfrågan från de tyska myndigheterna kommer konsulatet att svara, att de mycket riktigt hyrt ett rum åt en flykting, enär denne uppgivit sig vara svensk, men att han av allt att döma avvikit, då han inte fått något positivt svar på sin begäran om inreselägenhet till Sverige. Sedan Vas väl ankommit till svenska kyrkan i Lübeck blev han betydligt lugnare, men han led tydligen av att behöva hålla sig inomhus.

Mot slutet av 1946 fick Wissinowski något drägligare förhållanden i fängelset. Den nye fängelsechefen kunde tyska språket vilket språk även behärskades av hans båda pojkar i åldern 9 och 11 år. Sedan fängelsechefen erfarit, att Wissinowski kunde ryska, ~~ruska~~ och tyska, hade han träffat avtal med Wissinowski om, att denne skulle undervisa Isaias båda barn i ryska språket. Vidare fick Wissinowski ungefär vid samma tidpunkt i uppdrag att göra några översättningar möjligtvis från ryska till engelska eller tvärtom och detta bidrog till att han fick litet mer frihet än övriga fångar. Såsom tidigare nämnts hade Vas vissa friheter just på grund av sitt arbete med radiotekniska problem för ryssarna, så att han kunde röra sig ganska fritt inom avdelningen i andra våningen. Sålunda var hans celldörr icke låst och samma rätt kom även Wissinowski till del. Detta möjliggjorde för Vas och Wissinowski att spela schack med varandra. Wissinowski spelade tämligen bra, dock utan att kunna kallas för champion. Någon speciell öppning hade han inte utan variationer förekom. Såsom tidigare sagts ägde de första schackpartierna rum i fängelssets sjukstuga, men sedan vissa lättnader införts för Wissinowski spelade Vas och han ofta i rum nr 8. Under de första tre månader-

na, som Vas vistades i fängelset, blev Wissinowski förhörd vid ett par tillfällen. På hösten 1946 förbättrades matförhållandena något för Wissinowskis del.

Vid något tillfälle troligen sent på hösten 1948 hade Wissinowski förklarat för Vas, att han icke var ukrainare. Detta avslöjande kom först sedan Vas förklarat, att han komme att försöka fly om möjlighet därtill yppade sig. Wissinowski hade vid upprepade tillfällen frågat, om Vas inte var rädd för att han skulle bli tagen om han gjorde ett flyktförsök. Först sedan Vas förklarat, att han trodde sig ha stora utsikter att klara sig, hade Wissinowski berättat hela sin historia för Vas. Han sade sig icke vara ukrainare utan att han var "av svenskt ursprung". Han berättade, att han varit i Haifa, och att han bedrivit studier i Amerika. Sålunda skulle han år 1935 ha erhållit diplom som arkitekt i Amerika. Vidare hade han talat om, att han varit i Frankrike under två år och studerat vid ett universitet. Dessa studier hade föregått hans Amerikavistelse. Han hade uppgivit namnet på den stad i Amerika, där han studerat, men detta namn hade Vas glömt bort. (Ett tiotal amerikanska stadsnamn skrevs upp på en lapp och bland dessa Michigan, där Wissinowski avlagt arkitektexamen. Vas sade sig inte kunna komma ihåg, om namnet, som Wissinowski uppgivit, befann sig bland de uppräknade.) Wissinowski hade aldrig sett sin fader, hade han sagt. Han hade en farbror i Stockholm, som hade någon bank. Till Budapest hade han kommit i juli 1944 på särskilt uppdrag, men dessförinnan hade han vid upprepade tillfällen rest i Ungern. Vidare hade han förklarat, att han, då han anlände till Budapest i juli 1944, medförde 80.000 dollars, vilka pengar skulle användas för att hjälpa judarna. Dessa pengar skulle Wissinowski ha fått av en amerikan vid namn Hershel Johnson, vilken skulle vistas i Stockholm. Med en schweizares hjälp hade Wissinowski upprättat någon skyddsplats (abri) för ungerska judar i avsikt att förhindra att dessa deporterades. I samband med att Wissinowski avslöjat sin identitet hade han även uppgivit, att hans namn var Wallenberg med förnamnet Raoul. (Hädanefter kommer namnet Wallenberg att användas i redogörelsen.). En gång hade tyskarna stulit Wallenbergs bil. En del av dessa detaljer hade Wallenberg avslöjat först två månader före Vas' flykt.

Vid ett tillfälle hade Wallenberg sagt: "Om ni kommer ut och kommer till ett land, som t.ex. Frankrike, så gå till ett svenskt eller amerikanst konsulat och fråga dem, varför de inte hjälper mig ut". Under något samtal hade Wallenberg sagt, att han inte

kommit ned till Budapest som konsul, utan hans uppdrag hade varit att hjälpa människor. (Tolken Anjou förklarade, att det på Balkan är ganska vanligt, att man använder beteckningen "konsul" för varje beskickningschef eller anställd vid legationerna.) Vas sade sig här vilja framhålla, att han icke vågade tro på att allt vad Wallenberg berättat verkligen kunde vara sant. Han hade tyckt att det lät alltför fantastiskt. Det fanns nämligen så många olika personer i fängelset och många skröto med sina fina befattningar, som de sade sig ha innehaft. Vas tyckte inte, att Wallenbergs yttre riktigt korresponderade med hans utsaga. Vid ett tillfälle hade Wallenberg sagt, att Hans Majestät Konungen hade utställt papper så att Wallenberg skulle kunna resa som konsul till Budapest. Här upprepade Vas, att Wallenberg bestämt sagt sig ha fått 80.000 dollars från amerikanske konsuln Johnson. Vid något tillfälle hade Wallenberg uppgivit, att han hjälpt maken till en ungersk minister. Att ministerns maka behövt hjälp berodde därpå, att hon var judinna. En framstående ungersk prästman, katolik, sedermera av Vas kallad biskop, hade hjälpt Wallenberg i arbetet för judarnas räddning. Vas hade ansett det vara otroligt, att en ungersk-katolsk biskop skulle vilja hjälpa judarna. Flera gånger skulle Wallenberg ha utsatts för överfall från ungerska pojkars sida, vilka kastat flaskor och sten m.m. på honom. En gång hade Wallenberg funnit sitt tjänsterum i oordning. Vidare hade han sagt, att han måst byta tjänstelokal och flytta från svenska konsulatet till en plats i närheten av Teleketä (?) i närheten av en stor station, där det fanns en institution, som närmast torde betyda socialförsäkringsanstalt. Wallenberg skulle ha befunnit sig i Pest, då han blev tagen av ryssarna. När Wallenberg sett, att den stadsdel, där han befann sig, var erövrad av ryssarna, satte sig Wallenberg i förbindelse med det ryska kommandot. Detta gjorde han för att rädda de värdeföremål, som deponerats hos Wallenberg. Tyskarna hade hotat med att spränga det hus, där judarna haft sin tillflykt, i luften. Den ryske kommandanten, med vilken Wallenberg samtalat, hade förklarat, att detta d.v.s. räddandet av de deponerade värdeföremålen, inte låg inom hans kompetensområde, utan kommandanten hänvisade Wallenberg till en general, som befann sig med sin stab 300 km österut. En bil med en chaufför och tre ryssar hade av kommandanten ställts till Wallenbergs förfogande. Chauffören på bilen var ryss. Innan Wallenberg begav sig i väg, hade han kört till sitt kontor, följt av ryssarna. På kontoret hade han sagt adjö till sina medarbetare. Klockan hade då varit något mellan 11 och 11.30 på förmiddagen. Klockan omkring

22 hade de anlänt till Debreczen, där de övernattat. Följande dag hade de begivit sig till ett sjukhus, som var omändrat till kasern. Där hade de fått veta, att generalen, som de sökte, befann sig i Oradia och då hade de begivit sig dit. I Oradia hade de kört till en kasern, där en gendarmeriskola varit inrättad. Klockan var 13.30, då de kommo in på kaserngården. Officerarna hade bett Wallenberg vänta några minuter, medan de gingo in i kasernen. Efter cirka 15 minuter hade en militär vaktpost kommit och frågat: "Vad är det här för en civilperson?" Wallenberg hade svarat, att han väntade på ett par officerare, som gått in i kasernen. Ytterligare en vaktpost hade kommit till och sagt: "Vad gör Ni här? Civila personer har inte rätt att komma in här." En av soldaterna yttrade: "Ta med Er Ert bagage och följ med mig." Wallenberg hade svarat: "Jag har inget bagage!" - "Vems är den där kofferten då?", frågade soldaten. - "Den tillhör väl officerafna", genmålde Wallenberg. - "Tag den med Er och ~~följ~~ följ med oss," yttrade den ene av soldaterna. Då Wallenberg trodde sig göra officerarna en tjänst, hade han tagit väskan med sig upp i byggnaden och han hade förts in till en officer, som bar glasögon. Denne officer framtog Wallenberg alla värdesaker och allt vad han hade i fickorna. Därefter hade officeren tillsammans med de båda soldaterna gått ned till bilen, i vilken sällskapet färdades till en annan kasern. Samma chaufför, som kört från Budapest, förde bilen. I den nya kasernen hade ett mycket skarpt förhör hållits, bl.a. hade en fråga framställt: "Var har Ni stulit guld?" Wallenberg hade ställts emot en vägg och en liten korpulent major hade skjutit med en pistol eller revolver mot väggen. Samtidigt hade frågor riktats till Wallenberg. "Skulle Ni spränga kasernen med dynamiten Ni hade i väskan?" var en av frågorna. Det hade sedermera framgått att frågan om guldets gällt guld, som hittats i Budapest. Här hade Wallenberg fått stanna i tio dagar. Vid tiden ifråga ägde stora transporter av tyskar och "Schwaber" rum österut. Han hade förts tillsammans med dessa till lägret i Focsani, där man hållit förhör med honom. Två veckor före påsken 1945 hade han förts till Sibiu, där man sagt att konfrontation skulle äga rum. I transporten från Focsani till Sibiu hade även ingått 6 tyska soldater. Någon konfrontation kom aldrig till stånd i Sibiu utan han blev helt enkelt insatt i det fängelse, där Vas sedermera träffade honom.

På sommaren 1946 hade det kommit ett slags kommission till fängelset, som det sades för att söka efter utlänningar och kon-

2 trollera utlännarna i fängelset. Kommissionen bestod av civila personer, till synes under ledning av en högre rysk officer, som bar flera dekorationer. Kommissionen skulle anlända till fängelset klockan 11 på förmiddagen, men just den dagen skickades Wallenberg tillsammans med 12 andra utlännarna ut i skogen för att samla ved. De återvände först klockan 17 à 17.30 men då hade kommissionen begivit sig bort. Då kommissionen anlände till fängelset hade de kvarvarande fångarna kallats ut på gården och tillfrågats, om de hade något att anföra, men ingen hade vågat säga någonting. Ingen av kommissionsmedlemmarna utom den ryske officeren talade rumänska. Ytterligare ett tillfälle förekom en dylik s.k. inspektion. Detta var antingen 1947 eller 1948.

Wallenberg hade icke vid något tillfälle diskuterat sina familjeangelägenheter med Vas och Vas hade icke gjort några frågor. Vid något tillfälle hade Wallenberg sagt, att han hade en bekant flicka i Amerika. Beträffande farbrodern hade Wallenberg sagt, att han bodde vid någon gata i vilken stavelsen -sved - eller liknande ingått.

Såsom tidigare sagts förekom icke någon rakning i fängelset under den första tiden, som Vas befann sig där. Däremot fick man klippa skägget någon gång då och då med maskin. Först när Wallenbergs behandling mildrades något, fick han efter cirka 1½ år börja raka sig, i det att en barberare kom till fängelset och utförde rakningen. Alla utom förenämnde Cronec hade kortklippt hår. Wallenberg hade brunt hår. Han var bar vid tinningarna, han hade mera hår baktill och vid jämförelse med under-teknad (Danielsson) sade Vas, att Wallenberg hade mera hår. En del fotos av Wallenberg, där man ser, att han har mycket tunt hår framtill förelades Vas och han tillfrågades, om han kunde säga, om Wallenberg hade lika litet eller mer hår än den person, som fotografierna föreställde. Han sade sig inte kunna yttra sig i denna fråga. Han ville inte säga mer än vad han var bestämt säker på.

Vas tillfrågades, om Wallenberg aldrig framställt en begäran, att på något sätt få ut något meddelande till yttervärlden genom Vas' svåger, med vilken Vas ju stod i förbindelse på så sätt att svågern lämnade matpaket till Vas. Vas förklarade att Wallenberg aldrig framställt en sådan begäran och ett sådant steg skulle ha inneburit alltför stora risker. Blott vid ett tillfälle hade Wallenberg, såsom tidigare nämnts, framställt en begäran om meddelande till yttervärlden, nämligen om Vas kunde fly och lyckades

ta sig över till ett neutralt land, så skulle Vas försöka komma i förbindelse med svenska eller amerikanska konsulatet, varvid Vas kunde räkna på att erhålla en belöning.

Den 9 december 1949 meddelade fängelsedirektören, att Vas skulle föras över till ett rumänskt sjukhus för att reparera någon apparat för ultrakorta vågor. Redan tidigare hade Vas vid ett par tillfällen varit på sjukhuset i liknande ärenden. Han brukade hämtas av en rysk soldat, och anledningen härtill var den, att det fanns en tandklinik för ryska soldater på sjukhuset. Denna klinik var särskilt inrättad för de ryska soldaterna. Sjukhuset låg omkring 1 - 2 km från fängelset och Vas och soldaten förflyttade sig till fots. Soldatens beväpning var blott en vanlig pistol. Det var samme soldat, som tidigare avhämtat Vas vid hans föregående besök på sjukhuset och Vas kände honom även från den tid, då han varit chaufför åt ryska militärer. Vid ankomsten till sjukhuset lämnade soldaten Vas i en sal, där apparaten fanns uppställd och (det där) blott fanns en kvinnlig assistent. Troligt var, att soldaten hade full tilltro till Vas lojalitet mot honom. Vas undersökte den ifrågavarande apparaten och fann, att det inte fanns något fel på den utan att det bara var så, att assistenten inte begrep sig på den. Efter c:a 5 minuter var Vas färdig och gick ut i korridoren, men soldaten syntes inte till. Plötsligt fick Vas tanken, att han skulle försöka rymma. Vas sade sig ha 170 lei på sig och han var civilklädd. Anledningen härtill var den, att han ofta fick utföra reparationer åt ryssarna. Eftersom han var kortsnaggad fick han bära en basker och vidare hade han en chokladfärgad regnkappa. Han sprang ut i trädgården och vidare in i den närbelägna skogen i riktning norrut, samt fortsatte till en station belägen c:a 6 km norr om staden. Stationen heter Şelinberg. Förbi Şelinberg går en smalspårig järnväg och klockan 13.30 kom ett "blandat tåg", som gick norrut. Han medföljde detta och åkte hela natten och kom klockan 7 följande morgon till en plats, som heter Sighisoara. Biljetten dit kostade 110 lei. Sighisoara ligger nordöst från Şelinberg, d.v.s. inåt landet. I Sighisoara hade han en mycket god vän vid namn Emil Lupas, som har en radioaffär där. Av denne fick han 1.000 lei. Från Sighisoara medföljde han ett lokomotiv, sedan han erhållit tillstånd av lokomotivföraren och for över Cluj och vidare i riktning mot Oradia, till vilken plats han tog sig fram utan att bli utsatt för någon kontroll. Oradia ligger omkring 12 km från norra gränsen mot Ungern. Där hade han en god vän, en doktor Militare, vilken se-

dermera blev arresterad. (Oklart om det skedde på grund av att han hjälpte Vas.) Till Oradia hade han kommit i samma kläder som då han flydde från sjukhuset, men här bytte han kostym. Han anlände till Oradia klockan 9 på andra dagen efter flykten. Tåget, med vilket han rest från Sighisoara, hade avgått klockan 7 på kvällen och han hade rest hela natten. På fråga om han så utan vidare kunde få lokomotivförarens tillstånd att åka på loket, förklarade Vas att detta är mycket vanligt i Rumänien, vilket också intygades av Anjou.

Doktor Militaro reste på Vas uppdrag till Dobra, en plats i närheten av Deva, för att ~~färsöka~~ Vas' föräldrar. Fadern, som tidigare varit stationsinspektör, är pensionerad, men har inkallats och tjänstgör som något slags kassakontrollant. Efter tre dagar telefonerade doktor Militaro till Vas ~~från~~ Oradia och bestämde ett sammanträffande på en viss plats. Vid telefonsamtalet fick Vas klart för sig, att milisen gjort undersökning i hans föräldrahem. Den av doktor Militaro bestämda mötesplatsen heter Ioşia och är en liten station ej långt från Oradia. I Ioşia gick Vas till en av Militaros vänner och låg där över natten efter sammanträffandet med Militaro. Klockan 14 begav sig Vas till en plats 4 km från Ioşia, vilken plats heter Episcopia för att därifrån följa med ett tåg till en plats vid namn Satuel-Mare. Han hade inte kunnat åka tåg ifrån Oradia, enär där utövades mycket sträng kontroll. Han lyckades komma oantastad med tåget till ~~Satuel-Mare~~ tredje stationen från Satuel-Mare, men han vågade inte följa med ända fram till Satuel-Mare utan steg av vid en station, som heter Diosig in Bihar, belägen ungefär 2 km från gränsen. Han begav sig omedelbart i väg till fots mot gränsen och klockan var då omkring 17. Utan någon svårighet lyckades han ta sig över gränsen vid Nagy-Lita i riktning sydöst från Debreczen och omkring 24 km från denna stad. Efter att ha passerat gränsen lyckades han få följa med en hästskjuts, som skulle till Debreczen och dit anlände de klockan 20.30.

Vas tillfrågades om han icke hade några svårigheter med språket i Ungern, då man ju kunde räkna med en viss dialektolikhet bland ungersktalande i Rumänien och verkliga ungrare. Han förklarade, att han varit i Ungern vid något tillfälle innan han nu som flykting anlände dit. Han hade sålunda besökt en broder i Budapest och dels varit över gränsen i särskilt uppdrag. Vidare talas perfekt ungerska i området ~~kring~~ ~~Brassau~~, där Vas

tillbragt sin mesta tid. Endast i Brasov/^{området} talas en särskild dialekt.

Genom doktor Militaro hade Vas fått 270 gram guld, som doktor Militaro hämtat hos Vas föräldrar. I Debreczen försökte han sälja detta guld för att erhålla ungerska pengar. Han lyckades också härmed och fick 2.700 forint och hans avsikt hade varit att avresa från Debreczen till Budapest klockan 12.20. Tydligtvis hade han emellertid angivits av någon, enär han blev arresterad av civilklädda poliser. Först sade han, att han omedelbart blivit förd till politiska polisen, som på ungerska heter Allon se'olelmi Rendörsög. Sedermera ändrade han sig och sade, att det inte var politiska polisen som arresterat honom. Möjligheter för feltolkning kan här anses föreligga. Av den polisman, som arresterade honom fördes han till en station och där fick han stanna kvar hela kvällen och natten. Endast ett mycket kort förhör hade hållits och han hade då uppgivit sig heta Eisermann. Någon kroppsrannsakan påstod han sig icke ha blivit underkastad och han hade omedelbart gått i författning om att förstöra vissa identitetspapper, som han genom doktor Militaros försorg erhållit från föräldrahemmet. Vidare förstörde han största delen av pengarna, enär det skulle varit alltför misstänkt att inneha ett så stort belopp som 2.700 forint. Följande dag hade han förts till politiska polisen, där man frågat efter hans identitetshandlingar, varvid han uppgivit, att han inte hade några. På fråga om det inte ansågs oförsiktigt att medföra identitetshandlingar från Rumänien förklarade han, att han verkligen hoppats undgå arrestering i Ungern och att han gärna velat föra med sig sina identitetshandlingar för att kunna bevisa vem han var. Vid förhören inför politiska polisen uppgav han, att han egentligen var folktysk ifrån Bessarabien och att han nu var på väg från Österrike för att återvända till Bessarabien eller Bukovina, d.v.s. att han var på väg till ryssarna. Detta gjorde han med avsikt, ty han visste, att sådana transporter, som förde tillbaka folk till ryskt område, icke vero så strängt bevakade och han hoppades kunna rymma från en sådan transport. Efter ett kort förhör fördes han till politiska polisens högkvarter i Budapest, närmare bestämt till Andrassij Ut 60. Dit fördes han under stark bevakning och han var försedd med handklovar. Då han förstod, att han skulle till huvudkvarteret för politiska polisen, blev han rädd, ty han kände väl till platsens rykte.

Till hans stora förvåning blev det inget ingående förhör utan han blev endast tillfrågad om han tillhört eller haft att göra med Pilkorsarna i Ungern samt i övrigt en del om hans personalia. Under de fyra dagar, som han fick kvarstanna, blev han endast hörd två gånger och inget av förhören var längre än den tid, som åtgår för att röka en cigarrett. Vas förklaring till att förhören blev så lindriga, var den, att han uppgivit sig vilja följa med de ryska transporterna till Bessarabien eller Bukovina. Från politiska polisens huvudkvarter fördes han till en byggnad kallad Tolona hóz, där man hade ett uppsamlingsställe för sådana personer, som inte hade sina papper i ordning. I Tolona hóz kvarhölls han några dagar. Bland de internerade i Tolona hóz fanns många "Schwaber" från Jugoslavien. Efter några dagar kallades han upp till en kvinna, som höll ett nytt kortare förhör, varunder hon bl.a. gjorde sig underkunnig om, var han kom ifrån. Han vidhöll sig tidigare berättelse inför polisen, att han kommit från Österrike. Kvinnan förklarade, att myndigheterna troligen komme att skicka honom tillbaka till Österrike, där Röda Korset skulle skaffa honom identitetshandlingar. Tillsammans med 25 andra internerade, mest kvinnor, fördes han till en ort, som heter Heggess-holom. I järnvägens väntsal fingo de uppehålla sig från kl. 11 på dagen till kvällen. De stodo inte under någon direkt övervakning utan hade tillåtelse att röra sig tämligen fritt. Heggess-holom ligger på gränsen till den ryska zonen i Österrike. Kl. 20 på kvällen kommo två soldater från gränsvakten och hela sällskapet begav sig i riktning mot den c:a 2 km bort belägna gränsen. Orten på andra sidan gränsen heter Nickeldorf och det var meningen, att de skulle begiva sig dit. Vas lämnade emellertid de övriga och begav sig till en liten by, som heter Bruck an Leithen. Tidpunkten då Vas överskred den österrikiska gränsen var ung. mitten på december 1949.

I Österrike växlade han de 250 forint, som han behöll efter guldförsäljningen, och erhöll något mer än 6 schilling. Han köpte biljett i riktning mot Wien och kom till Simmering Bahnhof. Efter ankomsten till Wien förfrågade han sig om franska zonen och sedermera tog han reda på Radetzki-kasernen, som han fick höra vara rekryteringsbyrå för franska främlingslegionen. Han anmälde sig där och blev omhändertagen samt fick mat och logi för en dag. Tillsammans med 18 personer fick han ett s.k. kollektivpass, i vilket det sades att det rörde sig om ~~franska~~ franska arbetare, som voro på väg till den franska zonen.

I närheten av St. Valentin befann sig en rysk kontroll och den, som skickade iväg transporten uppmanade deltagarna att förhålla sig tysta. Om ryssarna skulle fråga, så skulle de uppgiva sig vara arbetare i den franska zonen i Österrike. De lyckades passera den ryska kontrollen utan någon anmärkning. Från St. Valentin kom de till Ens i den amerikanska zonen i Österrike och sedan fortsatte de med järnväg över Linz, Salzburg, Innsbruck och till Bregenz på gränsen mot franska zonen i Tyskland. På följande dag underkastades de en flyktig läkarundersökning och fördes därefter till ~~Kem~~ i närheten av Strassburg. Därifrån transporterades de vidare till en kasern Saint Jean i Marseille, dit de anlände ett par dagar före julen 1949. Vid en noggrannare läkarkontroll där godkändes icke Vas dels på grund av sin ålder och dels på grund av att han låtsades ha fel på ögonen, vilket han gjorde, enär han alls icke ville till främlingslegionen. Sedan han sålunda kasserats erhöll han en biljett till Lyon, där det fanns en immigrationscentral, och här stannade han till någon dag mellan julen och nyåret 1950. Någon av mellandagarna reste han ~~till Lyon, där han fick reda på att han inte skulle få stanna i Lyon, utan att han skulle föras till Metz, där han skulle stanna i Knutange nära Metz.~~ från Lyon. Han hade nämligen förelagts att taga arbete antingen i kolgruvorna eller hos någon bonde, men då han inte ville utföra sådant arbete bad han att få fara till Metz, där han hade sin broder Geza Vas boende i Knutange nära Metz. Han utrustades med ett provisoriskt identitetskort gällande för en månad och reste till Metz. Här lyckades han utverka arbetstillstånd och fick arbete i en metallurgisk fabrik i Knutange. Hans bror Geza Vas hade vistats i Knutange sedan någon gång under 1947. Brodern är maskiningenjör och han hade lyckats erhålla arbete som kranskötare i Knutange. Brodern är gift, men hans maka är bosatt i Ungern. Under arbetet i fabriken i Knutange hade Vas en ingenjör Perrot som närmaste förman och Vas var liksom brodern kranskötare (pontonnier). Trots att fabriken hade ordnat med arbetstillstånd blev Vas anhållen vid någon tidpunkt i mitten på februari. Han fördes till Palais de Justice i Metz och en jurist hade förklarat, att rumänska regeringen begärt honom utvisad till Rumänien. Åklagaren beklagade, att han måste förklara Vas arresterad men han måste stå till myndigheternas förfogande i avvaktan på beslut från Paris. Åklagaren nämnde inte, hur rumänska regeringen fått reda på att Vas var i Frankrike, men han förstår, att han röjt sig genom sin egen dumhet. Han hade nämligen skrivit ett brev till föräldrarna och i detta brev hade han uttryckt sin

oförställda glädje över att han lyckats fly och till råga på allt talade han också om sin adress. På fråga om han kände till huruvida föräldrarna fått något obehag på grund av brevet, svarade han, att inga åtgärder vidtagits mot föräldrarna. Han fick stanna kvar i fängelset till i januari 1951, då fängelsedirektörer läste upp ett telegram från inrikesministeriet i Paris med innehåll, att franska regeringen icke tillmötesgått rumänska regeringens begäran om utlämning av Vas under den motiveringen, att Frankrike ej hade normala diplomatiska förbindelser med Rumänien. Någon officiell skrivelse om att han varit hållen i fängsligt förvar hade han icke, men däremot hade direktören för "maison d'arrêt de Metz" utfärdat ett privat intyg om att Vas under kvarhållningstiden på ett tillfredsställande sätt reparerat direktörens radio. Detta intyg var icke daterat. Från "maison d'arrêt" fördes Vas till polisprefekturen, där han fick något papper, som tydligtvis skall kunna jämföras med svensk nödfallvisering och gällande för 28 dagar. En tjänsteman på prefekturen förklarade, att Vas måste lämna Frankrike inom 30 dagar. Det var troligen den 4 januari 1951, som han blev försatt på fri fot. Han begav sig då till brodern och fick bo hos honom till troligen den 1 februari 1951, då han for från Metz och begav sig till Offenburg i närheten av Strassburg. Innan han lämnade Metz hade han på kallelse inställt sig på polisprefekturen och fick då en handling, som han kallade "ordre de refoulement", tydligen något utvisningsbeslut. I Offenburg visade han upp denna "ordre de refoulement" på polisprefekturen och man gav honom där en biljett till ett IRO-läger i Neuenburg, en plats belägen 4 km från den amerikanska zongränsen. Chefen för IRO-lägre var samtidigt chef för "la surêté". I IRO-lägre förklarade man, att man inte kunde hjälpa honom att erhålla inresetillstånd till något land och chefen försökte uppmana honom att återvända till Rumänien, i det han talade om någon allmän amnesti. Av chefen, som hette Frans, erhöll han ett intyg, nr 10413/15. Detta intyg är av följande lydelse: "Neuenburg 13. Februar 1951. Service de légibilité.

Bescheinigung. Herrn Vas Gheorghe, geb. 13.11.1911 in Simeria Siebenbürgen, heute Rumänien, wird hiermit bescheinigt, dass er sich am 12. Februar d.J. in der Direktion der IRO in Neuenburg aufgehalten hat um seine Registrierung vorzunehmen." Intyget var undertecknat: J.J.A. Frans.

På kriminalpolisen i Offenbourg hade Vas sammanträffat med en ungrare, som bodde i Haslach och som gav Vas sin adress. Vas beslöt sig för att bege sig till Haslach, där han sökte upp ungraren och trots att han inte hade något arbetstillstånd hjälpte han denne ungrare, vilken var i besittning av en kinematograf-apparat, med att tillverka en amplifikator om 60 watt.

2. Medan han bodde hos brodern under januari månad, hade han en kväll lyssnat på en radioutsändning från Budapest. Antingen var det några dagsnyheter eller något som kan liknas vid den svenska radions "dagens eko" och man talade om, att det just den dagen var femårsminnet av Raoul Wallenbergs död. Det var endast ett kort meddelande, som gick ut på att Wallenberg gjort en insats för den ungerska folkrepubliken. Då han hörde denna utsändning, kom han på tanken att han skulle skriva ett brev till de svenska myndigheterna och tala om att Wallenberg alls ej var död. Det var dock först sedan han anlät till Haslach, som han satte sin plan i verket och det som kom tanken att mogna till beslut var närmast den hotande utvisningen. I Haslach skrev han det förenämnda brevet till "Monsieur le Ministre du Interieur", här betecknat som bilaga 8 A. Att han skrev brevet på ungerska språket var endast en tillfällighet och det kunde lika gärna ha blivit avfattat på rumänska. Han var tvungen att tillgripa ett av dessa språk, enär han inte behärskar franska. Han väntade länge utan att erhålla något svar och då han inte ville stanna kvar i den franska zonen begav han sig till Rosstadt nära Karlsruhe. Någon hade sagt, att det skulle finnas ett svenskt konsulat i Stuttgart och han begav sig även dit men fann att det inte fanns något svenskt konsulat där. Han erhöll en uppgift om, att det skulle finnas ett honorärkonsulat i Frankfurt am Main, men under samtal med en tysk, som han träffade utanför en biograf berättade tysken, att han under kriget vistats i norra Tyskland och då hade det funnits ett stort svenskt konsulat i Lübeck. Därifrån gingo för ~~en~~ övrigt fartyg till Sverige. Vas beslöt sig då för att söka taga sig fram till Lübeck och han lyckades tillryggalägga sträckan genom att "lifa" och kom via Kassel och Hamburg till Lübeck. Sträckan från Hamburg till Lübeck tillryggalade han dock per järnväg, sedan han i Hamburg köpt en biljett för c:a 3 Mark. Han kom fram till Lübeck troligen den 4 mars. Vid framkomsten till Lübeck hade han 4 tyska mark kvar och tog därför en taxi och bad chauffören köra honom till svenska konsulatet. Chauffören körde honom då till svenska kyrkan, där han sammanträffade med pastor Hansson. (Denna uppgift att chauffören

körde honom till svenska kyrkan är faktiskt icke så orimlig, enär pastor Hansson av ~~ly~~beckarna faktiskt anses som något slags konsul.)

Med anledning av uppgiften i en promemoria, upprättad i Hamburg den 2 mars 1951, här betecknad bilaga 4, vilken uppgift går ut på att Vas "refuserades i maj 1950 från främlingslegionen samt att han frigivits ur franskt fängelse den 28/8 1950, tillfrågades han på nytt, om han verkligen hållits arresterad i "maison d'arrêt" i Metz under 11 månader. På denna fråga svarade han ett bestämt "ja". Han tillfrågades vidare om han under den tid han suttit arresterad icke gjort något försök att bli försatt på fri fot. Vas förklarade då, att hans broder fört hans talan inför den rumänska kommittén i Paris, där brodern talat med en fru Braisco. Brodern hade framställt en begäran om, att juridisk biträde skulle ställas till Vas förfogande, men man hade upplyst honom om, att kommittén inte kunde lämna någon hjälp, enär Vas icke var anmäld till föreningen som flykting. De rumänska flyktingarna hade för övrigt råkat i en prekär situation vid tillfället, enär en del rumänska flyktingar gjort sig skyldiga till något uppträde, dirigerat av rumänska kommunister, vilket haft till följd att fransmännen bl.a. stängt katolska kyrkan för dem. Den enda hjälp han fått från kommittén var en penningssumma på 2.000 francs. Brodern hade sedermera lyckats utverka, att en advokat Jean Bernard engagerats på det allmännas bekostnad.

Vid denna tidpunkt under förhöret förklarade sig Vas vilja framlägga vissa planer för att skaffa ovederläggliga bevis på att Wallenberg verkligen befinner sig som fånge i Rumänien. Han trodde sig utan större svårigheter kunna taga sig ned till München och därifrån överskrida den österrikiska gränsen samt vidare taga sig fram till Salzburg, där han utan större risk kunde stanna kvar några dagar, enär det finns en rumänsk flyktingkommitté i staden. Sedan ämnade han fortsätta vidare över Linz och Steier samt vidare genom skogarna och över bergen till Amstetten, en ort i den ryska zonen i Österrike. Från Amstetten tänkte han sig vidare till St. Pölten och fram till Wien. Över Bruck an Leithen och Pandorf tänkte han ta sig tillbaka till Ungern. Trots att han var anhållen där för c:a 1 år sedan ansåg han sig kunna klara sig i Ungern utan större risk, ty han har goda och pålitliga vänner där. Bland andra har han sin svägerska brodern Geza Vas hustru, som bor i Bekescaba. Hans plan gick närmast ut på att skicka svägerskan, som är inskriven i kommu-

nistpartiet och som brukar erhålla tillstånd att besöka sina svärföräldrar i Dobra ett par tre gånger i månaden, ned till föräldrarna i Dobra. Resan ned till Deva, i vars närhet Dobra är beläget, tar bara 4½ timma för svägerskan. Från Dobra skulle svägerskan kunna telefonera till svågern Cuza i Sibiu och anmoda denne söka ett inresetillstånd till Ungern under ^{eller} en annan förövändning t.ex. besöka någon kongress i Budapest eller också uppgive att han skulle besöka svägerskan och undersöka hennes barn. Om Cuza lyckades komma till Ungern skulle Vas sammanträffa med honom där och giva honom instruktioner, hur man skulle gå till väga för att införskaffa absolut säkra bevis för att den under namnet Wissinowski inspärrade är identisk med Wallenberg. På särskild fråga förklarade Vas, att svågern talar perfekt franska och även ungerska. För att genomföra denna sin plan skulle Vas behöva omkring 300 västmark. Av denna summa vore dock lämpligt att avdela ett belopp för inköp av en klocka, ty med en klocka kan man lätt påverka någon ryss, vilkens hjälp man skulle kunna behöva.

Han var övertygad om, att svågern Cuza, som ju även är fängelseläkare, skulle kunna införskaffa skriftprov från Wallenberg, fingeravtryck och adress och personuppgifter på Wallenbergs familj i Stockholm. Sedan han väl erhållit dessa bevis skulle han genom lämpligt arrangemang överlämna dem till svenska beskickningen i Budapest. Vas tillfrågades, om det inte vore förenat med tämligen stor risk för svågern att resa till Ungern, då man ju kunde räkna med att eventuell misstanke kunde ha fallit på svågern vid Vas flykt. Vas för sin del ansåg icke, att det kunde vara förenat med någon risk om svågern väl erhöill tillstånd att resa till Ungern. Det vore lätt för svågern att komma i kontakt med Wallenberg, t.ex. genom att påbjuda en allmän läkarundersökning av fångarna. Vid sammanträffandet med Wallenberg skulle han säkerligen kunna komma åt att tala tämligen ostört med honom och om han hälsade från Vas skulle Wallenberg lätt fatta sammanhanget. Genom föregivande av att Wallenberg lede av någon svårare sjukdom skulle det säkerligen finnas möjligheter att få Wallenberg överförd till det civila sjukhuset, där Cuza är läkare.

Vid ytterligare samtal tillfrågades Vas, huruvida han läst någon bok eller några tidningar, som innehållit uppgifter om Wallenberg. Detta förnekade Vas. Vidare tillfrågades han, om han under den förutnämnda radioutsändningen från Budapest fått höra några närmare detaljer om Wallenbergs liv och hans gärning.

Såsom han tidigare uppgivit, hade det endast varit ett kort meddelande och man hade endast nämnt, att det var femårsminnet av Wallenbergs död och att han arbetat för den ungerska folkdemokratin.

Nya frågor riktades vidare till Vas angående Wallenbergs utseende. Han upprepade den i bilaga 4 intagna beskrivningen samt lämnade en del nya detaljer. Wallenbergs näsa var tämligen lång och ansiktsformen var långsmal, dock utan att ansiktet verkade överdrivet långt. Läpparna kunde icke betecknas som direkt tjocka utan snarare som fylliga. Såväl läpparna som ansiktet sade Vas något påminna om Pettersons d.v.s. sekreterare Engfeldts. Pannan var väl markerad, något välvd. Öronen små och åtliggande. Fingrarna voro "fina". Den i bilaga 4 omnämnda ringen var gul men Vas kunde inte yttra sig om, huruvida den var av guld. Såsom av teckningen i bilaga 4 framgår var den försedd med tre taggar. Den var möjligen försedd med någon sten med något mörkt i. I början av Vas fängelsevistelse skulle ~~ringen~~ ha varit deponerad (troligen i fängelsets förvaringsrum), men sedermera hade Vas sett Wallenberg bära den. Vas hade inte talat med Wallenberg om denna ring och kände inte till om någon historia var förknippad med densamma.

I det av pastor Hansson i Lübeck upprättade protokollet, här betecknat bilaga 3, har uppgivits att "2 Herren der NKVD" tagit lektioner i engelska för Wallenberg. Då Vas tillfrågades närmare angående denna uppgift förklarade han, att ett missförstånd måste ha uppstått. Det var riktigt att officerare från NKVD besökte Wallenberg men de tog inte några lektioner för honom utan Wallenberg gjorde översättningar antingen från ryska till engelska eller från engelska till ryska. Vas kände inte till något namn på dessa officerare.

Under vistelsen i fängelset bar Wallenberg militärkläder. Rocken var av svart tyg och tämligen kort "såsom fransmännen brukar ha," sade Vas. På ryggen var målat ett p i vit färg. Den förenämnda långa grå rocken hade Wallenberg tillstånd att bära och denna tjänade också som filt, enär det var ont om filtarna.

I det förenämnda protokollet, - bilaga 3 - står antecknat att det var vid påsktiden 1946, som Vas första gången träffade Wallenberg. Då Vas tillfrågades om denna uppgift förklarade han, att även här måste ett missförstånd ha uppstått på grund av språksvårigheter. Vas kunde i varje fall inte påminna sig att han någon gång sagt 1946 och om han gjort det så berodde det uteslutande på en felsägning.

I konsul Bergendahls skrivelse av den 2 mars - här betecknad som bilaga 2 - finnes ett postscriptum, varav framgår att Wallenberg skulle ha haft hår på hjässan och att håret skulle vara tillbakastruket. Detta påvisades för Vas, som förklarade att konsuln måste ha missuppfattat vad Vas verkligen ville ha sagt. Detta var att Wallenberg hade mindre hårväxt uppe i huvudet än baktill. Det hade aldrig varit tal om något tillbakastruket hår, vilket var en omöjlighet, enär alla fångarna voro kortsnaggade.

Med anledning av att man i protokollet av den 1 mars 1951 - bilaga 3 - förklarar, att Sibiu skulle vara en liten undangömd plats, tillfrågades Vas angående stadens storlek i befolkningshänseende och han uppgav att det fanns omkring 20 - 30.000 människor boende där.

I samma bilaga talas om att Wallenberg 1944 skickat ett brev till en herr Jonsson i Stockholm. Närmare tillfrågad härom uppgav Vas att Wallenberg förklarar, att han i slutet av 1944 skickat ett brev till amerikanaren Johnsson, av vilken han erhållit de förenämnda 80.000 dollars. Brevet hade skickats, då Szalaci ännu hade makten i Ungern.

I den förut åberopade bilaga 4 har angivits att Wallenberg skulle ha studerat vid Sorbonne. Då Vas tillfrågades angående denna uppgift, förklarade han att Wallenberg faktiskt aldrig nämnt Sorbonne utan han hade endast nämnt att han studerat vid universitet i Paris och då Vas berättade härom för konsul Bergendahl utgick han ifrån att det var vid Sorbonne, som Wallenberg bedrivit studier, enär Vas kände till att Sorbonne var beläget i Paris.

Vidare har i bilaga 4 uppgivits, att Vas refererat till exkonung Mikael, hos vilken Vas skulle ha varit pilot under 7 månader (formellt i armén). Vas förklarade, att det var riktigt att han uppgivit exkonung Mikael som referens, men det var en feltolkning, då man angivit att han tjänstgjorde som pilot hos konungen under 7 månader. Däremot hade Vas vid 5 tillfällen tjänstgjort som förare av de militärplan, som kung Mikael vid olika tillfällen begagnat sig av. Vas var kapten och flygare i Flotila de Aviatie Pipera. Säkerligen skulle exkonunga Mikael erinra sig Vas namn, ty konungen hade skämtsamt brukat kalla Vas för Neanful, vilket är en skämtsam benämning på tyskarna. Anledningen var den, att tyskarna, då de kommo till Rumänien, i viss mån mottogos gynnsamt särskilt av befolkningen i Transsylvanien och detta emedan de betraktades som sympatiska. Därför brukade man kalla en person med sympatiskt utseende för Neanful.

Vas sade sig inte kunna förstå hur misstaget ifråga om hans tjänstgöring som flygare åt konung Mikael kunnat uppstå, men tydligtvis var det också här fråga om en misstolkning av hans utsaga.

I förut åberopade bilaga 4 uppgives vidare, att Vas skulle refuserats vid Franska Främlingslegionen i maj 1950. Något sådant yttrande har Vas överhuvudtaget aldrig fällt. Möjligen hade han talat om, att hans broder Geza Vas slutat vid främlingslegionen i maj 1948.

Längre ned i samma bilaga 4 förekommer en uppgift, att Vas blev utsläppt från fängelset i Metz 28/8 1950. Ej heller här kunde Vas lämna någon förklaring till att ett sådant datum kunnat antecknas. Såsom han tidigare framhållit, hade han suttit i fängelset i Metz ända till i början av januari 1951.

I den översättning, som gjorts av Vas brev till inrikesministern - se bilaga 8 B - ville översättaren göra gällande, att Wallenberg lyckats fly den 17 oktober 1948, och Vas har i sitt brev skrivit, att han var tillsammans med Wallenberg intill den 17 oktober 1948.

Brevet uppvisades för Vas, som förklarade, att en feltolkning måste ha skett. Han har aldrig skrivit, att det var Wallenberg, som lyckades fly och han anhöll att en ny översättning måtte göras av kompetent person. Det är däremot riktigt, att Vas skrivit fel datum, då han talar om den 17 oktober 1948. Orsaken till att han skrev 1948 är den, att han inför franska myndigheter uppgivit sig ha flytt från Rumänien 1948 och detta gjorde han, enär det skulle vara lättare att få understöd från IRO om man var flykting före 1949. Han hade fått en uppgift om att alla de som voro flyktingar efter 1949 placerades i IRO-läger i Tyskland. Då han skrev brevet till inrikesministern, kom han att tänka på att han för kriminalpolisen i Offenburg uppgivit 1948 och då han befarade censur av posten i franska zonen av Tyskland vågade han inte skriva något annat datum än det till kriminalpolisen uppgivna. I övrigt hänvisade Vas till en av honom själv skriven redogörelse, som återfinnes i den tidigare omnämnda anteckningsboken. Se bilaga 9.

Någon ny översättning av brevet har icke medhunnits och lika litet har Vas egna anteckningar hunnit översättas. Hans egna anteckningar omfattar 28 handskrivna sidor i anteckningsboken.

Det var uppenbart att Vas blev otålig över de långa förhören och på kvällen fredagen den 9/3 1951, då förhören kommit så långt som redogörelsen härovan visat, började han bliva synnerligen irriterad och sade sig hellre vilja begiva sig ned till Ungern och därifrån införskaffa oemotsägliga bevis för att Wallenberg verkligen befann sig i Rumänien än att sitta och diskutera exakta data för den ena eller andra händelsen. Då det stod klart för oss att mannen icke läte sig hållas kvar längre stodo vi inför uppgiften att fatta ett beslut. Med hänsyn till att man måste räkna med telefonkontroll i Tyskland och då ledningarna från Lübeck gå över ryska zonen voro vi icke i stånd att lämna en utförlig förklaring till Stockholm. Efter moget övervägande kommo vi till det resultatet, att de av Vas lämnade uppgifterna om fången i Sibiu-fängelset måste tillmätas visst värde. Vi insågo visserligen, att Vas genom tidningsläsning, eller genom läsandet av annan litteratur kan ha kommit över en del uppgifter om Wallenberg. Dock är det anmärkningsvärt, att hans beskrivning av Wallenberg stämmer så bra överens och hans snabba framtågande av de två fotografierna av Wallenberg, särskilt då fotografiet nummer 1, som är ett profilfotografi, styrker ju även den uppfattningen, att Vas verkligen sammanträffat med Wallenberg. Något som talar mot Vas är det förhållandet, att han icke omedelbart efter ankomsten till Frankrike satte sig i förbindelse med svenskt eller amerikanskt konsulat i enlighet med vad Wallenberg skulle ha uppmanat honom att göra utan väntade med att söka nå kontakt med svenska myndigheter först vid en tidpunkt, då han hotades med utvisning. Vad beträffar ofaktlåtagandet att omedelbart sätta sig i förbindelse med svenska eller amerikanska myndigheter så ligger det dock något i hans uppgift, att han hade svårt att tro på de av Wallenberg lämnade uppgifterna. Under alla omständigheter ansågo vi, att man icke kunde låta en eventuell möjlighet att vinna klarhet gå förlorad genom att vägra utbetala den relativt lilla summa, som mannen begärde för att söka införskaffa ytterligare bevis. Vi beslöto oss därför att försöka nå kontakt med kabinettssekreteraren Lundberg eller alternativt byråchefen Bratt och trots svårigheterna att lämna några detaljerade uppgifter dock söka erhålla ett bemyndigande att utbetala det av mannen önskade beloppet. Vid samtal med byråchefen Bratt lördagen den 10/3 1951 sade han sig icke ha något att erinra mot utbetalningen av beloppet.

Omedelbart efter samtalet med byråchefen Bratt togo vi ett ingående samtal med Vas, varunder vi framhöllo med skärpa nöd-

vändigheten av att han iakttog den allra största försiktighet, då det gällde att införskaffa bevis om att Wallenberg verkligen befinner sig i Rumänien.

Då vi förstodo att Vas eventuellt hyste vissa planer på att genom någon kupp befria Wallenberg tillsade vi honom, att han under inga omständigheter skulle sätta i gång en sådan plan med mindre han ånyo diskuterat denna plan med någon representant för svenska myndigheter.

Om det skulle lyckas för Vas att införskaffa ovedersägliga bevis för att Wallenberg befinner sig i fängelset i Sibiu, så skulle han söka kontakt med representant för beskickningen i Budapest och till denne överlämna bevismaterialet. Vas fick själv bestämma en plats i Budapest, där ett sammanträffande skulle äga rum mellan honom och den svenske representanten. Då Vas erhållit bevismaterialet skulle han låta någon ungersk flicka skriva ett brev till kanslisten Waldenström och utbedja sig ett sammanträffande en viss bestämd dag. Brevet skulle undertecknas med namnet "Margit". Vas ritade själv en skiss över mötesplatsen och som ett bevis för hans goda minne kan anföras, att han kunde angiva tre olika spårvagnsnummer, som passerade platsen i fråga.

Sedan detta uppdrag genomförts skulle Vas sätta sig i förbindelse med vår beskickning i Wien och inhämta nya instruktioner.

Lördagen den 10/3 1951 fick Vas medfölja svenska konsulatets bil från Lübeck till Hamburg, enär han sade sig icke gärna vilja åka tåg från Lübeck till Hamburg, detta emedan han trodde sig vara övervakad, såsom framgått av tidigare redogörelse. Innan han avreste fick han en privatadress i Stockholm, till vilken han skulle skicka ett vykort från de olika platser, som han komme att resa igenom under sin färd ned till Ungern.

En analys vore givetvis här på sin plats, men då tillförlitlig översättning av Vas brev till inrikesministern lika litet som översättningen av hans egna anteckningar i den omnämnda anteckningsboken ännu icke föreligger, be vi få vänta med analysen tills översättningarna erhållits.

Stockholm den 12 mars 1951.

Otto Carlsson

*Översäende redogörelse är i överensstämmelse med
underskriftad uppgiftning om vad som förvaras
slig Enspelt som förvaras*

Tjänsteförändelse
Statspolis

~~File~~

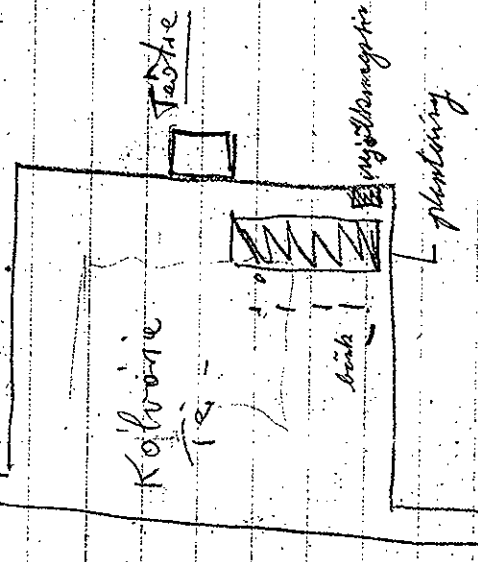
Polona indayna 2/4 Jan
exp. tua skemah!
S.E

Kerepesi Tometo

(Cimmitia Kerepesi -)

Trom 28 - 26 - 33 -

scarpus md.

nyugot. P.u
Relat. P.u

← NAGY KÖRUT. 6 TROM

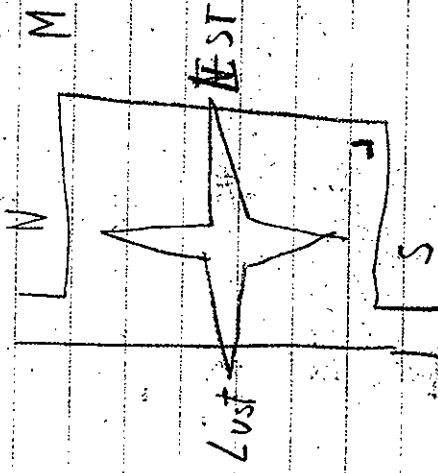
~~File~~

- Kalvaria T.E.M

visi oris dua Teotihu

MARGIT

MARGIT

Pa-banken: pindora
hormel pe-platen Kavarantat

Bhl. S.
Hamburg den 2 mars 1951.

P. 200 -
2 bil.

12/1
Herr Utrikesråd,

/1 Åberopande mitt brev av gårdagen till baron Lagerfelt ber jag få överlämna en uppteckning av Evangeliska Fosterlandsstiftelsens pastor i Lübeck, Hansson. Samtalet med Wass hade tolkats från franska av en Lübeckerpolis, vilken utfäst sig till diskretion.

/2 Vidare närslutas anteckningar från ett samtal Rydbeck, som är här på genomresa till Bonn, och jag i dag haft med Wass här på konsulatet.

Den beskrivning, Wass givit på Wallenbergs utseende, och några av de viktigare uppgifter han lämnat i övrigt, stämmer ju ganska bra överens med vad vi erfarit från Stockholm i dag.

Huruvida detta spår verkligen kan väntas giva något, kan nog blott avgöras av dem, som äro väl insatta i ärendet och som ha möjlighet att rådfråga släkt och bekanta till Wallenberg. Huruvida Wallenbergs öden i Ungern gestaltat sig, som nu uppgivits, kan väl också endast bedömas, om några parallella uppgifter finnas från andra håll.

Wass är synbarligen intresserad av att resa på några dagar till Sverige. Han säger vidare, att han möjligen skulle kunna hjälpa till med en kontakt med Wallenberg, men han ville då icke resa längre än till Ungern. Han förklarar sig vara ekonomiskt desintresserad, men ville gärna hjälpa till att få Wallenberg ut. Om detta lyckades, räknade Wass dock med något slag av kompensation.

Vi ha icke på detta stadium kunnat komma till någon

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,

Stockholm.

Bhl/W1

bestämd mening om Wass' avsikter eller i vad mån han bör skänkas förtroende. Självfallet kan han vara utsänd, eventuellt för att avleda uppmärksamheten från andra trakter.

Dock anse vi icke, att Wass för närvarande kan avvisas. Det intyg han fått av IRO i Sydtyskland synes vara i ordning. Han har tillsvidare anvisats rum på ett enkelt pensionat nära konsulatet och har erhållit medel till mat.

Om det skulle visa sig önskvärt, att någon person, insatt i förhållandena kring Wallenberg, komme hit för mera ingående förhör med Wass, är det nog bäst, att samtal föras på ungerska eller rumänska. Edsvuren tolk, åtminstone i rumänska, finnes här.

(T. Bergendahl).

B. 3. 1.
Avskrift.

Protokoll, fört vid samtal mellan
Pastor Albin Hansson, Lübeck, och herr Gheorghe Wass, i Svenska
Kyrkan i Lübeck den 1 mars 1951.

Herr Gheorghe Wass, i fängelset kallad Rogowski, född
den 13/11 1911 i Simeria, Siebenbürgen, inträffade i dag, den 1
mars, här i Svenska Kyrkan i Lübeck. Som legitimation förelade han
ett intyg från IRO i Neuenburg/Württ. om att han där den 12/2 1951
inställt sig i o. f. sin registrering.

Då han talade en mycket begränsad tyska, avlade han
följande berättelse på franska, som av fransk tolk översattes
till tyska:

Ich war 4 Jahre mit Raoul Wallenberg, i fängelset
kallad Wissinowski, in demselben politischen Gefängnis in Sibiu
(Karpäthen), (Strasse Sörri nr. 16 I Stock Zim. 8) ein kleiner
Ort etwa 150 km von der ungarischen Grenze entfernt belegen. Ich
war schon vor dieser Zeit mit Wallenberg zusammen im Camp Focșani
gewesen, etwa 2 Monate, ohne es zu wissen und ohne ihn zu kennen.
Dies haben wir erst später festgestellt. Ich traf Herrn Wallenberg
zuerst im Krankenrevier. Er ist ein Mann, der 1,75 gross ist,
dunkelhäutig und mit braunschwarzem Haar und starken vollen Lippen.
Herr W. wurde im Gefängnis allgemein nur "Der Jude" genannt, von
den Direktoren, dem Personal und den Mitgefangenen. 1946 gab es in
Rumänien sehr wenig zu essen und als ich W. in der Krankenstube
traf, machte er einen stark abgemagerten, hinfälligen und herunter-
gekommenen Eindruck. Um diese Zeit hatte ich Arbeit in der Rönt-
genabteilung des Krankenreviers und es wurde mir bekannt, dass
täglich 5/6 Leute an den Folgen von Hunger starben. Ich war der
einzige Mensch im Gefängnis ausser Wallenberg, der französisch
sprach, wodurch wir miteinander bekannt wurden. W. sprach auch
russisch gut, welche Sprache ich doch nicht gelernt hatte. W.
sprach gern französisch und so geläufig wie ein Franzose, sodass
wir uns oft unterhielten und auch gern mal eine Partie Schach
spielten. Es war also um die Osterzeit 1946, als wir uns, wie ge-
sagt, zuerst im Krankenrevier des Gefängnisses trafen. Wir haben
dann bald eine Art Freundschaft geschlossen, weil wir uns gut
verstanden haben und gemeinsame geistige Interessen hatten. Ich

erhielt dann und wann Pakete von meinen Angehörigen und teilte den Inhalt gern mit Wallenberg. Zu Herrn W. kamen öfter zwei Herren der NKWD, die bei ihm englische Stunden nahmen. Ebenso auch die Kinder des Gefängnisdirektors.

Als sich mir 1949 ganz zufällig eine Gelegenheit zur Flucht bot, war es mir schmerzlich W. zurücklassen zu müssen. Ich hatte öfter Arbeit ausser dem Hause, die aber immer unter scharfer Bewachung stand, sodass ich nie an eine Fluchtmöglichkeit gedacht hatte und auch nicht mit W. darüber gesprochen habe. Für mich kam dann, wie gesagt, ganz zufällig Gelegenheit zur Flucht.

Herr W. war in einem recht komfortablen Zimmer untergebracht und hatte es also wohnlich ganz gut. Aber die Verpflegung war damals knapp, die doch jetzt vielleicht besser geworden ist. W. konnte täglich eine Stunde allein spazieren gehen, innerhalb eines eingefriedigten Platzes natürlich nur.

Herr Wallenberg ist zu 10 Jahren Zwangsarbeit verurteilt worden, weil ihm zur Last gelegt wurde, mit der GESTAPO zusammengearbeitet zu haben.

Ich hatte Gelegenheit, oft mit W. zusammen zu treffen im Gefängnis, konnte mich überall frei bewegen, weil ich gut angeschrieben war beim Personal. Mein Schwager, der Gerichtsarzt war, und meine Schwester wohnten in dem Ort Sibiu, wodurch ich gewisse Vorteile hatte. W. freute sich immer, wenn er französisch sprechen konnte, er erzählte mir einmal, dass er einige Trimester in Sorbonne studiert hatte.

Als ich zuerst die Geschichte von Wallenbergs Verhaftung hörte, konnte ich ihm kaum glauben, was er erzählte. Ende Januar 1945, als der Russe Budapest besetzt hatte, befanden sich im schwedischen Konsulat grosse Mengen Wertsachen - etwa 80 Kg. - an Schmuck, Gold und Edelsteinen, die dort von schwedisch stämmigen /?/ Juden hinterlegt waren. Da in der Zeit der deutschen Besetzung Wallenberg ein Auto abhanden gekommen war - wahrscheinlich gestohlen oder beschlagnahmt - hatte er einen grossen Teil Sachen nach Weisslowitsch /?/ gebracht. Wallenberg hatte damals schon verschiedene Sachen in seinem Büro vermisst.

Ich, Wass, bin der Meinung, dass Wallenberg ein Opfer russischen Raubes geworden ist, doch hat man ihm unterstellt, dass er mit der GESTAPO konspiriert haben sollte und auf Grund dieser falschen Belastung brachte man ihn ins Gefängnis. Dies ging folgen-

dermassen vor sich: Herr Wallenberg wollte mit General Malimowitsch sprechen, in schwedischen Angelegenheiten. Er fuhr zusammen mit drei GPU-Offizieren im Auto nach Debritzen/Debritschin?/. Dort angelangt fuhr man auf einen Kasernenhof und die 3 Offiziere stiegen aus. Sie baten Wallenberg, einen Augenblick zu warten, sie würden "nach oben" gehen /in die Kaserne wahrscheinlich/ und bald zurückkommen. Nach einiger Zeit trat ein Posten an das Auto heran und fragte, was und wohin er wolle. W. antwortete, dass er auf drei Offiziere wartete. Darauf der Posten: "Hier sind keine Offiziere, dies ist eine Kaserne - suchen Sie irgendwelche Zivilisten hier?" W. war ausgestiegen und der Posten forderte ihn auf, mitzukommen. "Nehmen Sie Ihr Gepäck und kommen Sie mit". "Ich habe kein Gepäck", erwiderte Wallenberg. "Gewiss, da steht ja Ihr Koffer", nehmen Sie ihn nur mit" - der Posten. Es war ein kleiner Koffer, der, von W. unbemerkt, im Auto stand, und von dem man nun behauptete, es sei sein, W:s Gepäck. Man öffnete später den Koffer und es befand sich darin Munition, Handgranaten u.s.w.

W. wurde arrestiert und nach Oradia gebracht, wo er, teilweise unter Tortur, verhört wurde und wo man ihm unterstellte, einen Koffer mit Handgranaten, Munition u.s.w. bei sich gehabt zu haben.

In Oradia wurde W. ungefähr einen Monat festgehalten und wiederholt verhört - von der GPU. W. hatte die GPU gebeten, ihn in Ungarn zu lassen, weil er dort seine Aufgabe und viele Bekannte hatte.

Nach den Verhören in Oradia wurde W. nach Focsani in Rumänien gebracht, wo er 2/3 Monate im Camp war. Man hat ihm dann unterstellt, dass er die Absicht gehabt habe, die Kaserne in Debritschin in die Luft zu sprengen, weshalb er zu 10 Jahren Zwangsarbeit verurteilt wurde.

Als Beispiel für die gute Haltung und Furchtlosigkeit Wallenbergs kann ich nur sagen, dass W. schon einmal an einer Mauer gestellt worden ist, mit der Drohung, dass er erschossen werden sollte, was jedoch nur mit einem Lächeln von Wallenberg aufgenommen wurde.

1948 kam eine internationale Kommission ins Gefängnis nach Sibiu. Da wurden doch vorher die meisten Gefangenen abtransportiert, unter dem Vorwand, dass sie bei Holzladungen mitarbeiten sollten. Es blieben nur etwa 11 Leute im Gefängnis zurück, während der Zeit als die intern. Kommission zum Besuch kam. Später kamen dann die früher abtransportierten Gefangenen zurück.

Ich kann meinen Bericht nur wie folgt zusammenfassen:

1. Ich weiss genau den Aufenthaltsort von W.
2. Es gibt bestimmt Mittel und Wege, W. nach dem Westen zu bringen.
3. Dabei ist doch zu bedenken, dass W. keine zivile Kleidung trägt, sondern alte Militärsachen.
4. und ferner zu bedenken, dass er keine Geldmittel hat und deshalb nicht weit kommen kann.

Der sehr versteckt kleine Ort Sibiu liegt, wie gesagt, etwa 150 km von der ungarischen Grenze entfernt - ist W. in Ungarn, ist er auch gerettet.

Ich möchte glauben, dass noch etwa 50.000 Juden in Ungarn sind und vielen von ihnen hat W. in der Zeit der deutschen Besetzung geholfen und manchen das Leben gerettet. Alle diese Menschen würden gern etwas für W. tun.

Ich bin 1949 aus dem Gefängnis geflohen und bin über die Grenze nach Ungarn gegangen.

Wenn bezügl. meines Berichtes irgendwelche Zweifel bestehen, kann ich nur darum bitten, bei Herrn Johnsson in Stockholm nachzufragen, dem W. 1944 einen Brief geschrieben hat.

Meine Flucht wurde unvorbereitet ausgeführt, da ich durch einen Zufall die Möglichkeit dazu fand. Es wäre mir nicht möglich gewesen, W. mit heraus zu bringen.

Ich bin Ingenieur von Beruf. War während des Krieges Kapitän bei der Luftwaffe /bei der rumänischen/. Mein Vater ist Bahnhofsvorsteher in Dewa, Rumänien.

Meiner Ansicht nach wäre es unklug, seitens offizieller Behörden oder Regierungsstellen irgendwelche Schritte zu unternehmen für die Befreiung Wallenbergs. Solchenfalls kann es passieren - wie ich die Russen kenne - dass W. plötzlich verschwindet - schon Sibiu ist ein ganz unbedeutender, versteckter kleiner Platz, aber es gibt noch bessere Verstecke wahrscheinlich. Oder auch würde man auf Anfrage mitteilen: W. ist an dem oder dem Tage gestorben. Dies ist die übliche russische Methode.

Ich füge noch hinzu, dass ich selber wegen Sabotage ins Gefängnis gekommen bin. Als die Kommunistin Anna Pauker zur Macht

kam, war ich beim nationalen rumänischen Sender angestellt und habe zusammen mit anderen Leuten den kommunistischen Sender zerstört.

Lübeck, den 1 März 1951.

/u/ Albin Hansson.

W1

Coll.: 10/Wi

Bil. 4

P2 Gei I -

Bil 2

Personalbeskrivning

på R. Wallenberg, lämnad av Wass.

30-33 år gammal, mörk, 1,75 m. lång, smal med stora, tjocka läppar utan mustasch (först hade han skägg). Händer normala. Hade tidigare en guldring (utseende). Tänderna goda utan guld. Inga särskilda kännemärken i ansiktet eljest. Wallenberg sade sig ha en farbror, som är i en bank, bosatt vid en gata med Svea eller Suède uti (Vid Sveavägen tydligen ingen familjemedlem nu). Raoul hade sagt, att fadern vore död.

Wallenberg skulle ha dömts i Rumänien.

Wass och Wallenberg spelade schack i fängelset, i vilket spel Wallenberg varit skicklig. Wallenberg hade sagt sig vara utbildad arkitekt. Vidare hade han studerat vid Sorbonne, vistats i München, i Grekland, Japan, U.S.A. (där en konsul Johnsson fanns, vilken varit den, som förmedlat Wallenbergs anställning i Budapest). Wallenberg talade bra ryska och andra språk.

Referenser, uppgivna av Wass:

Exkonung Michael, nu bosatt i Lausanne. Wass var hos honom som pilot 7 månader (formellt i armén).

X Brodern Geza Wass, bosatt i Metz, arbetar i Usines métalliques i Contaigne (nära Metz) sedan 1948.

En svåger Surdu I. Cuza är läkare (rättsmedicin), han är bosatt i förstaden Dobra vid Sibiu (Hermannstadt). Denne hade ibland att göra med fängelset.

Wass egna öden efter flykten ur Rumänien.

Wass flydde 1949 i december till Ungern, därifrån till Wien (franska zonen), kom senare till främlingslegionen, men refuserades där 1950 i maj, arbetade sedan i Frankrike. Rumänska regeringen begärde hans extradition. Wass arresterades och satt i fängelse i Metz, blev dock 28.8.50 utsläppt, sedan bodde han hos

* och senare överflyttade till Carolin Principale, Thoulange.

Bhl/Wi

en i Metz bosatt broder. Därefter blev Wass utvisad, kom till
Neuenbürg i Tyskland.

Därifrån skrev han ett brev till Utrikesdepartementet
(2 eller 6 februari).

Reste vidare till Stuttgart. Där sade man, att det
största svenska konsulatet finnes i Lübeck, varför Wass "liftade"
dit.

Wass synes angelägen, att intet om hans resor skall kom-
ma till franska myndigheters kännedom.

Hamburg den 2 mars 1951.

134-5
Hamburg den 3 mars 1951. *Pres I*

1 bil.

Herr Utrikesråd,

I anslutning till mitt brev av gårdagen
./1 ber jag få överlämna en uppteckning av samtal med hr Wass
denna dag.

(T. Bergendahl).

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,

S t o c k h o l m .

Bhl/Wi

Bil. 6

Förtrolig.

Uppteckning

vid fortsatt samtal med Herr Wass den 3 mars 1951.

Föregående dags upplysningar om en konsul Johnson, vilken skulle ha förmedlat Wallenbergs anställning i Budapest, har nu konkretiserats till att gälla Herschel Johnson (vilken förmodas vara förre amerikanske ministern i Stockholm). Denne skulle vara anledningen till Wallenbergs utsändande till Budapest. För räddning av judar där skulle Herschel Johnson ha åstadkommit 80.000 \$, vilka Wallenberg medfört dit. Wallenberg skulle ha kommit till Budapest den 14 juli 1944. Ifrågavarande detaljer skulle Wallenberg ha anförtrott Wass efter tre års samvaro i fängelset. Att Wass kommer ihåg det relativt sällsynta förnamnet Herschel, förklarar han på så sätt, att han har ett enastående minne. (Kanske är förklaringen mycket enklare, nämligen att han läst någon av böckerna om Wallenberg eller fått uppgifterna ur tidningar).

Wallenberg skulle vidare ha berättat, att han arbetat i en bank i Haifa.

Direktören för fängelselägre i Sibiu vore en Papa Isoia, som tidigare varit repslagare. Denne vore starkt begiven på spritdrycker.

Den i bilaga 2 till mitt handbrev den 2 mars omnämnda adressen till brodern Geza Wass har nu verifierats, vilket icke medhans före förra brevets insändande. Det torde röra sig om:

Usine à Knutagne (Moselle),
vars huvudkontors i Paris adress är:
Metallurgique de Knutagne (Sté),
16, Bd. Malesherbes,
P a r i s 8è.

En annan uppgift för verifiering av Wass' person har lämnats. Han hade 1939-40 arbetat i Budapest hos Société anonyme de

Bhl/W1

Radio Defusion, vars direktör hette Sokarias.

Wass upprepade, att ex-konung Michael känner personligen hans namn och säkert torde erinra sig honom.

Wass säger sig nu vara sysselsatt med en detaljerad redogörelse för samvaron med Wallenberg i lägret (fängelset) i Sibiu.

Wass talade idag om möjligheterna för räddning av Wallenberg, varvid Wass' sväger, den tidigare omnämnde Surdu Cuza, skulle kunna vara behjälplig. Genom denne hade Wass själv i lägret fått livsmedelspaket, vilka han ofta delat med Wallenberg.

Den ovannämnde lagerchefen kunde utan svårigheter mutas. Det har - för andra gången - framkommit, att Wass också vore intresserad av att rädda en släkting ur Rumänien.

Hamburg den 3 mars 1951.

(T. Bergendahl).

207

Samtal under lunchen den 6 mars med G. Wass.

Wass beskrev sitt första sammanträffande med Wallenberg, vilket skulle ha skett i fängelselägrets sjukrum, bestående endast av några få sängar. Wass hade kommit in där, medförande ett av de livsmedelspaket, som hans sväger lämnade honom, och vilket skulle delas med en annan person, som var inlagd i sjukrummet. Wallenberg, vars namn och nationalitet Wass icke kände, tillfrågades, om han önskade litet mat. Wallenberg svarade avböjande och sade sig icke kunna äta. Därefter vände han sig mot väggen och grät. Överhuvudtaget hade Wallenberg de dagarna varit mycket nedstämd.

Efter någon tid blev Wallenberg bättre och tillbragte en stor del av sin tid med skrivarbete, utgörande delvis översättningar, som polismyndigheterna lämnade honom. Han arbetade ofta till sent på natten.

En anledning till Wallenbergs nedstämdhet kunde vara, att han icke kunde vara säker på att den för honom utmätta strafftiden skulle upphöra vid den tidpunkt, som domen på tio år föresåg. Enligt Wass funnos i fånglängret sådana personer, som voro dömda till kortare straff men ändå icke utsläppts.

Vid ett par tillfällen hade någon kommission, mera internationell eller delvis bestående av utlännningar, besökt fängelse. Då hade Wallenberg, Wass m.fl. skickats ut på arbete. Avsikten förmodades vara, att dessa fångar icke skulle behöva redovisas.

Ännu icke gjord anteckning från ett föregående samtal:

Wass anser, att Wallenberg kan räddas på inofficiell väg. Han framhöll särskilt fängelsedirektörens dryckesvanor, och att denne kunde tillfredsställas med sprit. Andra personer, som man skulle behöva komma förbi, voro svaga för guldsaker, armbandsur o.d., ävensom västerländska kläder.

Wass önskade icke för sin del någon ersättning, men om han lyckades rädda Wallenberg, skulle han samtidigt försöka få ut sina släktingar. Dessutom hade han i tankarna att på ett visst sätt utnyttja Wallenberg, sedan denne uppnått friheten. Jag tror ^{mig} ha hört

en antydan om att det skulle skrivas en bok, förmodligen innehållande propagande mot ryssarna eller satellitstaterna.

Hamburg den 7 mars 1951.

(T. Bergendahl).

Mouvement.
de.

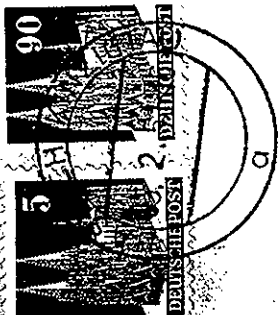
Frischpost

Presidents des Etats-Unis
mit einem an der Spitze

Presiden

Ministère des Intérieurs

Bild 8 a

Stockholm

- Schweden -

Exp. Ing. VAS. GH. - Hosbach. im. Kingjthol.
Deutschland.

ELEKTRO-RADIO - PETER KOHNS

B-1 8 4

P2 En

Avskrift.

Haslach i.K. 1951 -II.5.

Achtung !!! Sehr wichtig !!!

Bitte von ungarischen Dolmetscher übersetzen lassen.

Avskrift av Över-
sättning.

Herr inrikesminister !

✓
✓
2
✓
Var god genast underrätta Roul Wallenbergs (1944 svensk konsul i Budapest) släktingar att densamma ännu i dag befinner sig i livet. Från den 26 januari 1945 till 17 oktober 1948 var jag tillsammans med honom deporterad i ett politiskt rumänskt läger, varifrån han lyckades fly den 17 oktober 1948. Jag har viktiga nyheter att meddela från Konsuln men kan endast göra detta personligen. Jag kan komma till Stockholm på några dagar för att berätta allt, förfärliga dagar och mycket lidande. Jag behöver hjälp för att kunna kläda mig ty jag är fullständigt utan kläder såsom jag var då jag flydde och har inga kontanta medel. Annåller om snart svar telegram eller rekommenderat brev.

*Resningen av / k-
för resan*

Högaktningsfullt

Oläslig underskrift

Avskrift.

Adress!

Ing. Vas-Gheorg

Radio Inginer

PETER-KOHNS-ELEKTRO-RADIO

*coll.
bj*

HASLACH

im.Kinzigthal.

DEUTSCHLAND.

OBS. Mycket viktigt!

Haslach i K. 5.2.1951.

Var god låt den ungerska tolken översätta detta.

Herr Inrikesminister!

Var meddela de anhöriga till svenska konsuln i Budapest 1944 att konsul Raoul Wallenberg lever än i dag! Från 26 januari 1945 till 17 oktober 1948 var jag deporterad tillsammans med honom i ett politiskt läger i Rumänien! - Jag lyckades rymma därifrån den 17 oktober 1948.

Jag har ett livsviktigt meddelande från konsuln, som jag endast kan överlämna personligen! - Var god och gör det möjligt omedelbart att jag kan fara till Stockholm på några dagar och berätta allt, förfärliga dagar och många lidanden! Hjälpa mig att få kläder, jag är helt utan och är som flykting fullständigt obemedlad. - Var god svara omedelbart pr telegram eller i rekommenderat brev. -

Med största högaktning

Georg Vas m.p.

Var god svara till följande adress:

Radioingenieur
Georg Vas,
Peter Kohns Elektroradio
Haslach im Kinzigthal
TYSKLAND.

Jag är den Pandy som översätter

Dotter är de Parlys (politiska) överlättning (söd topp) ✓
Här uttrycker de var och en sin mening om den svenska litterära stilen står i ett järt motsättning till

den genomgående dåliga ortografin, det verkar som om en bildad person dikterat till en obildad.

De två intima detaljerna (Jag älskar en ung flicka, hon är inte svenska, jag skrev mitt sista långa brev hem julen 1944) kan vara skickliga gissningar.

Jag anser det ganska märkligt, att han kan komma ihåg så många många klockslag, person och platsnamn (i Budapest, där han eldrig varit osv.)

Stockholm, 13 mars 1951.

189/1424
241 de Parlys
13.3.51.
P 2 b m T

Överlämnat av Kom. Danichon 11/3

Jag är; Kabele, Pahlman, Allard o. ju Allard

5.2

Jag ber översättaren att i allmänhet noga hålla sig till texten.

Pál. T. Lőr. Vahluu - Allard
D. post 30.3.51.
Levnadsbeskrivning 1945-49.

Januari 1945. En virrig period, då motparterna Maniu och Groza ännu inte helt utbildats, ^{eftersom} ~~da~~ kommunistpartiet då ännu stod på svag fot hos oss i Transylvanien.

När Bodescuregeringen störtade i mars 1945 fick Peter Grozas (vänsterradikala) politik övertaget (naturligtvis, eftersom hela regeringen berodde och beror på Kreml).

Den första uppgiften var naturligtvis att långsamt utrota vad de kallade reaktionära fascister och kapitalister. Hos oss i Transylvanien fanns inte många Hitlervänner och ännu mindre kapitalister, eftersom vårt folk övervägande är hantverkare och arbetare, men det har alltid varit oavhängigt och älskar sin frihet.

Allt detta hör dock inte till den egentliga beskrivningen, rättare sagt till följande berättelse:

5 mars 1945. Det var blåsig och snöigt väder, klockan 11 f.m. jag tjänstgjorde som jourhavande ingenjör vid radiostationen Brassó-Bod, då jag blev uppringd i telefon och ex-prefekten av Brassó, som bad mig att under sändarpausen kl. 1/3 absolut uppsöka honom i Brassó (Brassó-Bod 8 km). Jag förstod genast att något inte stämde! D.v.s. i de röriga tiderna kunde och fick man räkna med allt.

Kl. 1/3 åkte jag alltså in till Brassó, där jag hade en mycket intressant överläggning med ex-prefekten, ang. en allvarlig driftstörning i radion som jag skulle ordna med den 6 kl. 8.20 på kvällen, när Peter Groza höll ett radioanförande till folket.

^{för}
Jag beredde mig väl på min uppgift men räknade inte med att min kollega Demek hade ett liknande uppdrag i förstärkarsalen.

Kl. 8.15 bad speakern i Budapest att bli inkopplad och det skedde också. Men den i alla fall lindrigt intresserade publiken kunde endast lyssna till Grozas entusiastiska ord några minuter, ty driftstörningen blev mycket lyckad (Tyvärr så lyckad att den kostade

min kollega Demek 20 års tukthus och mig själv 15 års tvångsarbete. Vi dömdes som folkets fiender för antirysk hållning.)

Naturligtvis var vi 10 minuter efter driftstörningen redan arresterade och fördes båda ännu samma natt till interneringslägret Focsen från Brassó (Demek avled där i lunginflammation, på grund av läkarbrist).

Livet var förfärligt där, det kunde inte vara tal om någon hygien, miljoner löss, 150 g bröd och $\frac{1}{2}$ l soppa om dagen. Efter 3 förfärliga veckor fördes jag med en transport tillbaka till Szeben, där jag av militärdomstolen dömdes till 15 år. Demek (som redan var död) fick 20 år.

Livet i huset Str. Sarii nr 16, som egentligen är militärt och politiskt fängelse, det s.k. dödshuset, en kyrkogård för oskyldiga människor.

Mina föräldrar bor 150 km därifrån i Déva, komitatet Hunyad, min far är pensionerad stationsföreståndare, de är gamla och hade svårt att resa då på grund av ryssarnas röverier, men genom min svåger som är läkare (fängelseläkare) där, lyckades jag i alla fall meddela dem min belägenhet.

I ~~Rumänien~~ Rumänien härjade på den tiden hungersnöd, ofta fick vi i fängelset bara mat varannan ~~xxxxx~~ dag, litet rovor. Folk bara föll ifrån (i Szeben hade något bröd aldrig funnits). Jag kan nämna som ett exempel att man i fängelset kunde få ett par skor för en potatis. Eller exempelvis att man för tre skivor bröd kunde få en splitterny kostym. För söndagens portion bönssoppa (om man fick någon sådan), kunde man få en vinterrock eller ett armbandsur. Jag hade lyckligtvis litet kännning av detta svältande, eftersom jag regelbundet varje onsdag och lördag fick mina 3 kg bröd och $\frac{1}{2}$ kg späck eller fett, som t.o.m. vakterna avundades mig (det hände flera gånger att vaktchefen själv stal hälften av mig).

Dessutom hade jag tur, jag reparerade radioapparater åt ryssar-

na och var mycket uppskattad. Jag bodde i cell nr 10 en trappa upp, men var bara instängd där över natten, hela dagen fick jag gå omkring överallt, t.o.m. i kvinnliga avdelningen, där jag hade en studentska som väninna.

Det var påskdagen, en sorgens dag, då en god bekant till mig dog samma morgon. Han förhördes så brutalt av N.K.V.D. att åtta revben bröts och 4 tänder slogs ur. Jag var mycket förbittrad och beslöt att gå över till sjukrummet där jag kunde äta och vara i fred några minuter.

Sjukrummet var en lokal på 6 x 4 m, ganska trivsam, kanske enda platsen där jag inte kände mig mellan kala väggar. Sjukvårdare var apotekare Rezső Kromek, dömd till 8 år. Jag brukade spela schack med honom i min fritid. Jag besökte min vän Kromek som tog emot mig vänligare än någonsin. Han sade "Gyurka, det finns en figur här, jag kan inte tala med honom, du kan något franska, fråga honom vad som egentligen fattas honom och varför han gråter hela natten".

Och faktiskt låg det på sängen i hörnet en skäggig ung man. Vad kunde jag göra annat, jag satte mig bredvid honom och sade "Vous êtes Français, Monsieur?" Hans svar var matt och berört förtvivlat. Han svarade ordagänt "Nej, min herre". Jag vet inte själv. Du Kromek, jag vet vad som fattas mannen. Han är hungrig! Jag skar av en brödbit och ett ordentligt stycke späck och räckte honom det så han skulle få äta, men jag blev förfärligt förvånad, ty i stället för att ta det, tackade han bara, vände sig mot väggen och snyftade bitterligen. Detta hände klockan 11. Jag var så nedslagen och häpen, så jag knappt kunde tala. Min vän Kromek talade om att han förts dit samma morgon från åtta. Han är ryssarnas politiska fånge och har fått tio år. Min vän Kromek gick nu ut, ty det var slagsmål på gården och jag blev ensam med främlingen som nu hade lugnat sig. Jag försökte trösta honom med att det var påskdagen och att det inte gjorde så mycket om någon har fått tio år, det kunde all-

tid komma någon amnesti eller ändring osv. Tag nu emot den här lilla påskgåvan. Eftersom jag inte hade någon kniv, hade jag ett rakblad, med dess hjälp åt vi tillsammans vår lilla anspråkslösa påskmiddag. Främlingen sade ingenting till mig, bara såg på mig. Jag såg av hans stembled att han hette Visjinovski. Är ni polack? frågade jag honom. Nej, jag är ukrainare. Jag förstod att det var en nödlögn, jag hette också Rogovacki officiellt, men det var mycket farligt att säga någonting om det.

Som kamrater i olyckan hade vi det inte svårt att bli vänner, så småningom tyckte jag om den osympatiska unga mannen på grund av hans perfekta intelligens. Det fanns inget ämne som vi inte kunde samtala om, från Paganini till Byrds polarexpedition eller från Stevenson till Marconi.

Han väckte min längtan mot Västern. Tiden gick, vår vänskap blev fastare månad för månad. Jag var säker på att den mystiska mannen inte var ukrainare, ty den ryska kulturen stod honom inte nära. Det hände nämligen julen 1946 att internationella Röda Korset ville ge paket åt utlänningarna, men det blev inte av, ty den ryska ledningen förbjöd det, däremot fick vi linspuré av ryssarna till middag, med konserverkött, och 2 cigaretter pr man.

Vid den tiden löstes fängelsedirektionen av av en f.d. skomakarmästare vid namn Popa Isoiu, kommunist. Han var en fyllerist och yttrade bara råheter och de otäckaste ord. Hos honom var allt möjligt för pengar eller guld. Han drog sig inte för att brand-skatta fångarnas paket, det hände t.o.m. att han lånade pengar av dem (pengar är inte förbjudna i fängelset), naturligtvis utan att någonsin betala igen dem (och vem hade vågat påminna honom om det).

På den tiden hade jag ett stort arbete för militärsjukhuset och satte i stånd Röntgenapparater och från Tyskland bortsläpade läkar-instrument åt ryssarna. Bl.a. åtog jag mig att helt utrusta ett sådant sjukhus och var färdig med arbetet i mars 1947.

Under två år hade jag nu spelat schack 1-2 timmar dagligen

med min hemlighetsfulla vän och vår dagliga förplägnad var säkrad. På den tiden brukade två ryska officerare besöka Visjnovski, han gav dem engelska lektioner och utförde översättningar, ofta till midnatt. Han undervisade fängelsedirektörens båda söner i ryska.
förhållandena

Vid det laget hade ~~xxxxxx~~ redan ändrats mycket i fängelset, det var kommissioner och kontroller, men vid sådana tillfällen togs Vi-
av ryssarna
sjinovski, Kromek och 8-10 andra fångar alltid ut i skogen för att plocka ved (i Dombrava) och kom inte tillbaka förrän på kvällen.

Denna vedplockningen anordnades alltid när det var någon kontroll. Såväl 1946 som 1948, jag kommer inte noga ihåg månaden, men det måste ha varit sommar eller vår, kom det en internationell kommission till oss, de sökte någonting i samband med främmande deporterade, men även då fick dessa plocka ved, så det var alltid bara vi 40-50 man som var närvarande på gården, för klagomål, ev. klagomål, men ingen vågade säga något, trots att alla var halvt vanmäktiga av svält. Läkaren besökte oss regelbundet onsdagar och lördagar, men han hade ingen annan medicin än aspirin och laxativ, så det var fullkomligt omöjligt att behandla någon.

Det hände den 23 mars 1947, jag glömmer det aldrig, på tisdagen före påsk, tre civila och en ryss av högre rang besökte Wallenberg och gick sin väg igen efter 2½ dagars förhör. Wallenberg var mycket nedslagen. Redan på den tiden funderade jag på att man från denna infekterade atmosfär borde bege sig västerut, men hur? Jag var mycket irriterad på min schackpartner (Wallenberg), då två år hade gått utan att han berättat något om sitt liv för mig. Jag var litet på smiskan en eftermiddag, när jag slängde fram att jag om möjligt skulle rymma därifrån. Jag visste att han inte på några villkor skulle förråda mig. Från den dagen blev Wallenberg mycket nervös och otålig. Han försjönk i tankar medan vi spelade schack och jag fick avbryta spelet. Så sade han en gång "Monsieur Georges, vill ni verkligen bege er av? Är ni inte rädd att bli fast? Jag vill tala ett förståndigt ord med er, näf det blir så
dags, men

bara om ni verkligen räknar med att smita."

Jag förstod genast att tiden skulle komma den hemlighetsfulla herr Visjinovski äntligen skulle uppge sitt rätta namn eller sin nationalitet.

Några dagar senare gjorde han mig en överraskande bekännelse, som jag inte ville sätta tro till, då många olika människor förekommer på sådana ställen och de berättar allt möjligt.

Han berättade att hans farfar är minister i Sverige och att hans farbröder har flera kreditbanker där och att om de visste att han var gömd där, skulle de säkert ta hem honom till Sverige.

Så ni är i alla fall inte ukrainare, utan svensk! Och ni heter inte heller så, utan någonting annat. Jag heter Raoul Wallenberg, men för Guds skull, skada mig inte, jag vill bara be er att om ni skulle rymma, sök upp en konsul och tala om för honom varför man inte gör någonting för att befria mig härifrån.

Efter detta blev vi mycket intima vänner. Han gav mig en förbluffande intressant levnadsbeskrivning, som jag här noga upp-repar.

(Jag försöker att mana fram ur minnet i ett nötskal vad jag vet i stora drag).

Jag var mycket liten när jag förlorade min far. Största delen av mina studier bekostades av min ^{far}, som var generalkonsul i Tokio och Aten. Som ung lärde jag mig båda dessa språk med lätthet, sedan tillbragte jag största delen av min ungdom borta från mitt älskade vackra fästerland från vilket ödet sålunda rövade mig för att jag räddat ett större antal människoliv. Jag besökte ett universitet i Amerika och erhöll där 1935 mitt diplom som arkitekt. Sedan kom jag till Haifa i Palestina där jag var ~~xxxxx~~ kassör i en stor bank. Jag tillbragte några år där och for sedan 1940 hem till mina anhöriga i Stockholm, där jag ledde en stor exportfirma med många ungerska in-tressen. Jag var ofta i ^{affärer i} Budapest, Szeged, Debrecen, Balatontrakten,

i Bulgarien, Serbien.

Senare, 1944, uppsöktes jag en gång i Stockholm personligen av i Stockholm amerikanska ministern Herschel Johnson, som frågade mig om jag vore med 80.000 dollar ~~hågad att hjälpa 80.000~~ olyckliga judar i Ungern. Eftersom jag från Palestina redan kände till judarnas sorgliga öde, tog jag utan betänkande emot Herschel Johnsons anbud och förberedde mig genast på min stora uppgift, som inte var lätt, då Ungern på den tiden var ockuperad av tyskarna.

(och med godkännande
På särskilt uppdrag av H.M. Gustav, kungen av Sverige ställde jag med officiella pass de judar som dåvarande regeringen ville deportera till avrättningsplatser i Polen, i koncentrationsläger, under (svenskt) beskydd.

I slutet på juni 1944 var alla officiella åtgärder avslutade, samtidigt som 80.000 dollar anvisats mig för ändamålet i en bank i Stockholm. På den tiden hade jag redan förbindelse med flera antifascistiska ungerska individer som var i Stockholm då. Officiella kretsar försåg mig med ett stort antal adresser i Ungern, från vilka jag kunde påräkna hjälp.

I början på juli (1944) anlände jag med diplomatväskan fylld med främmande valutor och adresser på antinazistiska socialister i Ungern över Prag utan vidare till Budapest. Jag intog min sekreterarplats på konsulatet och började några dagar senare min räddningsaktion, vilket på grund av Gestapos och senare pilkorsarspioners ständiga övervakning var förknippat med stora svårigheter. Det hände gång på gång att jag plockade ned judar som redan var på väg mot döden, från tåget. Jag förstod att mitt liv blev mer och mer kritiskt, det hände ju upprepade gånger att jag fann mitt konsulatskontor genomstökat. Jag slog därför upp mitt kvarter i Népszínházutca, nära Telekiplatsen, men levde överallt under sträng kontroll. Anonyma brev förberedde mig på att jag skulle skjutas till säll. En kväll bombarderades jag av mycket unga individer med träbitar och konservburkar. Jag

hade mycket att göra då jag på den tiden uppenhöll ett stort ghetto och försörjningen av den ~~på~~ var ett förfärligt svårt problem. Senare på hösten, när Szálasi övertagit makten från Horthy, började man verkligen obarmhärtigt utrota judarna. Tusentals judar som stod under mitt beskydd överlämnade sina till stor del värdefulla smyckan (som pilkorsarna rövade bort dagligen), större och mindre guldpjäser, för att ha dem i säkerhet, i hopp om att kunna återfå dem när villervallan var över.

Ryssarna hade redan hunnit mycket nära Budapest, det var en förfärlig villervalla. Nu började det även bli farligt för mig att komma omkring, jag hade mycket bråk med Gestapo. Julen 1944 frågade två Gestapoofficerare mig, varför jag inte hellre ägnade mig åt de svenska medborgarna. Jag skulle lämna judarna åt sitt öde. En svensk konsul är ju inte utskickad ^{av Moses} som Messias, Vi har starka misstankar att ni är jude själv. Det kom t.o.m. till anatomiska bevis.

Belägringen började. Budapest höljdes i ett moln av damm och rök. Asberusade trängde ryssarna fram gata efter gata och förstörde allt. De utrotade grymt unga flickor, kvinnor och barn, alltsom kom i deras väg. Jag var i en väl skyddad källarlokal tillsammans med en radiosångare vid namn László Rádai, med hans hustru och treåriga son och portvakten med sin fru och sin femtonåriga dotter Zsófi (som ryssarna släpade därifrån samma dag).

Klockan 7 på morgonen, när gatan var alldeles stilla, tänkte jag titta ut ett tag och såg då att ryska tanks stod utanför huset och här och var ryska soldater.

4 soldater kom genast ned i källaren, letade igenom oss från topp till tå och tog lilla flickan Zsófi genast med sig. Efter några dagar i källaren beslöt jag att eftersom ryssarna plundrade allt ~~att~~ det kanske var fara värt att guldsakerna och smyckena (klockor, guldmynt, t.o.m. Napoleonmynt) som utgjorde ett paket på 80-90 kg, rövades. Jag beslöt att vända mig till ryska överkomman-

dot för att säkra skyddet av de svenska värdesakerna.

Jag begärde av en rysk officer (på ryska) att bli förordad inför kommandanten, vilket också skedde med det samma.

Jag berättade för kommandanten det skedda och han gav mig genast tre officerare, tillsammans med vilka saken skulle sättas i säkerhet provisoriskt, detta berodde nämligen på generalen som var i Debrecen just då. Jag skyndade upp till mitt kontor och talade om för mina kollegor att jag skulle fara till Debrecen på några dagar och de var mycket förvånade, då de trodde att de tre officerarna arresterat mig, men jag sade dem att det bara var en formalitet och en officiell angelägenhet.

Samma eftermiddag åkte vi mot Debrecen i en militärbil, med 1 chaufför och de 3 officerarna, för att få företräde hos generalen. Sent på eftermiddagen anlände vi i Debrecen. De 3 officerarna ansåg det bättre om jag höll mig till dem till nästa morgon, då staden var full av militär, rumäner och ryssar och de ville inte att något skulle hända mig. Vi superade tillsammans och sov sedan i ett privatus, som tillhörde en f.d. järnvägsman. Vid åttatiden på morgonen gick vi till den närbelägna kasernen nära sjukhuset, där man väntade generalen, men det visade sig att han var i rumänska gendarmeriskolan i Nagyvárad, 70 km därifrån, det var inte långt och vi beslöt att uppsöka honom där. (Nagyvárad är redan transylvaniskt område /numera Rumänien/).

Vi hade flera stopp under vägen men kom fram till gendarmeriekasernen vid 1/2 tiden efter lunch och åkte med bilen in på kaserngården. Här steg officerarna ut och bad mig vänta fem minuter tills de kommer tillbaka.

Efter omkring 15 minuter kom en vakt fram till bilen och frågade militärchauffören vem den civila var. Chauffören svarade att han inte kände den civila. Då sade jag till vekten på ryska att jag väntade på de 3 officerare som hade gått in i byggnaden. Då

kom det fram 2 soldater till som begärde papper av mig och brutalt röt åt mig vad jag hade på kaserngården att göra. Följ med! Ta paketet! Jag har inget paket! Ta väskan där! Den tillhör officerarna! Ta den och följ med! Jag fördes in i kansliet på nedre botten där man tog ifrån mig alltsemmans och sedan fördes jag i samma bil som jag kom i vidare till en annan kasern där jag brutalt förhöordes av en major, som ville veta på vems uppdrag jag ville spränga gendarmerikasernen i luften.

Mitt blod stelnade vid dessa ord, men efter brutal misshandel åberopade jag förgäves vem jag var. Spion! Spion!

Jag var i samma cell med en ungrare, vid namn Béla Sziogyártó, fallskärmare, i åtta dagar, så en eftermiddag överföll man mig brutalt med frågan, var jag hade fått alla juvelerna ifrån. Var hade jag stulit dem?

Inget försvar hjälpte. På den tiden deporterade man från Rumänien schwaber och folk av tyskt ursprung över Focsan till tvångsarbete i Ryssland, med ett sådant transporttåg kom även jag till Focsan. Jag trodde att även jag skulle deporteras och hade redan funnit mig i mitt öde då jag i början av april släpades till Bukarest och sedan till Nagyszeben med förevändningen att jag skulle konfronteras med någon, detta blev dock aldrig av, det var bara brutala förhör och tortyr om vilka som var mina kumpaner och vart de tagit vägen.

Mina krafter var slut. Jag förlorade allt hopp genom svält, kyla och serier av nattliga förhör.

I Szeben hade det ändå varit uthärdligt, om jag inte ständigt plågats av den förfärliga förplägnaden och tanken på förräntelsen.

Jag vet bestämt att jag är ett offer för juvelerna, det var väldigt mycket som de 3 officerarna rövade ifrån mig, varefter de av skäl som jag inte förstår gjort om mig till spion. Varför kan jag inte få komma hem, jag ville ju gärna ge något för att få vara

i fred. Jag har aldrig haft någon ro. Jag älskade en ung flicka och tänker fortfarande på henne. Hon var inte svenska. Tyvärr är det kriget och tjänsten. Julen 1944 skrev jag mitt sista långa brev hem, där jag även nämnde att jag kanske aldrig vänder hem igen.

Om vi två kunde rymma härifrån, skulle jag ta er med till Sverige, där ni kan leva bättre som radioingenjör, än här i Rumänien.

Rymning var särskilt komplicerat för utlänningar, på grund av hårklippning varannan vecka och klädseln samt ekonomiska svårigheter.

Om ni i alla fall skulle lyckas rymma någon gång, sök då upp en konsul och tala öppet om för honom att ni känner mig och be att de gör någonting, så jag får komma hem.

Jag skulle referera till hans farbror som har någon Eskida - Esida Bank i Stockholm.

Jag vill framhålla att till hösten 1948 var vi på samma sektion som utlänningarna, sedan fick de en egen sektion i andra våningen, i linje med kvinnliga sektionen. Systemet hade ändrats något, så att jag kunde träffa Wallenberg mindre ofta, men vi kunde alltid växla några ord varannan var tredje dag.

Jag vill framhålla att den nämnda Béla Sziogyártó är vittne på att Wallenberg blivit plundrad. Jag vet hans exakta adress. Det finns ett vittne till, Porciu Sofron, en herreman från Bukarest, som också var granne till Wallenberg. Om det kommer så långt att det behövs bevis, påstår jag bestämt att Wallenberg fallit offer för skändligt rov, inte spioneri. Enligt min uppfattning döljer NKVD sitt offer på en liten plats i Rumänien för att eventuellt kunna skjuta över ansvaret på rumänerna.

Vi som har familj kan inte riskera våra barn och våra gamla föräldrar för en sådan stor sak. Var god inse detta. Och i Frankrike kunde jag ingenting göra, då jag anser det landet som ett andra Ryssland, på grund av en serie orättvisor och skenhelig, falsk mentalitet. Hos dem är alla främmande intellektuella spioner eller

skojare. Dessutom ett av de farligaste nästena för förslavande kommunism. Jag har haft många tillfällen att övertyga mig härom. Hos ryssarna förekommer det kanske liknande fall som hos fransmännen.

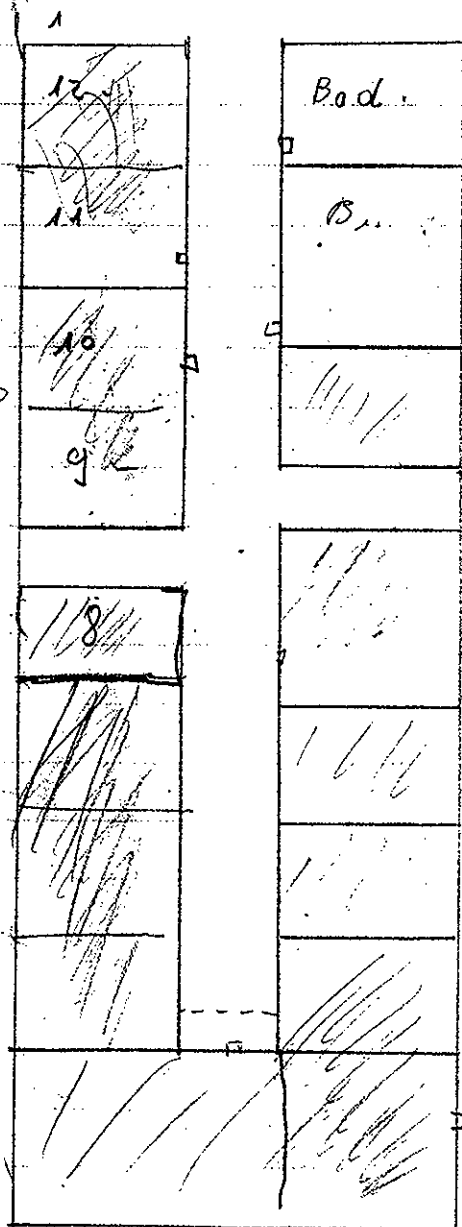
Vi som har levat inspärrade under ryssarna vet vad som händer, vet att det finns fall som liknar Wallenbergs, som inte kan hjälpas, men jag tror knappast att man på officiell väg kan skapa förbindelse med honom. Det finns betydligt säkrare och enklare metoder för sådant.

Röda Korset och diplomatin räknar NKVD för intet, säkert skadar man i stället med sådant.

Ar. Vas upptäckt Miss över fängelset. Övre våningen
 är riktad direkt över bottenvåningen, varför stansen blir oklar.
 upptäckt: Hamburg 8/3 51.

S.E.

14/3 51

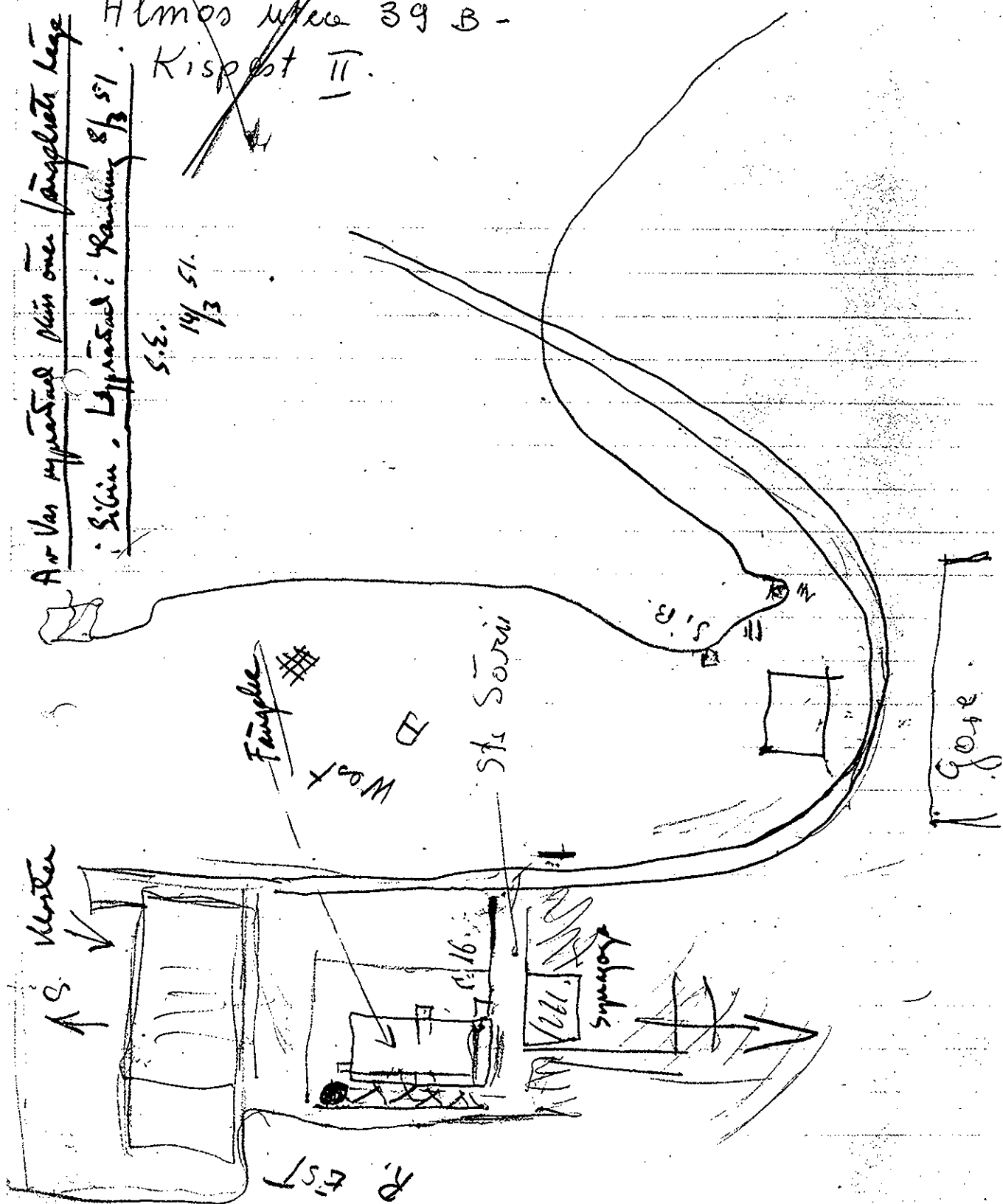

Dr. Burden J. Cruz

~~Sziggyórtó Béla -
Álmos utca 39 B -
Kispest II.~~

Silin, Lypasad: Kanton 8/3 51

33

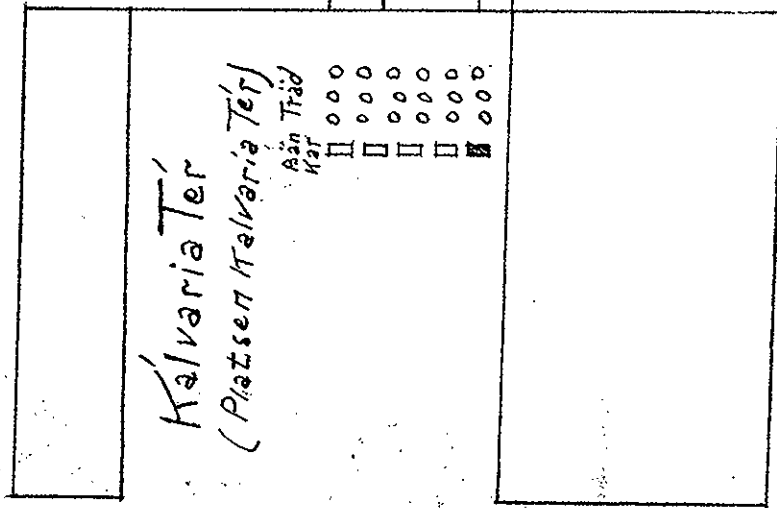
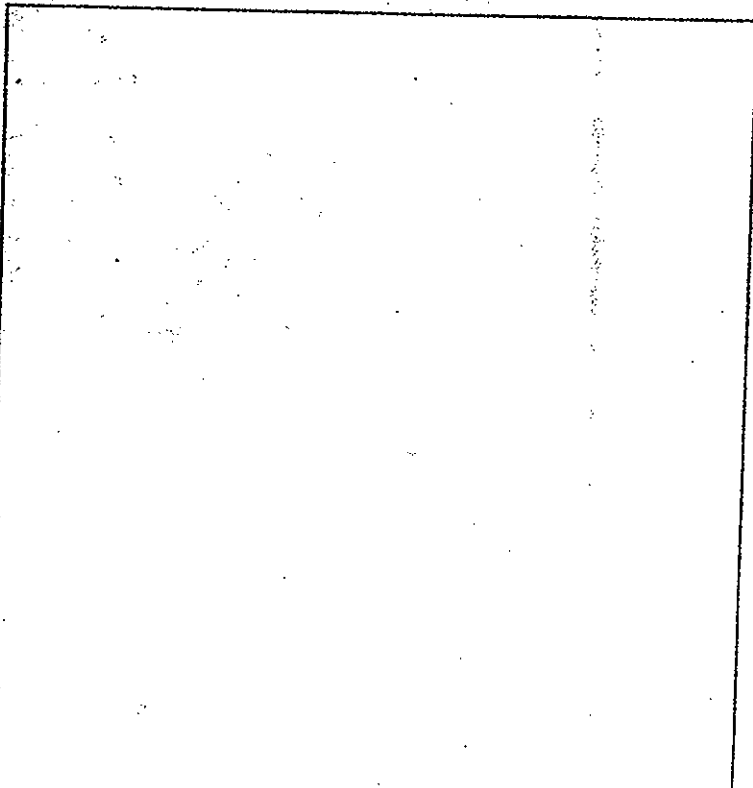
$$\frac{14}{3} \frac{5}{1}$$

Ar her Angon upprättad den 26
den överanförda anläggningen
i Budapest.

63.

Bil. t. hbr. Dahlman-
Allard, Budapest,
30.3.51.

Kerepesi ud (Gatan Kerepesi med spåravsnitt nr 26 - 28 - 33)

Kálvariater
(Platzen Kálvariater)

Aän Träd	Här
☐	000
☐	000
☐	000
☐	000
☐	000
☒	000

Mindre Teater

Mjök-ö-Ostafjär

Nagy Körut (Gatan Körut) med spåravsnitt nr 6.

S.

Mötesplats: På bänken i sydöstra hörnet på platsen
Kálvariater mitt emot en mjölkaffär

✓ Byråchefen Jödahl

✓ Dr Willers

~~Förste sekreterare Brandel~~ 2

✓ " " Ramel ✓

✓ Redaktör Lidén ✓

✓ Herr Anjou

✓ Byråchefen Åström

✓ Förste sekreterare Malling

✓ Sekreterare von Dardel

✓ " Odhner

✓ Attaché Tersmeden

✓ Förste Sekreterare Jonsson

✓ Attaché Bielke

✓ Byråchefen Bergenskiöld

Avskrift av förtroligt handbrev från
herr Lars G:son Berg till sekreterare
Österlind, UD, dagtecknat Lima den 12
mars 1951.

./.

Åberopande Ditt handbrev den 1 mars ang. norske medborgaren Harry Tomsen får jag här bifoga en av mig uppställd promemoria i ärendet.

Såsom framgår av densamma torde det inte vara omöjligt att den Tomsen, som påträffats i Sovjetunionen, verkligen tjänstgjort vid beskickningens i Budapest B-avdelning.

Däremot tror jag icke att "vår" Tomsen var norrman. Detta hade han annars säkert framhållit för mig, då han sökte anställning vid beskickningen. Just med hänsyn till hans dunkla förflutna, var det nämligen med största tveksamhet som han anställdes hos oss. Att så över huvud taget skedde, berodde endast på att beskickningen redan under den tyska ockupationen var i trängande behov av en rysk tolk, och att Tomsen var den ende som anmälde sig till denna svåra post. Hans verksamhetsfält var emellertid ganska begränsat, och utöver de ryska ärendena hade han ingen inblick i beskickningsarbetet.

På mig gav Tomsen snarast intrycket av att vara en internationell, kanske något för smart affärsman, som av någon anledning kommit på kant med sovjettryssarna, och som genom sin anställning vid svenska legationen ville skydda sig mot repressalier från de senares sida. Han uppträdde emellertid alltid mycket korrekt vid B-avdelningen och utförde där - såsom även framhållits i min promemoria - ett mycket aktivt och förtjänstfullt arbete.

Avskrift.

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Förtrolig.

P. M.

Wang. en eventuellt norsk medborgare
vid namn Tomsen.

Sedan jag erhållit del av norska ambassadens i Stockholm pro-
memoria den 27 februari i år rörande en norsk medborgare vid namn
Harry Tomsen, och jag av svenska utrikesdepartementet blivit om-
bedde att inkomma med ett yttrande i ärendet, får jag vördsamt an-
föra följande.

B-avdelningen vid svenska beskickningen i Budapest inhystes
under år 1944 i den finska legationens kanslilokaler vid Kelenhegyi
utca. Dessa lokaler förstördes fullständigt genom brand i januari
1945, varvid B-avdelningens samtliga arkiv och handlingar gingo
förlorade. Tyvärr har jag icke heller några privata anteckningar
från denna tid. Nedanstående uppgifter äro därför helt hämtade ur
minnet, och jag ber att med hänsyn till den långa mellanliggande
tiden - över sex år - få göra en reservation för eventuella miss-
tag.

Sverige bevakade som bekant Sovjetunionens diplomatiska in-
tressen i Ungern under det sista världskriget. Någon gång på hös-
ten 1944 p förmodligen i oktober eller november månad - anställdes
vid beskickningens i Budapest B-avdelning en man i fyrtioårsåldern,
vars namn jag tror var Thomsen.

Thomsen fick till uppgift dels att biträda hjälpsökande ryska
medborgare, dels ock att göra översättningar till ryska språket av
olika slags dokument för beskickningens räkning. Han utförde härvid
ett mycket förtjänstfullt arbete och försåg bl.a. under beskickning-
ens överinsseende dess tjänstemän, den svenska kolonien och B-avdel-
ningens skyddslingar med tryckta legitimationshandlingar på ryska.

Jag kan icke erinra mig Thomsens förnamn, ej heller några upp-
gifter om hans härstamning, nationalitet eller föregående verksam-
het.

Det borde ha legat nära till hands för Thomsen att för mig så-

FROM 11 11

• sbnslor stöt

(u) Lars G:son Berg

07202 doc

Toride ka minuter den 13/3 1957

S.S.

dm

Undertecknade förbinda sig att ej till obehöriga,
d.v.s. andra än tjänstemän inom departementets politiska
avdelning, som handlägga Wallenberg-frågan, meddela några
som helst upplysningar angående av departementet för när-
varande bedrivna forskningar efter Raoul Wallenberg.

Ake Årjesson

O. S. Sieck

Carl Bergenstråhle

Jer. Anger

Yvan Mattij.

Åke F. Lund

Ulf Erik Rosengren

Märtha Sack

11/9.52 Dagmar Skinnings

14/1.56 Florence Dahl

J. A. Dursch

Jon Fagerlund

Bengt Olsson

Gustaf Sjöström

Kenneth Ramel

Knut Arvid

Peter Arvid

Henrik

Skript del:

Jon Viktor

Åström/MS.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Gula skapet

ang. resa till Bonn.

STOCKHOLM 13.3.51. 19		
N:o 8 Chiffer. BUD. BIL.		
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MAIL.
<i>P</i>	<i>L</i>	<i>Eu I</i>

am

Representationen i Bonn

Rydbeck från Åström. M L som Du känner till kommer att denna vecka uppsöka Dig. Du bör benäget höra på vad han har att berätta samt telegrafiskt meddela oss om Du anser befogat att han reser till Stockholm på svensk bekostnad. Hans resa till Bonn är beskickningen bemyndigad ersätta. Visumbemyndigande har beskickningen redan fått från SUK.

Cabinet

Exp. 14/3 1035 Rhen

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
ang. Wallenberg-
affären.

Pol.

Oslo den 13 mars 1951.
Nr. 248 1 bil. i 3 ex.
Hp 1

36 248

P. 2 Lu I

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

I ett intervjuuttalande i högertidningen "Morgenbladet" den 10 dennes yttrade utrikesminister Undén bl.a., att utrikesdepartementet i sina efterforskningar efter Raoul Wallenberg vore hänvisat att använda de vanliga kanalerna och att därvidlag intet förblivit oprövat. Enligt tidningen hade herr Undén vidare anført, att det dreves mycken oansvarig propaganda i denna sak.

Med anledning av intervjuuttalandet offentliggöres i dagens nummer av "Morgenbladet" en insändare med rubriken "Utrikesminister Undén och Wallenberg-affären", författad av Elsa Thulin. I insändaren riktas häftig kritik mot herr Undéns uttalande, och det göres gällande att utrikesdepartementet icke gjort vad som kunnat göras för att återfinna Raoul Wallenberg och få honom återsänd till Sverige.

Insändaren i "Morgenbladet" bifogas värdsamt i tre exemplar.

Elsa Thulin

Utrikesminister Undén och Wallen- berg-affären

Av Elsa Thulin

Utrikesminister Undéns uttalande för Morgenbladet lördag d. 10 mars angående Wallenbergaffären måste bibringa norska läsare en egenomlig uppfattning om innebörden av och syftet med den svenska opinionsyttringen i denna allvarliga sak.

Som bekant sändes Wallenberg mot slutet av kriget till Budapest med särskilt uppdrag att som legationsekreterare vid därvarande svenska beskickning söka bispringa tusentals till livet hotade människor (av vilka oräkneliga räddades genom svenska skyddspass). W:s uppoffrande, modiga räddningsarbete är känt och omvittnat av hela den civiliserade världen.

Efter Budapests fall fördes W. av en rysk general till Sovjet, vars ambassadör i Stockholm, Mme Kollontaj, meddelade W:s mor samt dåvarande utrikesministerns maka (för vidare befordran till ministern själv) att Wallenberg befann sig i Ryssland, at Sovjet hade tagit honom under sitt beskydd och ansvarade för hans liv och egendom.

Under de 6 år som sedan gått har såväl W:s mor som en särskilt bildad kommitté gjort upprepade försök att förmå Sveriges regering att av Sovjet kräva hans återsändande till fosterlandet.

I stället för att uppfylla detta helt rimliga krav har det svenska utrikesdepartementet gjort förfrågningar hos Sovjet om var W. befann sig.

Wallenbergkomiteén och den starka opinion i Sverige, som har slutit upp kring denna, har uttryckligen förklarat att det icke är efterforskningar man begär av svenska regeringen, utan en klar demarche med krav på att den till Sovjet bortförde svenske medborgaren och diplomaten skall återvändas till Sverige. Något sådant krav har veterligen hittills icke framställts av Sveriges regering.

Varför?

När herr Undén talar om omöjligheten för Sverige att skicka pols till Sovjet för att söka reda på W., är det sålunda ett slag i luften, eftersom förkämparna för W:s sak inte har anhöllit om efterforskningar i Ryssland. Det är det svenska U.D. som har valt den formen för sina åtgärder. Herr Undén i Morgenbladet uttalade kritik drabbad därför icke de svenska medborgare, som har gjort W:s sak till sin. Det är icke dessa som har brustit i omdöme och ansvarskänsla. Ej heller i mod. Ej heller i rakryggad vilja att värna om de mänskliga rättigheterna. Sveriges folk anser att varje oförvitlig svensk medborgare har rätt till hjälp och värn av sitt lands regering, om han råkar i ett hödläge i främmande land.

Hur skulle manne herr Undén ha handlat om det hade varit hans son som drabbats av Wallenbergs öde?

Aulestad d. 11 mars 1951.

Elsa Thulin.

Engfeldt/MS.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Wallenberg-affären.

Stockholm den 16 mars 1951.

Strängt förtroligt och personligt.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MAJ.

P

2

ten

Broder,

Som bekant fullföljer departementet alla nya spår och uppslag i fallet Raoul Wallenberg.

I samband med de undersökningar som för närvarande bedrivs skulle det vara av stort intresse att kunna kontrollera en uppgift som lämnats angående de penningmedel som Wallenberg medförde respektive som ställdes till hans förfogande vid hans avresa från Sverige i början av juli 1944 eller i nära anslutning till avresan. Det har sålunda påståtts, att han av dåvarande amerikanske ministern i Stockholm, Hershel Johnson, skulle ha erhållit 80.000 dollar. Det är väl föga sannolikt, att beloppet skulle ha överlämnats direkt av Johnson; man får väl snarare utgå från att det utbetalats genom amerikanska ambassadens försorg på ett eller annat sätt, direkt eller t.ex. via något konto i Schweiz. Det är tänkbart, att finansattachén vid amerikanska ambassaden Iver Olsen, som torde ha representerat "War Refugee Board", handlagt ärendet.

Då saken är synnerligen brådskande får jag be Dig omedelbart och under framhållande av att största diskretion är av nöden fråga Hershel Johnson vad han kan erinra sig rörande ovan omtalade 80.000 dollar och över huvud om utanordningen av de amerikanska bidragen till Wallenbergs verksamhet i Budapest. Jag får be Dig svara snarast möjligt telegrafiskt utan hänvisning i telegrammet till Wallenberg-affären. Telegrammet bör anges vara avsett för mig.

Envoyén Thyberg,

Rio de Janeiro.

Dahlman.

P.S. Det har också uppgivits att Wallenberg i slutet av 1944 skulle ha skrivit ett brev från Budapest till Hershel Johnson. Av vissa skäl skulle det vara värdefullt för oss att få bekräftat av Hershel att ett dylikt brev skrivits.

S.Dn.

lunn
EXT. 16/3
ms

Stämpel

UNIK. UTRIKES DEP:T		
D. N:o 9B		
17 MRS 1951		
GR.	AVD.	MÅL
<i>17</i>	<i>2</i>	<i>Gu</i>

Fulle & köpet

Telegram i blankettchiffer från Bonn

Avsant den 16/3 19 51 kl. 1900

Ankom den 16/3 19 51 kl. 2130

Utskrivet i 4 exemplar.

Detta är originalet.

*17/3 På helgen
inkluderat m. H. Hornlundh.*

A. 2.

6.

Åström från Rydbeck.

Dagen före mottagandet av Edert chiffer 8
lät en person, troligen identisk med ML, via
Bundesbahns kölnndirektion efterhöra om jag hade
något besked för honom, som jag givetvis måste
förneka. Vederbörande har sedan ej avhörts och jag
saknar möjlighet att återknyta kontakten.

Kumlin.

Coll:

Bukarest den 7. mars 1951.

P 2.

Strängt förtroligt.

314.

Ink. 17 mars 1951		
Avd. P	Gr. 2	Med. Luit

A. G.

Broder,

Åberopande mitt handbrev den 2 innevarande månad angående efterforskningarna av Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att jag igår träffade Israels härvarande minister, hr Ariel. Denne erbjöd beredvilligt sin medverkan och trodde sig utan större svårighet kunna genom sina landsmän i Cluj fastställa, huruvida någon rumänsk jude med förnamnet Stefan Carl finnes eller funnits i sistnämnda stad. Om denne fortfarande skulle vara bosatt där, lovade hr Ariel draga försorg om, att han kom ned till Bukarest, varefter en tjänsteman vid denna beskickning skulle erhålla tillfälle till ett sammanträffande på Israels legation.

Stefan Carl
Luit

Herr Utrikesrådet S. D a h l m a n ,
Kungl. Utrikesdepartementet,
Stockholm.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. tjänsteresa.

Telegram

STOCKHOLM 17.3.51. 19

N:o 30 Chiffer BUD. BIL

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL

Beskickningen i Budapest

Löses av Allard personligen.

För Allard från Dahlman. Strängt förtroligt har jag bemyndigats bedja Dig och Din fru hemresa över påskhelgen för konsultation Wallenberg-affären. Resan betraktas som tjänsteresa för Er båda men Ni bör utåt även till beskickningspersonalen beteckna den som privat resa föranledd av vissa enskilda angelägenheter. Instruktionen om Jonssons hemresa kontramaderas men han skall tillsvidare kvarstanna i Budapest. Som skäl angivas vissa uppskovsdispositioner i Teheran. Telegrafera omgående. Du bör tillsvidare inhibera alla avskedsvisiter.

Cabinet

Exp. 17.5.51 kl. 14⁰⁰ / *ag*

(Nöd tagg)

Telegram i blankettchiffer från
Budapest.

Avsant den 18/3 19 51 kl. 1210

Ankom den 18/3 19 51 kl. 1535

Utskrivet i exemplar.

Detta är originalet.

N. 4.

41. Edert 30. Personligt för Dahlman.

Primo. För vår del ja. Då förhandlingarna stå inför sin avslutning, benäget kontakta Belfrage eller Hägglöf. Därest någon erinran förefinnes, telegrafera.

Secundo. Beträffande Johssonsresa, se mitt enclair 28.

Allard.

Allard ringt 21/3 och sagt att
han och fru B. kommer till Hålen
onsdagen 28/3.

Coll:

U.S. DEPT. OF STATE		
D. No. 48 B 9		
19 MRS 1951		
GR.	AVD.	MAL.
P	2	En I

Telegram i maskin- chiffer från
Rio de Janeiro

Avsant den 19/ 3 1951 kl. 1515

Ankom den 19/ 3 1951 kl. 2040

Utskrivet i 3 exemplar.

Detta är originalet.

Ch. Wark - 20/3

AN
SH

A. G.

9.

För Dahlman.

~~Man?~~ J. W.

Johnson bekräftar, att mannen fick bidrag

men erinrar sig inga detaljer, då ärendet hand-
lades av Olsen. Föreslår, att Boheman frågar

Matthews, som torde kunna skaffa sig tillgång till
Board's files. Kan ej minnas något brev, lovat
forska i sina papper.

S. E.

4 Iver C. Olsen

Was. Refugee Board

Coll: *ee*

TELEGRAM *R. Wallenbergs hemsändande*

U 20 UPPSALA 102/98 6/3 2005 P 1/50 =

Pol.

HANS EXCELLENS STATSMINISTERN STOCKHOLM =

INSTRUKTÖRS DEPT.
D. NO 192 1586
19 MRS. 1951

DET HAR NU FÖRFLUTIT MER ÄN SEX ÅR SEDAN
LEGATIONSSEKRETERARE RAOUL WALLENBERG STÄLLDES UNDER
BESKYDD AV SOVJETRYSK MYNDIGHET KRAV FRÅN SVENSK SIDA
PÅ FORTSATTA UTREDNINGAR OCH EFTERFORSKNINGAR ÄRO
BETYDELSELOSA OCH KUNNA INTE FÖRVÄNTAS GE ÖNSKAT RESULTAT
VI BEGÄRA DÄRFÖR AV DEN SVENSKA REGERINGEN OCH
UTRIKESLEDNINGEN ATT

Bl. 200
(1947)

Exp. av

TELEGRAM

U 20 STATSMINISTERN =

DEN OFÖRDRÖJLIGEN I KLARA OCH OTVETYDIGA ORDALAG AV
SOVJET KRÄVER RAOUL WALLENBERGS OMEDELBARA ÅTERSÄNDANDE
TILL SVERIGE =

UPPSALA 6/3 1951 +

FRIA GRUPPEN HANS G BOMAN FÖRENINGEN HEIMDAL
LARS GRÖNDAL LIBERALA STUDENTKLUBBEN DAVID WIRMARK
STUDENTFÖRENINGEN MELLANFOLKLIGT SAMARBETE THORE
SANDSTRÖM UPPSALA STUDENTER S L U LENNART PETERSSON
FÖRENINGEN VERDANDI HANS BOMAN +

Bl. 200
(1947)

Exp. av

Litografiska AB, Norrköping SO. 8.600.000

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Röd kaff.

P 2 Hen' 1

HEMLIG

enligt 3 § sekretesslag
den 18.3.51

Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen

Den här handlingen må icke utlämnas ut-
särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet
för jäml. kung. d. 16 dec 1951

P.M.

rörande samtal med Philipp den 18 mars 1951.

S. E. Jan. 52
Wallenberg for till ryssarna i en bil, som han själv innehade, körd av hans chaufför Langfelder och med en ungrare och en ungersk jude som passagerare. Bilen eskorterades av en motorcykel med sidovagn, på vilken tre ryska militärer åkte. Ett stycke på vägen vinkade en jude till dem, att de skulle stanna, och meddelade juden i bilen, att den del av Buda, där denne hade sina föräldrar, nu var befriad. Juden steg då ur bilen. Ungraren, som numera är kommunistisk statssekreterare, följde med till "tullen". Vart Langfelder sedan tog vägen vet ingen. Wallenberg hade litet toalettsaker med sig.

Wallenberg fördes till ett fängelse (kasern) i Budapests utkant, där han hölls förvarad tre veckor under ideliga förhör. Fyra vittnen, som hörts av en ungersk advokat, har intygat det. Ett femte vittne finns i Salzburg, och Philipp är beredd att med någon kriminalmanresa ned och höra detta vittne. Wallenberg fördes vid ett tillfälle till Buda för förhör - ett vittne finns.

Från Budapest fördes Wallenberg enligt kartan i Philipps bok till Bratislava - Pilsen, därifrån i mitten av maj till Focsani. (Vas: Från Focsani i början av april). Flera vittnesmål finns, varibland Hodosis är viktigt. Vittnesmålen stämmer med generalstabens uppgifter om de ryska förbandens rörelse.

Wallenberg var i ett förband med en mängd ukrainska soldater.

Senare finns vittnesmål från olika läger i Ukraina och vid Östersjön av personer, "mest finnar", som delvis gjort utlägg för att kunna vittna. De har härmat hans gång. Ingen

har begärt betalt. Wallenberg användes som arbetsledare och behandlades väl.

Wallenberg har ryska i studentexamen men kan inte tala ryska - har glömt allt. Han hade inga pengar i Budapest och behövde dem inte - fick av rika judar. Däremot hade Joint Distribution Committee, advokat Grünberger(?) satt in pengar i bank i Stockholm. Alla vet, att han hade amerikanska pengar, men det har aldrig publicerats hur mycket.

Att göra ett kupp försök är vansinne - man vet inte ens om Wallenberg orkar det. Man kommer inte genom poliskedjorna. Note till ryssarna är meningslöst, men Wallenberg-kampanjen tror på det. De måste ha något mål för sin aktion. Enda utvägen är att ta gisslan. Démarchen i Moskva raserade grunden - därför att vi inte sade oss veta att han var hos ryssarna. Ryssarna hade skickat fram Stachowiak. De kommer att göra nya försök att kompromettera svenska myndigheter och åstadkomma eventuella flyktförsök, ty då kan de bli befriade från sitt ansvar.

Wallenbergs mor är den enda, som känner klädedräkten.

Wallenbergs familj är villig ett år hemlighålla Wallenbergs befrielse och i tio år förbinda Wallenberg till tystnad: Intyg från Notarius Publicus kan skaffas.

Philipp erbjöd sig spontant se till, att Widemar tar tillbaka sin interpellation på begäran av Wallenberg-aktionen och frågade mig hur detta tekniskt skulle ordnas. Jag svarade, att om Gärde-Widemar offentligt meddelade, att hon på begäran av Wallenberg-aktionen avstod från svar på interpellationen, så vore detta tillräckligt.

I övrigt förklarade jag i huvudsak, att jag efter 1 mars tar hela ansvaret för vad utrikesdepartementet gör eller underlåter i Wallenberg-affären. Det kommer med hänsyn till mitt tyngande arbete att ta tid för mig att sätta mig in i hela materialet. Ännu längre tid kan gå, innan jag kan finna någon tänkbar handlingslinje. Jag kommer i varje fall att redovisa mina ståndpunkter och ta ansvaret för dem.

Beträffande Philipps ståndpunkt, att en note vore meningslös, förklarade jag, att jag länge förstått, att Philipp vore tillräckligt intelligent att inse detta. "Människohandel", för att använda Philipps uttryck, vore en tänkbar linje, som ju fallet Dahl visade. I detta fall

hade dock danskarna haft ett verkligt värdefullt bytes-
objekt.

Huruvida utrikesdepartementet handlat rätt eller icke
i det förgångna vore en fråga, som inte intresserade mig,
då ju denna "process" mot utrikesdepartementet vore helt
betydelselös för huvudproblemet: att göra något för Raoul
Wallenbergs befriande.

Stockholm den 18 mars 1951.

Arne J. Lindberg

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Willers/BE

Telegram

STOCKHOLM den 19 mars 1951

N:o 12

BUD-

BIL.

chiffer

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

P

2

Σ_n I

Svensk K ö l n. (Representationen Bonn).

Personligt för Kumlin från Dahlman. Då här största diskretion föreskrivits i ärendet berört i andra meningen Ditt handbrev till Croneborg den 14 mars synes icke önskvärt Du inleder ytterligare samtal i Hamburg om saken. Inskärp det absoluta diskretionskravet för Rydbeck och övriga eventuellt initierade. Ring mig från Hälsingborg om kort besök i Stockholm kan anses påkallat.

Cabinet.

Exp. 19.3. 18.45 Be.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Dahlman/MS.

Stockholm den 19 mars 1951.

Förtroligt.

(Söd Lapp) 1

STOCKHOLM		19
N:o 125		
1 bil.	BIL.	
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAJ. 1

Broder,

I anslutning till ett annat brev till Dig idag rörande vissa omständigheter i Wallenberg-affären vill jag också framhålla följande.

Du vet ju redan, och har för övrigt i brev till mig berört det, att de Wallenbergska släktingarnas outtröttliga vapendragare Rudolf Philipp på sistone ånyo varit ivrigt i elden mot departementet. Den sista fasen i hans kampanj representeras av en artikel i tidningen "Allt" nr 3 innevarande år, som jag närsluter i särtryck. Den består av en relativt kort ingress och ett därtill knutet utdrag ur två interna departementspromemorior av den 1 november 1945 och den 29 april 1946 (Philipp talar endast om en promemoria från april 1946). Det hela är ett mycket tendentiöst gjort koncentrat av nämnda promemorior och innehåller referat eller rent av utdrag av departementets och Din skriftliga och telegrafiska korrespondens från 8 mars 1945 till 10 mars 1946. I ingressen riktar Philipp de sedvanliga angreppen på departementet i allmänhet och på Dig personligen.

Jag behöver väl inte säga att det var med utomordentlig häpnad som vi i fredags togo del av denna artikel som för övrigt återgavs i "Expressen" samma dag. Av våra dossierer framgår att såväl P.M. av den 1 november 1945 som komplementpromemorian av den 29 april 1946 i rekommenderat brev i original översänts till Raoul Wallenbergs moder fru von Dardel med anhängan om att den efter tagen del skulle återställas. Genom

Envoyén Söderblom,
Bern.

Amir
21
MS.

förfrågningar hos tjänstemän som vid tidpunkten ifråga handlade saken har utrönt att promemoriorna återställdes redan påföljande dag. Synbarligen har emellertid fru von Dardel låtit någon (Philipp?) taga avskrifter eller fotostatiska kopior av dokumenten. Det framgår av en uppteckning av Hans Beck-Friis den 22 juli 1947 att promemoriorna förts på tal vid ett besök som en av de mest verksamma personerna i den s.k. Wallenberg-kommittén, fru Brita Bellander, gjorde hos Beck-Friis den 21 juli 1947. Hon hade, enligt Hans Beck-Friis' anteckning, vid detta tillfälle framfört en av Philipp framkastad tanke att Wallenberg-kommittén skulle få delge sitt konfidentiella material till en opartisk tremannanämnd för granskning och bedömning. Philipp hade emellertid icke velat, står det i Beck-Friis' promemoria, utan utrikesdepartementets goda minne för en dylik nämnd framlägga den (eller de?) P.M. från utrikesdepartementet som han fått av fru von Dardel: publicering vore naturligtvis ej avsedd. Beck-Friis' promemoria tillfogar att han följande dag meddelat fru Bellander att han inte såge något hinder häremot varvid han, Beck-Friis, tagit fasta på att publicering ej vore avsedd. "Jag framhöll att en dylik icke vore lämplig och torde kunna skada saken", står det till sist.

Denna Beck-Friis' P.M. gör det alltså fullt klart att Philipp, när han nu, i utdrag, offentliggjort promemoriorna, måste ha handlat emot bättre vetande. Excellensen har sedan i torsdags morse varit i Paris och återkommer först i morgon och jag vet ännu inte vilken eventuell åtgärd han kan tänkas vilja vidtaga. Tillsvidare ha Hammarskjöld, kabinetssekreteraren och jag dryftat saken och vi äro närmast benägna att icke föreslå Excellensen någon rättslig åtgärd. Indiskretionen, för att inte säga löftesbrottet, är ju ett faktum och eventuell skada är redan skedd. Att åtala Philipp skulle kunna leda till en process med allehanda sensationella inslag som inte skulle gagna vare sig departementet och än mindre saken, d.v.s. fortsatta åtgärder att komma till klarhet i Wallenberg-affären och eventuellt rädda honom om han alltjämt existerar.

Men, som sagt, frågan är ännu inte på något sätt slutdiskuterad. Jag har emellertid redan nu velat informera Dig så pass utförligt. Till detta vill jag bara knyta ett uppriktigt känt uttryck av sympati. Jag har själv av ett ganska omsorgsfullt studium av akterna kunnat ö-

vertyga mig om hur energiskt och oförtrutet Du på Din tid verkade i denna sak och förstår att det måste kännas bittert att ideligen på ett så upprörande orättvist sätt få schavottera. Jag kan inte tänka mig annat än att någon gång rättvisa skall göras Dig i denna sak.

Din tillgivne

Sven Dahlman.

12 juli Sahlins svar:

Aberopande Ditt brev den 6 innevarande månad rörande Wallenberg ber jag få meddela, att de uppgifter, som vi över Bern erhållit om att han eventuellt fortfarande skulle finnas i livet, naturligtvis, som du förstår, är ytterligt osäkra. Skulle de dess bättre bekräftas, tror jag icke, att Du därigenom skulle kunna råka i en obehaglig situation. Det torde vara lätt för Dig att få ryssarna att begripa, att de svenska myndigheterna icke på något sätt stå bakom Wallenbergs eventuella försök under denna tid att hålla sig dold. Att vi med alla medel söka efterforska en försvunnen svensk är väl inte annat än fullständigt naturligt.

14 aug. Söderblom replikerar med att framhålla ryssarnas misstro mot humanitär verksamhet som bedrivits inom områden behärskade av axelmakterna, samt tillägger:

Tills vidare förföljer emellertid Wallenbergs försvinnande ett mysterium. Jag utgår ifrån, att, så länge vi ej få höra ytterligare från den schweiziska källan, det knappast kan vara lämpligt att ytterligare bedriva sak härifrån.

1 nov. Telegrafisk instruktion till Moskva att med återgivande av ordalagen i Dekansovs not henställa om upplysning om resultatet av efterforskningarna.

1 dec. Beskickningen i Moskva gör förnyad démarche och meddelas att ryska militärmyndigheterna beordrats vidtaga undersökning.

3 jan.-46 Söderblom berättar i handbrev till Grafström att han haft ingående samtal med såväl Abranov i utrikeskommisariatet som fru Kolontay om W:s försvinnande.

26 jan. Beskickningen i Budapest (Arfwedson) meddelar att en anonym person sagt att han sett W. den 17 januari sittande i en bil i Pest med tre namngivna ryska militärer.

10 mars Beskickningen i Moskva meddelar att démarche gjorts hos utrikeskommisariatet med anledning av vad Arfwedson inberättat. — Beskickningen har senare påmint i ärendet men ännu ej fått svar om de namngivna ryska militärerna kunnat påträffas.

Dokumentet härrör från april 1948. Just före minster Söderbloms avresa från Moskva. I rapporten ovan ges alltså hela sammanhangen om de elva démarcher som Utrikesdepartementet i kommuniken av den 9 februari 1951 påstår sig ha gjort i fallet Wallenberg. Som tydligt framgår har UD inte i någon av dessa framställningar begärt att ryssarna skulle utlämna den fångne legationssekreteraren — vilket man lätt hade kunnat göra med hänvisning till de dubbla källorna som ryssarna utfärdat på hans mottagande. Man har nämt sig med att be ryssarna se efter var han fanns, om han nu fanns i Sovjet, vilket sändebudet i Moskva själv betvivlade...

Genom att i sina kommunikéer ge sken av en effektiv och oavslutad verksamhet för Wallenbergs sak har UD utsett den svenska opinionen. UD:s egen PM i saken gör inte samma intryck som dess presskommuniké: vagt och tveksamt, fumlade och oskickligt har man skött fallet Wallenberg, som nu — sedan hemlighetsmakeri i framtiden omöjliggjorts — kan debatteras sakligt.

Ahlén & Åkerlunds Boktr., Sthlm 1951

Till Östen Undén, bibliotekarie
(Stryckt ur ALLT nr 3 1951)

RUDOLPH PHILIPP:

Avslöjande UD-dokument skänker klarhet i fallet Wallenberg!

ningen överensstämmande tog UD tillbaka, men förklarade i en ny kommuniké att »alla dess démarcher givetvis haft till syfte att få Wallenberg hemvänd»...

Goddag yxskaff! Detta är inte svar på tal, det är skenmanövrer i undvikande syfte. Men det måste bli slut på detta spegelfäktari. Den svenska opinionen har rätt få veta sanningen. Jag framlägger därför på motsäande sida ett dokument, en PM — vari UD själva redogör för hur man skött fallet. Rapporten är avsedd som en intern sammanfattning av allt vad som i denna sak gjordes i Moskva under Söderbloms ministertid där. De 11 Söderblom-démarcher som UD i sina tidigare kommunikéer skurit med får härmed sin rätta belysning. Läs och döm själv.

Genom denna publicering av ett för övrigt icke hemligstämplat dokument riskeras inga statsintressen, tvärtom visar vi i rätt tid upp svagheterna i vår diplomatiska försvarsfront så att de kan rättas till och rikets intressen bättre tjänas i framtiden.

Publiceringen har av utrymmesskal måst inskränkas till de avsnitt som berör Moskva — samtidigt pågick viss telegramväxling med andra huvudsakligen. Ett avsnitt om hur minster Söderblom sökt engagera amerikanska diplomater och privatpersoner för saken har utelämnats som oavsäntlig. Den i rapporten förekommande »Sahlin» är envoyén Stig Sahlin som under några månader tjänstgjorde som kabinetssekreterare.

Ditt dumma svar kan du gönna; det gör inte saken klar.
Peer Gynt till Böjgen.

Att anklaga det svenska utrikesdepartementet för ett misstag är som att klä sig i Peer Gynts kläder och slåss med den berömda Böjgen. UD vinner liksom denna sagostalt sina segrar utan bedrifter, genom att vika undan och insvepa sig själv och sina handlingar i hemlighetsmakeriets dimslöjor.

I min artikel om fallet Raoul Wallenberg i ALLT:s januarinummar lämnade jag en redogörelse för det sätt, på vilket UD skött saken. Jag påstod att vår Moskva-minister, Staffan Söderblom, handhaft affären utan energi och utan övertygelse, och att han kommit med allehanda krumbukter i stället för att tala rent ut med ryssarna. Jag gjorde gällande att all UD:s effektivitet varit en sken-effektivitet, och att den tveksamheten och räddhåga man ideligen lagt i dagen direkt skadat saken. UD svarade i en presskommuniké att man »oavslutligt följt alla spår och upplag».

Jag gjorde vidare gällande att UD aldrig i klara verba begärt Wallenbergs utlämnande. På detta replikerade UD att man givit moskvaministern order att hos ryssarna »efterlysa order att begära Wallenbergs hemvändande». När jag i dagspressen bevisade att detta inte var med san-

- 8 mars Departementet telegraferar till Moskva, att W. är »efterlängtd» och att man önskar veta när han beräknas kunna återvända.
- 17 mars Under hänvisning till att motsägande rykten cirkulera instrueras Söderblom att »energiskt begära besked» rörande var W befinner sig.
- 26 mars Söderblom i skrivelse underrättat utrikeskommisariatet att W enligt meddelande från Bukarest varit försvunnen sedan den 17 januari, då han sade sig ännu avresa i bil.
- 14 april Söderblom telegraferar:
- »Wallenberg, som var dödsdömd av pilkorsarna och tyskarna, smög på eget initiativ över till ryssarna. Så snart han anträdades fick jag officiell underrättelse. Därefter synes W. ha avrest med bil till Debrecen och befaras ha omkommit under resan. Olika teorier finnas: bilolycka (mycket sannolikt), rånmord, bakhöll av pilkorsare etc. Jag fruktar att klarhet aldrig vinnes.»
- 19 april Söderblom föreslår, att ett brev från Jakob eller Marcus Wallenberg sändes till Madame Kollontay angående deras försvunne släkting.
- 19 april Söderblom framhåller i handbrev, att han i vidlyftig korrespondens med utrikeskommisariatet rörande Budapestsvenskarna »som senaste åtgärd understrukit, att alla upplysningar saknas om Wallenberg. Jag har emellertid ej ansett lämpligt att återkomma till saken i avvaktan på att Ni i Stockholm hinna samla och begrunda alla de upplysningar, som de hemvändande Budapestsvenskarna sitta inne med.»
- Söderblom tillägger avslutningsvis:
- »Vad jag fruktar är, att ryssarna med bästa vilja i världen icke kunna skapa klarhet om vad som inträffat. För det första råder efter allt att döma stor oröda i Ungern. För det andra hava de trupperband, som stodo i Budapest i januari, nu säkerligen flyttat från sina städer och kvarter till Wien. Vidare måste man tvärn tänka sig möjligheten av att marskalk Tolbuchins högkvarter och underlydande staber i nuvarande stund svårligen kunna förmås ägna större uppmärksamhet åt ett ärende av detta slag. Slutligen är det också tänkbart, att för den händelse Wallenberg råkat ut för en dödlig automobilolycka eller mördats under färderna från Budapest österut, hans försvinnande i den rådande orödan, i den våldiga Budapest-drabbningens närmaste etappområde, taktiskt skett spårlost.»
- 21 april Söderblom erhåller »definitiv instruktion» (skärpande uttryck tillagt av utrikesminister Günther) att uppsöka Dekanosov och under återopande av dennes meddelande den 17 januari (se ovan) hemställa, att ryska militära vederbörande, under vilkas skydd W. ställts, måtte anmodas verkställa noggrann undersökning rörande hans vidare öden.
- 25 april Söderblom telegraferar, att han vid besök 8 d hos Dekanosov åter påmint om W. och att D. utlovat skyndsamt undersökning.

26 april Depesch härom: Söderblom framhåller att han under de gångna månaderna vid upprepade tillfällen gjort påminnelser både skriftligen och muntligen, ehuru under senaste tiden direkt hänvändelse till Dekanosov ej varit möjlig på grund av dennes frånvaro. Framhöll slutligen att W.

hade dödsdömd och förföljd av pilkorsmännen tagit sig över till den ryska sidan av fronten. Obestända rykten hade förspökt om att någon olycka drabbat honom, men några säkra uppgifter förelågo ej efter herr Dekanosovs meddelande av den 16 januari om hans anträffande. Helt naturligt väntade den Wallenbergska familjen och den svenska allmänheten med otålighet på att få underrättelse om Wallenbergs öde.

30 april Söderblom inberättar i handbrev:

»Med tanke på den ovanliga formuleringen av den sista telegrafiska instruktion, som jag erhållit i detta ärende anser jag det på sin plats understryka, att jag förordnat demarcher hos ungerska regeringen, och en personlig hänvändelse till fru Kollontay, alls icke för att bekräfta denna beskickning från ett fortsatt bedrivande av åren-det utan fastmera för att medelst parallella ansträngningar genom andra kanaler söka ernå bästa möjliga resultat. Som jag först framhållit, är det tyvärr möjligt, att saken kan komma att förbliva en olöst gåta.

Söderblom telegraferar, att han föregående dag bett Dekanosov om snart besked angående W.

Instruktion till Söderblom att låta militärattachén taga direkt kontakt med ryska militärmyndigheter.

Söderblom anmäler telegrafiskt, att militärattachén gjort demarche. — — — Demarchen, som verkställdes av majoren Bennedich den 5 juni, avvisades från försvarskommisariatets sida under framhållande att ärendet hörde under Narkomindel.**)

Handbrev Söderblom—Sahlin, inkommet 11 juli:

När jag häromdagen återvände till min post, medförde jag på von Dardels begäran förstörade fotografier tagna av legationssekreteraren Wallenberg i Budapest. Meningen var, att jag genom att ställa dessa fotografier till sovjetmyndigheternas förfogande skulle underlätta och påskynda efterforskningarna. Just som jag stod i begrepp att verkställa en demarche i utrikeskommisariatet, fick jag i förrgår hemifrån telegrafiska under-rättelser, som synes tyda på att Wallenberg rymt från de ryska officerare, som avdelats till hans skydd, för att döja sig i Budapest under förklädhet. Visar sig detta vara riktigt, kommer jag i en mycket obehaglig situation. Jag har i sådant fall med all energi och med an-litande av alla tänkbara kanaler sökt påskynda efter-forskningar av den försvunne svensken från de myn-digheters sida, inför vilka han samtidigt i själva verket hållit sig dold. Kanske dyker han ett tu tre upp i Istan-bul eller Bern och berättar sensationella historier för pressen. Med dessa rader ber jag Dig tänka Dig in i situationen och särskilt förbereda någon instruktion till mig om vad jag i en dylik eventualitet bör framföra till sovjetregeringen.»

Det säger sig självt, att jag tills vidare ej överlämnar fotografierna eller eljest företager mig något i saken»

* Troligtvis åsyftas Günthers »skärpande formulering».
** Utrikeskommisariatet.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

(röd lapp)

STOCKHOLM		19
Stockholm den 19 mars 1951.		
<u>Strängt förtroligt.</u>	3 bil.	BIL.
126		
INK. D. N:o		
AVD. P	GR 2	MAL. <i>[Signature]</i>

Broder,

Den senare tiden har som Du säkert av tidningarna funnit Wallenberg-frågan ånyo tilldragit sig en stark offentlig uppmärksamhet, efter det att Wallenberg-kommittén (släktingarna och deras medhjälpare) riktat ett par häftiga angrepp mot departementet för dess handläggning av detta ärende. Jag skall i ett annat brev återkomma till den saken.

./1.

I detta brev vill jag blott fästa Din uppmärksamhet på närstående klipp ur "Aftonbladet" för den 16 innevarande mars, vari en ungersk flykting som uppehåller sig i Schweiz framlägger dels uppgifter om sammanträffanden med Wallenberg före hans försvinnande, dels också uppgifter om att, enligt vad vederbörande före sin flykt från Budapest erfarit, Wallenberg skulle hållas fången i ett läger utanför Moskva. Artikeln i "Aftonbladet" återger ett brev som vederbörande ungrare, en viss Johann von Korödy-Kátóna, bosatt Mozartstrasse 9 i Luzern, den 7 mars har skrivit till veckotidningen "Schweizer Illustrierte" med anledning av en korrespondensartikel i nämnd veckotidning från dess Stockholms-korrespondent om fallet Raoul Wallenberg. Jag kan också närsluta avskrift av von Korödy-Kátónas brev till "Schweizer Illustrierte". Vi ha jämfört Korödy-Kátónas uppgifter med övrigt oss tillgängligt material och äro icke benägna att tillmätta det någon större betydelse. Det hindrar naturligtvis inte att detta spår liksom alla tidigare bör noggrant undersökas och jag får därför, på uppdrag, be Dig försöka etablera kontakt med von Korödy-Kátóna

./2.

Envoyén Stülerblom,
Bern. *[Signature]*

21
3
ms.

och närmare utfråga honom om vad han har att förtälja.

Vi äro väl medvetna om hur mycket obehag och hur mycken orättvisa Du har mött i fallet Wallenberg och vill därför gärna bespara Dig att personligen agera i saken. Mitt förslag, efter samråd med kabinetssekreteraren, är därför att Du ber Bergström ta hand om affären. Bergström var ju här på departementet under Wallenberg-affärens tidigare skeden och är väl i stora drag underkunnig om vad våra dossierer innehålla. Men vare sig han har mera ingående kännedom eller inte om affärens tidigare skeden bör det för honom inte vara någon svårare uppgift att föra ifrågavarande samtal och göra så uttömmande anteckningar som möjligt om vad därvid kan framkomma.

Vi ha emellertid ett annat och långt viktigare spår. Jag skyn-
dar mig att från början inskräpa att detta sistnämnda spår kan visa sig vara av verkligt avgörande betydelse men att många viktiga moment alltjämt återstå att klargöra. Det behandlas här inom departementet med alldeles speciell sekretess; vi äro till ytterlighet angelägna om att intet skall läcka ut utanför den trängsta möjliga krets, bland annat för att inte släktingarna och deras medhjälpare, i sitt mänskligt så föresäneliga känsloläge, skola göra eller säga något som kan försvåra eller omöjliggöra spårets fullföljande.

Vad jag i Ditt speciella sammanhang har att framhålla är följande. En rumänsk medborgare vid namn Gheorghe Vas har lämnat vissa uppgifter om Wallenbergs öden efter det han sista gången sågs i Budapest i januari 1945. För att bedöma trovärdigheten av dessa uppgifter är det för oss synnerligen betydelsefullt att få kontroll på diverse uppgifter som denne Vas har lämnat om sig själv. Inkallad under kriget i den rumänska armén, där han blivit officer, kapten och flygare i någonting som han kallar Flotila de Aviatie Pipera, påstår han sig vid fem tillfällen ha tjänstgjort som förare av militärplan som konung Mikael begagnat sig av. Han säger sig tro att exkonungen skall erinra sig hans namn och säger att han bestyrkes i denna sin tro därav att konungen skämtsamt hade brukat kalla Vas för "Neantul", vilket, säger Vas, är en skämtsam benämning på tyskar i Transsylvanien. Själv har denne Vas hört till den ungerskspråkiga minoriteten i Transsylvanien men han påstår att benämningen "Neantul" hade en älskvärd bi-

klang och bland rumäner och siebenbürgare ofta användes på människor i allmänhet som man vill på skämt visa en vänlighet.

Det är för de undersökningar som vi skola försöka inleda av betydelse att en uppgift som den ovanstående kontrolleras. Därmed kan allt vad Vas i övrigt har berättat för oss givetvis få ökat sanningsvärde. Skulle Du kunna tänkas arrangera så, att Bergström finge företräde för exkonung Mikael för att utröna om denne erinrar sig Gheorghe Vas' existens och person. För undvikande av varje skytt av missförstånd vill jag tillägga att om Du själv vill taga på Dig detta besvär och om Du inte har något emot att personligen åter befatta Dig med låt vara blott en liten detalj i Wallenberg-affären så äro vi givetvis så mycket mera tacksamma. Vi lämna helt åt Dig att bedöma hur Du därvidlag vill agera.

Saken är ganska brådskande och ju förr vi kunna få något besked desto mera skulle vi sätta värde på det.

Jag nämnde nyss att vi äro angelägna att behandla hela detta ärende med yttersta diskretion. Det är därför tacknämligt att om ett sammanträffande med exkonung Mikael kan ordnas detta diskretionsönskemål, på vars respekterande mycket kan hänga, klargöres också för honom.

Din tillgivne

Sven Dahlman.

./3.

P.S. Jag närsluter två fotografier av Gheorghe Vas, som för övrigt är född den 13 november 1911, taget för cirka tio dagar sedan vid sammanträffande med ett par representanter för departementet. De båda fotografierna böra ju i hög grad underlätta exkonung Mikael's eventuella identifiering av vederbörande.

D.S.

TELEFON

226200

AFTONBLADET

"Ett ögonblick"
finns i dag på sid. 15

KVÄLLSUPPLAGA

Stockholmsvärdet:
Mulet. Kallt. Snö.

Argång
121

Nr 73

Fredagen den 16 mars 1951

Edition 3 x 5 öre högre pris
på tår och båt

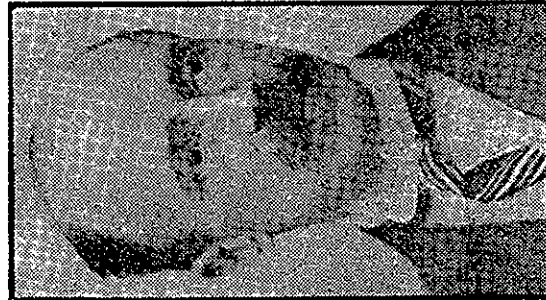
Wallenberg i läger vid Moskva

Ungersk politiker avstöjar:

Sökte hjälpa statsman, fick själv dela hans öde

Raoul Wallenberg har observerats i ett ryskt fängelse 100 km. utanför Moskva.

Det är i korthet innehållet i ett skriftligt vittnesmål av en hög ungersk jurist f. d. nationalrådet häradskövding Johann von Korody-Katona från Budapest och som Aftonbladet i dag är i tillfälle att publicera in extenso.

Ministerpresidenten greve Istvan Bethlen (t. v.) uppges ha varit i fängelse vid Moskva. Raoul Wallenberg sökte rädda Bet från arrestering när han själv greps av ryssarna.

Häradskövding Korody-Katona uppger att han i ett fängelse i Budapest träffade f. d. ungerske ministern Béla Lukacs, vilken just åter-sänts efter deportering till Sovjet. Lukacs hade berättat hur han i ett fängelse vid Moskva träffat bl. a. den tidigare ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, flera höga ungerska stabsofficerare och — legation kreterare Raoul Wallenberg!

Häradskövding Korody-Katona kan också nämna vissa uppgifter om sovjetiska

K. 1.

20 öre

Hemligt vittne såg Raoul Wallenberg Bland ungrare i fångläger vid Moskva

För några veckor sedan publicerade veckotidningen Schweizer Illustrierte en stort upplagd artikel av sin stockholmskorrespondent Erwin Löwe om "fallet Raoul Wallenberg". Artikeln resulterade i att en ungrare, som nu bor i exil i Schweiz, tillställde redaktionen ett brev med vissa direkt upptäckande nyheter om den svenske diplomaten. Raoul Wallenberg skulle ha blivit sedd i ett fångläger 10 mil utanför Moskva! Aftonbladet publicerar här nedan brevet in extenso:

"Med anledning av Eder artikel den 28 februari får jag meddela, att jag från Budapest väl kände hr legationsrådet. Han uppträdde år 1944 och januari 1945 hjältemodigt i Budapest.

Jag var tillsammans med honom på gången i början av december 1944, då dåvarande chefen för Budapests pilkorspolis samman kallat en konferens. Där var spanska och portugisiska ministrarna, representanterna för schweiziska Röda korset och internationella Röda korset. Som representant för påvliga nuntiaturen i Budapest deltog även auditören Verulamo (senare berömd internuntius i Prag), jesuitpatern Jánossy samt legationsrådet och jag. Polischeffen meddelade, att de av legationerna utfärdade skyddsbrev för förföljda judar inte var giltiga. Enbart Heliga stolens nuntiaturs hade utfärdat 13.000 skyddsbrev. Vi inlade protest mot denna kränkning av legationernas skydds rätt. Legationsrådet Wallenberg protesterade också kraftfullt.

Senare var jag president för Ibrukarpartiet i Budapests första distrikt (Josefstadt) och åtta månader inspärrad i fängelse. Därvid hörde jag, att legationsrådet liksom tidigare fortsatte att intervjua för förföljda och av kommunisterna inspärrade politiker, främst för den berömda ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, en av de största ungerska politikerna, en man som aldrig varit pilkorsare. På grund härav blev legationsrådet Wallenberg häktad av sovjetryssarna.

Senare har jag åter hört, att den mer än 70-årige greve Bethlen finns i ett koncentrationsläger ca 100 km. utanför Moskva. Och där är även legationsrådet Wallenberg. Detta har jag hört i fängelset av förutvarande ungerske ministern Béla Lukacs, vilken deporterades till Ryssland och därefter fördes tillbaka och dömdes till 12 år. I det nämnda lägret befinner sig de högsta ungerska stabsofficerarna. Greve Bethlen skall enligt uppgift ha avlidit av svält.

Av den svenska neutraliteten kan man energiskt kräva, att ryssarna skall frige legationsrådet Wallenberg vid hälsa på grund av hans humanitära verksamhet i Budapest.

Jag ber er publicera detta brev och därefter sända det till fru Lagergren-Dardel.

Alla ungerska emigranter önskar att Wallenberg frigges.

Högakttningsfullt

Johann von Korody-Katona.

Förutv. ungerskt nationalråd, häradsbövding."

Tredje gången gilt?

Den 17 januari 1945 förklarade biträdande ryske utrikesminister Dekanosov, att Raoul Wallenberg och hans egendom ställts under ryskt beskydd.

Fyra veckor senare meddelade — som Aftonbladet tidigare avslöjat — ambassadör Alexandra Kollontay utrikesminister Gunters make att Wallenberg välbefinnligen befann sig i Sovjet.

Häradsbövding Korody-Katonas vittnesmål styrker att Wallenberg fördes längre in i Sovjet som fånge.

Den 22 augusti 1947 meddelade vice utrikesminister Vysjinskij att Wallenberg inte kunnat återfinnas på rysk mark. (Han förklarade också att den ryske general, vars rapport legat till grund för Dekanosovs kommuniké, inte heller kunnat påträffas.

Utrikesminister Undén, som tillsatt en pensionerad UD-man att verkställa en utredning om vad som gjorts från svensk sida i Wallenberg-affären, förklarade härom dagen i Oslo, att man använt de vanliga kanalerna men "att man ju inte kan skicka svensk polis till Sovjet för att efterforska Wallenberg".

Wallenberg-kommittén, som sammansatts av ett flertal i saken ojäviga medborgare och som granskat alla förefintliga dokument i affären, kom till slutsatsen att Raoul Wallenberg "befunnit sig i livet i ryskt förvar på skilda platser såväl inom som utom sovjetiskt område".

Häradsbövding Korody-Katonas vittnesmål fixerar Raoul Wallenberg till viss bestämd plats i Sovjet. Svenska UD torde ha anledning att nu göra en förnyad aktion i Kreml.

Hesö.

AbschriftDer Fall Raoul WallenbergLuzern am 7. März
Mozart-str 9.

Sehr geehrte Redaktion,

auf Ihre Artikel von 28 Februar teile ich mit, das den Herrn Legationsrat habe ich von Budapest gut gekant. Er hat sich im Jahre 1944 und Januar 1945 in Budapest heldisch verhalten. Ich war mit ihm am letztens am Anfang dezember 1944 zusammen, wann der damalige Oberhaupt der budapester Pfeilkreuzler-Polizei ein Konferens zusammengerufen hat. Dort waren der spanische und portugiesische Gesandte, die Vertreter der schweizerisches Rotes Kreuz und Internationales Rotes Kreuz, als Vertreter der Päpstliche Nuntiatur von Budapest war dort damals noch Auditor Verulamo (später berühmter Internuntius in Prag), der Jesuitenpater János sy, Legationsrat und Ich. Der Polizeichef mitteilte das die von Gesandtschaften ausgegebene Schutzbriefe für verfolgte Juden sind nicht gültig. Die Nuntiatur des Heiligen Stuhles hat allein 13 000 Schutzbriefe ausgegeben. Wir haben alle Protest einlegen wegen Beleidigung der Schutzrecht der Gesandtschaften. Der Legationsrat Wallenberg hat auch kraftvoll protestiert.

Später war ich der Präsident der Landwirtschaftliche Partei in grössten Bezirk Budapest (Josefstadt) und eingekerkert 8 Monate lang. Dann habe ich gehört, dass Legationsrat wie früher -intervenierte für verfolgten und von Kommunisten eingekerkerten ungarische Politiker, hauptsächlich für ehemaliger ungar. Ministerpräsidenten Graf Istvan Bethlen einer der grössten ungarischen Politiker, der war nie Pfeilkreuzler. Darum wurde der Legationsrat Wallenberg verhaftet von Sovjet-Russen. Später habe ich wieder gehört, dass der über 70 Jähriger Alt Graf Bethlen ist in einen Konzentrationslager von Moskau circa 100 kilo-

meter weit. Und dort is der Legationsrat Wallenberg auch.
Das habe ich von ehem. ungar. Minister Béla Lukács gehört,
der nach Russland verschleppt wurde und haben ihm zurückgebracht
und auf 12 Jahre verurtheilt. In diesem Lager sind die höche un-
garische Stabsoffiziere. Der Graf Bethlen angeblich ist von
hunger gestorben. Von schwedischen Neutralität kan man ener-
gische fordern, dass den Legationsrat Wanderberg sollen die
Sovjetrussen freilassen wegen seine menschliche Tätigkeit in Bu-
dapest.

Ich bitte dieses Brief veröffentlichen und dann zu Frau Lagergren-
Dardel zu senden. Das ungarische Emigranten wünschten dass Wallen-
berg freilassen werde.

Mit Hochachtung

Johann von Koródy-Kátona
ehem. ungar. Nationalrat,
Oberstuhlrichter

Nachschrift

Bitte Entschuldigung für meine schlechte Deutsch Sprache. Bitte
korrigieren.

Vol. 3

Vol. 3 of the Series
— General History of
— From 1800 to 1850
From 1850 to 1870

GS.

H Ä N V I S N I N G

Bindes

A v g å e n d e

Stockholm den 19 mars 1951.		
Nr ---		
Ink. d. nr		
Avd. P	Gr. 2	Mål Eu ¹

Åtgärd se originalet å I 10 H.

Angående övers. av Riksdagens Protokoll nr 8 1951 t. samtl. besk., löna-
de gen.kons. o. kons. samt B-kanslien i Sydney o. Montreal.

PM av

skrivelse till se ovan.

chiffertel. „

enclairtel. „

handbrev „ från

exp. den 19.3.

Det tillämpliga understrykes

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

394
20.3.51
P 2 Rev
(10d lapp) ✓
u. n. -
Stockholm den 20 mars 1951.

Bil.

[skr. Dahlman-Danielsson
21.3.51.]

R. G.

dm

Herr Kabinettssekreterare,

Åberopande vårt samtal för några dagar sedan,
tillåter jag mig härmed översända fem uppteckningar,
envar återgivande det huvudsakliga innehållet i de i
början av uppteckningen angivna dokumenten. Utöver
dessa dokument har jag icke i vederbörande dossiers
påträffat något aktstycke av intresse för de ledtrådar,
som framgå av uppteckningarna.

På förhand anhåller jag om benäget overseende
med de smärre felaktigheter ang. data, stavningen av
namn etc., som eventuellt kunna ha insmugit sig i upp-
teckningarna. Sådana felaktigheter torde svårligen kunna
undvikas, då jag ju icke har - och väl på grund av perso-
nalbristen knappast kan påräkna att få - någon tjänsteman
att biträda mig i mitt arbete.

Med utmärkt höfaktning
E. L. Jönberg

Kabinettssekreteraren,
Kungl. Utrikesdepartementet.

Fru Lichtner.
(ungersk judinna)

Klipp (AB) 29.6.46
Tel. UD 1.7.46
Tel. Bern 4.7.46
P.M. UD 8.7.46
Brev " 8.7.46
Brev Langlet 10.7.46
Tel. UD 13.7.46
" Rom 13.7.46
Brev Lignell 26.7.46
" UD 3.8.46
Tel. UD 12.8.46
Brev Buda 26.10.46
Rapp. " 16.12.46

Aftonbladet innehöll 29.6.46 en artikel om en svensk affärsman, som på ett hotell i Schweiz i november 45 träffat en ungersk dam, som uppgivit att hon från hemlandet erfarit att W-g befunne sig i "ett litet fängelse på landet." Beskickningen i Budapest lyckades efter betydande ansträngningar spåra upp damens make. Denne hade emellertid intet annat att förtälja om W-g än att han ryktesvis erfarit, att W-g lyckligen hemkommit till Sverige via Moskva.

Jfr. interpellationssvaret 27.11.46 i denna

del (2:a kammarens prot. no 38 sid. 15).

Stockholm den 20 mars 1951.

Coen.

Brev Westman 9.7.47 + bil.
Tel. UD 12.7.47
Tel. Prag 18.7.47
Tel. UD 19.7.47
Brev Prag 18.7.47
Tel. Paris 22.7.47
Brev Westman 22.7.47 + bil.
Tel. UD 28.7.47
" Rom 31.7.47
" UD 1.8.47
P.M. H.B.F. 7.10.47

A.K. Coen, på vars visitkort stod "Doktor", uppsökte den 9 juli 47 beskickningen i Paris och uppgav: Han hade varit legationsråd vid polska beskickningen i Prag men på grund av sina politiska åsikter häktats av sovjetmyndigheterna och hållits i fängelse i Ryssland, senast i ett kloster Brygitzki nära Lvov. Där hade han haft kontakt med en svensk, vars förnamn var Raoul och vars efternamn han, när Westman föreslog det, igenkände såsom Wallenberg. Numret på W-g:s cell var 149. Han hade ej sett W-g, men dock genom vissa i fängelset använda metoder kunnat underhålla förbindelser med honom. Sista gången han haft sådana förbindelser var den 18/3 47. Därefter hade Coen blivit lössläppt.

UD anmodade beskickningen i Prag att

skaffa upplysningar om Coen dock utan att inblanda polska beskickningen. Hammarström meddelade emellertid att C. vore okänd i Prag. Hammarström hade kommit till Prag 45, ungefär samtidigt som polackerna, men kunde ej erinra sig att någon person med det namnet varit ackrediterad vid polska ambassaden. Protokollschefen i Prags UD hade på H:s begäran genomgått deras gamla listor, men Coen hade ej heller där kunnat återfinnas.

Under nytt samtal med Westman uppgav Coen att det varit under nio månader före tyskarnas ockupation som han var råd vid polska beskickningen i Prag. Hans chef hade varit nuvarande polska emigrantambassadören vid Vatikanen Papee. Dessförinnan had C. tjänstgjort i polska UD och polska kommissariatet i Danzig. Till friherrinnan Toinon von Essen i Rom vore han avlägset släkt.

Beskickningen i Rom kontaktades av UD. Stackelberg meddelade att under tiden för hans tjänstgöring i Prag, 37 t.o.m. april 39, hade Papee blott ett legationsråd Hoatzky, som nu befunne sig i London. Coen vore helt okänd för Papee.

Friherrinnan von Essen har i UD uppgivit att Coen vore för henne okänd.

Coen hade emellertid på Westman gjort ett mycket vederhäftigt intryck, han hade haft många detaljer att meddela om W-g, som "man ej nog hittade på på fri hand". Sälunda hade Coen för W-n, utöver vad nyss nämnts berättat bl.a., att W-g sagt till honom (Coen) att han vore svensk och tjänstgjort vid beskickningen i Budapest, att han vid tiden för ryssarnas intågande i staden begett sig till bekanta för att skydda dessa mot våldsdåd och att han därvid haft med sig en portfölj, som ryssarna lagt beslag på. Vid undersökning hade denna visat sig innehålla smycken och pengar och ryssarna hade då förklarat, att W-g sökt undansticka egendom tillhörig antidemokratiska personer etc. W-g hade blivit häktad, slagen och tvingad att skriva på protokoll på ryska, vilkas innehåll han ej kände. Coen hade själv under sin fängelsetid från en familj i Lwow, ~~professor Syniewicz, hustru Jadwiga~~, fått paket med mat och tvättmedel; det hade lyckats honom genom att använda sina skoremärken som rep få in en del saker genom W-g:s cellfönster. När Coen omsider blivit befriad, hade han bätt familjen ~~Syniewicz~~ att fortfarande söka bispringa W-g med det nödvändigaste. Han kunde givetvis inte säga om detta kunnat utföras.

C. gav dessutom Westman utförliga råd om

- 4 -

hur man borde bära sig åt för att få W-g fri.
Framför allt borde man akta sig för att göra
démarcher hos ryssarna.

Stockholm den 20 mars 1951.

Fru Sandell.

(Ny Tid)

Klipp Ny Tid 23.10.47

Brev Grafström 24.10.47

Brev Ny Tid 26.10.47

Brev Grafström 10.11.47

Brev Ny Tid 13.11.47

Ny Tid 23.10.47 återgav en utsaga av en kvinnlig svensk medborgare, som i ett gramnland skulle hört talas om W-g. Sedermera upplyste tidningen att damens namn vore Fru Sandell. Hon vore omkring 55 år och av finsk härkomst, men sedan länge gift i Sverige och bosatt i Göteborg. Hon hade numer vänt sig till Fru Leche-Löfgren, som av henne erhållit "alla upplysningar"; dessa hade vidarebefordrats till Fru Maj von Dardel.

Stockholm den 20 mars 1951.

Litpe
(Jankovitch)

Brev Sohlman 3.6.47
" " 5.6.47
Tel. UD 11.6.47
" " 19.8.47
" Buda 25.8.47
Brev UD 26.8.47

Litpe, ungerske finansministerns sekreterare, har i närvaro av Jankovitch, direktör i ungerska nationalbanken, i juni 47 i Moskva berättat för Sohlman att han kort dessförinnan i Buda på en bjudning hos en vän träffat en man, som sagt att han jämte W-g och andra under striderna väster om Budapest av ryssarna inspärrats i ett fångläger vid Gödölö. W-g hade sjuknat och dött. Orsaken var undernäring. "Mannen", vars namn Litpe ej kände, had sett W-g:s lik.

Jankovitch, som kände Litpes värd, lovade emellertid Sohlman att försöka få kontakt med "mannen" och därefter kontakta svenska legationen i Budapest.

UD har uppmanat legationen att å sin sida söka kontakt med Jankovitch. Någon tid därefter (25.8.47) telegraferade legationen till UD att Jankovitch ännu ej fått kontakt med vederbörande. Han inväntade Litpes ankomst till Budapest.

Stockholm den 20 mars 1951.

von Maasburg

(Barrat, Dombrovski, Kurmanovič,
Doktor Bässler, Cvergel, Duvall).

Tel. U.D. 6.12.46 + bil.

" Wien 17.12.46

Brev Malling 17.12.46

" " 21.12.46

" Grafström 28.12.46

" " 31.12.46.

" Hammarström 10.1.47

" Grafström 16.1.47

" Husberg 29.1.47

" Prag 7.2.47 + bil.

P.M. Wien 17.2.47

Brev Petri 10.3.47

Klipp D.N. 7.6.47.

Brev U.D. 12.6.47

" " 26.6.47

" Rom 11.7.47.

" Wien 7.7.47

" Rom 22.7.47.

" U.D. 7.8.47.

Dec. 1946 fick UD en antydan om att
den österrikiske baronen Nikolaus von
Maasburg möjligen kunde ge upplysningar om
W-g.

17.12.46 meddelade chargé d'affaires i
Wien, Malling, i brev, att han 14.12.46 i

Innsbruck besökt von M., som därvid uppgivit: Efter att ha häktats av ryssarna hade han 4.5.45 förts till det till ryskt fängelse förvandlade slottet Cekles nära Bratislava. Där hade han setat till 4.6.45. Bevakningen i fängelset var synnerligen sträng, men viss kommunikation mellan de internerade förekom likväl. Varje vecka erhöles fångarna ett bad i badstugan. Fångarna från samma rum badade gemensamt. När besättningen i ett rum återvände från badet, voro de i ett annat rum internerade färdiga för avmarsch. Vid dessa förflyttningar hade v.M. bland fångarna från ett närbeläget rum sett en lång, mager man, som skulle varit "den svenska konsuln".

I ett av Mallings ur Dagens Nyheter hämtat fotografi av W-g trodde sig v.M. kunna känna igen den "svensk" han sett i fängelset, men han ansåg sig ej kunna med bestämdhet intyga, att identitet förelåge.

v.M. berättade vidare för Mallings:

1) I det rum, där han hölls fångslad, fanns ytterligare omkring 12 personer, däribland en engelsman, Sir Reginald

Barrat. Denne troddes ha arbetat för Secret Service. Efter det v.M. återvunnit friheten, hade han tagit kontakt med det engelska Field Security angående Barrat. v.M. hade också tillskrivit Lady Barrat, vars adress var West Street, Lancaster. Genom Foreign Office torde förfrågningar ha gjorts i Moskva men utan resultat.

2) Vid ifrågavarande tidpunkt fanns bland fångarna också en polack vid namn von Dombrowski gift med en Gräfin Bethlen. D. lär i november 1946 ha figurerat i en politisk process i Warszawa.

3) Kommunikationen fångarna emellan hade huvudsakligen skett via den man som i fängelsets badstuga hade hand om eldning och vattentillförsel. Han var en slovakisk bonde, en äldre man med grå mustascher. Han hade varit mycket lojal mot fångarna; härpå anförde v.M. exempel.

./.

4) Det vore ingalunda uteslutet, att man vid besök i fängelset kunde i det rum, där "svensken" varit fängslad (rummets läge har utmärkts på en skiss som vidlagts Mallings rapport), på något av Ersatzfönstren eller annorstädes finna en anteckning av "svenskens" hand. Fångarna sökte såvitt möjligt alltid lämna dylika meddelanden.

I ett senare brev, 21.12.46, tilllade Malling: Vid hans sammanträffande med v.M. 14.12.46 hade denne även sagt, att han erinrade sig en viss dr. Bässler, vilken också varit fånge på Cekles och som nu troligen fanns i Wien. Bässler torde ha hållits kvar på Cekles ännu några dagar efter det v.M. förflyttats till Wien. v.M. trodde att Bässler hållits internerad i samma rum som "svensken". I brevet yttrar Malling vidare: Han hade efter återkomsten till Wien tagit kontakt med personer, som arbetat inom österrikiska frihetsrörelsen, och därvid erfarit, att dr. Wilhelm Pitt Bässler, som mannens fullständigt namn lydde, varit en SS och SD-man, vilken i hemlighet samarbetat med motståndsrörelsen. Hans nuvarande adress vore ej med bestämdhet känd, men han torde vistas antingen hos sina föräldrar eller hos sin syster. Föräldrarnas adress vore

Gartenstrasse 17, Freidenstadt, Württemberg (franska zonen). Systemens adress vore ej känd men hon torde också bo i Württemberg. Bässler ansågs vara en försiktig herre och han hade ju också ett brokigt förflutet, varför en eventuell kontakt med honom borde ske på sådant sätt, att han ej av rädsla för obehag hölle inne med de upplysningar han eventuellt kunde ha att lämna.

UD kontaktade beskickningen i Prag ävensom major Husberg i Baden-Baden. Beskickningen i Prag tillställdes ett foto (tidningsklipp) av W-g.

29.1.47 inberättade Husberg, att han sökt Bässler under den uppgivna adressen. Bässlers föräldrar hade emellertid upplyst, att han ännu sutte i fångläger i amerikanska zonen under adress: Lager 76, Haus I/42, Hohensperg bei Ludwigsburg (i närheten av Stuttgart). Husberg hade vidtagit åtgärder för att om möjligt av Bässler erhålla upplysningar och avvaktade nu resultatet.

29.1.47 meddelade konsuln i Brati-

slava Stodola, att han samma dag besökt Cekles och där samtalat med František Cvergel. Härom yttras vidare i meddelandet: "Genannter ist langjähriger Angestellter im Schloss wo er die Heizung besorgt. Er sah die Zivilpersonen die in Mai - Juli 1945 dort waren, wusste aber nicht, ob auch Ausländer unter ihnen sich befanden, oder als solche bezeichnet wurden. Einige unter ihnen waren in städtischer Kleidung. Als er das Lichtbild sah, erklärte er sogleich ohne viel Prüfen und Erwägen, dass er den Betreffenden damals dort gesehen habe. Auf die Frage, wie er das mit Sicherheit angeben könne, erklärte er es in dem Sinne, der Betreffende sei ihm damals aufgefallen. Im Juli 1945 seien alle angeblich nach Wien gegangen."

I den rapport, varmed beskickningschefen i Prag insände Stodolas meddelande, heter det: "Undersökningen hade givit vid handen, att W-g faktiskt från maj till juli synes ha varit internerad i Cekles; därifrån skulle han dock ha bortförts, troligen till Wien, enligt vad en person vid namn František Cvergel meddelat. Givetvis är det svårt för oss att här bedöma

vittnets trovärdighet, men enligt konsul Stodolas uppfattning skulle det ju icke ha varit någon tvekan om att vederbörande hade känt igen det företedda fotografiet av W-g".

17.2.47 meddelade Malling i P.M. att v.M. på sin tid uppgivit att en överstelöjtnant Kurmanovič, född 26.2.76, befunnit sig i Cekles samtidigt med honom. Malling hade hänvänt sig till sektionsschefen Krechler, Leiter der Generalk-direktion für die öffentliche Sicherheit im Bundesministerium für Inneres, men denne hade upplyst, att enligt uppgift från Kurmanovič's maka hennes man alltjämt saknades. Krechler hade emellertid föreslagit, att man skulle efterlysa honom i tidningar, annonsera etc. Malling hade lämnat Krechler ett tidningsfoto av W-g.

10.3.47 meddelade UD Malling, att, då vissa i tiden senare spår nyligen kommit i dagen, efterlysningsåtgärder i Österrike genom annonsering, and ag på offentliga platser o.s.v. tillsvdare ej behövde företagas. UD vore dock givet-

vis tacksamt om Mallings på alla andra sätt fullföljde eventuella uppslag.

7.6.47 innehöll Dagens Nyheter en artikel, enligt vilken v.M. skulle för tidningens korrespondent i Rom ha uppgivit, att han sett och talat med W-g i maj 1945 i fängelset i Cekles.

1.7.47 yttrade sig utrikesministern i sitt interpellationssvar bl.a. angående nu ifrågavarande spår (No. 31 sid. 138 i 2. kammarens protokoll). Obs! bl.a. uttalandet rörande värdet av Cvergels vittnesmål.

Dokumentationen efter interpellationssvaret.

7.7.47 yttrade Mallings i brev bl.a., att v.M. icke gav intryck av att vara en "särskilt exakt herre"; detta intryck hade förstärkts genom de uppgifter Mallings sedermera erhållit om honom.

11.7.47 meddelade Stackelberg vid beskickningen i Rom:

1) Journalisten Hamrin, som från Rom till Dagens Nyheter insänt uppgif-

terna om v.M., hade medgivit, att han icke själv träffat v.M.; han hade erhållit sina uppgifter från en mellanhand. Detta hade han också särskilt påpekat i sitt telegram till tidningen.

2) v.M. befunne sig för tillfället i Rom, och Stackelberg hade nyss talat med honom. v.M. hade därvid sagt, att han aldrig talat med W-g eller blivit bekant med honom. v.M. vidhölle vad han sagt Malling, nämligen att han vid förflyttningar till och från badstugan i kontingenten från ett annat rum sett en lång mager man, som skulle varit "den svenske konsuln". Sedan Stackelberg visat v.M. ett fotografi och en teckning av W-g, som publicerats i OBS', hade v.M. sagt sig icke kunna intyga att identitet föreläge. Den som utpekats "den svenske konsuln" för v.M. hade varit engelsmannen Sir Reginald Barrat. v. M. tillade, att han bestämt kunde påminna sig, att han i Cekles (som är ett mindre slott underlydande det större slottet Ivanka) hade hört W-gs namn nämnas. Ty när han efter sin flykt från Wien fick i Tyrolen läsa

något om W-g, hade han omedelbart påmint sig, att det var detta namn han tidigare hade hört i fängelset. Tyvärr kunde han icke nu med absolut bestämdhet påminna sig, vem som nämnt namnet W-g för honom, men det troligaste vore, att det just varit Barrat. I övrigt bekräftade v.M. de uttalanden han gjort till Mallings. v.M. verkade - enligt Stackelberg - förtroendeingivande och vore själv övertygad om att det var W-g han sett. Något mera påtagligt bevis kunde von M. dock tydligen ej nämna.

22.7.47 inberättade Stackelberg ytterligare: v.M., som återvänt till Norditalien, hade sistnämnda dag genom en vän i Rom telefonledes underrättat Stackelberg om att han lyckats ta rätt på namnet på en person, som befunnit sig i den cell i Cekles, vari W-g enligt v.M:s åsikt ävenledes befunnit sig. Namnet på denna person vore dr. Bässler; dennes nuvarande vistelseort skulle vara känd för friherrinnan Duvall i österrikiska inrikesministeriet. Stackelberg sade sig utgå från att denna ledtråd komme att följas.

7.8.47 bragte Grafström i UD till

Mallings kännedom att Stackelberg erfarit, att den i Mallings brev 21.12.46 omtalade dr. Bässler, som v.M. refererade till, troddes vara känd för en friherrinna Duvall i österrikiska inrikesministeriet. Grafström tillade, att det onekligen vore av intresse att höra, i vad mån Bässler kunde vitsorda v.m:s uppgifter om W-g.

Stockholm den 20 mars 1951.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Röd lapp. P 2 Rev

20/3-51

20.3.51.

A. 9.

P.M.

rörande samtal med Philipp och Guy von Dardel den 20 mars 1951.

Philipp hälsade mig med ryggdunk och leende: "Min gamle vän". Sade positiva saker om min karaktär och mitt tidigare intresse för saken och erinrade bl.a., att jag förmedlat hans kontakt med Erlander.

Jag förklarade, att jag gärna tagit denna kontakt med familjen, då ju utrikesdepartementet - om förr eller senare en åtgärd skulle vidtagas - måste göra detta i samförstånd med familjen. Jag slog fast, att jag tar ansvaret för utrikesdepartementets vidare arbete, att jag ämnar ta ståndpunkt och stå för den. Om jag har kritik att framföra mot Wallenberg-aktionen, kommer jag att framlägga den men icke för att söka strid utan för att undanröja missförstånd. Jag framställde inget som helst önskemål om tidningskampanjens inställande och ämnade inte söka påverka familjen i någon riktning..

Philipp talade om, att han hade mycket material för angrepp, Stachowiak och von Engeström som regeringens medhjälpare, två Moskva-lakejer, Erlanders "strykningar i riksdagsprotokollet" i samband med interpellationssvaret, i allt femton färdigskrivna artiklar, som kommer att publiceras, om utrikesdepartementet säger fler dumheter. Philipp sade: jag publicerar detta, om inte utrikesdepartementet förklarar, att Sjöborgs-utredningen inställes, varpå jag svarade, att Sjöborg arbetar med vårt fulla gillande och skall fortsätta sitt arbete ^{även} oberoende av alla hotelser om publicitet. Jag tar ansvaret ^{även} för Sjöborgs-utredningen.

Philipp blev alltmera upprörd. - Philipp sade därpå, att jag måste lova, att utrikesdepartementet skulle kräva Wallenbergs utlämnande mot gisslan, vilket jag, enligt Philipp, vid det tidigare samtalet med Philipp sagt vara den enda utvägen. Om jag inte lovade detta, skulle fiendskapen mellan ut-

rikesdepartementet och familjen inte upphöra. Familjen hade upplevat, att så många nya kommit till utrikesdepartementet och lovat driva saken. Jag hade som ny i utrikesdepartementet inte stora möjligheter att göra mina meningar gällande.

Jag svarade, att jag uttryckligen förklarat, att det skulle taga mig lång tid att komma till någon handlingslinje - gisslan vore en tänkbar utväg, men jag hade aldrig lovat att den skulle väljas och kunde inte binda mig med några löften, då ju saken vore mycket komplicerad. Frågan i vad mån jag kunde göra mig gällande i utrikesdepartementet finge Philipp överlämna till mig att besvara. Philipp blev under diskussionen mer och mer upprörd, skrek och gestikulerade. - Då jag ständigt vid sammanträffanden med Philipp väntar mig lynnesutbrott från hans sida, blev jag inte överraskad eller på minsta sätt upprörd. Samtalet varade femton minuter, varvid Philipp större delen av tiden förde ordet. Under hela samtalet lyssnade Guy von Dardel. Han föreföll något besvårad av Philipps utbrott.

Stockholm den 20 mars 1951.

Arne S. Lundberg

HEMLIG

enligt 3 § sekretesslagen

den 20/3 51 S.E.

Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen

Denna handling må icke utlämnas utan
särskilt tillstånd av Utrikesdepartemen-
tet jöml. kung. d. 16 dec. 1949 Nr 696.

Karl Laffé

Bil. t. hbr. Dahlman-Allard,
B-pest, 30.3.51.

P.M.

(Från del.
aut. ö. paga
20.3.51
20.3.51
1951.)

ang. efterforskningar av Raoul Wallenberg och
synpunkter på sättet för hans återförande.

Alltsedan Raoul Wallenberg försvann i Budapest den 17 januari 1945 har U.D. - förutom att démarcher verkställts hos den sovjetryska regeringen genom beskickningen i Moskva - fullföljt en mängd spår och uppslag för att söka vinna klarhet i Wallenbergs öde. Så länge säkra bevis saknas, att Wallenberg på ett eller annat sätt omkommit, är det självklart att efterforskningarna måste fortsättas.

Genom beskickningen i Bukarest söker man för närvarande kontakt med en rumänsk jude med förnamnet Stefan Carl, bosatt i Cluj, som enligt den på sin tid i Sovjetunionen internerade svenske journalisten af Sandeberg, kan lämna upplysningar om W. efter försvinnandet.

Den av envoyén Sjöborg för närvarande bedrivna utredningen kommer möjligen att leda till att vissa äldre spår åter komma att följas.

Trots att sex år förflutit sedan W. försvann, inflyta fortfarande uppgifter från personer, som påstå sig kunna lämna upplysningar om hans öde. Att detta sker först nu betyder givetvis icke, att man bör tillmäta nya upplysningar mindre värde nu än om de kommit tidigare; med hänsyn till den personliga ofriheten i Sovjetunionen och satellitstaterna och svårigheterna att därifrån kommunicera med yttrevärlden, ligger intet anmärkningsvärt häri.

På sistone ha tre personer lämnat nya upplysningar i fallet.

Sålunda har en ungrare vid namn Korody-Katona för några veckor sedan i en insändare i "Schweizerische Illustrierte" hävdad att W. fortfarande lever och vistas i ett koncentrationsläger 100 km. utanför Moskva. Enligt författaren Philipp torde Katonas uppgifter icke böra tillmätas något värde.

Vidare har en i närheten av Stockholm bosatt person meddelat, att en känd ungersk-judisk affärsman vid namn Veres, som nu vistas i Israel, skulle kunna lämna viktiga upplysningar om W., i varje fall i samband med försvinnandet den 17 januari 1945 och möjligen även beträffande vad som därefter hänt honom. Veres skulle vara villig utlämna sina upplysningar först sedan hans familj lämnat Ungern och förenat sig med honom i Israel, vilket möjligen skett nu.

Åtgärder komma att vidtagas av U.D. för att träda i förbindelse med såväl Korody-Katona som Veres.

47

Den tredje person, som nyligen lämnat upplysningar, är rumännen Gheorghe Vas, som under dagarna den 8 - 10 mars underkastades ett ingående förhör av en till Tyskland för detta ändamål särskilt utsänd delegation, bestående av kriminalkommissarie Danielsson, förste sekreterare Engfeldt och en tolk från U.D., herr Anjou. Efter återkomsten upprättades en promemoria, daterad den 12 mars 1951, varjämte en av Vas egenhändigt författad redogörelse på ungerska översatts genom statspolisens försorg.

Enligt Vas skulle W. befinna sig i ett rumänskt fängelse i staden Sibiu, dömd till 10 år för spioneri. W. skulle i fängelset gå under namnet Visjinovski och han skulle vara "ryssarnas politiska fånge". Vas har åtagit sig att införskaffa ett ovedersägligt bevis, sannolikt i form av skriftprov, att W. fortfarande lever. Beviset skulle på avtalad plats överlämnas till en representant för beskickningen i Budapest, dit Vas beräknade anlända tidigast den 1 instundande april; i övrigt må hänvisas till ovannämnda tvenne dokument.

Då de av Vas lämnade uppgifterna, i varje fall på sakens nuvarande ståndpunkt, otvivelaktigt böra tillmätas stort värde, har det befunnits önskvärt att omedelbart vidtaga vissa åtgärder och göra vissa allmänna överväganden.

I första hand gäller det givetvis att om möjligt före den 1 april kontrollera några av Vas' uppgifter. Åtgärder i detta syfte har inletts av statspolisen och av departementet. Man försöker sålunda att fastställa, om Vas verkligen hållits i fängsligt förvar i Metz, och konstatera om uppgifterna dels rörande de 80.000 dollar W. skulle ha erhållit från dåvarande amerikanske ministern i Stockholm, Herschel Johnson, och dels rörande ett brev i slutet av 1944 från W. till Johnson stämma. Vidare kommer beskickningen i Bern att söka kontakt med Ex-konung Mikkael hos vilken Vas uppgivit sig ha tjänstgjort som pilot.

Då envoyén Allard hemkallats till instundande påskhelg för konsultationer i denna sak, förberedas även konkreta frågor, som eventuellt böra ställas till envoyén Allard och till Vas, då han kommer till Budapest för komplettering av dennes uppgifter respektive för att möjliggöra en senare kontroll av deras trovärdighet.

En allmän diskussion av hela frågan ur två förutsättningar torde även vara på sin plats: för det första under den aspekten, att Vas kan vara utsänd som provokatör eller att han kan vara en

bedragare, för det andra att hans berättelse är sann.

Om i det första fallet visshet kan vinnas redan innan Vas tar kontakt med beskickningen i Budapest, är det givet, att beskickningen icke kommer att taga någon befattning med honom. Det är dock osannolikt att man kan komma till en så bestämd uppfattning till dess. I så fall måste kontakten tagas, trots riskerna - det vore orimligt att släppa denna möjlighet att vinna klarhet på blotta misstanken att Vas är en provokatör eller bedragare. Risken, som den mötande tjänstemannen löper - och därmed den risk, som U.D. löper - förefaller i själva verket vara ringa. Det har förutsatts att endast ett sammanträffande skall äga rum för bevisets överlämnande och att Vas därefter skall bege sig till Wien för vidare kontakt och utarbetande av erforderliga planer. Det är svårt att föreställa sig, att t.ex. den ryska hemliga polisen, eller den ungerska, skulle ha något intresse av att ställa till någon skandal under en eller annan förevändning för detta sammanträffandes skull. Skulle för övrigt det helt osannolika fallet inträffa, att det framkomme, att sammanträffandet hade något med efterforskningarna av W. att göra, så förefaller en "anklagelse" av sådan art att vara lätt att bära och torde maximalt kunna medföra vederbörande tjänstemans förflyttning från Ungern. Om Vas är en bedragare, kommer han säkerligen att förebära vissa svårigheter, som förhindrat honom att skaffa beviset, men alltså vidhålla att W. finnes i Sibiu. Måhända framkomma även önskemål om större penningbelopp till mutor etc. Man måste även taga den möjligheten i betraktande, att Vas falskeligen i utpressningssyfte, uppgivit Visjiovski vara identisk med W. och efter sin flykt från Rumänien lärt in historien om W. genom studium av Wallenberg-litteraturen och tidningar. Nu nämnda frågor synas böra prövas av särskilda från Stockholm till Wien utsända personer, enär full säkerhet om Vas' person väl knappast kan fås vid sammanträffandet - trots nyss anförda ofördelaktiga omständigheter. Vas synes sålunda böra anmodas att omedelbart bege sig till Wien, vid behov försedd med reskassa från beskickningen (erforderligt belopp medföres till mötet).

Vas har fått uppgiften att kanslisten Arne Waldenström skall träffa honom. För försvärande av skuggning ha vissa åtgärder planerats varjämte en annan tjänsteman från beskickningen avses sändas till mötesplatsen och uppträda under namnet Waldenström. Ifrågavarande tjänsteman torde även genom kommissarie Danielssons försorg böra erhålla särskilda instruktioner rörande tillvägagångssätt och uppträdande vid mötet med Vas.

./.

Om Vas överlämnar ett bevis rörande W. föreslås följande åtgärder.

- a) Vas påminnes om överenskommelsen att omedelbart bege sig till beskickningen i Wien och där uppsöka beskickningschefen. Det meddelas honom vidare, att sannolikt samma personer, som han träffade i Hamburg och Lybeck komma till Wien för planläggning. Till Vas överlämnas erforderligt penningbelopp - som sålunda bör medföras till mötesplatsen - för resan till Wien.
- b) Beviset föres omedelbart till beskickningen och avfotograferas där (en hel film bör användas härför).
- c) Chiffertelegram avsändes omedelbart till U.D. av följande lydelse: "Ytterst brådsakande för Dahlman. Uppgörelse har i dag kommit till stånd i den vid mitt senaste Stockholmsbesök diskuterade frågan."
- d) Så snart som möjligt avreser en tjänsteman från beskickningen med flygplan till Stockholm, medförande beviset såsom kurirförsändelse jämte övrig kurirpost. Chiffertelegram avsändes till U.D. rörande vederbörandes beräknade ankomst till Stockholm.
- e) Så snart telegrammet under c) mottagits, avresa under a) nämnda personer till Wien för att träffa Vas.

Man bör i detta sammanhang icke förbise den eventualiteten, att Vas av något skäl icke anser sig vilja taga risken att bege sig från Budapest till Wien. Man synes därför även böra bereda sig på att handla utan att kunna nedsända några representanter till Wien. Eventuellt måste därför envoyén Allard erhålla erforderliga instruktioner för detta fall.

Man synes redan nu böra noggrant överväga problemställningarna och göra klart för sig vilka reaktioner, som under olika omständigheter äro att vänta från den första hand den demokratiska Västern och från Sovjetunionen. (Man kan bortse från den rumänska attityden, vilken utan tvivel kommer att bli densamma som den ryska) till ledning för bedömandet av vilka åtgärder, som därefter böra vidtagas.

Beträffande den demokratiska världsoptionens reaktion i den händelse W. skulle återkomma behöver ej sägas mycket. Det kan ju icke råda något tvivel om att den redan mångbeskrivne och av en viss hjälte- och martyrgloria omskimrade Wallenbergs återkomst vore en världssensation, som skulle sätta sinnena i den västliga världen, kanske i synnerhet i Förenta Staterna, i svallning. Man skulle med

tacksamhet anamma fallet W. som ett förstklassigt propagandavapen i kampen mot världskommunismen. Man kan också lätt föreställa sig, vilken betydelse uttalanden av W. om hans fängelsevistelse skulle få även i den inrikespolitiska debatten med kommunisterna i Sverige och i andra demokratiska länder. En enorm prestigeförlust för Sovjetunionen bleve följden, vartill komme reella politiska bakslag på många håll i världen. Det skulle föga hjälpa med undanflykter, såsom att skylla på att W. suttit i ett rumänskt fängelse. Den nakna sanningen i fallet W. skulle utan tvivel slå sönder alla framkonstruerade ryska motargument, som kunna tänkas. Häri ligger svårigheten att finna den rätta vägen till W:s befrielse.

Det är uppenbart, att ett principavgörande så snart som möjligt bör träffas under beaktande av de tre nedannämnda möjligheterna:

1. Man kan låta W. avtjäna "straffet" - 4 år återstå nu.
2. Framställning från svenska regeringen i syfte att få W. utlämnad.
3. Befrielse på illegal väg.

Alternativ 1.

Det första alternativet torde icke kräva någon närmare utredning. Man kan med säkerhet utgå från att de anhöriga, som i sådant fall måste tillfrågas, icke skulle gå med på en dylik lösning, även om det skulle visa sig att de båda andra alternativen äro förenade med utomordentliga risker. För övrigt finnas inga som helst garantier, att W. komme att släppas efter avtjänade 10 år, snarare tvärtom.

Alternativ 2.

Det ligger i öppen dag, att Sovjetunionens prestige och de politiska konsekvenserna av W:s återkomst helt enkelt göra det omöjligt för Sovjetunionen att utan villkor gå med på hans återlämnande. Om Wallenberg-affären icke fått så mycken publicitet från början, skulle läget måhända varit gynnsammare och ett utlämnande kunnat komma till stånd långt tidigare. Nu däremot har man råkat in i en återvändsgränd och situationen har givetvis icke förbättrats genom den senaste presskampanjen i svenska tidningar. Man kan säkerligen med nej besvara frågan, huruvida en officiell hänvändelse till den rumänska - d.v.s. i detta fall = den sovjetryska - regeringen rörande Visjnovskis alias W:s utlämnande kommer att leda till positivt resultat. Det skriftprov, som skulle företes komme otvivelaktigt att förklaras vara ett falsarium av samvetslösa mellanhänder. Säkert äro ryska vederbörande beredda att

taga på sig den övriga världens misstankar att fara med osanning härutinnan - ett sådant moraliskt minus måste vara mycket lättare att bära än det katastrofala moraliska nederlag W:s befrielse skulle innebära.

Om man sålunda på goda grunder kan antaga att en normal officiell framställning om utlämnande icke leder till något resultat, återstår det att finna ut om icke andra officiella vägar stå öppna, innan det sista alternativet, det illegala, provas.

Rent teoretiskt torde detta icke vara omöjligt. Man kunde under bevarande av den strängaste sekretess föreslå Sovjetunionen ett utbyte mot någon annan person, som befinner sig i de svenska myndigheternas händer eller utöva påtryckningar av något slag, exempelvis handelspolitiska, genom att vägra viktiga leveranser eller erbjuda utökning av den svenska exporten av varor av stort intresse för Sovjetunionen. Svårigheterna härvidlag torde emellertid få anses utomordentligt stora, då man knappast kan tänka sig någon person eller vara, tillräckligt betydelsefull enligt rysk uppfattning för att "uppväga" W. Det handelspolitiska vapnet är givetvis mycket vanskligt att använda, dels på grund av svårigheterna att bevara sekretessen, dels på grund av allmänna utrikespolitiska konsekvenser. I detta sammanhang erinras om utbytet av den under 6 år i Ryssland försvunne dansken Dahl mot en ^{ledig} ~~sovjetisk~~ rysk agent, dömd till livstids straffarbete i Danmark; fallet Dahl hade dock ej tillnärmelsevis samma betydelse som W.

Ytterligare en möjlighet att gå fram den officiella vägen kan tänkas: under en lång tidrymd hemlighålla W:s utlämnande och - det viktigaste! - övertyga ryssarna om att det kan hemlighållas. Härigenom skulle Sovjetunionens prestige kunna räddas och tidnings-skriverier undvikas. De anhöriga (moder, styvfar, två halvsyskon och deras makar) jämte författaren Philipp och eventuellt hela Wallenbergs-kommittén måste då förplikta sig till tystnad - man måste fråga sig om det verkligen är möjligt att förmå en sådan mängd personer härtill. Därtill kvarstår ovissheten, huruvida W. själv, då han en gång är fri, kan övertalas att hålla tyst. För att utförmående kunna bedöma möjligheterna i detta fall torde kontakt behöva tagas med W:s anhöriga.

Alternativ 3.

Skulle den officiella vägen befinnas oframkomlig, återstår blott alternativ 3, nämligen att pröva möjligheterna att befria W. på illegal väg.

På grund av de risker, som äro förknippade med en illegal befrielse, synes de anhörigas samtycke böra inhämtas. Den absolutaste diskretion beträffande U.D:s medverkan måste givetvis iakttagas. Man kan dock icke förbise faran av en indiskretion efteråt. Om aktionen lyckas, vore en indiskretion dock icke någon katastrof. Om aktionen däremot misslyckas, skulle säkerligen häftiga angrepp riktas mot departementets sätt att sköta frågan och icke kunna undgå att dra med sig såväl inrikes- som utrikespolitiska konsekvenser. Ehuru det ur alla synpunkter vore önskvärt, att ansvaret för en illegal befrielse kunde läggas på privatpersoner eller, t.ex., på Wallenberg-kommittén kan U.D. ändå icke komma ifrån sitt ansvar, enär departementets organ och vissa tjänstemän måste inkopplas på saken. Man kunde visserligen överväga att inom departementet överenskomma om överskjutande av ansvaret på dessa tjänstemän, som senare kunde offentligt desavoueras, (utan andra reella konsekvenser för dessa än förflyttningar, viss tids suspension med full lön eller på annat lämpligt sätt) för att ha överskridit sina befogenheter, men det torde vara svårt att genomföra i praktiken, framför allt emedan alltför många tjänstemän bleve inblandade (minst en på departementet, två i Budapest och en i Wien). Slutsatsen blir, att U.D. som sådant näppeligen kan komma ifrån sitt ansvar för en illegal befrielse.

Det vore av intresse att få bekräftat, huruvida det är vanligt, att man i Sovjetunionen ger politiska fångar falska namn; det synes i varje fall icke osannolikt. Av Vas berättelse framgår, att det är känt i fängelset, att Visjiovski är "ryssarnas politiska fånge" men det framgår icke, om någon, t.ex. fängelsechefen, vet vem fången egentligen är. Det förefaller med hänsyn till det ryska systemet snarast troligt, att varken chefen eller någon annan i fängelset känner till Visjiovskis verkliga identitet. Vas reflektion, att ryssarna hålla W. i Sibir för att i en framtid eventuellt kunna skjuta över skulden till W:s försvinnande på rumänerna, förefaller icke helt osannolikt, ehuru det såsom framhållits är svårt att tänka sig en situation i vilken Sovjetunionen skulle vara villig utlämna W. Det synes även otroligt, att Sovjetunionen skulle hålla en ur politisk synpunkt så betydande fånge i ett rumänsk fängelse - låt vara under viss rysk övervakning - under hans rätta namn.

Man kan i detta sammanhang även ställa sig frågan, om ryssarna ha anledning tro, att Vas, som flytt från fängelset, känner till Visjiovskis identitet. Besvarandet av denna fråga blir med näturnödvändighet

en lös spekulation. Om så vore fallet, har Visjinovski givetvis förflyttats från Sibiu. Å andra sidan kan man måhända se saken så, att fängelsechefen helt naturligt vill hemlighålla en fånges - Vas' - flykt för de ryska kontrollinstanserna, i synnerhet som fängelsechefen blivit anförtrodd en annan fånge, som det är någonting särskilt med, som är "ryssarnas politiska fånge". Det är därför möjligt, att de ryska högre kontrollinstanserna icke ha sig bekant, att någon flykt ägt rum ur fängelset i Sibiu och att Visjinovski (alias W.) fortfarande befinner sig där.

Hur befrielsen ur fängelset skall gå till, är det omöjligt att nu uttala sig om. Vas torde framlägga en plan, då han anländer till Wien, efter avlämnandet av beviset i Budapest. Möjligen bör man redan nu på högt plan inleda kontakt med den anglosaxiska spionagetjänsten och Vatikanen, för att få del av deras erfarenheter och med ledning därav bedöma möjligheterna att genomföra planen. Utsikterna att den skall lyckas, måste betecknas som mycket små. En komplikation är, att Vas' sannolika "medbrottssling", fängelseläkaren jämte maka, även måste fly, då W. försvinner, samt Vas' önskan att få ut en minderårig son från Rumänien. Därtill kommer att alla tänkbara resurser med säkerhet komma att sättas in för att infånga W., så snart flykten blivit bekant för de ryska vederbörande, som känna till Visjinovskis verkliga identitet. Det kommer att bli en kapplöpning med tiden - och med livet som insats för de direkt inblandade.

En stor svårighet ligger i bedömandet, hur lång nådatid rymningen har till sitt förfogande, innan det stora farnet går. Det synes mer än osannolikt, att man skulle hinna föra W. t.ex. i bil till ungerska gränsen och därifrån genom Ungern till Wien eller genom Tjeckoslovakien till Tyskland. Utsikterna att lyckas bli givetvis större om beskickningen i Budapest sättes som mål, men då återstår problemet att senare föra W. därifrån.

För gränsöverskridandena kan man begagna ett falskt pass (diplompass). På grund av viseringstvånget synes enda möjligheten vara att utnyttja någon diplomatisk tjänstemans pass från beskickningen i Bukarest. Eventuellt måste i så fall någon tjänsteman nedsändas på en månad, söka in- och återresevisering (över olika vägar), tillse att passet kommer i W:s hand och anmäla det som stulet hos de rumänska myndigheterna; W:s fotografi för utbyte i passet måste förberedas etc.etc. Gentemot detta tillväga-

gångssätt kunna emellertid minst två eller tre invändningar resas, dels ovissheten hur W. ser ut nu, mer än sex år efter det att sista fotografiet tagits, dels den oerhörda risken att U.D:s inblandning avslöjas vid ett misslyckande, dels slutligen en viss risk för den tjänsteman, som ställt sitt pass till förfogande.

Man kan naturligtvis också tänka sig, att W. "packas in" i en eventuellt specialgjord kurirsäck och hemföres i bil, sedan överenskommande träffats med Vas om dag för befrielsen och tid och plats för sammanträffande med den från Bukarest hemvändande tjänstemannen; även i detta fall göra sig emellertid delvis samma invändningar gällande.

På grund av det allmänna reseförbudet för diplomater (och övriga utlänningar) i Rumänien är det överhuvudtaget vanskligt att inkoppla någon svensk diplomat (eller privatperson) i befrielsen. Flyktögonblicket bör givetvis väljas under de i fängelset gynnsammaste omständigheterna och icke göras beroende av en förhandsfixering av tiden. Vid minsta mellankommande hinder vid flykten riskeras allt - diplomatbilen måste fortsätta och spelet kan anses förlorat.

En annan flyktmöjlighet - som Vas antydde - vore en fotvandring längs Karpaterna in i Jugoslavien. Ehuru även denna väg måste anses mycket äventyrlig, är det frågan om denna ändock icke är den bästa. De otillgängliga bergstrakterna och den primitiva befolkningen där kunna tagas med i beräkningen som gynnsamma faktorer.

Har man W. väl en gång hemma efter en illegal befrielse torde det inte vara överkomligt att arrangera saken så, att myndigheternas inblandning ej behöver bli känd. (Förutsättningen är givetvis, att man först tar in honom illegalt även i Sverige.) W. kan då föras till någon plats, där han under en viss kortare tid vistas - fullständigt hemligt. Under tiden kan en detaljerad historia fabriceras om W:s flykt, som han noga får lära in. Förslagsvis kunde han sedan en natt föras till någon plats på ostkusten, på egen hand ta sig fram till närmaste landsfiskal och berätta sin historia. Om de anhöriga äro invigda, förutsättes att tysthetslöfte utverkats av dem.

Konklusion.

Det är alldeles uppenbart, att den officiella vägen i och för sig är att föredraga framför den illegala. Å andra sidan torde det såsom redan framhållits vara meningslöst att göra en officiell framställning i Bukarest eller Moskva utan påtryckningsmedel eller garanti för att W:s återkomst kan hemlighållas under lång tid.

Slutligen återstår att diskutera, vad som bör göras i den händelse

Vas icke låter höra av sig med utlovade vykort inom den närmaste tiden. Vas lämnade Hamburg den 10 mars och lovade skicka vykort till en privatadress här från bl.a. München och Salzburg.

Om det genom den för närvarande pågående kontrollen av vissa av Vas lämnade uppgifter kan konstateras, att de äro med verkligheten överensstämmande och man således har skäl antaga, att han gått in för den uppgift han påtagit sig i fallet W., kan man utgå ifrån, att han råkat illa ut någonstans. Då det givetvis är angeläget att återupptaga kontakten med honom, bör man efterforska honom, i första hand förslagsvis hos den rumänska flyktingkommittén i Salzburg. Detta kan ske genom beskickningen i Wien. Lyckas man ej där få spår på Vas, är det möjligt, att han stoppats av myndigheterna i Tyskland. Kontakt kunde då konfidentiellt tagas med härvarande brittiska och/eller amerikanska ambassader (tyske generalkonsuln?) eller beskickningen i Bonn instrueras att efterforska mannen genom vederbörande myndigheter i Tyskland.

Om Vas trots detta icke påträffas, kunde man överväga att på hemliga vägar söka nå kontakt med Vas sväger i Sibiu, sedan man konstaterat, att en läkare med det av Vas uppgivna namnet verkligen finnes där. Åtgärder ha för en vecka sedan vidtagits för att eventuellt möjliggöra kontroll härav. Om man även misslyckas att upprätta kontakt med svågern i Sibiu, synes endast den möjligheten återstå att överväga, huruvida en officiell démarche bör föredras. Dessförinnan torde emellertid en noggrann genomgång av hittills föreliggande andra spår böra företagas - och först vidtagas sådana åtgärder, vartill denna genomgång ger anledning.

Stockholm den 20 mars 1951.

Stig Engfeldt
(Stig Engfeldt)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 20.3.51. 19		
70		
N:o CHIFFER BUD.		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MAL.
P	2	En I

beg. om vissa upplysningar.

Sjöborgsutredningen

dm

Beskickningen i
Washington.

För Boheman från Dahlman. I samband med pågående förnyad utredning av Wallenberg-affären äro vi angelägna om möjligt genom State Department få upplysning om följande: Kan man från the files of War Refugee Board utröna någorlunda exakt uppgift på det eller de belopp som genom USA-legationen Stockholm utanordnades till Raoul Wallenberg för hans aktion i Budapest. Vi ha genom Thyberg frågat Hershel Johnson som ej erinrar sig detaljer men som uppmanat oss bedja Dig taga upp saken med Doc Mathews. Ärendet handlades på sin tid här av attachén Iver C. Olsen som representerade War Refugee Board. Av flera skäl hemställa vi om största möjliga diskretion. Äro också tacksamma snarast möjliga besked.

Cabinet

Anmärkning: chiffrerad: Olsen var finansattaché i Stockholm. 2/44-3/46

S.S.

Xp. 20752 u. 1720 / 702

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

~~ang. kurirförsändelse.~~

Sjöboms utredningen.

STOCKHOLM	20.3.51.	19
N:o	3 CHIFFER	BUD. BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MAL.
P	2	En I

dm Beskickningen i B e r n

Söderblom från Dahlman. Styr om att någon från beskickningen hämtar kurir i Genève lördag då däri ingår strängt förtroligt brev till Dig.

Cabinet.

Xp. 20/51 kl. 17⁰⁰ / 05

Sjöborgskontoret

INK. UTRIKES DEP:T		
D. N:o 9B 8		
21 MRS 1951		
GR.	AVD.	MAL.
P	2	54 I

Telegram i blanketthiffer från
Bonn (Köln)
Avsant den 20/ 3 1951 kl. 1830
Ankom den 20/ 3 1951 kl. 2140
Utskrivet i 3 exemplar.
Detta är originalet.

8.

dm För Dahlman. ? ?

I mitt handbrev till Croneborg den 14 mars
omnämnd rapport har av Rydbeck insänts med hand-
brev till Croneborg den 17 mars. Mitt besök i
Hamburg avser särskilt i sistnämnda handbrev
punkt 2 berörd fråga. Har ingen avsikt beröra
W-frågan beträffande vilken vi iakttaga absolut
diskretion.

Kumlin.

Coll: *Ch*

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Pol.

Bern den 19 mars 1951.

386.

Ink. 21 mars 51		
Avd.	Gr.	I
P	2	hu

19/4

Bern 19. 20/3

Broder,

I det just anlända numret för den 17 mars av Syd-svenska Dagbladet finner jag en uppgift om att utrikesdepartementet ämnar ta kontakt med en i Schweiz vistande ungrare Johann von Korody-Katona, som skrivit ett brev till en schweizisk tidning med uppgifter om Raoul Wallenberg. Det lämnas ej någon uppgift om vilken schweizisk tidning det är fråga om. Kanske få vi snart insändaren i klipp från den schweiziska klipptjänsten "Argus". Om Du vet, vilken tidning det är, ber jag Dig om meddelande därom.

Sin tillgiven
Herr Utrikesrådet

Herr Utrikesrådet S. Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

Avskrift.

P.M.

ang. Harry Tomsen.

Såvitt en tjänsteman vid svenska beskickningen i Budapest under åren 1944-45 kunnat erinra sig, anställdes vid beskickningens B-avdelning en man i 40-års åldern, vars namn var Thomsen. Vederbörande har icke kunnat erinra sig Thomsens förnamn och ej heller några uppgifter om härstamning, nationalitet eller föregående verksamhet. Beskickningens arkivalia hava förstörts, varför noggrannare uppgifter om Thomsen icke står att erhålla. Thomsen hade vid beskickningen till uppgift dels att biträda hjälpsökande ryska medborgare dels ock att göra översättningar till ryska av olika slags handlingar för beskickningens räkning. Han uppgives därvid hava utfört ett mycket förtjänstfullt arbete och hade försett - under beskickningens överinseende - dess tjänstemän, svenska kolonin och B-avdelningens skyddslingar med tryckta legitimationshandlingar på ryska. Såvitt tjänstemannen kan erinra sig hade Thomsen aldrig för honom nämnt, att han vore norsk medborgare och ej heller hade Thomsen i tjänstemannens närvaro någonsin använt norska språket, vilket hade legat nära till hands med hänsyn till tjänstgöringen på svenska beskickningen. Vederbörande har icke kunnat erinra sig, att han sett något pass eller legitimationshandling för Thomsen. Sedan vid jul-tiden 1944 Budapest omringats av ryska trupper hade den ryska artillerielden omöjliggjort all kommunikation inom staden. Varken tjänstemän eller hjälpsökande hade kunnat infinna sig vid beskickningen, vars verksamhet helt lamslagits. Såvitt vederbörande kan erinra sig hade han sett Thomsen senast den 23 december 1944. Thomsen hade icke under belägringen

givit något livstecken ifrån sig och ej heller hade han sökt upp beskickningen efter belägringens slut i mitten av februari 1945. Vederbörande tjänsteman erfor ryktesvis i början av mars 1945 att Thomsen skulle hava häktats av ryssarna och anklagats för spioneri. Samme sagesman hade även gjort gällande att Thomsen redan blivit avrättad. Några möjligheter att få dessa uppgifter officiellt bekräftade, hade icke förelegat under dåvarande förhållanden i Budapest.

Stockholm den 21 mars 1951.

Engfeldt/Rtz

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Hemligstpl.

ang. Sjöborgs-utredningen

Avdelningschefen

u. W.

(Sod lapp)

STOCKHOLM		19
Stockholm den 21 mars 1951.		
N:o 129	5 bil. BIL	
INK. D. N:o		
AVD P	GR. 2	MÅL Eu ^I

Kommissarie O. Danielsson,
Stockholm.

./.

Härmed får jag översända fem av envoyén Sjöborg författade uppteckningar rörande vissa äldre spår i Raoul Wallenberg-affären, rubricerade "Fru Lichtner", "von Maasburg", "Litpe", "Coen" och "Fru Sandell".

Åberopande den överenskommelse, som träffats mellan Kabinettssekreterare Lundberg, statspolisintendent Thulin och Eder vore jag tacksam att i sinom tid få emotse meddelande, huruvida Ni finner ytterligare utredning i något av de angivna fem fallen önskvärd. Sådant meddelande kan lämpligen tillställas sekreterare Engfeldt, U.D.

Utrikesdepartementets akter i ärendet Wallenberg stå givetvis till Edert förfogande, därest Ni skulle önska kompletterande upplysningar eller i den händelse kontroll av namn och data i uppteckningarna - i vilka smärre felaktigheter kunna tänkas ha insmugit sig - skulle visa sig erforderlig.

u/ Sven Dahlman

Överl. av sek. Engfeldt
i handom den 22/3 1951.

Enligt
(engelsk jättarna)

KLIPP (all) 29.6.46
Sol. UD 1.7.46
Sol. Barn 4.7.46
F.M. UD 8.7.46
Brev " 8.7.46
Brev Langlet 10.7.46
Sol. UD 13.7.46
" Barn 13.7.46
Brev Mignell 26.7.46
" UD 3.8.46
Sol. UD 12.8.46
Brev Bada 26.10.46
Brev. " 16.12.46

Aftonbladet innehåller 29.6.46 en artikel om
en svensk affärsman, som på ett intell i Schweiz
i november 45 träffat en ungare Dan, som uppgett
att han från hemlandet berättat att U-g befinner sig
i "ett litet stugulov på landet." Beskrivningen i
Redogörelsen lyckades efter betydande ansträngningar
spåra upp Danens make. Denne hade emellertid intet
samt att förvilja om U-g än att han ryktvis be-
skrivit, att U-g lyckligen kommit till Sverige
via Moskva.

Sfr. Interpellationsåret 27.11.46 i denna

von Maasburg

(Barrat, Pombrovski, Kurmanovič,
Doktor Büssler, Cvergel, Ruvali).

Tel. U.D. 6.12.46 + bil.
" Wien 17.12.46
Brev Walling 17.12.46
" " 21.12.46
" Grafström 23.12.46
" " 31.12.46.
" Hansarström 10.1.47
" Grafström 16.1.47
" Husberg 29.1.47.
" Prag 7.2.47 + bil.
P.M. Wien 17.2.47
Brev Petri 10.3.47
Klipp D.H. 7.6.47.
Brev U.D. 12.6.47
" " 26.6.47
" Rom 11.7.47.
" Wien 7.7.47
" Rom 22.7.47.
" U.D. 7.8.47.

Dec. 1946 fick UB en antydan om att
den österrikiske baronen Nikolaus von
Maasburg möjligen kunde ge upplysningar om
V-g.

17.12.46 meddelade chargé d'affaires i
Wien, Walling, i brev, att han 14.12.46 i

Innsbruck besökt von M., som därvid uppgivit: Efter att ha häktats av ryssarna hade han 4.5.45 förts till det till ryskt fängelse förvandlade slottet Cekles nära Bratislava. Där hade han setet till 4.6.45. Bevakningen i fängelset var synnerligen sträng, men viss kommunikation mellan de internerade förekom litet. Varje vecka erhöles fångarna ett bad i badstugan. Fångarna från samma rum badade gemensamt. När besättningen i ett rum återvände från badet, voro de i ett annat rum internerade färdiga för avmarsch. Vid dessa förflyttningar hade v.M. bland fångarna från ett närbeläget rum sett en lång, mager man, som skulle varit "den svenska konsulen".

I ett av Mallings ur Dagens Nyheter hämtat fotografi av F-g trodde sig v.M. kunna känna igen den "svensk" han sett i fängelset, men han ansåg sig ej kunna med bestämdhet intyga, att identitet föreläge.

v.M. berättade vidare för Mallings:

1) I det rum, där han hölls fängslad, fanns ytterligare omkring 12 personer, däribland en engelsman, Sir Reginald

Barrat. Denne troddes ha arbetat för Secret Service. Efter det v.M. återvunnit friheten, hade han tagit kontakt med det engelska Field Security angående Barrat. v.M. hade också tillskrivit Lady Barrat, vars adress var West Street, Lancaster. Genom Foreign Office torde förfrågningar ha gjorts i Moskva men utan resultat.

2) Vid ifrågavarande tidpunkt fanns bland fångarna också en polack vid namn von Dombrowski gift med en Gräfin Bethlen. D. lär i november 1946 ha figurerat i en politisk process i Warszawa.

3) Kommunikationen fångarna emellan hade huvudsakligen skett via den man som i fängelsets badstuga hade hand om eldning och vattentillförsel. Han var en slovakisk bonde, en äldre man med grå mustascher. Han hade varit mycket lojal mot fångarna; härpå anförde v.M. exempel.

./.

4) Det vore ingalunda uteslutet, att man vid besök i fängelset kunde i det rum, där "svensken" varit fängslad (rummets läge har utmärkts på en skiss som vidlagts Mallings rapport), på något av Ursatzfönstren eller annorstädes finna en anteckning av "svenskens" hand. Fångarna sökte såvitt möjligt alltid lämna dylika meddelanden.

I ett senare brev, 21.12.46, tillade Malling: Vid hans sammanträffande med v.M. 14.12.46 hade denne även sagt, att han erinrade sig en viss dr. Bässler, vilken också varit fånge på Cekles och som nu troligen fanns i Wien. Bässler torde ha hållits kvar på Cekles ännu några dagar efter det v.M. förilyttats till Wien. v.M. trodde att Bässler hållits internerad i samma rum som "svensken". I brevet yttrar Malling vidare: Han hade efter återkomsten till Wien tagit kontakt med personer, som arbetat inom Österrikiska frihetsrörelsen, och därvid erfarit, att dr. Vilhelm Pitt Bässler, som mannens fullständiga namn lydde, varit en SS och J-D-man, vilken i hemlighet samarbetat med motståndsrörelsen. Hans nuvarande adress vore ej med bestämdhet känd, men han torde vistas antingen hos sina föräldrar eller hos sin syster. Föräldrarnas adress vore

Gartenstrasse 17, Freidenstadt, Württemberg (franska zonen). Systemets adress vore ej känd men hon torde också bo i Württemberg. Büssler ansågs vara en försiktig herre och han hade ju också ett brokigt förflutet, varför en eventuell kontakt med honom borde ske på sådant sätt, att han ej av rädsla för obehag hölle inne med de upplysningar han eventuellt kunde ha att lämna.

Ut kontaktade beskickningen i Prag ävensom major Husberg i Baden-Baden. Beskickningen i Prag tillställdes ett foto (tidningsklipp) av B-g.

29.1.47 inberättade Husberg, att han sökt Büssler under den uppgivna adressen. Büsslers föräldrar hade emellertid upplyst, att han ännu sutte i fångläger i amerikanska zonen under adress: Lager 76, Haus I/42, Hohensperg bei Ludwigsburg (i närheten av Stuttgart). Husberg hade vidtagit åtgärder för att om möjligt av Büssler erhålla upplysningar och avvaktade nu resultatet.

29.1.47 meddelade konsulin i Brati-

slava Stodola, att han samma dag besökt Cekles och där samtalat med František Cvergel. Här om yttras vidare i meddelandet: "Genanter ist langjähriger Angestellter im Schloss wo er die Heizung besorgt. Er sah die Zivilpersonen die in Mai - Juli 1945 dort waren, wusste aber nicht, ob auch Ausländer unter ihnen sich befanden, oder als solche bezeichnet wurden. Einige unter ihnen waren in städtischer Kleidung. Als er das Lichtbild sah, erklärte er sogleich ohne viel Prüfen und Brägen, dass er den Betreffenden damals dort gesehen habe. Auf die Frage, wie er das mit Sicherheit angeben könne, erklärte er es in dem Sinne, der Betreffende sei ihm damals aufgefallen. Im Juli 1945 seien alle angeblich nach Wien gegangen."

I den rapport, varmed beskickningschefen i Prag insände Stodolas meddelande, heter det: "Undersökningen hade givit vid handen, att K-g faktiskt från maj till juli synes ha varit internerad i Cekles; därifrån skulle han dock ha bortförts, troligen till Wien, enligt vad en person vid namn František Cvergel meddelat. Givetvis är det svårt för oss att här bedöma

vittnets trovärdighet, men enligt konsul Stodolas uppfattning skulle det ju icke ha varit någon tvekan om att vederbörande hade känt igen det företedda fotografiet av B-g".

17.2.47 meddelade Walling i P.M. att v.M. på sin tid uppgivit att en överstelöjtnant Kurmanovič, född 26.2.76, befunnit sig i sekles samtidigt med honom. Walling hade hänvänt sig till sektionsschefen Krechler, Leiter der Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit im Bundesministerium für Inneres, men denne hade upplyst, att enligt uppgift från Kurmanovič's maka hennes man alltfjänt saknades. Krechler hade emellertid föreslagit, att man skulle efterlysa honom i tidningar, annonsera etc. Walling hade lämnat Krechler ett tidningsfoto av B-g.

10.3.47 meddelade U Walling, att, då vissa i tiden senare spår nyligen kommit i dagen, efterlysningsåtgärder i Österrike genom annonsering, and ag på offentliga platser o.s.v. tillse vidare ej behövde företagas. UD vore dock givet -

vis tacksamt om Walling på alla andra sätt fullföljde eventuella uppdrag.

7.6.47 innehöll Dagens Nyheter en artikel, enligt vilken v.M. skulle för tidningens korrespondent i Rom ha uppgivit, att han sett och talat med W-g i maj 1945 i fängelset i Gekles.

1.7.47 yttrade sig utrikesministern i sitt interpellationsvar bl.a. angående nu ifrågavarande spår (No. 31 sid. 138 i 2. kammarens protokoll). Obs! bl.a. uttalandet rörande värdet av Övergels vittnesmål.

Dokumentationen efter interpellationsvaret.

7.7.47 yttrade Walling i brev bl.a., att v.M. icke gav intryck av att vara en "särskilt exakt herre"; detta intryck hade förstärkts genom de uppgifter Walling sedermera erhållit om honom.

11.7.47 meddelade Stackelberg vid beskickningen i Rom:

1) Journalisten Hamrin, som från Rom till Dagens Nyheter insänt uppgif-

terna om v.M., hade medgivit, att han icke själv träffat v.M., han hade erhållit sina uppgifter från en mellanhand. Detta hade han också särskilt påpekat i sitt telegram till tidningen.

2) v.M. befunne sig för tillfället i Rom, och Stackelberg had. nyss talat med honom. v.M. hade därvid sagt, att han aldrig talat med F-g eller blivit bekant med honom. v.M. vidhölle vad han sagt Malling, nämligen att han vid förflyttningar till och från badstugan i kontingenten från ett annat rum sett en lång mager man, som skulle varit "den svenske konsuln". Sedan Stackelberg visat v.M. ett fotografi och en teckning av F-g, som publicerats i OBS!, hade v.M. sagt sig icke kunna intyga att identitet föreläge. Den som utpekade "den svenske konsuln" för v.M. hade varit engelsmannen Sir Reginald Barrat. v. M. tillade, att han bestämt kunde påminna sig, att han i Cekles (som är ett mindre slott underlydande det större slottet Ivanka) hade hört F-gs namn nämnde. Ty när han efter sin flykt från Wien fick i Tyrolen läsa

något om W-g, hade han omedelbart påmint sig, att det var detta namn han tidigare hade hört i fångelset. Tyvärr kunde han icke nu med absolut bestämdhet påminna sig, vem som nämnt namnet W-g för honom, men det troligaste vore, att det just varit Barrat. I övrigt bekräftade v.M. de uttalanden han gjort till Malling. v.M. verkade - enligt Stackelberg - förtroendeingivande och vore själv övertygad om att det var W-g han sett. Något mera påtagligt bevis kunde von M. dock tydligen ej nämna.

22.7.47 inberättade Stackelberg ytterligare: v.M., som återvänt till Norditalien hade sistnämnda dag genom en vän i Rom telefonledes underrättat Stackelberg om att han lyckats ta rätt på namnet på en person, som befunnit sig i den cell i Cekes, vari W-g enligt v.M:s åsikt ävenledes befunnit sig. Namnet på denna person vore dr. Bässler; dennes nuvarande vistelseort skulle vara känd för friherrinnan Luvall i Österrikiska inrikesministeriet. Stackelberg sade sig utgå från att denna ledtråd komme att följäs.

7.8.47 bragte Grafström i UF till

-11-

Mallings kännedom att Stachelberg erfarit,
att den i Mallings brev 21.12.46 omtalade
 r. B ssler, som v.M. refererade till,
troddes vara känd för en friherrinna Duvall
i österrikiska inrikesministeriet. Grafström
tillade, att det onekligen vore av intresse
att höra, i vad m n B ssler kunde vitsorda
v.M:s uppgifter om p-g.

Stockholm den 20 mars 1951.

Litpe
(Jankovitch)

Brev Sohlman 3.6.47
" " 5.6.47
Tel. UD 11.6.47
" " 19.8.47
" Bdr 25.8.47
Brev UD 16.8.47

Litpe, ungersk finansministerens sekreterare, har i närvaro av Jankovitch, direktör i ungerska nationalbanken, i juni 47 i Stockholm berättat för Sohlman att han hört derofrinnan i Budapest en björning hos en vän träffat en man, som sagt att han gillade W-g och andra under striderna visiter på Budapest av ryssarna inte förutsatt i ett fångläger vid Székely. W-g hade själmat och dött. Orsaken var undernäring. "Mannen", vars namn Litpe ej kände, hade ett W-g:s lik.

Jankovitch, som kände Litpes värld, lovade omedelbart Sohlman att försöka få kontakt med "mannen" och därefter kontakta svenska legationen i Budapest.

UD har uppmanat legationen att i sin anda söka kontakt med Jankovitch. Någon tid därefter (25.8.47) telegraferade legationen till UD att Jankovitch ännu ej fått kontakt med vederbörande. Han inväntade Litpes ankomst till Budapest.

Stockholm den 20 mars 1951.

(46)

Fru Sandell.

(Ny sida)

Klipp Ny Sida 23.10.47

Brev Grafström 24.10.47

Brev Ny Sida 26.10.47

Brev Grafström 10.11.47

Brev Ny Sida 13.11.47

Ny Sida 23.10.47 återgav en uttalande av en kvinnlig svenskt medborgare, som i ett grannland skulle härnäst talas om S-g. Redaktionen upplyste tidningen att damens namn var Fru Sand L. Hon var omkring 50 år och av Rinnik Rinnik, som sedan länge gift i Sverige och boende i Göteborg. Hon hade nyligen varit till Fru Locke-Löfgren, som av henne erhållit "alla upplysningar", dessa hade vidarebefordrats till Fru Maj von Jarfö.

Stockholm den 20 mars 1951.

Coen.

Brev Westman 9.7.47. + bil.
Tel. UD 12.7.47
Tel. Prag 18.7.47
Tel. UD 19.7.47
Brev Prag 18.7.47
Tel. Paris 22.7.47
Brev Westman 22.7.47 + bil.
Tel. UD 28.7.47
" Rom 31.7.47
" UD 1.8.47
P.M. H.B.F. 7.10.47

A.K. Coen, på vars visitkort stod "Doktor", uppsökte den 9 juli 47 beskickningen i Paris och uppgav: Han hade varit legationsråd vid polska beskickningen i Prag men på grund av sina politiska åsikter häktats av sovjetmyndigheterna och hållits i fängelse i Ryssland, senast i ett kloster Brygitki nära Lwow. Där hade han haft kontakt med en svensk, vars förnamn var Raoul och vars efternamn han, när Westman föreslog det, igenkände såsom Wallenberg. Numret på W-g:s cell var 149. Han hade ej sett W-g, men dock genom vissa i fängelset använda metoder kunnat underhålla förbindelser med honom. Sista gången han haft sådana förbindelser var den 18/3 47. Därefter hade Coen blivit lössläppt.

UD anmodade beskickningen i Prag att

skaffa upplysningar om Coen dock utan att inblanda polska beskickningen. Hammarström meddelade emellertid att C. vore okänd i Prag. Hammarström hade kommit till Prag 45, ungefär samtidigt som polackerna, men kunde ej erinra sig att någon person med det namnet varit ackrediterad vid polska ambassaden. Protokollschefen i Prags UD hade på H:s begäran genomgått deras gamla listor, men Coen hade ej heller där kunnat återfinnas.

Under nytt samtal med Westman uppgav Coen att det varit under nio månader före tyskarnas ockupation som han var råd vid polska beskickningen i Prag. Hans chef hade varit nuvarande polska emigrantambassadören vid Vatikanen Papee. Dessförinnan had C. tjänstgjort i polska UD och polska kommissariatet i Danzig. Till friherrinnan Toinon von Essen i Rom vore han avlägset släkt.

Beskickningen i Rom kontaktades av UD. Stäckelberg meddelade att under tiden för hans tjänstgöring i Prag, 37 t.o.m. april 39, hade Papee blott ett legationsråd Hoatzky, som nu befunne sig i London. Coen vore helt okänd för Papee.

Friherrinnan von Essen har i UD uppgivit att Coen vore för henne okänd.

Coen hade emellertid på Westman gjort ett mycket vederhäftigt intryck, han hade haft många detaljer att meddela om W-g, som "man ej nog hittade på på fri hand". Sålunda hade Coen för W-n, utöver vad nyss nämnts berättat bl.a., att W-g sagt till honom (Coen) att han vore svensk och tjänstgjort vid beskickningen i Budapest, att han vid tiden för ryssarnas intågande i staden begett sig till bekanta för att skydda dessa mot våldsdåd och att han därvid haft med sig en portfölj, som ryssarna lagt beslag på. Vid undersökning hade denna visat sig innehålla smycken och pengar och ryssarna hade då förklarat, att W-g sökt undansticka egendom tillhörig antidemokratiska personer etc. W-g hade blivit häktad, slagen och tvingad att skriva på protokoll på ryska, vilkas innehåll han ej kände. Coen hade själv under sin fängelsetid från en familj i Lwow, professor Ryniewicz, Aleje Jadwigy 3, fått paket med mat och tvättmedel; det hade lyckats honom genom att använda sina skoremärken som rep få in en del saker genom W-g:s cellfönster. När Coen omsider blivit befriad, hade han bätt familjen Ryniewicz att fortfarande söka bispjunga W-g med det nödvändigaste. Han kunde givetvis inte säga om detta kunnat utföras.

C. gav dessutom Westman utförliga råd om

hur man borde bära sig åt för att få W-g fri.
Framför allt borde man akta sig för att göra
démarcher hos ryssarna.

Stockholm den 20 mars 1951.

Stöbörspatredningar

INK. UTGÅLLS DEPT		
D. 10 58 B 75		
22 MRS 1951		
GR.	AVD.	MÅL
P	2	845

Telegram iblankett-chiffer från
Washington

Avsant den 21 / 3 1951 kl. 1755

Ankom den 22 / 3 1951 kl. 0800

Utskrivet i 3 exemplar.

Detta är originalet.

D. 2.

75. Edert 70. För Dahlman. Då Mathews har semester, har jag framfört förfrågan till Raynor, som emellertid undrade vad spörsmålet kunde ha för betydelse för den nu företagna Wallenbergutredningen. Uppgifterna vore troligen nu svåra att få fram, därest icke desamma kunde återfinnas på Stockholms-ambasaden.

Boheman.

Coll: *Q*

Engfeldt/Rtz

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Sjöborgs-utredningen.

(10d-lapp) ✓

STOCKHOLM		19
Stockholm den 22 mars 1951.		
<u>Strängt förtroligt.</u>		BIL.
1031 INK. D. N:o		
AVD	GR.	MÅL.
P	2	Bu ^I

Broder,

Enligt vad jag erfarit, talade Excellensen under sitt Parisbesök nyligen med Dig om Wallenberg-affären, som ju för närvarande är föremål för en särskild utredning inom departementet av envoyén Sjöborg. En allmän genomgång av äldre handlingar äger rum i detta sammanhang. Det vore därför av intresse, om Du ville nedteckna, vad Du minns angående ett samtal i Wallenberg-frågan, som, om jag förstått rätt, Du haft här på departementet med någon person (Jankovitch ?), men varöver anteckning skulle saknas å dossiern. Med anledning av detta samtal skulle efterforskningarna ha upphört beträffande det spår, som det här var fråga om och som haft att göra med upplysningar, som tidigare lämnats av den ungerske nationalbankschefen.

u/ Stig Engfeldt

Förste beskickningssekreteraren P e t r i ,

P a r i s

Antin
EXP 28
Ans.

Rio de Janeiro den 19 mars 1951.

Ymk. 22/3 (Töd lapp)

390

23-3-51.

P 2 Rant.

Strängt förtroligt och personligt.

ca 50. Wark. för 22/3

Broder,

Ditt brev kom för en stund sedan och jag har just varit uppe hos Johnson. Som jag redan meddelat mottog mannen amerikanska bidrag för sin verksamhet, men hur mycket och på vad sätt kan J. icke säga, då ärendet mycket riktigt handlades av finansattachén som representant för War Refugee Board. Han kan icke erinra sig hava mottagit något brev, men lovade för säkerhets skull forska i sina papper.

Han föreslår att Boheman tar upp saken med Matthews, som torde ha möjlighet skaffa sig tillgång till War Refugee Boards files. Ett annat hans förslag att Du talar med Sven Salén, som skulle varit mycket intim med W., har väl mindre intresse.

Johnson är för sin del övertygad om att endast två möjligheter föreligga: antingen blev W. i den mêlée som uppstod när ryssarna trängde in i staden av misstag dödad av dem, vilket de aldrig skulle erkänna, eller också lever han i Ryssland. Att Moskva så lång tid efteråt skulle vidkännas detta anser J. uteslutet.

Låt mig veta om det är något annat Du vill jag skall fråga om. J. är hjälpsamheten själv när det gäller Sverige.

Din älskling

R. B. Ryberg

Utrikesrådet D a h l m a n,
S t o c k h o l m .

P.S. Sedan ovanstående utskrivits har J. ringt och sagt att det kanske kan finnas något om saken i Stockholms-ambassadens hemliga arkiv. Han upp-
v.g.v.

repade att han dock icke kunde minnas att han
någonsin mottagit något brev från W. Skulle ett
sådant trots allt nå ingått låge det måhända
kvar i ovannämnda arkiv.

J.S.

Johannes Schmidt

IN. DEPT		
D. No. 7B	9	
1951		
GR.	P	2
		En

Ch.tel.Bern
10.4.51.

Telegram i blankettchiffer från
Bern
Avsant den 27/3 1951 kl. 1729
Ankom den 27/3 1951 kl. 1920
Utskrivet i 3 exemplar.
Detta är originalet.

5. S. S. - Hammarström en kopia

Kopierat från 1/4

S.E.

N. G.

9 Dahlmans brev den 19 om Wallenberg
mottaget den 25 mars.

Primo. Se remiss 219 B den 24 mars postad
den 25 mars, varav framgår att Korody ej
ögonvittne och hans uppgifter baserade på
hörsägen. Vi ha ej haft kontakt med Korody,
som spontant skrivit hit.

Secundo. Hotel Uchy Palace meddelar att
Mikael bosatt i Florens, adress Villa Sparta.

Söderblom

Coll: *Al*

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
ang. Raoul Wallenberg.

Bern den 24 mars 1951.
Rem.Nr. 219. 2 bil.
Överlämnas jämte bilagor
till Utrikesdepartementet för
benägen vidare åtgärd.
Bern den 24 mars 1951.

skr. Dahlman-Fru Maj v. Dardel
2.4.51.

NK UTRIKES DEP:T		
Nr 7 1219		
28 MRS 1951		
AVD.	GR.	MÅL.
P	2	Eu I

Avskrift.

Luzern am 22. März 1951.

Mozartstr. 9.

Excellenz,

54 Erlauben Sie mir, dass ich bitten soll dieses
Brief in Sache des Legationssekretärs Raul Wallenbergs
weetersenden für gnädige Frau Maj von Dardel (Stockholm,
Sveavägen 88).

Verbleibe ich mit vorzüglicher Hochachtung

/u./ Johann von Kóródy-Katona

ehem. ungar. Nationalrat

Oberstuhlrichter.

Das Brief bitte zu lesen.-

Avskrift.

Am 22 März 1951.

Luzern Mozart-str. 9

Gnädige Frau Maj von Dardel.

Ich danke Ihnen das Brief von 18 März. Ich wollte mit mein Brief nur nützen. Und weil die Familieadresse wusste ich nicht, ~~also~~ darum habe ich mein Brief zum Redaktion (Zürich) geschickt. Von Redaktion habe ich die beiliegendes Brief bekommen, also ich war mit H. Loewe nicht im Verbindung.

Ich bin nicht Augenzeuger, ich habe so gehört, dass er wegen Intervenierung für ehem. Ministerpräsident Graf Stefan Bethlen und für andere Ungarn verhaftet wurde. Das wäre später, wan der Graf Bethlen schon in Internierungslager "Kiskörös" (Ungarn) war. Ich schreibe hier nur das, was ich gehört habe.

Persöhnliche Erfahrungen:

1., Die Aktivität H. Raoul Wallenberg wegen die verfolgte Juden. Wir waren zusammen in einen Versammlungen. Dass habe ich für die Zeitung geschrieben.

2., Im Jahre 1947, in Monate April - Mai - Juni war ich im "Gyűjtőfogház" (Budapest) (Sammelgefängnis). Dort war ich zusammen mit meiner Freund, der ehemal. ungar. Minister Béla Lukács in einen Abteilung. Beim morgentliche Spazierung (jeden Tag 15-20 Minute) konnte ich mit H. Lukács sehr vorsichtig zu sprechen. Dann hatte er mir erzählt, das er war früher von Russen nach Russland versleppt (also im jahre 1946). Dann war er von Moskau 100 kilometer (circa), und dort war auch der graf von Stefan Bethlen und viele höhere unga-rische Offizieren. Dann hatte so mier den H. Legationssekretär Wallenberg erwähnt, dass er auch dort ist. Der Minister Béla Lukács wurde von Volksgericht im 1946 auf 8 Jahre verurteilt. Das hat der Volksgericht in Budapest gemacht und früher haben die Russen den H. Lukács von Russland zurückgebracht. Dass der H. Minister Lukács jetzt in welchen Kerker ist - weiss ich nicht.

Also ich sage nicht, dass aber Herr Legationssekretär Wallenberg jetzt auch neben Moskau ist, ich kann nur das sagen, das er im 1946, vielleicht schon am Ende 1945 war neben Moskau wo der graf Bethlen auch war.

Ich bin von 5. März in Kantonspital Luzern. Wurde am 6. März operiert. Doch habe ich am 7. März geschrieben. Ein Journalist von Schweizer Illustrierte H. Ackerman hat mich in Spital aufgerufen und wollte Datum wissen. Ich habe aber dass gesagt, dass die Familie will das nicht; das ist gefährlich, Mir ist Leid, dass ich vielleicht Unahnehmlichkeiten gebracht habe. Aber Unschuldig. Ich bin noch in

Spital. Ich bin bereit zu helfen.

Sie, Gnädige Frau haben Recht, was Sie von meine Titel "Oberstuhlrichter" geschrieben haben. In diesen bin ich auch unschuldig. Bitte ich Entschuldigung auch für meine schlechte deutsche Sprache. - Und wünsche Ihnen alles gutes.

Verbleibe ich mit hochachtungsvolle Handkuss

Johann von Kóródy-Katona

ehem. ungar. Nationalrat

Adresse: Luzern, Mozart-str. 9.

Beilage:

Brief der Schw. Illustrierte.

Ich war 8 Monate lang eingekerkert

Avskrift.

SCHWEIZER ILLUSTRIRTE ZEITUNG

Herrn

Johann von Korody-Katona

Mozartstrasse 9

L u z e r n .

MEI/B/SIZ

Zürich, den 13. März 1951.

Sehr geehrter Herr von Korody,

Wir bestätigen Ihnen den Empfang Ihrer geschätzten Zuschrift vom 7. März und teilen Ihnen höflich mit, dass wir dieselbe heute mit gleicher Post an unseren Mitarbeiter in Schweden weiterleiten, der für uns den Raoul Wallenberg-Artikel geschrieben hat.

Indem wir Ihnen für Ihre lebenswürdigen Mitteilungen bestens danken möchten, begrüßen wir Sie, sehr geehrter Herr von Korody, mit dem Ausdruck

unserer besonderen Hochschätzung

REDATION

SCHWEIZER ILLUSTRIRTE ZEITUNG

Dr. W. Meier

(Röd lapp) ✓
Ömskärmen 29/3 av Kom.
Danielsson vid R-träde hos
Kah-reks.
S.E.

bil.t.hbr.Dahlman-
Allard, Budapest, 30.3.51.

188/1919
29.3.51
P.2 Lem

af Sandebergs uppgifter om Wallenberg.

I artikel i Stockholms-Tidningen den 28/6 1946 uppges Sandeberg: När jag frigavs från Krasnogorsk-lägreten den 2 april i år och kom till Moskva, fördes jag först till ett samlingsställe för internerade utlänningar, berättar Edward af Sandeberg. I denna förläggning kom jag i kontakt med en rumän, vars namn jag även fick veta. Denne rumän hade redan vistats två månader på samlingsplatsen. Han talade om, att han kommit till Ryssland som frivillig - han hade låtit arbetsmobilisera sig som det hette. Denna frivillighet betyder dock icke att han stått utan övervakning, vilken praktiskt taget är obligatorisk gentemot utländsk arbetskraft och iakttas även mot personer som uppehållit sig i Sovjetunionen under många år.

Även Wallenbergs chaufför dyker upp. När rumänen hörde att jag var svensk, frågar han mig om jag kände Raoul Wallenberg. Tyvärr måste jag svara nekande jag hade då ingen som helst aning om vem Wallenberg var mannen talade emellertid om att han varit tillsammans med Wallenberg. Han hade arbetat vid industrier och kolchoser över nästan hela Ryssland bl.a. i Sibirien och därvid kommit i förbindelse en mängd fångar och internerade av olika nationaliteter.

Rumänen sade sig ha arbetat på samma plats som Wallenberg och enligt den uppfattning jag fick hade han skilts från svensken så nyligen som i februari detta år, alltså strax innan han själv fördes till samlingsstället i Moskva. Han nämnde också något om en chaufför i samband med Wallenberg, men eftersom jag icke kände denne, följde vårt samtal på denna punkt till marken. (Sandeberg urskuldade sig i följande stycke med att hans minne försvagats på grund av vitaminfattig förplägnad).

Viktig adress blev cigarrett.

För att återgå till rumänen så fick jag hans adress på ett litet papper. Emellertid hade jag den principen att inte medföra några som helst papper eller anteckningar, då jag icke ville sätta min hemresa på spel. Därför rullade jag en Mahorka-cigarrett av papperslappen och rökte upp den. Rumänen kom inte att resa

med vår transport, som gick över Frankfurt an der Oder, utan skulle vänta till nästa transport, som gick över Odessa till Rumänien.

Departementets telegram till Moskva av den 28 /6 1946 innehåller intet utöver vad tidningsartikeln meddelat.

(Om rumänen anträffas bör han tillfrågas om han i samma uppsamlingsläger som där han och Sandeberg sutto har sammanträffat med en tysk som tjänstgort vid kurlandssändaren och som sedermera suttit i samtliga tre undersökningsfängelser i Moskva. I så fall känner rumänen till namnet på tysken).

Till ledning för förhöret och för prövandet av rumänens minne intages här namnen på de två amerikanska medborgarna John Gibran och Rudolph Samebolt (Sambold?), vilka enligt af Sandeberg skola ha varit arresterade på samma plats som rumänen och af Sandeberg.

I ett brev av den 24 mars 1947 säger af Sandeberg:

"När jag träffade Samebolt i Moskva var han mycket god vän med en rumän med förnamnet Carl och något på "scu" i efternamnet. Jag vet att amerikanen skrev upp Carls adress och ämnade korrespondera med honom från Amerika. Denne rumän var det som berättade för mig, att han arbetat tillsammans med Raoul Wallenberg i Ryssland så sent som januari-februari 1946. Vore det inte möjligt att genom amerikanska polisen få tag på Samebolt och av honom erhålla rumäners adress för vidare efterforskningar."

Stockholm den 27 mars 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

Stepan Carl

M. ANDRÉ JENÉ

AVIS: En tout moment au cours de la procédure parlementaire, le président ou tout autre participant doit se lever et observer à tout moment un silence absolu afin de ne compromettre ni la langue, ni la dignité, ni la réputation nationale.

1988/1980

29/3 51

P 2 En

Överlämnad 29/3 av kom.

Danielsson vid 1-träde

hos K&B-skr.

S.E.

P.M.

Med anledning av samtal, som attaché Sten Aminoff haft den 7/3 1951 med direktören Otto Herrmanns, kontor Jarlaplan 2, n.b. telefon 21 57 81, bostad Pålsundsparken 12, telefon 41 98 95, angående ungerske medborgaren dr. André Veres, uppsökte under tecknad direktören Herrmanns fredagen den 16 mars 1951. Såsom av attaché Aminoffs promemoria framgår hade Herrmanns sammanträffat med dr. Veres i mars 1950 under en båtresa Marseille-Haifa. Direktör Herrmanns överlämnade ett amatörfoto över dr. Veres samt ett inträdeskort till Förenade Nationernas sammanträde i Palais de Chaillot i november 1948, där dr. Veres varit ungersk representant. Dr. Veres är en ung man, cirka 25 år gammal. Under sista tiden före Raoul Wallenbergs försvinnande i januari 1945 hade dr. Veres nästan varje dag varit samman med Wallenberg. Direktör Herrmanns kunde eller ville inte yttra sig om huruvida dr. Veres vore i stånd att lämna några upplysningar om vad som hänt Wallenberg efter dennes försvinnande, enär han som gammal jurist icke ville yttra mer än vad han var absolut säker på. Dock trodde han icke, att dr. Veres satt inne med några definitiva uppgifter om Wallenbergs öde. Emellertid borde dr. Veres, om han verkligen var tillsammans med Wallenberg varje dag under tiden fram till försvinnandet, ^{kunna} giva många värdefulla upplysningar.

Direktör Herrmanns har affärsintressen i Tel Aviv, och på min begäran har han skrivit till en av sina medarbetare och bitt denne förhöra sig om dr. Veres adress. Direktör Herrmanns trodde inte, att dr. Veres med sin utbildning komme att bosätta sig i någon av de israeliska kooperativa anläggningarna i Israel utan torde bosätta sig i någon av städerna. I varje fall var han säker på att han kunde skaffa dr. Veres' adress. Under förutsättning att dr. Veres fått sina föräldrar lyckligt och väl ur Ungern och om han får en försäkran, att hans namn icke kommer att offentliggöras, kommer han säkerligen att berätta allt vad han vet om Raoul Wallenberg. Dr. Veres' adress kommer att meddelas till undertecknad så snart direktör Herrmanns fått svar.

48

1/6 Danielsson har
samt int. på
någon adress på
Herrmanns. An-
märks att dr. Veres
måste ha varit på
samtalen i juni
51.

19/7-51
Verf. K. o. vid. öf.
Chargé d'aff.
Hederberg
Prim. En.
Carlson

Åtgärd: Ett ingående samtal bör hållas med dr. Veres, så snart möjligheter givas. Därvid bära så noggranna detaljer som möjligt nedtecknas angående Wallenbergs förbindelser med ryssarna under de närmaste dagarna före Wallenbergs försvinnande.

Kunna några namn på de ryska officerarna erhållas, bära sådana antecknas. Så många namn som möjligt antecknas på de personer, som samarbetade med Wallenberg under de sista dagarna. Kan dr. Veres yttra sig om, huruvida Wallenberg hjälpte någon ungersk ministers hustru på grund av att hon var judinna, vore det bra med hänsyn till Vas' yttrande. Kan dr. Veres yttra sig om Wallenbergs klädsel under sista dagen före försvinnandet, så har detta en viss betydelse med tanke på Vas' yttrande om den långa grå rocken. Både Vas och en annan person ha sagt, att Wallenberg hade pjäxor, en sade pjäxor med spänne över vristen. Känner dr. Veres möjligen Zoltan Lichtner alias Laczko? Vet han i så fall, om de ännu äro kvar i Ungern eller om de emigrerat? I så fall vart? Vet han, om några andra av Wallenbergs närmaste medarbetare emigrerat. Med hänsyn till dr. Veres troligen tämligen höga befattning i den ungerska administrationen - jämför han deltagande i Palais de Chaillot - kan man räkna med, att han hört en del korridorskvaller. Har han månne uppsnappat några yttranden, som gå ut på, att Wallenberg förts till ryskt fängelse. En tämligen noggrann levnadsbeskrivning för Veres egen del kunde vara av intresse för att bedöma hans person. Ytterligare en fråga: Blev ingen av Wallenbergs närmaste medarbetare anhållen av ryssarna? I så fall, vilka vängelsen höllos de fångna i?

Stockholm den 28 mars 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

*Känner dr. Veres radiosångaren László Rádai?
I så fall kan han yttra sig om huruvida Wallen-
berg har i kontakt med Rádai. (Se Vas' berättelse!)*

I ett brev daterat Geneve den 21/2 1947 skriver redaktören Eugen Levai:

"Auf die Anfrage von Herrn Sekretär Ladislaus Veress, seitens der politischen Abteilung des Ungerischen Aussenministeriums, habe ich zu einer Reise nach Stockholm meine Bereitwilligkeit erklärt, musste jedoch erst in die Schweiz fahren, um gewisse neue Gesichtspunkte zu klären. Das ist nun geschehen und so besteht nunmehr kein Hindernis, dass ich mich Mitte April zum gewünschten Zwecke nach Stockholm begeben."

Kan denne Ladislaus Veress möjligtvis vara bror till André Veres, som nu befinner sig i Tel Aviv.

Stockholm den 28 mars 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

Överlämnad 29/3 51 av S. vid S. Frände hos Kalcher. (röd lapp)

188/1921

29.3.51

P 2 Rev

S.E.

Bil.t.hbr.Dahlman-Allard,
B-pest, 30.3.51.

Läst av: Kalcher.
Allard

Kommentarer
till Vas-spåret.

En analys av fallet Vas.

Tilliten till Vas person, vilken tillit icke var alltför stark förut, har rubbats genom ett meddelande från Frankrike, enligt vilket det framgår, att Vas för det första heter Vasilu och för det andra kom till Frankrike redan 1948, och för det tredje, att han dömts för bedrägeri. Kanske kommer även det återstående lilla förtroendet att rubbas än mer, i det att Vas inte låter höra av sig. Det är anmärkningsvärt, att något brevkort ännu ej nått adressaten.

Skulle exkonung Mikhael icke kunna verifiera Vas uppgifter om flygtarerna, minskas förtroendet än mer. Jag finner det egenomligt, att en radiospecialäst, även om han är utbildad flygare, tillåts föra det plan, med vilket kung Mikhael färdades.

Att Vas enbart skulle vara en bedragare har jag dock svårt att helt tro på. Visserligen befann han sig i början av detta år i ett nödläge, och det var måhända i förhoppningen att få en asylrätt i Sverige som drev honom till att först skriva brevet och sedan begiva sig till Lübeck, verifrån han måhända hoppades finna ett fartyg med vilket han kunde komma över till Sverige, sedan hans brev till inrikesdepartementet inte besvarats.

De av honom lämnade uppgifterna om Wallenberg kunna till stor del ha hämtats ur litteraturen. Med litet lyckade gissningar kan den lämnade beskrivningen ha fullbordats. Den blygsamma summan, som han begärde, kan förklaras därmed, att han trots allt är en relativt hygglig människa, som ödet tvingat ned i ett träsk.

Oaktat mycket talar mot Vas, anser jag icke att man kan avfärda honom. Nu är det visserligen mer än 2 år sedan han kan ha haft någon kontakt med Wallenberg.

Förberedelser till flyktplaner.

Skulle han komma tillbaka med ytterligare uppgifter om att Wallenberg alltjämt är i Sibiu, måste man spela spelet längre. Jag kommer här blott att syssla med plan 3 enligt förste sekre-

rare Engfeldts promemoria.

Jag utgår ifrån, att Vas kommer att skriva det i min promemoria över samtalen med Vas omnämnda brevet till kanslisten Waldenström i Budapest. På i brevet angiven tid lämnar Waldenström legationen och går ej till mötesplatsen - utan till en absolut säker adress, exempelvis ministerbostaden. Till mötesplatsen går däremot kanslisten Jonsson, men han får icke gå ut från legationen, vilken han under dagen överhuvud icke bör besöka - i varje fall icke före sammanträffandet med Vas. Ej heller bör han gå direkt hem utan färdas med minst två olika droskor och eventuellt ett stycke med spårvagn, så att han kan skaka av sig eventuella förföljare. Helst bör han åka sista sträckan med spårvagn, så att inte droskförarna kunna gå något definitivt spår. Han bör akta sig för att beställa droskorna till adresser, som ligga utanför centrum. Kör helst till ett varuhus med dubbla in- och utgångar och gå tvärs igenom huset och tag en ny droska till ett annat varuhus. Därifrån lämpligen med spårvagn till egen eller någon annans av legationspersonalen bostad, där fotografering av det eventuellt erhållna materialet omedelbart bör ske.

Man kanske skulle vilja anse det onödigt att kanslisten Jonsson gör så många undanmanövrar, men det kan mycket väl hända, att all vår beskickningspersonal tidvis står under bevakning, och med hänsyn härtill skadar det inte, om Jonsson redan då han lämnar bostaden gör en del småtricks såsom att gå in och raka sig och därvid försöka observera gatan noggrant. Vidare äro besöken i de stora varuhusen alltid att rekommendera. Om det är vackert väder bör han vara i tämligen god tid på platsen och slå sig ned och läsa någon tidskrift och därunder försöka observera omgivningen så noggrant som möjligt.

Skulle han då observera någon misstänkt avlägsnar han sig lugnt från platsen och går hem till bostaden. Enligt överenskommelse med Vas skulle han, om mötet icke kom still stånd, inträffa på nytt om 3 dagar. Jonsson får under sådana omständigheter lov att företaga ytterligare försiktighetsåtgärder, och om en snabbgående legationsbil står till förfogande bör denna i så fall hålla på en bakgata alldeles i närheten av mötesplat-

sen, så att Jonsson kan rusa dit och försvinna till legationen med handlingarna. Han bör icke inlåta sig på någon lång konversation med Vas. Denne vill kanske ha ett nytt sammanträffande för att få höra uppfattningen om det anskaffade materialet och för att få eventuellt ytterligare direktiv för det följande arbetet. Visserligen har han sina direktiv att begiva sig till Wien, men måhända ha sådana omständigheter framkommit som fordra direktiv i Budapest.

Skulle även vid andra tillfället misstänkta typer uppehålla sig på platsen böra såväl Vas som Jonsson utan någon diskussion begiva sig bort till den väntande legationsbilen och färdas snabbast möjligt från platsen och under färden i bilen ger Vas uttryck för sina eventuella önskemål. Efter en snabb manöver runt ett gathörn hoppar Vas ur bilen och försvinner in i ett hus - exempelvis ett på förhand utsett varuhus, och legationsbilen färdas till legationen. Denna sista manöver tillkommer uteslutande för att förhindra, att Vas fastnar i polisens händer.

Om möjligt bör Jonsson för dagen bära andra kläder än vanligt. Om han inte använder glasögon i vanliga fall, kan han lämpligen sätta på sig ett par vid tiden för sammanträffandet. Bär han i vanliga fall glasögon bör han försöka klara sig utan vid mötet.

Hur bör plan 3 utföras.

Om en flyktplan överhuvud skall kunna genomföras är det i mycket hög grad beroende på läkaren Cuzas handlingsförmåga. Ett överförande av Wallenberg till det civila sjukhuset står som ett oeftergivligt krav. Troligen är detta den enda utvägen för ett lyckligt genomförande. Man får givetvis räkna med att bevakning skickas till fängelset för bevakning av fången. Om man vågade kalkylera med att endast två vaktare avdelades för nattbevakningen, så vore ju saken ganska enkel, i det att doktor Cuza kunde giva vakterna ett sömnmedel, som hölle dem borta från arenan under åtminstone 6 timmar, och under denna tid skulle man kunna tillryggalägga de cirka 20 milen till gränsen och eventuellt lyckligt också passera gränsen. Frågan om vilket väderstreck som bör väljas - det finns egentligen blott två - nordväst eller rakt väster ut beror väl i mycket hög grad på vägarnas farbarhet.

Skall man välja rakt västerut mot Jugoslavien, måste man väl taga kontakt direkt med Tito och få hans medverkan, så att de flyende inte bli skjutna av jugoslaviska gränsvakter. Vägen västerut lockar onekligen mycket enär det är den kortaste vägen, ty med Titos bistånd vore ju saken klar i och med att man korsat rumänska gränsen mot Jugoslavien. Dock måste man räkna med den starka bevakning, som utan tvivel är rådande både på rumänsk och jugoslavisk sida. Möjligheter föreligga dock, t.ex. om det finns svärpasserade beggpas, där det är lätt att taga sig västerut över gränsen, men där svårigheterna börja först på jugoslaviska sidan, t.ex. en trång hålväg, som praktiskt taget är oforcerbar på jugoslaviskt område och där det blott behövs en enda man för att hålla bevakningen. Givet är, att mycket noggranna undersökningar måste vidtagas beträffande dylika överfartställen. Under alla omständigheter måste man förlägga ett dylikt flyktförsök först när höstmörkret inträtt, d.v.s. tidigast i augusti-september, och innan alla förberedelser hunnit vidtagas går avsevärd tid åt.

Beträffande själva kuppen i fängelset d.v.s. möjligheten att få ut Wallenberg från fängelset, så föreligger ytterligare ett sätt som ^{kunde} vara säkrare, enär upptäckten av flykten kunde fördröjas.

Denna möjlighet bygger på det klassiska knepet att ett par till (ryska eller rumänska) officerare utklädda medhjälpare infunno sig och begärde Wallenbergs utlämnande för förhör, men faran i detta försök ligger dels däri, att man måste engagera ett par medhjälpare, skaffa uniformer och eventuellt förfälska en handling, som berättigar dem att taga ut fången, och dels i att fängelsedirektören måhända får idén att kontrollringa.

Enligt undertecknads bedömande är denna plan ^{allt} mer riskfylld än den förra, i det att man måste engagera mer folk och det dessutom tillkommer möjligheten av direktörens kontrollringning.

Innan någon plan sättes i verket måste vittgående undersökningar vidtagas och säkerligen kunna Vatikanstatens män, som under 1950 voro inblandade i en stor spioneriprocess i Bukarest, lämna värdefulla upplysningar angående de eventuella möjligheter,

som stå till buds i fråga om illegala gränsöverskridanden västerut. De män, jag avser, äro nuntien Patrik O'Hara, ärkebiskopen (?) Guido Del Mestri och abbé Barral.

Vidare bör den franske militärattachén överste Parisot kunna lämna värdefulla tips.

Den brittiske "journalisten" Archibald Gibson och en major Robert Bishop torde också sitta inne med värdefulla upplysningar om möjligheterna att fly från Rumänien.

En prelat vid namn Kirk överlade med Guido Del Mestri om den rumänske spionen Nicolae Popescos flykt, och det var abbé Barral, som hos överste Parisot utverkade franskt inresevisum för Popesco. Popesco skulle samtidigt försöka skicka ut en av sina agenter från Rumänien och flykten över gränsen skulle tydligen nuntieämbetet ordna. Det framgår av förhandlingarna att agenterna tydligen hade Trieste som första mål. Rumänen Vasilake säges vara ledare för den mot den kommunistiska regimen i Rumänien aktiva spiongruppen i Istambul. Vasilake torde vara officer och högre polisofficer. Eventuellt skulle man kunna närma sig Vasilake och få värdefulla tips av honom.

Beträffande Guido Del Mestri torde det vara möjligt, att han är chef för Apostoliska Nuntieämbetet i Bern, ehuru han vistats tidvis i Bukarest.

Ytterligare kontrollåtgärder av spåret Vas, så att hans uppgifter antingen kunna bestyrkas eller bevisas vara osanna:

- 1) Stämmer uppgiften om att svågern Surdu I. Cuza är läkare i Sibiu
- 2) Att Cuza är gift med Margareta, född Vasiu?
- 3) Stämmer Vas' uppgift om den från kloster till flickskola och fängelse ändrade byggnaden?
- 4) Stämmer uppgiften om vaktposten och den lilla gatan öster om byggnaden? (Detta närmast med tanke på en eventuell kupp.)
- 5) Stämmer uppgiften, att Popa Isaia är chef för fängelset?
- 6) Kan det utrönas, om det finns en pensionerad järnvägstjänsteman vid namn Vasiu Dobes utanför Deva?
- 7) Kan det utrönas, om det finns en fru Geza Vasiu i Bekescaba?
- 8) Kan möjligen den gamle fängelsedirektören Imbaros Valeriu uppspåras? I så fall vore det synnerligen värdefullt, om vår mini-

ster kunde genom någon fullt pålitlig rumän (möjligen genom fru Asker, som väl kunde beredas någon anställning vid vår beskickning i Bukarest) närma sig denne Imbaros Valeriu och "fiska ut", huruvida det fanns någon ukrainare Wissinovski (el. Visjinovski) i fängelset i Sibiu under den tid Valeriu var fängelsedirektör där.

Måhända kunde Valeriu giva upplysningar om Isaias familj, om det finns två pojkar, som lärt sig ryska av en fånge, om fadern och pojkarna tala tyska?

- ✓ 9) I Sverige bör kontrolleras, om Raoul Wallenberg spelade schack.
- ✓ 10) Kontrollera hos Hershel Johnson om beloppet, 80.000 dollars stämmer. (Förfrågan redan telegraferad.)
- ✓ 11) Kan våra beskickningsmedlemmar (tiden slutet 1944 - januari 1945) yttra sig om, huruvida Raoul Wallenberg hjälpt maken till en ungersk minister? Kan uppgiften kontrolleras på annat sätt?
- ✓ 12) Stämmer uppgiften, att Wallenberg måste flytta från Svenska Konsulatet till en plats i närheten av Teleketä (?), i närheten av en stor station och där det fanns en institution, som skulle vara någon socialförsäkringsanstalt eller pensionsanstalt? Kan vår i Budapest dåvarande beskickningspersonal yttra sig härom?
- ✓ 13) Kan sekreterare Anger möjligen yttra sig om, huruvida Wallenberg brukade vara klädd i en lång, ljusgrå överrock i Budapest? Om han gick klädd i pjäxor?
- ✓ 14) Kontrollera Vas' uppgifter om vistelsen i Frankrike. (Redan verkställt. Rapport på väg.)
- 15) Kontrollera hos familjen, huruvida Raoul Wallenberg har någon ring i likhet med den av Vas lämnade beskrivningen.
- ✓ 16) Kontrollera hos ambassadör Johnson, huruvida brev anlämt från Raoul Wallenberg i slutet av 1944. (Redan i gång. Svar avvaktas.)
- ✓ 17) Kontrollera hos exkung Mikhael om Vas' uppgift är riktig, att Vas fört det militärplan, som kungen färdats i. (Redan under utförande genom legationen i Bern.)
- 18) Kan - om kontakt nås - förre fängelsedirektören Valeriu erinra sig, om en ~~Reggö~~^{flack} Reggö Kromyk var föreståndare för sjukrummet i fängelset?
- ✓ 19) Kontrollera genom Koleman Lauer, om Wallenberg för firmans räkning reste till Budapest, Debreczen, Szeged och Balaton-trakten, samt till Bulgarien och Serbien. (Kommer att ombesörjas av under-tecknad. Lauer bortrest till den 1/4 1951.)
- ✓ 20) I sin egen berättelse talar Vas om, att Wallenberg slog upp sitt kvarter i Népszinhazutca, nära Telekiplatsen. (Jämför punkt 12.) Kan uppgiften verifieras av Anger och Berg?

✓ 21) Kan radiosångaren László Rádai spåras? Hade han då en treårig son? Kan manne doktor Veres yttra sig härom? Kan man tala med Rádai?

ja (en. Allard) 22) Är det verkligen 70 km från Debreczen till Nagyvárad?

23) Kan ungraren, fallskärmshopparen Béla Szijzyártó spåras? I så fall samtal med honom. Skulle ha suttit i samma cell - rum i en kasern i Nagyvárad.

ja (en. Allard) 24) Om man befinner sig i Focsani och skall till Nagyszeben (Sibiu?), ^{reser} ~~icke~~ man då över Bukarest?

25) Kom det/något brev senare än till julen 1944 till familjen? Nämnde Wallenberg i sitt sista brev, att han kanske aldrig kommer hem?

26) Kan Poşciu Sofron, en herreman från Bukarest, spåras? Kan man i så fall närma sig honom? *Var utl. Var gramma till Wallenberg. Plats ej nämnd.*

Stockholm den 28 mars 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Bern den 28 mars 1951.

Rek.

1 bil.

[tit. 2.4.51.]

Strängt förtroligt.

425
80/351
P2 inv^T
m.m.

A. d.

afM

Broder,

5.2. Återkommande till Ditt brev den 19 mars angående Raoul Wallenberg sänder jag härmed för säkerhets skull en ./. avskrift av det brev från Kóródy-Katona, som genom beskickningens och Utrikesdepartementets försorg befordrats till Maj von Dardel. Jag anser mig oförhindrad göra detta, eftersom Kóródy uttryckligen bett mig taga del av brevet.

Därest Du önskar, att ytterligare frågor ställas till Kóródy skriftligen eller muntligen kan detta ske genom förmedling av Hichens Bergström efter dennes återkomst från semestern i slutet av nästa vecka eller av fröken Annerfalk.

Min tillgä
Ylffon Lohdson

Herr Utrikesrådet S. D a h l m a n,
Kungl. Utrikesdepartementet.

Am 22. März 1951.

Luzern Mozartstr.9.

Gnädige Frau Maj von Dardel,

Ich danke Ihnen das Brief von 18 März. Ich wollte mit mein Brief nur nützen. Und weil die Familieadresse wusste ich nicht, darum habe ich mein Brief zum Redaktion(Zürich)geschickt. Von Redaktion habe ich die Beiliegendes Brief bekommen, also ich war mit H.Loewe nicht im Verbindung.

Ich bin nicht Augenzeuger, ich habe so gehört, dass er wegen Intervenierung für ehem. Ministerpräsident Graf Stefan Bethlen und für andere Ungarn verhaftet wurde. Das wäre später wan der Graf Bethlen schon in Internierungslager „Kiskörös“ (Ungarn) war. Ich schreibe hier nur das, was ich gehört habe.

Persöhnliche Erfahrungen:

1.) Die Aktivität H.Raoul Wallenberg wegen die verfolgte Juden. Wir waren zusammen in einen Versammlungen. Dass habe ich für die Zeitung geschrieben.

2.) Im Jahre 1947, in Monate April-Mai-Juni war ich in „Gyüjtöfog Láz“(Budapest)(Sammelgefängnis). Dort war ich zusammen mit meiner Freund, der ehemal. ungar. Minister Béla Lukács in einen Abteilung. Beim morgentliche Spazierung (jeden Tag 15-20 Minute) konnte ich mit H.Lukács sehr vorsichtig zu sprechen. Dann hatte er mir erzählt, das er war früher von Russen nach Russland verschleppt (also im jahre 1946). Dann war er von Moskau 100 kilometer (circa), und dort war auch der graf von Stefan Bethlen und viele höhere ungarische Offizieren. Dann hatte so mier den H.Legationssekretär Wallenberg erwähnt dass er auch dort ist. Der Minister Béla Lukács wurde von Volksgericht im 1946 auf 8 Jahre verurteilt. Das hat der Volksgericht in Budapest gemacht und früher haben die Russen den H.Lukács von Russland zurückgebracht. Dass der H.Minister Lukács jetzt in welchen Kerker ist - weiss ich nicht.

Also ich sage nicht, dass der Herr Legationssekretär Wallenberg jetzt auch neben Moskau ist, ich kann nur das sagen, das er im 1946, vielleicht schon am Ende 1945 war neben Moskau wo der graf Bethlen auch war.

Ich bin von 5.März in Kantonspital Luzern.
Wurde am 6.März operiert. Doch habe ich am 7.März geschrie-
ben. Ein Journalist von Schweizer Illustrierte H.Ackerman
hat mich in Spital aufgerufen und wollte Datum wissen. Ich habe
aber dass gesagt, dass die Familie will das nicht; das ist ge-
fährlich. Mir ist Leid, dass ich vielleicht Unannehmlichkeiten
gebracht habe. Aber Unschuldig. Ich bin noch in Spital. Ich
bin bereit zu helfen.

Sie Gnädige Frau haben Recht, was Sie von meine
Titel „Oberstuhlrichter“ geschrieben haben. In diesen bin ich
auch Unschuldig. Bitte ich Entschuldigung auch für meine schlech-
te deutsche Sprache. Und wünsche Ihnen alles gutes.

Verbleibe ich mit Hochachtungsvolle Handkuss

Johann von Kóródy-Katona
ehem.ungar.Nationalrat
Adresse: Luzern,Mozartstr.9

Beilage:

Brief der Schw.Illustrierte.

Ich war 8 Monate lang eingekerkert.

Avskrift.

Schweizer Illustrierte
Zeitung

Zürich, den 13. März 1951.

Herrn

Johann von Kóródy-Katona,
Mozartstrasse 9,
L u z e r n.

Sehr geehrter Herr von Korody,

Wir bestätigen Ihnen den Empfang Ihrer geschätzten
Zuschrift vom 7. März und teilen Ihnen höflich mit, dass
wir dieselbe heute mit gleicher Post an unseren Mitarbei-
ter in Schweden weiterleiten, der für uns den Raoul Wal-
lenberg-Artikel geschrieben hat.

Indem wir Ihnen für Ihre lebenswürdigen Mitteilungen
bestens danken möchten, begrüßen wir Sie, sehr geehrter
Herr von Korody, mit dem Ausdruck

unserer besonderen Hochschätzung

Redaktion

Schweizer Illustrierte Zeitung

/u./ Dr. W. Meier

P 2 Rev T
Kalkyl: Du-haff
del. S.E.

Kod Laff.

Inkom stult mars 51.

Kopia till Allard med
bls. från Dn 30/3.

Kommentarer
till spåret Livia Lichtner-Laczko.

Hur mycket värde, som kan ligga i detta spår, är svårt att avgöra, i varje fall innan herr och fru Claesson hörts och yttrat sig om, vilket intryck fru Lichtner-Laczko gjort på dem, och de närmare detaljerna vid sammanträffandet mellan makarna Claesson och fru Lichtner-Laczko klarlagts. Man har här enbart tidningartikeln att hålla sig till, och med kännedom om herrar journalisters förmåga att brodera ut en sak, kan man nog förvänta sig en del felaktigheter. Om man likväl utgår ifrån, att uppgiften i tidningen är någorlunda korrekt återgiven, föreligger dock en uppgift om att fru Lichtner-Laczko fått ett brev med uppgift om att Wallenberg skulle befinna sig i "ett litet fängelse på landet". Man torde kunna utgå ifrån, att det är Ungern, som avses, ty brevet säges vara från en av "hennes hemmavarande anhöriga".

Även om det vill synas, att det värda paret Lichtner-Laczko icke varit alltför noggranna i sina mellanhavande med olika hotellvärdar, så synes det dock ha konstaterats, att fru Livia Lichtner-Laczko erhållit svenskt skyddspass, och följaktligen bör hon stå i en viss tacksamhetsskuld till Wallenberg och svenskarna. I brev från Arfwédsson i Budapest den 26 oktober 1946 meddelar Arfwédsson, "att vi kommit i förbindelse med Zoltan Lichtner, som är direktör för de statliga kolgruvorna i Ungern. Han kallar sig numera Laczko. Det visade sig, att Lichtner-Laczko inte hade några direkta upplysningar att lämna om Wallenberg. Han hade endast ryktesvis erfarenhet, att Wallenberg hemkommit via Moskva till Sverige och där befunne sig vid god hälsa".

I Hans Excellens Statsministerns svar av den 27 november 1946 på riksdagsman Håstads interpellation är å sidan 6 följande uppgift intagen:

"Aftonbladet innehöll den 29 juni i år en artikel om en svensk affärsman, som på ett hotell i Schweiz i november 1945, alltså mer än 7 månader tidigare, träffat en ungersk dam, som uppgivit att hon från hemlandet erfarenhet, att Wallenberg befunne

sig i 'ett litet fängelse på landet'. Beskickningen i Budapest lyckades efter betydande ansträngningar spåra upp denna ungerska dam. Hon hade emellertid intet annat att förtälja om Wallenberg än att hon ryktesvis erfarit, att han lyckligen hemkommit till Sverige via Moskva."

Det är att beklaga, dels att makarna Claesson inte hörts, och dels att vår beskickning i Budapest tog så lättvindigt på saken och hörde blott mannen Lichtner-Laczko. Med hänsyn till att mannen vid tiden för samtalet nyligen erhållit en statlig befattning och troligen måste väga sina ord av hänsyn till regimen och de ryska förbindelserna, kan man väl knappast begära, att han skulle göra något positivt uttalande, då Wallenbergssaken redan hunnit bli en ömtålig politisk fråga. För övrigt var det ju enligt tidningartikeln fru Lichtner-Laczko, som erhållit brevet från en hemmavarande anhörig, och därför borde ju vederbörande ha talat med fru Lichtner-Laczko för att av henne få reda på brevskrivaren eller i varje fall fått några detaljer angående det fängelse, där brevskrivaren uppgivit Wallenberg vara inspärrad.

Åtgärder:

Minister Allard bör göra ett försök att komma i förbindelse med fru Lichtner-Laczko och få så många uppgifter som möjligt om brevets innehåll och vidare uppgift om brevskrivaren. I lyckligaste fall äro kanske såväl fru Lichtner-Laczko som brevskrivaren nu i Palestina, ty otaliga judar ha ju lämnat satellitländerna och befinna sig i Palestina.

Genom undertecknads försorg komma makarna Claesson att höras.

Stockholm den 27 mars 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

Med hänsyn till att Lichtner-Laczko hördes den 26 okt. 1946 och det då befarades att han var anställd som direktör för de statliga Kolgruvorna i Ungern är det i högsta grad en märklig omständighet att ungerska utrikesdepartementet i sin not av den 11 december 1946 bara säga, att trots de mest minitösa efterforskningarna M. József Lichtner och madam fru Lichtner inte kunnat anträffas. Det verkar liksom Lichtner-Laczkos vittnesmål så bra under

Karl Laff.
Kab.-revis. o. sk. haffdel.
S. S.

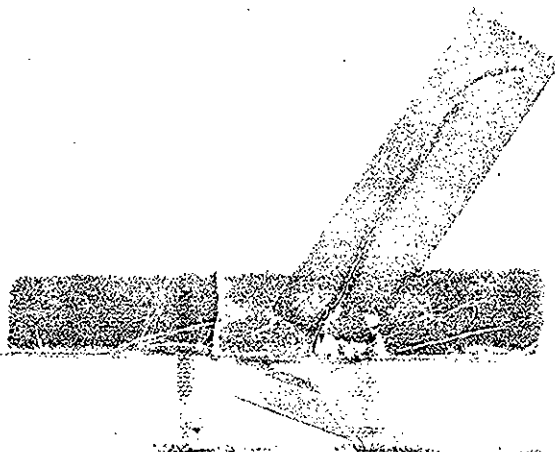
Inkom stult mars 1951

Kommentar
till spåret Sandell.

Här är blott att anföras, att kontakt givetvis måste i sinom tid tagas med den så kallade Wallenbergskommittén sedan fru Sandell synes ha vänt sig till fru Mia Leche-Lövgren med sina uppgifter. Givet är, att detta spår måste jämföras med övriga spår, så att en bedömare av samtliga spår blir i tillfälle att se, huruvida samstämmighet i ett eller annat hänseende föreligger, eller om utsagan från fru Sandell och hennes sagesman kan leda till ytterligare efterforskningar.

Stockholm den 27 mars 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

Fr kommissarie Danielsson
i slutet av mars 1957 om -
samma sammansättning
Avskrift. av handlingar

rör. spåret

Lidén-Laczko

Kyria F. H. Allard
med utv. från Dohleman 30/3
S.S.

Enligt en artikel i Aftonbladet den 29/6 1946 sammanträffade makarna Folke och Margaretha Claeson (Claeson ordnade S:t Eriksmässan 1950) den 3 eller 4 november 1945 med en ungersk judinna, som visade ett brev från en av sina hemmavarande anhöriga, som berättade att man spårat den gemensamme vännen Wallenberg någonsans "i ett litet fängelse på landet".

Det blev vid nämnda tillfälle aldrig utrett om brevskrivaren avsåg den ungerska eller ryska landsbygden. Men får vår beskickning i Schwiez bara namn och adress på brevets mottagarinna så bör ytterligare ljus kunna bringas över det väl mörklägda försvinnandet.

Vi var på bröllopsresa i Schwiez och träffade på Hotel Splendide samman med den ungerska judinnan, som kom att tala om Wallenberg just därför att hon var judinna och fått hjälp av honom att komma ut ur sitt land. Hon blev mycket nedslagen då jag berättade att Wallenberg enligt svenska tidningsuppgifter var att betrakta som död, ty den svenske legationsmannen hade betytt oerhört mycket för henne, hennes familj och många olyckliga landsmän, berättar direktör Claeson.

Så mycket större var glädjen, då ungerskan ett par dagar senare överlycklig rusade fram till det svenska paret i hotellvestibulen för att visa ett brev hemifrån, i vilket klart och tydligt framgick att hennes anhöriga fått belägg för att Wallenberg livs levande fanns i ett litet landsortsfängelse.

ee
Karlén. o. Dr.
häft del. Se
i förhållande
Dan. S.
Kommentar
S.S.

Avskrift.

Telegram från Stockholm den 1/7 1946.

Till Bern.

Broder,

På sätt närmare framgår av bifogade urklipp ur Aftonbladet för den 29 juni skulle en ungerska vid namn Lichtner, vilken i början av november 1945 bodde i Lugano, hava upplysningar att lämna om den sedan den 17 januari 1945 försvunne Budapest-svensken Raoul Wallenberg.

Under hänvisning härtill får jag bedja Dig söka snarast erhålla kontakt med Lichtner och telegrafiskt inberätta vad hon kan ha att meddela i angelägenheten. Om hon blott finnes i Schweiz bör det icke vara svårt för den välorganiserade schweiziska främlingspolisen att få reda på henne.

/u/ Grafström

Avskrift.

Telegram från Bern den 4/7 1946.

166 Grafströms första juli - Lichtners innehavare svenska skyddspass identiska Eder 109 28 mars 45 och vistelegam 20 tredje april 45. Berörda person - avreste 10 november 45 till Milano avsikt fortsätta Budapest möjligen Palestina - efterlämnade Schweiz och beskickningen sämsta anseende och allmänt intryck personlig otillförlitlighet.

Celsing

Avskrift.

Stockholm den 8 juli 1946.

Till Fru Ulla Lignell, Sthlm
Till Lektor V. Langlet, Valla.

Enligt tidningsuppgift skulle en ungersk familj vid namn Zoltan Lichtner vara i besittning av upplysningar rörande den försvunne Raoul Wallenberg. Lichtners avreste i november 1945 från Schweiz till Milano med avsikt att fortsätta till Budapest eller möjligen Palestina. Utrikesdepartementet är med anledning av ovannämnda uppgift angeläget att träda i kontakt med Lichtners. Då dessa tidigare - i ett inreseärende - refererat till Eder tillåter jag mig efterhöra, huruvida Ni har någon uppgift om familjen Lichtners nuvarande adress.

/u/ Lundborg
Byråchef

Avskrift.

P.M.

Fru Ida Olsson, tel. 61 94 54 har per telefon den 8 juli 1946 meddelat, att hon känner familjen Zoltan Lichtner och att hon om några dagar hoppas kunna lämna närmare uppgift om familjens nuvarande adress.

Stockholm den 8 juli 1946.

Avskrift.

10.7.46

Herr Byråchef,

Till svar å ärade av 8 ds måste jag tyvärr meddela att familjen Lichtners nuvarande adress är mig fullständigt obekant. Bland de tusentals personer, som åren 1944-45 åtnjöt vårt bistånd i Ungern, har jag många hundratal i gott minne, eller finns de bland mina anteckningar. Dit hör emellertid ingen Zoltán Lichtner. Att han refererat till mig torde bero på något flyktigt sammanträffande i min dåvarande ställning som Sv. Röda Korsets delegat. Om han i nov. 1944 befann sig i Schweiz, torde han sannolikt ej förrän långt fram på våren kunnat anlända till Budapest, där Sv. R. K:s verksamhet inställdes med utgången av april månad, enligt order från K.U.D.

Då Raoul Wallenberg redan den 17 januari försvann från staden, förefaller det högst osannolikt att Lichtner skulle veta något om hans vidare öde. Alla tidningsuppgifter härom - utöver det obetydliga jag kunnat meddela i en uppsats i Dagens Nyheter sistlidna september samt i min bok Verk och Dagar i Budapest - förefalla synnerligen ovederhäftiga, men varje uppdykande ledtråd bör givetvis prövas. Finnes Lichtner f.n. i Ungern, torde vår legation genom förfrågan hos vederbörande med lätthet kunna erfa-
ra hans vistelseort.

Vördsamligen
Valdemar Langlet

Avskrift.

Telegram från Stockholm den 13/7 1946.

Till Rom.

247 Enligt uppgift skulle ungerska med svenskt skyddspass
Livia Lichtner född 16 maj 1911 för närvarande Albergo Continen-
tale Milano vid vistelse i Lugano i början av november 1945
från anhöriga erhållit underrättelser rörande i januari 1945
försvunne Budapestsvensken Raoul Wallenberg stop sök kontakta
Lichtner telegrafera hennes upplysningar

Cabinet

Avskrift.

Telegram från Rom den 13/7 1946.

195 Edert 247 konsulatet Milano telegraferar Lichtner med fru
oanträffbara även eftersökt av questuran för oregelbunda affärer
Croneborg

Avskrift.

Stockholm den 24/7 1946

Kungl. Utrikesdepartementet, Politiska avd., 1 Byrån.

Åberopande Eder skrivelse av den 8 juli 1946 får jag härmed meddela att Zoltan Lichtners adress är: Hotel Continental, Milano. Han lämnade Budapest den 22 dec. 1944 och det är mig ej bekant huruvida han har några upplysningar om Raoul Wallenbergs försvinnande, men det kanske finns en möjlighet att han trots att han lämnade så tidigt som i dec. 1944 har någon kännedom om R. Wallenbergs öde.

Tyvärr har jag ej förrän nu fått kännedom av Edert brev då jag varit bortrest.

Högaktningsfullt

Fru Ulla Lignell

Furusundsgatan 8 tel. 61 94 54

Avskrift.

Stockholm den 3 augusti 1946.

Till Doktor Kálmán Lauer, Valhallavägen 174, Stockholm.

I anslutning till utrikesrådet Grafströms brev den 22 juli 1946 ber jag få meddela, att beskickningen i Bukarest inberättat, att vederbörande ryska myndigheter därstädes förklarat, att det tyvärr vore omöjligt fastställa, om Wallenberg uppehållit sig i lägret i Eocsani.

Den i Aftonbladet den 29 juni och 7 juli 1946 omnämnda ungerskan Linhtner, som eventuellt skulle kunna lämna upplysningar om Wallenbergs försvinnande, har eftersökts av beskickningarna i Bern och Rom samt av konsulatet i Milano utan resultat. Hon har tyvärr på de platser, där hon vistats, fått mindre goda vitsord och i Milano, dit hon sist spårats, är hon även eftersökt av questuran "för oregelbundna affärer".

Bagge

Avskrift.

Telegram från Stockholm den 12/8 1946.
Till Budapest.

Hodosi Kovacs Geza, Granzoberleutnant i Orosvar har i mars 1946 för IRK-delegat uppgivit att han i början av 1945 i rysk fångenskap i Winterstoll Tjeckoslovakien sammanträffat med Raoul Wallenberg. Ungerska med svenskt skyddspass Livia Lichtner född 16 maj 1911 gift med Zoltan Lichtner född 29 november 1900 senaste här kända uppehållsort Milano numera eventuellt återvända till Budapest skulle enligt uppgift ha vissa upplysningar om Wallenberg.

Sök kontakta ovanstående telegraferas deras upplysningar
Cabinet

Avskrift.

Budapest den 26 oktober 1946.

Broder,

I anslutning till tidigare meddelanden angående Raoul Wallenberg ber jag få nämna, att vi kommit i förbindelse med Zoltan Lichtner, som är direktör för de statliga kolgruvorna i Ungern. Han kallar sig numera Laczko. Det visade sig, att Lichtner-Laczko inte hade några direkta upplysningar att lämna om Wallenberg. Han hade endast ryktesvis erfarit, att Wallenberg hemkommit via Moskva till Sverige och där befunne sig vid god hälsa.

Din tillgivne
Arfwedson

Avskrift.

Budapest den 16 december 1946.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt i avskrift överlämna en från ungerska utrikesministeriet hit ingången note av den 11 december 1946 angående legationssekreteraren Raoul Wallenberg. I noten meddelas, att de ungerska myndigheternas efterforskningar efter Wallenberg trots det mest minutiösa spaningsarbete icke krönts med framgång.

I noten uppgives vidare, att ej heller Hódosi och Lichtner, beträffande vilkas vistelseort beskickningen på sin tid vände sig till ungerska utrikesministeriet, kunnat uppspåras. Såsom framgår av tidigare meddelanden härifrån har emellertid beskickningen på annat sätt erfarit deras adresser och varit i förbindelse med såväl Hódosi som Lichtner.

Arfwedson

Av avskrift.

Magyar

KUDELUEGYMINISZTERIUM

31.384/3-1946.

N o t e V e r b a l e .

Se référant à la Note Verbale du 4 décembre a.c., le Ministère des Affaires Étrangères a l'honneur d'informer la Légation de Suède que, malgré les recherches les plus minutieuses qui ont été faites concernant le destin de M. Raoul Wallenberg, ancien secrétaire près la Légation de Suède en cette ville, l'enquête des autorités compétentes n'a malheureusement pas été couronnée de succès.

Il en est de même en ce qui concerne le lieutenant des gardes-frontières, Géza Hódosi Kovács, M. Zoltán Lichtner, ainsi que Mme Livia Lichtner, faisant l'objet de la Note Verbale que la Légation de Suède a adressée à ce Ministère en date du 21 août dernier.

Dans le cas où des informations se rapportant à ces personnes parviendraient ultérieurement à ce Ministère, ce dernier ne manquera pas de les communiquer à la Légation de Suède.

Budapest, le 11 décembre 1946.

(Stämpel)

A la Légation de Suède,

à B u d a p e s t .

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Avdelningschefen

U. IV.

STOCKHOLM

19

Stockholm den 30 mars 1951.
N:o Strängt förtroligt och personligt. BIL.

9 INK. D N:o 30

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu^I

Broder,

./1-9

- I anslutning till gårdagens samtal får jag enligt Din önskan närslutet översända följande handlingar:
1. Promemoria den 12.3.1951 över samtal med rumänske medborgaren, kaptenen och radioteknikern Gheorghe Vas .....
  2. Översättning från ungerska av en av Vas egenhändigt författad redogörelse.
  3. P.M. den 20.3.1951 angående efterforskningar .....
  4. Kommentarer till Vas-spåret, dagtecknade den 28.3.1951.
  5. Skiss över mötesplatsen.
  6. Handlingar rörande spåret Litpe - Jankovitch inklusive kommentarer, dagtecknade den 27.3.1951.
  7. Handlingar rörande spåret Lichtner inklusive kommentarer, dagtecknade den 27.3.1951.
  8. En handling, dagtecknad den 27.3.1951, rörande spåret Stepan Carl.
  9. Två fotografier av Vas.

u/ Sven Dahlman

Envoyén Allard,
Budapest.

Karin

31/3 25

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTETTelegramSTOCKHOLM den ³¹~~30~~ mars 1951.

N:o 37

CHIFFER
BUD

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

Svensk
Budapest

Löses av Waldenström.

Strängt förtroligt för Tamm från Dahlman.

Was : Därest Waldenström i någon form troligen med vykort erhåller
meddelande från person som kallar sig Margit med anmodan om
sammanträffande bör Du Primo sända immediate-chiffer avsett
för mig personligen med uppgift dag och tid föreslagna samman-
träffandet. Secundo bevara meddelandet säkraste plats till
Allards återkomst.

Cabinet

Kp 31.3.1951 kl. 11⁰⁰/₁₀

Engfeldt(Rtz)

Hemligstpl.

(röd lapp) ✓

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Sjöborgs-utredningen.

STOCKHOLM

19

Stockholm den 31 mars 1951.

N:o

137

2

bil. BIL

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAL.

Eu^I

Kommissarie O. Danielsson,

Stockholm.

I anslutning till min skrivelse den 21 mars 1951
får jag härslutet översända ytterligare två av envoyén
Sjöborg författade uppteckningar rörande vissa äldre spår
i Raoul Wallenberg-affären, rubricerade "Paul Nordström"
och "af Sandeberg".

(Sven Dahlman)

13/4
Överl. i handom av
Skr. Engfeldt.

50

Paul Nordström (jfr af Sandberg)

(Elsa Berglund)

Brev Enhörning 8.12.47 + bil.
" Grafström 11.12.47
Medd. Osterdahl 15.12.47
Brev UD 17.12.47
" Helsingfors 22.12.47
" " 4. 1.48 + bil.

21.8.47 inkom Fru Elsa Berglund, född i Jakobstad, Finland, till polisstationen i Kumla och gjorde enligt polisprotokollet följande anmälan:

"En finsk medborgare, vilkens namn fru Berglund icke tør omtala, därför att vederbörande i så fall skulle komma att återföras till Ryssland, om de ryska myndigheterna, som enligt fru Berglunds förmenande faktiskt regerar Finland för närvarande, finge veta, att han yppat något, har för fru Berglund omtalat, att han vet, att det svenska ständebudet Wallenberg fanns i ett läger utanför Moskva i augusti månad 1946.

Vederbörande finske medborgare, som i fortsättningen i denna anmälan kallas för A, reste till Amerika år 1929 och vistades där till år 1933. Det var dåliga tider och förhållanden i Amerika då. Ryssarna förde stor propaganda i Amerika, framhållande huru bra det var att vara arbetare i Ryssland då mot vad det var för arbetarna i Amerika. Den förda propagandan hade den inverkan på A, att han reste till Ryssland och hade anställning där intill år 1937. Då arresterades A av ryssarna, som förklarade A vara amerikansk spion. A satt sedermera i fängelse intill den 15 augusti 1946, då A efter finska regeringens framtällning därmed tilläts att resa till Finland. En finsk sanitetsskapten, som för övrigt själv var krigsfånge i Ryssland, meddelade den finska regeringen, att A fanns i ett läger i utkanten av Moskva, där det fanns tre miljoner civila och militära utländska krigsfångar.

Bland tusentals skandinaviska (även svenska) krigsfångar såg A det av svenska regeringen efteröskta ständebudet Wallenberg i krigsfångeläget. A hade samtalat med Wallenberg i ett läger, där 11.000 fångar förvarades. A talade svenska och dålig finska. Därutöver kom det sig, att A talade med de medfångar som talade hans språk, liksom även med Wallenberg. I läget sammanträffade A även med den svenske journalisten Sandberg.

A fick under vistelsen i Ryssland lov att skriva under ett papper och erklära, att han rest från Amerika till Ryssland för att på amerikanskt uppdrag "sätta en bomb under Moskva."

Efter hemkomsten till Finland har A av det finska kommunistpartiets medlemmar hotats med att blija återvänd till Ryssland, ifall han yppar något om vad som förhållit under hans vistelse i Ryssland eller ifall han omtalar vilka andra personer som finnas där såsom krigsfångar. Fru Berglund håller därför icke för troligt, att A under det han vistas i Finland tør yppa något av sina hem-

ligheter. Hade möjligheten skulle enligt fru Berglunds förmenande i så fall vara, att A finge komma till Sverige, sedermera finge lämna vittnesmål i saken inför svensk myndighet och där-
efter antingen stanna kvar i Sverige eller resa till Amerika, dit han säkerligen skulle önska att få återvända, eftersom han har ett barn där. A är gift och i fyrtioårsåldern. Barnet ifråga är emellertid icke makarnas gemensamt. A:s hustru har av de ryska myndigheterna sändts till Sibirien, medan hon efter för-
äldrarna fick öra en liten gård och därigenom av de ryska myndig-
heterna "kunde dömas såsom förmögen."

Fru Berglund önskar icke på några villkor, att hennes namn skall komma till annat lands myndighets kännedom, ty i så fall kan säkerligen även hon pådråga repressioner från de "ryes-
styrda" kommunisternas sida, särskilt ifall hon kommer att göra något besök i Finland.

Ifall det är erforderligt eller önskvärt, är fru Berglund, som är svensk medborgare, villig att lämna ytterligare och utför-
ligare berättelse om vad A emtalat för henne. Fru Berglund önskar emellertid icke att hennes make skall få vetskap om vad hon enligt
ovan berättat."

Till vad fru Berglund sålunda yttrat tillade hon vid nytt
polisförhör 26.11.47 bl.a. följande:

"Omkring den 15 augusti 1946 kom den av henne omnämnde
finnske medborgaren A till sitt föräldrahem i Finland. Han kom
till hemstaden närmast från Hangö, där han varit i tre veckors
karantän. Till Hangö hade han kommit från Ryssland. Fru Berglund
kände A sedan sin ungdom, enär de hade sina föräldrahem i närheten
av varandra. Efter A:s återkomst till hemstaden sammanträffade
fru Berglund återkilliga gånger med A, intill dess fru Berglund
i början av april 1947 reste till Sverige och bo-otte sig där.
Vid sammanträffandena med A berättade denne om sin vistelse i
Ryssland och om förhållandena där. A var svenskspråkig och behärskade
de svenska språket fullständigt, men han talade dålig finska.
Däremot kunde han tala ryska, tyska och engelska.

I ett av lägren sammanträffade A med bland andra det
svenska sändebudet Wallenberg och den svenske journalisten Sande-
berg. I lägret fanns bland andra 1.000-tals skandinaviska fångar,
däribland många svenskar. A samtalande flera gånger med Wallenberg
och Sandberg. Han hade något slags arbete inom lägret, och genom
sitt arbete kunde han komma i beröring med fångarna inom olika
baracker och delar av lägret. A nämnde inget direkt om, hurvida
Wallenberg och Sandberg träffats i lägret, men fru Berglund hade
tyckt sig förstå av A:s resonemang, att något sammanträffande icke
skett. Fru Berglund minns icke med säkerhet, om A nämnde namnet
på lägret ifråga.

Vid A:s berättande om sin vistelse i Ryssland nämnde fru
Berglund inget särskilt avseende på Wallenbergs namn. Detta hade
hon likut icke hört eller sett i någon tidning. Däremot hade hon
i någon finsk tidning sett Sandbergs namn. Det var först efter
hennes ankomst till Sverige, som hon läste om, att det svenska
sändebudet Wallenberg eftersträktas.

Fru Berglund förklarade sig villig att nämna namnet på sin
sagesman, men under det uttryckliga förbehållet, att A icke skulle
få vetskap om, att det var hon, som nämnt hans namn i samband med

redogörelser om förhållandena i Ryssland. Det var onligt hennes mening fördelaktigast, om A fick den uppsättningen, att det var Sandeberg, som berättat därom."

På begäran av UD meddelade fru Borglund sedermera polisen att hennes sagsman vore chauffören Paul Nordström, Skatnäsavägen 12, Jakobstad, Finland.

3.1.48 hördes Nordström i Jakobstad av en tjänsteman vid beskickningen i Helsingfors, vilken rest dit ad hoc. Nordström yttrade:

J. Sandberg
"Han hade under kriget och t.o.m. 20.5.46 varit internerad i lägret no. 27 Krasni Gorok, 28 km från Moskva. Där hade funnits ett stort antal skandinaver, bl.a. af Sandeberg, med vilken Nordström ofta sammanträffat; de bodde en tid i samma barack. Wallenbergs namn erinrade sig Nordström. Han trodde att denne varit bland de i lägret internerade svenskarna, men kunde ej erinra sig ha träffat eller sett Wallenberg. Nordström ansåg att om Wallenberg varit i lägret samtidigt med af Sandeberg, denne skulle ha vetat om det."

Stockholm den 28 mars 1951.

af Sandebergz (ifr. Nordström)

(Hille, Carl, Gibran, Samboid)

Tel. UD 26.6.46
" Moskva 27.6.46
" UD 28.6.46
" Moskva 28.6.46
" UD 29.6.46
Brev UD 29.6.46
Tel. UD 1.7.46
" Bukarest 15.7.46
" Moskva 25.7.46
Brev Dardel 15.5.49 + bil.
" Dahlman 17.5.49 + bil.
" Petersén 24.5.49
" " 30.3.50
" UD 2.9.50 + bil.
" Washington 25.11.50
" " 11.12.50

Efter hemkomsten - sommaren 46 - från Ryssland, där han varit internerad, berättade journalisten af Sandeberg - huvudsakligen till tidningspressen - att han i fångelser i Ryssland träffat en tysk och en rumän, som givit vissa upplysningar om W-g. S-g kunde emellertid ej minnas dessa personers namn eller ge några konkreta uppslag för deras identifiering. De ansträngningar, som det onktat av beskickningarna i Moskva och Bukarest gjordes för att komma i förbindelse med dem, blevo resultatlösa.

I sitt interpellationsvar 27.11.46 redogjorde Statsministern för vad ovan nämnts.

Dokumentationen efter interpellationsvaret.

Först i maj 49 fick UD emottaga en sammanhängande redogörelse i ämnet.

A. (Hille)

I ovannämnda redogörelse, såvitt den avsåg "tysken", uppgav S-g:

"Under de första åtta veckorna av min fångenskap i Butyrki fängelset i Moskva, delade jag cell med en tysk soldat vid namn Hille. Hans förnamn har jag glömt, men ibland föresvävar det mig, att han hette Kurt.

Det dröjde inte länge förrän jag misstänkte Hille för att vara s.k. collagepion, d.v.s. gå ryssarnas ärenden genom att rapportera till förhållarna medfångarnas yttranden. Efter vad jag senare erfor, begagnar sig ryssarna av collagepioner i nästan alla

celler i de politiska förhårfångelserna. Hille utförde emellertid sin roll ganska klumpigt och var lutt att genomskåda.

Hille uppgav sig bo i staden Bautzen, belägen ett 30-tal km väster om Gurlitz i Niederschlesien. Då jag själv kände till staden från en reportageresa, kunde jag kontrollera, att han talade sanning. Han uppgav sig ha hustru och ett eller två barn i staden, där även hans föräldrar var bosatta. Dessa senare torde ha varit väl kända av stadsbefolkningen, eftersom de var värd-folk på ett utvårds-hus, som utgjorde ett populärt mål för stadsbornas söndagspromenader. Om jag inte misstänker mig, berättade Hille, att värdshuset låg någon mil från staden upp mot bergen.

Hille uppgav sig i det civila vara journalist med handel som specialitet. Han påstod sig innan sin inkallelse ha varit lokalredaktör i Dresden för Essener Nationalzeitung. Då jag på min återresa från Ryssland passerade Berlin, bragte jag hans namn på tal med några tyska journalister och fick ett intryck av, att Hilles namn var känt för dem.

Om sitt tillfångatagande berättade Hille, att han blivit överraskad av en rysk patrull, när han utförde rekognoscering på Kurlandsfronten. Han uppgav sig ha haft löjtnants rang, vilket jag emellertid senare fick anledning att betvivla. Hille erkände, att han månaderna närmast tillfångatagandet tagits i bruk av ryssarna dels som propagandist vid Kurlands-sänderen, dels vid olika frontavsnitt.

Så småningom hade Hille, enligt vad han själv uppgav, förts till Moskva, och innan han blev min medfånge hade han suttit in-spärrad i såväl Ljubljanka- och Lefortafångelserna. Med tanke på, att ryssarna genomgående visade ett stort intresse för tyska ekonomer liksom för specialister överhuvudtaget, kan man gott förstå, att Hille fick undergå så noggranna förhör. Hans gästspel i de olika fångelserna passar också väl samman med hans uppgift som cellspion.

Redan några dagar efter min ankomst till fångelset frågade Hille mig, om jag kände en landsman vid namn Raoul Wallenberg. Jag minns särskilt, att han även nämnde förnamnet Raoul. Tyvärr visste jag inte, vem Wallenberg var, vilket är ganska naturligt, då vid min avresa från Sverige ännu intet skrivits om honom.

Hille berättade, att han i ett av de båda fångelserna Ljubljanka eller Leforta suttit i samma cell som Raoul Wallenberg och dennes chaufför. Han berättade även, att han suttit tillsammans med medlemmar av någon Balkanlegation, jag kommer inte ihåg vilken, men om detta skulle ha varit vid samma tillfälle, kan jag inte erinra mig.

Det kan tyckas, att nästan varje svensk och allra helst en svensk journalist skulle reagera kraftigt, när han hör namnet Wallenberg nämnas i ett sådant sammanhang det här var fråga om. Att jag inte gjorde det hade emellertid sina orsaker. Jag försäkrar, att man i min situation har fullt upp med att begrunda sin egen belägenhet. Raouls namn var mig obekant, och dessutom hade jag tillbringats den uppfattningen, att många svenskar befann sig i olika läger runt omkring Moskva. Denna dessbättre oriktiga uppgift hade jag fått av mina förhårfångelseledare i det fångläger, varifrån jag förts till fångelset - en ganska vanlig rysk bluff.

Hille berättade säkerligen åtskilligt mera om sin förre medfånge Wallenberg, men vad han berättade kan jag inte minnas. En av följderna av den svåra undernäringen till följd av den otillräckliga fångelsekostnaden var nämligen, att minnet började svika alltmer. Svårigheten att erinra sig siffror och namn åstadkom svåra missförstånd för nästan alla fångarna vid förhören, vilket för-

härledarna omedelbart utnyttjade.

När jag varit i fängelset ca åtta veckor, frigavs Hille, medan jag fick stanna ytterligare sju veckor. När jag slutligen frigavs den 24 november 1945, transporterades jag till arbetszonen i Krasnogorsks krigsfängeläger. Där återfann jag Hille, som emellertid av lättföretliga skäl undvek mig. Han hade då just kommit ut från lasarettssbaracken, där han vårdats för lunginflammation. Några veckor senare förevann han ur lägret, troligtvis med någon transport till ett annat läger.

Efter vad jag förstår, tillhörde Hille de s.k. kroussanterna. Så benämndes de tyska soldater, som genomgått lägrets s.k. "Antifaschule" eller med andra ord skolats till kommunistiska agitatorer, provokatörer och sabotörer.

Om Hille överlevt fångenskapen, bör han ha varit bland de första, som återsändes till hemorten. Till en början frigavs nämligen dels de, som på grund av fysisk svaghet inte kunde utnyttjas i arbete, dels de som genomgått "Antifaschule" och följaktligen kunde sättas in i propagandaverksamhet eller som "Östpolis" i hemorten. Jag anser, att Hille faktiskt tillhörde båda dessa "privilegierade" kategorier.

Imman jag avslutar kapitlet Hille, vill jag nämna, att han förefaller vara snäll och relativt ointelligent, lätt att övertala till vad som helst och knappast besvärat av någon fastare karaktär. Jag tror inte det vore någon större svårighet att få ur honom vad han vet om Wallenberg, om man endast kommer i kontakt med honom på rätt sätt. Hans fångenskap tillsammans med Raoul Wallenberg måste ha infallit under sommaren 1945."

I brev 17.5.49 anmodade UD t.f. generalkonsuln i Berlin att genom amerikanska vederbörande söka erhålla upplysningar om Hille.

I brev 30.3.50 svarade generalkonsuln, att amerikanernas efterforskningar ej lett till något resultat.

R. (Carl).

I S-g:s ovannämnda redogörelse, såvitt den avsåg "rumänen" uppgav S-g:

"När jag 2 april 1946 kom till Moskva efter att ha frigivits ur krigsfängeläget i Krasnogorsk, måste jag stanna en vecka i en kasern, som utgjorde något slags genomgångsläger för skilda kategorier folk, vilka väntade på transport. Det var dels frigivna civilinterner som jag själv, dels ryska soldater, vilka inte haft sina papper i ordning, dels polacker och andra, som slagits för ryssarna i ryska förband, dels balkanesser, som låtit frivilligt arbetsmobilisera sig, och vilkas tid i Ryssland var utlupit. Jag blev genast bekant med en rumän tillhörande sistnämnda kategori - hans efternamn, någonting på -scu, har jag glömt, men han kallades allmänt "Carl".

Så snart "Carl" fick reda på, att jag var svensk, frågade han mig, om jag kände Raoul Wallenberg. Han berättade, att han varit arbetskamrat med svensken vid en industriianläggning i närheten av Moskva. Wallenberg hade vid ett tillfälle försökt fly för att ta sig till svenska beskickningen men blivit upptäckt och återförd. Därefter hade han transporterats till någon annan arbetsplats, som låg längre bort från den ryska huvudstaden, och samtidigt hade "Carl" förts till kasernen i Moskva för vidarebefordran till Rumänien. När jag träffade "Carl", hade han varit där två månader,

varav följer, att Wallenbergs flyktförsök och borttransport måste ha skett någon gång omkring månadskriftet januari-februari 1946.

När jag lämnade Moskva 9 april i riktning mot Frankfurt/Oder, var "Carl" fortfarande kvar i kasernen. Han fick emellertid ungefär halvvannan månad senare komma med en transport över Odessa, varvid han var reskamrat med bl.a. danska krigsfångesekreteraren Christian ^{sen}.

För den, som inte känner förhållandena i Sovjet kan det synas egendomligt, att en frivilligt arbetsmobiliserad måste arbeta under samma förhållanden som en fånge av Wallenbergs kategori. Det är emellertid en regel som saknar undantag att utlänningar i Sovjet alltid står under minutvis bevakning, de må sedan vara fångar eller "fria".

"Carl" var någon slags teknisk specialist, och efter vad jag förstår, måste även Wallenberg ha tillhört specialisterna. Dessa hade endast beröring med arbetarna på arbetsplatsen - på "fritid" bodde de för sig själva. De hade avsevärt bättre villkor vad angår mat, rökverk, kläder och inkvartering - endast bevakningen var densamma.

När jag skildes från "Carl", skrev jag visserligen upp hans adress i Rumänien, men då jag på hemresan av försiktighetsskäl förstörde alla adresser genom att rulla cigaretter av dem, gick även "Carls" till spillo.

"Carls" bästa vän i Moskva-kasernen var en ung amerikan vid namn Rudolph Sambold, vilken tagits av ryssarna i Österrike. Han fördes med samma transport som jag till Frankfurt/Oder, där han emellertid sattes i arrest. När jag så småningom fick komma till Berlin, satt Sambold fortfarande kvar. Jag rapporterade omedelbart saken för amerikanska polisen i Berlin, men om man lyckades få Anderson fri, vet jag inte.

Vad jag däremot vet, är att Sambold säkerligen känner till "Carls" adress i Rumänien. Då båda var som sagt mycket goda vänner, efter att dagligt ha varit tillsammans i två månader. Befinner sig amerikanen numera i frihet, är det kanske inte omöjligt att genom honom få reda på rumänska adress.

I sitt ovannämnda brev - 27.5.49 - anmodade UD t.f. generalkonsuln i Berlin att genom amerikanska vederbörande söka erhålla upplysningar även om Sambold.

I sitt ovannämnda brev 30.3.50 svarade generalkonsuln, att amerikanernas efterforskningar ej lett till något resultat.

2.9.50 anmodade UD beskickningen i Washington att söka genom State Department införskaffa upplysningar om Sambold, ävensom beträffande en annan amerikan John Gibran. Sandeberg hade nämligen muntligen uppgivit, att jämvel den den sistnämnde skulle befunnit sig i transporten till Frankfurt.

25.11.50 insände beskickningen i Washington ett till den samma från State Department överlämnat memorandum, angivande såväl Sambolds som Gibrans adress. Beskickningen skrev till dem båda.

6.12.50 hade vice-konsuln Bergström i Pittsburgh ett samtal med Sambold. Bergströms rapport härom lyder:

"Mr. Rudolph Sambold, 524 Locust Place, Sewickley, Pa.,

has talked to me today with reference to your letter of November 27, in which you seek information concerning the whereabouts of Raoul Wallenberg. Mr. Sambold was born at Coxsopolis, Pa., is now 26 years of age, left this country and went to Austria to live in 1933, was drafted into the German Army in December 1942, was captured on May 10, 1945 by the Russians in Czechoslovakia, was interned by the Russians in a camp near Gorki, Russia, escaped to Moscow in the early part of 1946, was arrested by the Russians and interned in a camp in Moscow. At this camp in April of 1946, Mr. Sambold met a Romanian Jew by the name of Stefan Carl, who apparently is the "Carl" referred to in your letter. Mr. Carl provided the following address: Romania Cluj, Str. Stroescu 17, which presumably is the present address of Mr. Carl. After the German occupation, Carl escaped voluntarily to Russia where he worked during the duration of the war in Siberia. Carl never mentioned anything about Wallenberg. I told Sambold what I knew about Wallenberg's story and I questioned him closely in this regard. He knew Carl for a period of two weeks, states that he is about 45 years old, is intelligent, quiet polite and apparently not a communist.

He has never written to Carl for fear that letters from this country will cause investigation by the communists.

At the same time that he and Carl were in the same camp there was a Swedish Newspaperman by the name of Edward af Sandeberg, Beantinfagatan 31, Stockholm, Sweden. Sandeberg and Sambold were transferred to Germany at the same time in April 1946. Sandeberg knew Carl and may be able to give you some information.

At the time he left Moscow he met at the railroad station one John Gibran, an American citizen and member of the Hungarian Army, who was then on his way to Germany, having been released through the efforts of the American Embassy. He believes Gibran to be in the United States living with his sister, Mary Andrews, 50 Anderson Street, Union City, Connecticut.

Sambold was not clear as to what connection, if any, Gibran had with Carl, although I gather that he, Carl, Sandeberg and Gibran all left Russia for Germany at the same time."

I det brev, varmed beskickningen i Washington till UD Sver-
sunde Bergetrums rapport, anmärktes oönskat, att beskickningen
"icke meddelat Sambold att den erhållit sina uppgifter om rummen
från Sandeberg."

17.2.51 anmodade UD beskickningen i Budapest att om möjligt
söka kontakt med "Carl". UD tillade, att eftersom denne vore jude,
det vore tänkbart att han emigrerat till Israel. Kunde detta kon-
teras, bleve ju efterforskningen lättare.

Stockholm den 28 mars 1951.

HEMLIG

enligt 3 § sekretesslagen
den 20/3 51 66

Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen

Denna handling må icke utlämnas utan
särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet
tot jäml. kung. d. 16 dec. 1949 Nr 655

P.M.

ang. efterforskningar av Raoul Wallenberg och
synpunkter på sättet för hans återförande.

Alltsedan Raoul Wallenberg försvann i Budapest den 17 januari 1945 har U.D. - förutom att démarcher verkstälts hos den sovjetryska regeringen genom beskickningen i Moskva - fullföljt en mängd spår och uppslag för att söka vinna klarhet i Wallenbergs öde. Så länge säkra bevis saknas, att Wallenberg på ett eller annat sätt omkommit, är det självklart att efterforskningarna måste fortsättas.

Genom beskickningen i Bukarest söker man för närvarande kontakt med en rumänsk jude med förnamnet Stefan Carl, bosatt i Cluj, som enligt den på sin tid i Sovjetunionen internerade svenske journalisten af Sandeberg, kan lämna upplysningar om W. efter försvinnandet.

Den av envoyén Sjöborg för närvarande bedrivna utredningen kommer möjligen att leda till att vissa äldre spår åter komma att följas.

Trots att sex år förflutit sedan W. försvann, inflyta fortfarande uppgifter från personer, som påstå sig kunna lämna upplysningar om hans öde. Att detta sker först nu betyder givetvis icke, att man bör tillmäta nya upplysningar mindre värde nu än om de kommit tidigare; med hänsyn till den personliga ofriheten i Sovjetunionen och satellitstaterna och svårigheterna att därifrån kommunicera med ytttervärlden, ligger intet anmärkningsvärt här i.

På sistone ha tre personer lämnat nya upplysningar i fallet.

Sålunda har en ungrare vid namn Korody-Katona för några veckor sedan i en insändare i "Schweizerische Illustrierte" hävdad att W. fortfarande lever och vistas i ett koncentrationsläger 100 km. utanför Moskva. Enligt författaren Philipp torde Katonas uppgifter icke böra tillmätas något värde.

Vidare har en i närheten av Stockholm bosatt person meddelat, att en känd ungersk-judisk affärsman vid namn Veres, som nu vistas i Israel, skulle kunna lämna viktiga upplysningar om W., i varje fall i samband med försvinnandet den 17 januari 1945 och möjligen även beträffande vad som därefter hänt honom. Veres skulle vara villig utlämna sina upplysningar först sedan hans familj lämnat Ungern och förenat sig med honom i Israel, vilket möjligen skett nu.

Åtgärder komma att vidtagas av U.D. för att träda i förbindelse med såväl Korody-Katona som Veres.

Den tredje person, som nyligen lämnat upplysningar, är rumännen Gheorghe Vas, som under dagarna den 8 - 10 mars underkastades ett ingående förhör av en till Tyskland för detta ändamål särskilt utsänd delegation, bestående av kriminalkommissarie Danielsson, förste sekreterare Engfeldt och en tolk från U.D., herr Anjou. Efter återkomsten upprättades en promemoria, daterad den 12 mars 1951, varjämte en av Vas egenhändigt författad redogörelse på ungerska översatts genom statspolisens försorg.

Enligt Vas skulle W. befinna sig i ett rumänskt fängelse i staden Sibiu, dömd till 10 år för spioneri. W. skulle i fängelset gå under namnet Visjinovski och han skulle vara "ryssarnas politiska fånge". Vas har åtagit sig att införskaffa ett ovedersägligt bevis, sannolikt i form av skriftprov, att W. fortfarande lever. Beviset skulle på avtalad plats överlämnas till en representant för beskickningen i Budapest, dit Vas beräknade anlända tidigast den 1 instundande april; i övrigt må hänvisas till ovannämnda tvennedokument.

Då de av Vas lämnade uppgifterna, i varje fall på sakens nuvarande ståndpunkt, otvivelaktigt böra tillmätas stort värde, har det befunnits önskvärt att omedelbart vidtaga vissa åtgärder och göra vissa allmänna överväganden.

I första hand gäller det givetvis att om möjligt före den 1 april kontrollera några av Vas' uppgifter. Åtgärder i detta syfte har inletts av statspolisen och av departementet. Man försöker sålunda att fastställa, om Vas verkligen hållits i fängsligt förvar i Metz, och konstatera om uppgifterna dels rörande de 80.000 dollar W. skulle ha erhållit från dåvarande amerikanske ministern i Stockholm, Herschel Johnson, och dels rörande ett brev i slutet av 1944 från W. till Johnson stämma. Vidare kommer beskickningen i Bern att söka kontakt med Ex-konung Mikkael hos vilken Vas uppgivit sig ha tjänstgjort som pilot.

Då envoyén Allard hemkallats till instundande påskhelg för konsultationer i denna sak, förberedas även konkreta frågor, som eventuellt böra ställas till envoyén Allard och till Vas, då han kommer till Budapest för komplettering av dennes uppgifter respektive för att möjliggöra en senare kontroll av deras trovärdighet.

En allmän diskussion av hela frågan ur två förutsättningar torde även vara på sin plats: för det första under den aspekten, att Vas kan vara utsänd som provokatör eller att han kan vara en

bedragare, för det andra att hans berättelse är sann.

Om i det första fallet visshet kan vinnas redan innan Vas tar kontakt med beskickningen i Budapest, är det givet, att beskickningen icke kommer att taga någon befattning med honom. Det är dock osannolikt att man kan komma till en så bestämd uppfattning till dess. I så fall måste kontakten tagas, trots riskerna - det vore orimligt att släppa denna möjlighet att vinna klarhet på blotta misstanken att Vas är en provokatör eller bedragare. Risken, som den mötande tjänstemannen löper - och därmed den risk, som U.D. löper - förefaller i själva verket vara ringa. Det har förutsatts att endast ett sammanträffande skall äga rum för bevisets överlämnande och att Vas därefter skall bege sig till Wien för vidare kontakt och utarbetande av erforderliga planer. Det är svårt att föreställa sig, att t.ex. den ryska hemliga polisen, eller den ungerska, skulle ha något intresse av att ställa till någon skandal under en eller annan förevändning för detta sammanträffandes skull. Skulle för övrigt det helt osannolika fallet inträffa, att det framkomme, att sammanträffandet hade något med efterforskningarna av W. att göra, så förefaller en "anklagelse" av sådan art att vara lätt att bära och torde maximalt kunna medföra vederbörande tjänstemans förflyttning från Ungern. Om Vas är en bedragare, kommer han säkerligen att förebära vissa svårigheter, som förhindrat honom att skaffa beviset, men alltjämt vidhålla att W. finnes i Sibiu. Måhända framkomma även önskemål om större penningbelopp till mutor etc.

Man måste även taga den möjligheten i betraktande, att Vas falskeligen i utpressningssyfte, uppgivit Visjinovski vara identisk med W. och efter sin flykt från Rumänien lärt in historien om W. genom studium av Wallenberg-litteraturen och tidningar. Nu nämnda frågor synas böra prövas av särskilda från Stockholm till Wien utsända personer, enär full säkerhet om Vas' person väl knappast kan fås vid sammanträffandet - trots nyss anförda ofördelaktiga omständigheter. Vas synes sålunda böra anmodas att omedelbart bege sig till Wien, vid behov försedd med reskassa från beskickningen (erforderligt belopp medföres till mötet).

Vas har fått uppgiften att kanslisten Arne Waldenström skall träffa honom. För försvärande av skuggning ha vissa åtgärder planerats varjämte en annan tjänsteman från beskickningen avses sändas till mötesplatsen och uppträda under namnet Waldenström. Ifrågavarande tjänsteman torde även genom kommissarie Danielssons försorg böra erhålla särskilda instruktioner rörande tillvägagångssätt och uppträdande vid mötet med Vas.

./.

Offr. omilade
sin tidning
versionerna
Barnen
Ligen: Vas har
samma list
historia
någon i Andra
med efter
flykten. Hfr
beträffande
W's verksamhet
här.

Om Vas överlämnar ett bevis rörande W. föreslås följande åtgärder.

- a) Vas påminnes om överenskommelsen att omedelbart bege sig till beskickningen i Wien och där uppsöka beskickningschefen. Det meddelas honom vidare, att sannolikt samma personer, som han träffade i Hamburg och Lybeck komma till Wien för planläggning. Till Vas överlämnas erforderligt penningbelopp - som sålunda bör medföras till mötesplatsen - för resan till Wien.
- b) Beviset föres omedelbart till beskickningen och avfotograferas där (en hel film bör användas härför).
- c) Chiffertelegram avsändes omedelbart till U.D. av följande lydelse: "Ytterst brådskande för Dahlman. Uppgörelse har i dag kommit till stånd i den vid mitt senaste Stockholmsbesök diskuterade frågan."
- d) Så snart som möjligt avreser en tjänsteman från beskickningen med flygplan till Stockholm, medförande beviset såsom kuirförsändelse jämte övrig kuirpost. Chiffertelegram avsändes till U.D. rörande vederbörandes beräknade ankomst till Stockholm.
- e) Så snart telegrammet under c) mottagits, avresa under a) nämnda personer till Wien för att träffa Vas.

Man bör i detta sammanhang icke förbise den eventualliteten, att Vas av något skäl icke anser sig vilja taga risken att bege sig från Budapest till Wien. Man synes därför även böra bereda sig på att handla utan att kunna nedsända några representanter till Wien. Eventuellt måste därför envoyén Allard erhålla erforderliga instruktioner för detta fall.

Man synes redan nu böra noggrant överväga problemställningarna och göra klart för sig vilka reaktioner, som under olika omständigheter äro att vänta från i första hand den demokratiska Västern och från Sovjetunionen, (Man kan bortse från den rumänska attityden, vilken utan tvivel kommer att bli densamma som den ryska) till ledning för bedömandet av vilka åtgärder, som därefter böra vidtagas.

Beträffande den demokratiska världsoptionens reaktion i den händelse W. skulle återkomma behöver ej sägas mycket. Det kan ju icke råda något tvivel om att den redan mångbeskrivne och av en viss hjälte- och martyrgloria omskimrade Wallenbergs återkomst vore en världssensation, som skulle sätta sinnena i den västliga världen, kanske i synnerhet i Förenta Staterna, i svallning. Man skulle med

tacksamhet anamma fallet W. som ett förstklassigt propagandavapen i kampen mot världskommunismen. Man kan också lätt föreställa sig, vilken betydelse uttalanden av W. om hans fängelsevistelse skulle få även i den inrikespolitiska debatten med kommunisterna i Sverige och i andra demokratiska länder. En enorm prestigeförlust för Sovjetunionen bleve följden, vartill komme reella politiska bakslag på många håll i världen. Det skulle föga hjälpa med undanflykter, såsom att skylla på att W. suttit i ett rumänskt fängelse. Den nakna sanningen i fallet W. skulle utan tvivel slå sönder alla framkonstruerade ryska motargument, som kunna tänkas. Här ligger svårigheten att finna den rätta vägen till W:s befrielse.

Det är uppenbart, att ett principavgörande så snart som möjligt bör träffas under beaktande av de tre nedannämnda möjligheterna:

1. Man kan låta W. avtjäna "straffet" - 4 år återstå nu.
2. Framställning från svenska regeringen i syfte att få W. utlämnad.
3. Befrielse på illegal väg.

Alternativ 1.

Det första alternativet torde icke kräva någon närmare utredning. Man kan med säkerhet utgå från att de anhöriga, som i sådant fall måste tillfrågas, icke skulle gå med på en dylik lösning, även om det skulle visa sig att de båda andra alternativen äro förenade med utomordentliga risker. För övrigt finnas inga som helst garantier, att W. komme att släppas efter avtjänade 10 år, snarare tvärtom, såsom kommer att framgå av det som redan nämnts ovan.

Alternativ 2.

Det ligger i öppen dag, att Sovjetunionens prestige och de politiska konsekvenserna av W:s återkomst helt enkelt göra det omöjligt för Sovjetunionen att utan villkor gå med på hans återlämnande. Om Wallenberg-affären icke fått så mycken publicitet från början, skulle läget måhända varit gynnsammare och ett utlämnande kunnat komma till stånd långt tidigare. Nu däremot har man råkat in i en återvändsgränd och situationen har givetvis icke förbättrats genom den senaste presskampanjen i svenska tidningar. Man kan säkerligen med nej besvara frågan, huruvida en officiell hänvändelse till den rumänska - d.v.s. i detta fall = den sovjetryska - regeringen rörande Visjnovskis alias W:s utlämnande kommer att leda till positivt resultat. Det skriftprov, som skulle företes komme otvivelaktigt att förklaras vara ett falsarium av samvetslösa mellanhänder. Säkert äro ryska vederbörande beredda att

taga på sig den övriga världens misstankar att fara med osanning härutinnan - ett sådant moraliskt minus måste vara mycket lättare att bära än det katastrofala moraliska nederlag W:s befrielse skulle innebära.

Om man sålunda på goda grunder kan antaga att en normal officiell framställning om utlämnande icke leder till något resultat, återstår det att finna ut om icke andra officiella vägar stå öppna, innan det sista alternativet, det illegala, provas.

Rent teoretiskt torde detta icke vara omöjligt. Man kunde under bevarande av den strängaste sekretess föreslå Sovjetunionen ett utbyte mot någon annan person, som befinner sig i de svenska myndigheternas händer eller utöva påtryckningar av något slag, exempelvis handelspolitiska, genom att vägra viktiga leveranser eller erbjuda utökning av den svenska exporten av varor av stort intresse för Sovjetunionen. Svårigheterna härvidlag torde emellertid få anses utomordentligt stora, då man knappast kan tänka sig någon person eller vara, tillräckligt betydelsefull enligt rysk uppfattning för att "uppväga" W. Det handelspolitiska vapnet är givetvis mycket vanskligt att använda, dels på grund av svårigheterna att bevara sekretessen, dels på grund av allmänna utrikespolitiska konsekvenser. I detta sammanhang erinras om utbytet av den under 6 år i Ryssland försvunne dansken Dahl mot en estnisk-rysk agent, dömd till livstids straffarbete i Danmark; fallet Dahl hade dock ej tillnärmelsevis samma betydelse som W.

Ytterligare en möjlighet att gå fram den officiella vägen kan tänkas: under en lång tidrymd hemlighålla W:s utlämnande och - det viktigaste! - övertyga ryssarna om att det kan hemlighållas. Härigenom skulle Sovjetunionens prestige kunna räddas och tidnings-skriverier undvikas. De anhöriga (moder, styvfar, två halvsyskon och deras makar) jämte författaren Philipp och eventuellt hela Wallenbergs-kommittén måste då förplikta sig till tystnad - man måste fråga sig om det verkligen är möjligt att förmå en sådan mängd personer härtill. Därtill kvarstår ovissheten, huruvida W. själv, då han en gång är fri, kan övertalas att hålla tyst. För att utförmående kunna bedöma möjligheterna i detta fall torde kontakt behöva tagas med W:s anhöriga.

Alternativ 3.

Skulle den officiella vägen befinnas oframkomlig, återstår blott alternativ 3, nämligen att pröva möjligheterna att befria W. på illegal väg.

På grund av de risker, som äro förknippade med en illegal befrielse, synes de anhörigas samtycke böra inhämtas. Den absolutaste diskretion beträffande U.D:s medverkan måste givetvis iakttagas. Man kan dock icke förbise faran av en indiskretion efteråt. Om aktionen lyckas, vore en indiskretion dock icke någon katastrof. Om aktionen däremot misslyckas, skulle säkerligen häftiga angrepp riktas mot departementets sätt att sköta frågan och icke kunna undgå att dra med sig såväl inrikes- som utrikespolitiska konsekvenser. Ehuru det ur alla synpunkter vore önskvärt, att ansvaret för en illegal befrielse kunde läggas på privatpersoner eller, t.ex., på Wallenberg-kommittén kan U.D. ändå icke komma ifrån sitt ansvar, enär departementets organ och vissa tjänstemän måste inkopplas på saken. Man kunde visserligen överväga att inom departementet överenskomma om överskjutande av ansvaret på dessa tjänstemän, som senare kunde offentligt desavoueras, (utan andra reella konsekvenser för dessa än förflyttningar, viss tids suspension med full lön eller på annat lämpligt sätt) för att ha överskridit sina befogenheter, men det torde vara svårt att genomföra i praktiken, framför allt emedan alltför många tjänstemän bleve inblandade (minst en på departementet, två i Budapest och en i Wien). Slutsatsen blir, att U.D. som sådant näppeligen kan komma ifrån sitt ansvar för en illegal befrielse.

Det vore av intresse att få bekräftat, huruvida det är vanligt, att man i Sovjetunionen ger politiska fångar falska namn; det synes i varje fall icke osannolikt. Av Vas berättelse framgår, att det är känt i fängelset, att Visjinovski är "ryssarnas politiska fånge" men det framgår icke, om någon, t.ex. fängelsechefen, vet vem fången egentligen är. Det förefaller med hänsyn till det ryska systemet snarast troligt, att varken chefen eller någon annan i fängelset känner till Visjinovskis verkliga identitet. Vas reflektion, att ryssarna hålla W. i Sibirien för att i en framtid eventuellt kunna skjuta över skulden till W:s försvinnande på rumänerna, förefaller icke helt osannolik, ehuru det såsom framhållits är svårt att tänka sig en situation i vilken Sovjetunionen skulle vara villig utlämna W. Det synes även otroligt, att Sovjetunionen skulle hålla en ur politisk synpunkt så betydande fånge i ett rumänskt fängelse - låt vara under viss rysk övervakning - under hans rätta namn.

Man kan i detta sammanhang även ställa sig frågan, om ryssarna ha anledning tro, att Vas, som flytt från fängelset, känner till Visjinovskis identitet. Besvarandet av denna fråga blir med naturnödvändighet

en lös spekulation. Om så vore fallet, har Visjinovski givetvis förflyttats från Sibiu. Å andra sidan kan man måhända se saken så, att fängelsechefen helt naturligt vill hemlighålla en fånges - Vas' - flykt för de ryska kontrollinstanserna, i synnerhet som fängelsechefen blivit anförtrodd en annan fånge, som det är någon- ting särskilt med, som är "ryssarnas politiska fånge". Det är därför möjligt, att de ryska högre kontrollinstanserna icke ha sig bekant, att någon flykt ägt rum ur fängelset i Sibiu och att Visji- novski (alias W.) fortfarande befinner sig där.

Hur befrielsen ur fängelset skall gå till, är det omöjligt att nu uttala sig om. Vas torde framlägga en plan, då han anlän- der till Wien, efter avlämnandet av beviset i Budapest. Möjligen bör man redan nu på högt plan inleda kontakt med den anglosaxiska spionagetjänsten och Vatikanen, för att få del av deras erfaren- heter och med ledning därav bedöma möjligheterna att genomföra planen. Utsikterna att den skall lyckas, måste betecknas som mycket små. En komplikation är, att Vas' sannolika "medbrots- ling", fängelseläkaren jämte maka, även måste fly, då W. för- svinner, samt Vas' önskan att få ut en minderårig son från Rumänien. Därtill kommer att alla tänkbara resurser med säkerhet komma att sättas in för att infånga W., så snart flykten blivit bekant för de ryska vederbörande, som känna till Visjinovskis verkliga iden- titet. Det kommer att bli en kapplöpning med tiden - och med livet som insats för de direkt inblandade.

En stor svårighet ligger i bedömandet, hur lång nådatid rym- lingen har till sitt förfogande, innan det stora baromet går. Det synes mer än osannolikt, att man skulle hinna föra W. t.ex. i bil till ungerska gränsen och därifrån genom Ungern till Wien eller genom Tjeckoslovakien till Tyskland. Utsikterna att lyckas bli givetvis större om beskickningen i Budapest sättes som mål, men då återstår problemet att senare föra W. därifrån.

För gränsöverskridandena kan man begagna ett falskt pass (diplompass). På grund av viseringstväran synes enda möjlighe- ten vara att utnyttja någon diplomatisk tjänstemans pass från beskickningen i Bukarest. Eventuellt måste i så fall någon tjänsteman nedsändas på en månad, söka in- och återresevisering (över olika vägar), tillse att passet kommer i W:s hand och anmäla det som stulet hos de rumänska myndigheterna; W:s fotografi för utbyte i passet måste förberedas etc.etc. Gentemot detta tillväga-